

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Sociologijos katedra

Gintė Martinkėnė

Sociologijos studijų programa
Magistro darbas

Emigracijos pateikimas Lietuvos TV laidoje

Darbo vadovas: doc. Irena Juozeliūnienė

Vilnius 2011

Baigiamąjį darbą.....
patvirtintą Filosofijos fakulteto dekanų įsakymu Nr., parengiau savarankiškai, galutinai
suredagavau ir įteikiau vadovui.

.....

(Data)

.....

(Absolvento parašas)

Baigiamasis darbas atitinka (neatitinka) BA (MA)
darbams keliamus reikalavimus ir gali būti ginamas

.....

(Data)

.....

(Vadovo parašas)

Baigiamąjį darbą su vadovo tarpininkavimu katedra gavo

.....

(Data)

.....

(Katedros reikalų tvarkytojos parašas)

Turinys

Santrauka.....	5
Summary	7
Įvadas	9
1. Migracijos pateikimas sinematinėje visuomenėje.	11
1.1. Sinematinės visuomenės fenomenas ir sinematinė žiūra.	11
1.2. „Migracijos projektas” Italijos televizijoje.	12
1.3. Imigrantas kaip kultūrinis „kitas” Švedijos televizijoje.	14
1.4. Emigracija ir tradicija Indijos kinematografijoje.	15
1.5. Niujorko ir Londono įvaizdžiai emigracijos iš Japonijos kontekste.	17
1.6. Turkas kaip „kitas” Vokietijos televizijoje.	19
2. Emigracijos pateikimo televizijoje tyrimo teorinės ir metodologinės prielaidos.	20
2.1. Socialinės tikrovės konstravimo medijose teorinės prielaidos.	20
2.2. J.Baudrillardo simuliacijos teorija.....	22
2.3. R.Hillo šeiminio streso teorija.....	27
2.4. „Nacionalinis kultūrinis repertuaras” ir lauko teorija.	28
2.5. Vizualinių tekstų konstravimas ir analizė.	30
3. Emigracijos pateikimo TV laidose empirinis tyrimas.....	34
3.1. Empirinio tyrimo organizavimas.....	34
3.2. TV laidų paskirties, temų, emocinio krūvio, emigracijos geografijos dinamika.....	35
3.3. TV laidų konstravimo procedūrų dinamika.	37
3.4. Gyvenimo istorijų interpretavimo dinamika	40
3.5. Emigracijos paliestų šeimų pateikimo dinamika.....	42
4. TV laidų kūrėjų veiklos empirinis tyrimas.....	48
4.1. Empirinio tyrimo organizavimas.....	48
4.2. Emigracijos apibūdinimas.	52
4.3. TV laidų kūrėjų veiklos operacionalizavimas.	64
4.4. Lauko tyrimo užrašų analizė: atotolio šeima ir pasitenkinimas veiklos rezultatais.....	77
Išvados.....	80
Literatūra	84
Priedai	86
1 priedas. Emigraciją pateikiančios laidos 2006-2010 metais.....	86
2 priedas. TV laidų charakteristikos keturiais pjūviais.....	88
3 priedas. TV laidų konstravimo procedūros.....	89
4 priedas. Gyvenimo istorijų interpretavimas.	105

<i>5 priedas. Emigracija šeiminių streso požiūriu.</i>	<i>112</i>
<i>6 priedas. Struktūruoto interviu klausimynas.</i>	<i>120</i>
<i>7 priedas. Žemėlapių metodo aprašymas.</i>	<i>122</i>
<i>8 priedas. Laidų kūrėjų su emigracija siejamų klausimų sąrašai.....</i>	<i>124</i>
<i>9 priedas. Laidų kūrėjų žemėlapiai.....</i>	<i>126</i>
<i>10 priedas. Interviu išrašai.....</i>	<i>131</i>
<i>11 priedas. Lauko užrašai.....</i>	<i>185</i>

Emigracijos pateikimas Lietuvos TV laidose

Santrauka

Medijos perteikia informaciją apie politinius, socialinius, ekonominius ir kultūrinius socialinio gyvenimo įvykius ir formuoja žmonių kasdienio pasaulio suvokimą.

Lietuvoje plačiai analizuojamas migracijos pateikimas spaudos publikacijose ir internetiniuose portaluose, tačiau nėra atliktų emigracijos pateikimo televizijoje tyrimų. Šiame magistro darbe siekiama atskleisti emigracijos pateikimo Lietuvos televizijos laidose dinamiką (2006-2010) bei emigracijai skirtų laidų kūrimo ypatumus.

Magistro darbe vadovaujama J. Baudrillardo suformuluota simuliacijos samprata, kuri paneigia „tikro“, objektyvaus pasaulio idėją. Analizuojant Italijos, Švedijos, Indijos, Japonijos, Vokietijos televizijų patirtį parodomi nacionaliniai emigracijos reprezentacijos ypatumai.

Magistro darbe TV laidos analizuojamos kaip vizualiniai tekstai. Taikomos U. Flicko, Norman K. Denzino, H. Hermano, W. Jahno ir B. Hildenbrano procedūros. Emigracijos analizei šeiminio streso požiūriu pasirinktas R. Hillo šeiminio streso modelis. Laidų konstruojamojo pobūdžio tyrimui taikyta Žemėlapio metodo (autorė Irene Levin) modifikacija.

Emigracijos pateikimo Lietuvos televizijos laidose dinamikos tyrimas parodė, kad iki 2009 metų TV laidose dominavo emigracijos kaip daugiadimensinio fenomeno pateikimas, po 2009 metų – fragmentuota fenomeno analizė.

Laidų kūrėjai siekia sukurti „realistines“ laidas apie emigraciją ir taiko „tikroviškumo“ sukūrimo procedūras: kalbinami įvykių liūdininkai, ekspertai. Nustatyta, kad šalia neutralių pasakymų nuo 2009 metų laidų dalyvių, ekspertų ir vedėjų pasisakymuose atsiranda vertybinę poziciją išreiškianti retorika, perteikiamos patirtys, susijusios ne tik su stresu, neviltimi, dideliu džiaugsmu, bet ir netikrumo situacija, laida baigiama ne tik apibendrinančiomis išvadomis, bet ir retoriniais klausimais, atsirado emigraciją pateisinanti retorika.

Emigracijos pateikimo TV laidose šeiminio streso požiūriu analizė parodė, kad emigrantų šeimos ir atotolio šeimos patiria stresą. Norėdamos įveikti stresoriaus keliamą vidinę įtampą emigrantų šeimos naudoja *psichologinius* ir *socialinius resursus*, atotolio šeimos - *resursus Lietuvoje ir užsienyje*. Tikslinėse laidose parodytos atotolio šeimos patiria *traumatizuojantį, mobilizuojantį, maskuojantį ir dvipolinį stresą*. Specializuotose laidose pateikiamos atotolio šeimos patiria *traumatizuojantį ir mobilizuojantį stresą*.

Laidų „Emigrantai“ ir „Kaip gyveni?“ kūrėjų veiklos tyrimas parodė, kad laidų kūrėjai vadovaujasi skirtingomis emigracijos sampratomis ir šias sampratas realizuoja TV laidose. Išskirtos penkios emigracijos sampratos, pavadintos emigracijos modeliais: *egzistencinis (emigracija, kaip gyvenimo vertybių pasirinkimas)*; *instrumentinis-ciklinis (emigracija, kaip veiklų operacionalizacija)*; *emocinis (emigracija, kaip nusivylimas)*; *kritinis (emigracijos sampratos peržiūra globalios*

migracijos kontekste); išpėjantis modelis (emigracija, kaip pavojų visuma). Analizuojant TV laidų kūrimo procesą buvo išskirti laidos sukūrimo motyvai ir keturios procedūros: komandos, dalyvių ir temos atranka; teigiamų ir neigiamų patirčių reprezentacijos derinimas; verbalinės ir neverbalinės reprezentacijos derinimas; TV laidos šablonas ir koreguojamojo išibrovimo galimybė.

Nustatyta, kad TV laidų apie emigraciją kūrimo eigoje formavosi atotolio šeimos samprata. Laidų kūrėjai nurodė, kad betarpiškas bendravimas su šeimomis turėjo įtakos tam, kad atotolio šeimos buvo įvardintos kaip atskira grupė, pasižyminti šeiminio gyvenimo ypatumais. Laidų „Emigrantai“ ir „Kaip gyveni?“ kūrėjai pasirenge tęsti laidas ir nekeistų savo laidų struktūros, nes jose realizuojamos emigracijos fenomeno sampratos.

Representation of Emigration in Lithuanian TV Broadcasts

Summary

Media impart information on political, social, economic and cultural events of social life. In this way media form the human conception of everyday world.

In Lithuania there is analyzed the presentation of migration in press publications and internet portals. However, in Lithuania there are no researches made on presentation of emigration on television. In this Master's thesis it is aimed to reveal the dynamics of presenting emigration in broadcasts of Lithuanian television (2006-2010) and the peculiarities of creation of broadcasts on emigration.

In the Master's thesis J. Baudrillard's simulation conception is being followed, which denies the idea of "real" objective world. The analysis of the Italian, Swedish, Indian, Japanese, German television experience revealed the national migration representation features.

In the Master's thesis TV broadcasts are analyzed as visual texts. There are applied procedures of U. Flick, Norman K. Denzin, H. Herman, W. Jahn and B. Hildenbran. For the analysis of emigration from the point of view of family stress R. Hill's model ABC-X has been chosen. For the research of activity of broadcast authors there was applied the Map method (author Irene Levin).

The research of dynamics of emigration presentation in broadcasts of Lithuanian television revealed that until 2009 there was dominating a multidimensional representation of emigration phenomenon, since 2009 - fragmented phenomenon analysis.

The authors of broadcasts try to create the illusion of "reality" and apply the procedure for creating "reality": talk to witnesses, experts. Since 2009 beside neutral sayings the rhetoric expressing evaluative position appears in speeches of broadcast participants, experts and presenters, conveyed experiences related not only with stress, despair, big joy but with uncertainty situation as well, broadcast is finished not only using generalizing sayings of the broadcast presenters in the beginning and end of broadcast but also giving rhetorical questions, appeared rhetoric justifying the emigration.

The analysis of presenting emigration in TV broadcasts from the point of view of family stress revealed that the families of emigrants and families with parents abroad experience stress. In order to overcome inner stress evoked by the stressor the families of emigrants use *psychological* and *social resources*, families with parents abroad use resources *in Lithuania and abroad*. In purposive broadcasts families with parents abroad experience *traumatic, mobilizing, concealed and dipolar stress*. In specialized broadcasts represented families with parents abroad experience *traumatic and mobilizing stress*.

During research of the activity of the authors of broadcasts "Emigrants" and "How are you?" there have been distinguished five models of authors of broadcasts describing emigration: *existential*

model (emigration as the choice of life values); instrumental-cyclic model (emigration as operationalisation); emotional model (emigration as disappointment); critical model (review of the concept of emigration in the context of global migration); alerting model (emigration as the entirety of dangers). The peculiarity of broadcast creation is revealed by the motives of creation and the four activities of the authors: selection of team, participants and topic; coordination of representation of positive and negative experiences; coordination of verbal and non-verbal representation; pattern of TV broadcast and the possibility of corrective intrusion.

It was found that in TV shows on emigration there was developed the concept of families with parents abroad. The authors of broadcasts pointed out that direct communication with families affected that families with parents abroad were listed as a separate group, characterized by family characteristics. The authors of broadcasts “Emigrants” and “How are you?” are ready to continue the programs and does not alter the structure of their programs, because they realized the concept of the phenomenon of emigration.

Įvadas

Medijos kasdieniame žmonių gyvenime atlieka reikšmingą vaidmenį. Neretai medijoms priskiriama „ketvirtosios valdžios“ funkcija, nes ji teikia informaciją apie politinius, ekonominius, socialinius ir kultūrinius socialinio gyvenimo įvykius. Tokiu būdu medijos formuoja žmonių kasdienio pasaulio suvokimą. Medijos pateikia įvairius socialinius reiškinius. Į pastarųjų socialinių reiškinių lauką patenka ir emigracija.

Lietuva pasižymi dideliais emigracijos srautais. Remiantis Statistikos departamento prie LR Vyriausybės duomenimis (Lietuvos statistikos metraštis, 2010), 2004 metais Lietuvai įstojus į ES iš Lietuvos išvyko 15 165 Lietuvos piliečiai, 2009 metais šis skaičius siekė 21 970. 2010 metais iš Lietuvos išvyko 83 157 gyventojai (Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės). Gyventojus emigruoti skatina finansinė ir ekonominė šalies padėtis. Dauguma emigrantų tikslo šalyje tikisi pagerinti savo materialines gyvenimo sąlygas, siekti geresnio išsilavinimo ir sveikatos priežiūros.

Lietuvoje analizuojamas migracijos pateikimas spaudos publikacijose ir internetiniuose portaluose. Tarptautinės migracijos organizacijos (TMO) Vilniaus biuras atliko tyrimą „Požiūris į emigraciją ir emigrantus“ (Sipavičienė et al, 2008), kuriame nagrinėjamas Lietuvos gyventojų požiūris į emigrantus, pastarąjį požiūrį formuojantys veiksniai, viešojo emigracijos diskurso tendencijos bei grįžtamoji migracija. Nustatyta, jog viešajame diskurse domėjimasis emigracijos tema auga. Emigracijos problemos reikšmę ir aktualumą viešajame diskurse atskleidžia specializuotų rubrikų atsiradimas. Emigrantų grupė apibrėžiama kaip probleminė grupė, kuriai reikia ypatingo visuomenės dėmesio. Didžiausias dėmesys skiriamas ekonominei emigracijai. Ekonominiai aspektai įvardijami kaip pagrindiniai emigracijos veiksniai. Tačiau vis didesnis dėmesys skiriamas ir kitoms emigracijos formoms: mokslo emigracijai („protų nutekėjimo“ problema), darbo jėgos migracijai; šeiminei migracijai.

Lietuvos viešajame diskurse analizuojamos atotolio šeimos ir atotolio vaikai (Juozeliūnienė et al, 2008). Globalios migracijos kontekste jos pristatomos kaip probleminės socialinės grupės. Spauldoje ir internetiniame portale Delfi atkreipiamas dėmesys į sparčiai plintantį atotolio šeimų fenomeną. Šiame kontekste analizuojami įsidarbinimo, emigracijos, šeiminių partnerystės, tėvų-vaikų, vaikų-globėjų, vaikų psichologinės būsenos ir kt. klausimai. Dominuoja neigiamas atotolio šeimų vertinimas. Tėvų emigracija siejama su neigiamomis pasekmėmis – paauglių delinkvencija bei vaikų savižudybėmis. Viešajame diskurse atotolio šeimos yra stigmatizuojamos. Vartojama tokia retorika, kaip kad „išskirtos“ šeimos, „niekieno“, „palikti“, „nereikalingi“, „telefoniniai“ vaikai.

Lietuvoje nėra atliktų emigracijos pateikimo televizijoje tyrimų. Šio magistro darbo **tikslas** - atskleisti emigracijos pateikimo Lietuvos televizijos laidose dinamiką (2006-2010) bei emigracijai skirtų laidų kūrimo ypatumus.

Darbo uždaviniai:

1. Aptarti migracijos pateikimo sinematinėje visuomenėje ypatumus;
2. Aptarti emigracijos pateikimo televizijoje tyrimo teorines ir metodologines prielaidas;
3. Atskleisti emigracijos pateikimo Lietuvos televizijos laidose dinamiką
4. Analizuoti, kaip TV laidų vedėjai apibūdina emigracijos fenomeną ir kokia yra jų veiklos struktūra.

Pirmoje darbo dalyje aptariamas migracijos pateikimas sinematinėje visuomenėje. Aptariami migracijos pateikimo Italijos, Švedijos, Vokietijos televizijose, Indijos kinematografijoje pavyzdžiai, aptariamas medijų vaidmuo jaunų japonų migracijai.

Antroje darbo dalyje atliekama mokslinė literatūros analizė, aptiriamos emigracijos pateikimo televizijoje tyrimo teorinės ir metodologinės prielaidos.

Trečioje darbo dalyje, atskleidžiama emigracijos pateikimo Lietuvos televizijos laidose dinamika keturiais pjūviais: *pirma*, paskirties, temos, emocinio krūvio, emigracijos geografijos dinamika; *antra*, TV laidų konstravimo procedūrų dinamika; *trečia*, gyvenimo istorijų interpretavimo dinamika; *ketvirta*, emigracijos šeiminio streso požiūriu dinamika.

Ketvirtoje darbo dalyje, pateikiama, kaip laidų vedėjai apibūdina emigracijos fenomeną, ir atskleidžiama jų veiklos struktūra.

1. Migracijos pateikimas sinematinėje visuomenėje.

1.1. Sinematinės visuomenės fenomenas ir sinematinė žiūra.

Dvidešimtame amžiuje sukuriama nauja socialinė formacija - sinematinė visuomenė (Denzin, 1995). Norman K. Denzinis postmodernų laikotarpį įvardija kaip vizualinį, sinematinį amžių. Sinematinė visuomenė yra kuriama ir palaikoma filmavimo kamerų sukurtos industrijos priemonėmis. Skiriami šie sinematinės visuomenės susiformavimo etapai (Denzin, 1995, p. 15): T. Edisono kinematografija; „paveikslų rūmų“ atsiradimas; holivudas; garsinių ir spalvotų filmų atsiradimas; kodų sukūrimas; ankstyvasis naratyvinis kinas.

Sinematinės visuomenės kontekste įvyko filmų iš naujos meno rūšies į visuomenės bendrabūvį orientuojantį mechanizmą transformacija. Amerikoje ir kitose pasaulio šalyse filmai ilgainiui tapo galinga jėga. Susiformavo sinematinė kultūra, kuri save reprezentuoja filmuose perteikiamose istorijose.

Filmų universalumas ir prieinamumas garantavo sinematinės visuomenės sėkmę. Filmų žiūrėjimas ilgainiui tapo populiaria laisvalaikio leidimo forma, pradėti kurti Holivudo žvaigždžių fanų klubai. Tokiu būdu filmai tapo virtualių bendruomenių kūrimosi dalimi.

Sinematinė visuomenė veikia abstrakčiame lygmenyje, nes ji nėra konkreti ir apčiuopiama. Filmai yra unikalūs, atskleidžiantys jų kūrėjams aktualią problematiką. Atitinkamai kiekviename filme sukuriama savita asmens tapatybė, kuri yra institucionalizuojama. Asmens tapatumą sukuria ir išlaiko ne tik filmai, bet ir fotografija. Fotografija yra pajėgi sustabdyti laiką ir apriboti erdvę, užfiksuodama filmų sukurtą virtualų asmenį tam tikroje vietoje, tačiau jos poveikis yra silpnas. Stipriausiai asmens tapatumą sukuria ir išlaiko būtent filmai.

Hegemoniškumas (vadovaujanti pozicija) yra esminė sinematinės visuomenės savybė. Sinematinei visuomenei nėra slaptų erdvių, jai negalioja viešo ir privataus skirtis. Sinematiką labiausiai domina slaptos erdvės/sritys.

Nors sinematinė visuomenė veikia abstrakčiame lygmenyje, bet jos kontrolė yra konkreti. Filmai yra kuriami tam tikros ideologijos kontekste. Atitinkamai kiekviena erdvė ir kiekvienas laikmetis sukuria savitą filmų arsenalą, išryškindami tam laikotarpiui ir tai erdvei būdingas vertybes, problemas. Tad filmai yra konstruktai, reprezentuojantys realiai neegzistuojančią realybę. Filmuose atskleidžiama perkonstruota/sukonstruota tikrovė - virtuali realybė. Filmų kūrėjų rankose yra galia kurti filmus, tad ne kiekvienas individas gali tapti filmų kūrėju.

Taigi, sinematinė visuomenė sukuria naują socialinį tipą vojerį (1995), kuris gali pasireikšti režisieriaus, detektyvo, psichoanalitiko, reporterio, žurnalisto, seksualinio iškrypėlio ir kt. pavidalais. Tokiu būdu atskleidžiama naujo lygmens koncepcija. Vojeris žiūri, analizuoja ir geba perteikti slapčiausius troškimus. Jis jaučia malonumą stebėdamas ir analizuodamas sinematinės visuomenės kuriamas tikrovės reprezentacijas. Vojeris gali įkūnyti bet kurį visuomenėje veikiančią

subjektą, tad tai yra universalus socialinis tipas. Tokiu būdu sinematinės žiūros (angl. gaze) procese susiformuoja ir postmoderni savimonė - vojerizmas.

Sinematinėje visuomenėje figūruoja trijų tipų veikėjai: filmų kūrėjai, aktoriai ir auditorija (stebėtojai/žiūrovai). Pastarųjų trijų veikėjų tipų veikimą atskleidžia aktyvumo/pasyvumo kategorijos. Vojeris aktoriaus pavidalu yra pasyvus, nes vykdo filmų kūrėjo nurodytus veiksmus. Vojeris stebėtojo/žiūrovo pavidalu yra tiek aktyvus (filmų scenarijus pritaiko savo gyvenimui, juos permąsto), tiek pasyvus (pasyviai stebi filme reprezentuojamus vaizdus). Tokiu būdu vojeris, būdamas stebėtojo/žiūrovo vaidmenyje, atskleidžia vaizdo ir patirties reprezentaciją.

Analizuodamas vojerio kuriamą filmą, Norman K. Denzinis (1995) kelia keturis klausimus: Pirma, kokios yra vojerio žiūros sąsajos su jo socialine lytimi, rase ir socialine klase? Antra, kokia yra šios žiūros motyvacija? Trečia, kokią vaidmenį vojerio žiūra atlieka konkrečiame visuomenės raidos etape? Ketvirta, kokios yra šios žiūros pasekmės individui ir visuomenei?

Sinematika atskleidžia specifinį socialinės tikrovės konstravimo tipą - sinematinio naratyvo konstravimą. Filme pateikiamos gyvenimo istorijos yra konstruktai. Sinematika kameros pagalba konstruoja socialinę tikrovę. Televizijos laidos yra tarsi žaidimų aikštelė, kurioje aktoriai atlieka savo vaidmenis ir kuria scenas.

Sinematika pabrėžia kameros reikšmę, kurios akis viską pamato, pastebi ir užfiksuoja. Egzistuojanti realybė tarsi įkūnija M.Foucault aprašytą panoptikoną. Panoptinė kontrolė yra viską aprėpianti, nuo kurios pasislėpti niekas negali. Filmų kūrėjai kontroliuoja kameros objektyvą ir tokiu būdu pateikia savo tiesos versiją. Galia realizuojama, kuriant ideologizuotus konstruktus. Tai patvirtina filmų/laidų atranka, kuri yra griežta ir subjektyvi: rodomi ne visi filmai/laidos, o tik tam tikri. Atrenkami filmai/laidos, turintys didžiausią veikiamąją galią ir galintys prikaustyti žiūrovą/stebėtoją prie ekrano.

Skiriami trys kinematografijoje naudojami naratyvo teisingumo patvirtinimo kriterijai (Denzin, 1995, p. 35): pirma, informaciją patvirtina informacijos šaltinis, jam suteikiamas tiesos perteikėjo statusas; antra, naratyvo teisingumą patvirtina liudininkai; trečia, ieškoma su dalyviais ir liudininkais nesusijusių (išorinių) naratyvo teisingumo patvirtinimo kriterijų. Pastarieji kriterijai yra būtini, kad konstruojamas naratyvas būtų realistiškas, būtų įtvirtintas kaip tikrovės faktas. Tai užtikrina konstruojamo naratyvo galimybę būti nuolat kopijuojamam ir interpretuojamam. Tikroviškumo užtikrinimas yra būtinas, originalas yra atskaitos taškas išskleidantis bet kokią abejonę.

1.2. „Migracijos projektas” Italijos televizijoje.

Nick Mai (2004) analizuoja Italijos medijos poveikį Albanijos gyventojų migracijai.

2001 metų kovo mėnesį griuvus komunistiniam režimui Albanijoje, migracija į Italiją tapo alternatyva siekiant išsiveržti iš politinės ir ekonominės priespaudos. Komunizmo laikotarpiu

Albanijoje per VHF bangas buvo transliuojamas tik nacionalinis Albanijos kanalas ir Italijos televizija. Norint žiūrėti kitus užsienio televizijų kanalus reikėjo specialių antenų, kurių naudojimas Albanijoje laikomas nelegaliu. Šiandien Albanijoje transliuojami Anglijos, Prancūzijos ir Vokietijos kanalai, tačiau tai nesumažino Italijos televizijos reikšmės. Italijos televizijos žiūrėjimas įgavo nacionalinę reikšmę. „Dauguma jaunų albanų vis dar teikia pirmenybę Italijos televizijos programoms <...>, nes Italijos televizijos programos ir kultūrinė aplinka jiems yra priimtina.” (Mai, 2004, p. 16) Autorius pabrėžia, kad Albanijos gyventojams yra priimtina Italijos televizijos kalba, žanrai, bendravimo būdas ir vaizdinė kokybė. Be to, Italijos televizijos įtaka dabar yra stipresnė nei ankstyvuosiu post-komunistiniu laikotarpiu, nes ji reprezentuoja dvejopo pobūdžio problemas: pirma, jaunų žmonių vidinio pasaulio (vilčių, troškimų, ambicijų) pokyčius; antra, pastarųjų pokyčių konfliktus su tėvų vertybėmis ir tikėjimais. 97 procentai į Italiją atvykusių Albanijos gyventojų prisipažino reguliariai žiūrėję Italijos televiziją, o apie 89 procentus tyrime dalyvavusių Albanijos migrantų pridūrė, kad žiūrėdami Italijos televiziją, jie išmoko italų kalbą, o tai irgi prisidėjo prie jų emigracijos (Mai, 2004).

Italijos televizijoje migrantai reprezentuojami kaip asmenys, kuriuos paskatino emigruoti sėkmingo gyvenimo Italijoje lūkesčiai. Televizija konstruoja įsivaizduojamą pasaulį ir tokiu būdu skatina rinktis emigracijos kelią. N. Mai (2004) teigia, kad mediją ir mobilumą sieja grįžtamasis ryšys. Kaip antai, egzistuoja ryšys tarp televizijos programas „siunčiančių” šalių ir šias programas „gaunančių” šalių. Vakarų televizijos „siunčia” televizijos programas ir „gauna” migrantus, nes sukuria iliuziją, kad Vakaruose gyvenimas yra geresnis. Tokiu būdu atskleidžiamas „gauna-siunčia” ryšys.

Italijos televizija skatina jaunus albanus susikurti savitą „migracijos projektą”, kuriuo siekiama išbandyti gyvenimo būdų įvairovę ir tokiu būdu migracija tampa priimtina šio tikslo įgyvendinimo alternatyva. „Migracijos projekto” terminas aprėpia ne tik fizinį mobilumą, bet ir naujos tapatybės bei naujo gyvenimo būdo sukūrimą (Mai, 2004). Televizija yra pajėgi formuoti naujo tipo kultūrą - migracinę kultūrą. Italijos televiziją Albanijos gyventojai žiūrėdavo ieškodami „kažko naujo” (angl. something new), o labiausiai Italijos televizijoje jie vertino ir ieškojo grožio (angl. beauty), pramogų (angl. entertainment) ir įvairovės (angl. abundance). Anot N. Mai (2004), labiausiai jaunus albanus žavėjo Italijos televizijos reprezentuojamas žmonių grožis ir materiali juos supanti aplinka. Be to, daugumai jaunų albanų patiko tiesioginis bendravimo stilius ir vedėjų išraiškos laisvė tiek pramoginėse, tiek ir naujienų programose.

Rinkdamiesi migracijos kelią jauni albanai ieško „normalaus” ir „kitokio” gyvenimo išėivijoje. Migruodami jie siekia pagerinti savo galimybes profesinėje srityje bei trokšta gyventi „modernų” gyvenimo būdą, kurį šešiolikmetė albanė apibūdina kaip vienintelį teisingą gyvenimo būdą peržengus 2000-ųjų metų slenkstį. Šiuo atveju „modernus” gyvenimo būdas siejamas su

linksmybėmis, vaikščiojimu į diskotekas, bučiavimusi gatvėje, laisvu aprangos stiliaus pasirinkimu (Mai, 2004).

Gyvenimas kohabitacijoje taip pas siejamas su moderniu gyvenimo būdu. Vakarų pasaulyje kohabitacija yra įprastas dalykas, tad dauguma jaunų albanų pabrėžė, kad „modernus“ gyvenimo būdas yra prieinamas tik Vakarų pasaulyje ir todėl migracija jiems yra vienintelis priimtinas kelias norint gyventi „modernų“ gyvenimo būdą. Užsienio medija stipriai prisidėjo prie tokio jaunų albanų gyvenimo būdo suvokimo.

Taigi, sukurdamą iliuzinį gyvenimo Italijoje vaizdinį, Italijos televizija netiesiogiai skatina jaunus albanus emigruoti. „Italija tapo įsivaizduojama erdve, į kurią albanai pirmiausia orientavo savo viltis, norus ir įsivaizdavo ją kaip tinkamą migracijai šalį. <...> Italija buvo siejama su utopiniu Vakarų pasaulio, kuriame prieinamos visos materialinės gėrybės ir kur viskas yra įmanoma, vaizdiniu.“ (Mai, 2004, p. 8) Tačiau tai tebuvo iliuzinis sėkmingo gyvenimo išėivijoje vaizdinys, nes realiai Italijoje gyvenantys Albanijos migrantai buvo stigmatizuojami. Tad neretai emigravę į Italiją, albanai ten ilgam nepasilikdavo ir nukreipdavo savo migracijos kelią Vakarų kryptimi, t.y. į Didžiąją Britaniją, JAV, Kanadą bei Skandinaviją. Tokiu būdu medija netiesiogiai skatino jaunų albanų migraciją, nes ji nurodė alternatyvius gyvenimo modelius.

1.3. Imigrantas kaip kultūrinis „kitas“ Švedijos televizijoje.

Švedijos medijose analizuojama turkų emigrantų reprezentacija. M. Bergas ir T. Lindholmas siekia išanalizuoti Švedijos televizijoje 1992 metais rodytą mini serialą, kuriame reprezentuojama turkų emigrantų šeima. Autoriai pabrėžė du savitus Oriento įvaizdžius, atskleidžiančius savarankiškus naratyvinius diskursus:

Pirma, orientas atskleidžia subordinaciją, konservatyvias vertybes ir socialines problemas. Individualiuoju aspektu individai reprezentuojami kaip draugiški ir vieni kitiems malonūs asmenys. Tuo tarpu kolektyviniu aspektu pateikiamos individų grupės yra marginalizuotos, saistomos įvairių taisyklių, kurios yra stipresnės už asmeninius įsitikinimus. M. Bergas ir T. Lindholmas (2002) pabrėžia istorinį imigrantų pateikimo medijose aspektą. Pokolonijinėje Europoje Orientas pasklido po visą pasaulį ir didelė dalis imigrantų įsitvirtino Europoje, kur jie buvo priimti kaip grėsmė saugumui. Tai paaiškina imigrantų reprezentacijos ypatumus, kur jie siejami su grėsmėmis. Imigrantai medijose pateikiami kaip labai suvaržyti, „keisti“, nepakankamai protingi. Tad jie yra reprezentuojami probleminiame kontekste. Švedijos televizijoje parodoma, kad imigrantai turi problemų, jie sukelia atitinkamas problemas, jie patys yra problema. Imigrantams yra priskiriamos visos negandos, kurios kyla jų emigracijos tikslo šalyje metu. Anot M. Bergo ir T. Lindholmo (2002), Švedijos televizijos rodytame mini seriale švedų šeima taip pat reprezentuojama kaip nepavyzdinė. Atskleidžiama tėvų dėmesio stoka švedų šeimoje, o tai paskatina jaunus žmones įsitraukti į veiklą, kurioje dominuoja jėga, griežtumas, kategoriškumas ir kitos ryškios savybės.

Antra, Oriento įvaizdis pateikiamas utopiniame kontekste. Šiuo atveju sinematinis aparatas padeda išryškinti švedų kaip postmodernios šeimos ir turkų kaip ikimodernios šeimos ypatumus ir tarpusavio ryšius. Pateikiamas dviejų kultūrų lyginimas. Švedijos televizijos rodytame mini seriale viena vertus siekiama nesupriešinti kultūrinių skirtumų, o kita vertus, norima išryškinti kultūrinius ypatumus.

Anot M. Bergo ir T. Lindholmo (2002), mini seriale atskleidžiama ir konstruktyvios išeities paieška. Dviejų jaunų žmonių meilės istorija yra iškeliamą virš kultūrinių skirtumų, o tai įkūnija vakarietiškoji požiūri. Turkų kultūroje priklausymo tam tikrai kultūrai jausmas būtų stipresnis už individualius jausmus.

Taigi, autorių pateikta analizė atskleidė medijos įtaką ir reikšmę reprezentuojant santykius tarp kultūrų. Mini seriale parodomas turkų įsitikinimas, ką švedai galvoja apie juos. Dominuoja negatyvūs stereotipai turkų atžvilgiu, o tai, anot turkų, yra Švedijos medijų padarinys. Tad medijos konstruoja įvaizdžius, kurie keičia visuomenės nuomonę apie tam tikrus asmenis ir jų kultūrą.

1.4. Emigracija ir tradicija Indijos kinematografijoje.

Indų diaspora yra viena didžiausių pasaulyje, po Kinijos diasporos. Indijos migracijos mastai paskatino indų išeivių žanro atsiradimą Mumbajaus kine. Radijo, televizijos, interneto ir mobilaus telefono tobulėjimas padėjo nuosekliai formuoti Bombėjaus kino industriją nacionaliniame ir transnacionaliniame lygmenyse (Punathambekar, 2010) Nuo 1990-ųjų metų Mumbajaus/Bombėjaus filmų industrija pradėjo kurti „šeimos filmus“, kurie atskleidė Indijos „tradiciją“ ir globalaus pasaulio jungtį (Mehta, 2005).

Nuo 1970 iki 1990 metų įvyko reikšmingų pokyčių migracinės indų patirties reprezentacijoje Mumbajaus kine. Kaip antai, 1970 metais vyravo negatyvi migrantų indų reprezentacijos filmuose tendencija. Indų išeiviai būdavo vaizduojami kaip „dizertyrai“, turintys silpnus saitus su tėvyne. Nuo 1990 metų Indijos išeiviai reprezentuojami kaip išlaikantys stiprius ryšius su savo gimtine ir jų migracija neigiamos konotacijos nebeturi. Ši reprezentacinė kaita rodo, kad Indijos diaspora dabar yra pateikiama kaip moraliai pranašesnė, kuri, nepaisant individualaus gyvenimo ir prieštaringos kapitalistinės Vakarų aplinkos, vis dar tebeturi tvirtai išsisknijusias Indijos tradicijas (Brosius, Yazgi, 2007). Pastaroji reprezentacinė transformacija atskleidė perėjimą nuo „išdavikų“ vaizdinio prie „didvyrių“ vaizdinio. Globaliu mastu indų bendruomenė nepasižymi homogeniškais jausmais tiek kilmės šalies, tiek tikslo šalies atžvilgiu. Mumbajaus kine išlaikoma abejonė indų gebėjimu skleisti indišką tradicijas visame pasaulyje. Mumbajaus filmuose indai reprezentuojami nevienareikšmiškai: viena vertus, kaip galintys prisitaikyti prie bet kokių sąlygų, kad tik išliktų išeivijoje. Tai rodo indų išeivių siekį įleisti šaknis migracijos tikslo šalyje. Ši kryptis naudojama reprezentuojant antrąją indų išeivių kartą. Jie jaučiasi svetimi savo tėvų puoselėjamos vertybėms, grįžimo į Indiją idėjai ir todėl siekia savo šaknis įleisti migracijos tikslo šalyje. Kita vertus,

Mumbajaus filmuose reprezentuojamos indų išeivių „sugrįžimo” strategijos. Tai rodo indų siekį išlaikyti savo tapatybę, o ne įsilieti į migracijos tikslo šalies kultūrą. Šią reprezentacijos tendenciją Mumbajaus kino industrija naudoja norėdama pabrėžti nacionalines vertybes ir lojalumą savo tėvynei ir šeimai. Taigi, filmuose migrantai indai neretai yra supriešinami, tačiau galiausiai vis tiek parodoma, kad indų išeivių „namai” yra Indijoje. „Namų” kategorija yra homogeniška, bet gali skirtis priklausomai nuo migracinės patirties, migracijos tikslo šalies, lyties, simbolinio kapitalo ir amžiaus.

Ch. Brosius ir N. Yazgi (2007) analizuoja, kaip diasporinė indų patirtis yra reprezentuojama naratyviniame kine. Indų filmuose „namai” siejami su ištikimybe gimtinės nacionalinėms vertybėms. Ch. Brosius ir N. Yazgi (2007) skiria „namų” ir „namų ilgesio” kategorijas. „Namų ilgesio” kategorija atskleidžia ne tik identifikaciją su geografine kilmės vieta. Priklausymas savo šaliai ir „namų ilgesys” atskleidžiamas tokių binarinių kategorijų, kaip kad „savęs” - „kito (-ų)”, „Rytai” - „Vakarai”, kultūrinis „grynumas” - kultūrinis „mišinys”, pagalba.

Ch. Brosius ir N. Yazgi (2007) aptaria tris Mumbajaus kino filmus, kurie iliustruoja indų reprezentacijos kaitą ir vidines įtampas. Analizuojami šie filmai: „Rytai ir Vakarai” (režisierius Manoj Kumar, 1970), „Indiškoji šeima” (režisierius Karan Johar, 2001) ir „O, nepažįstamasis” (režisierius Kewal Krishna, 2002).

Visi trys filmai pabrėžia Indijos tradicijų ir kultūros reikšmę. Pastaruosius tris filmus sieja bendri naratyviniai epizodai. Reprezentuojama dvejoja indų išeivių patirtis: emigracijos ir grįžtamosios migracijos. Filmuose atskleidžiama ekonominė emigracijos motyvacija, išlaikanti psichologinę priklausomybę savo gimtinei. Be to, Indija reprezentuojama ir kaip globojanti savo tautiečius ir tokiu būdu pabrėžianti jų ištikimybę savo gimtinei.

Filme „Rytai ir Vakarai” reprezentuojamas transnacionalinis indiškumas ir ryšiai su gimtine kaip namais. Filme yra supriešinamos dvi figūros: viena įkūnija pasiaukojusios už kolektyvinę laisvę asmenybės figūrą, o kita propaguoja individualistines vertybes, kurias realizuoja vakarietiškame pasaulyje. Filme parodoma, kad šiuolaikinio Indijos herojaus pareiga yra ne tik padėti savo šaliai tobulėti, bet ir įtikinti vakariečius ir suvakarietintus indus, kad Indijos dvasinės vertybės yra pranašesnės už Vakarų pasaulio materialistines nuostatas. Tačiau filme taip pat netiesiogiai reprezentuojama ir baimė prarasti savo kultūrinės šaknis. Ši baimė susiejama su istorine Indijos patirtimi - kančiomis, kurias patyrė kolonializmo laikotarpiu. Filme reprezentuojamas Indijos kultūrinis turtingumas, kuris parodomas ritualinių veiksmų, nuostatų, elgesio modelių pavidalu. Filme Indija ir Vakarai supriešinami šeiminių saitų atžvilgiu bei atskleidžiamas susvetimėjimo jausmas, kurį patiria indai, gyvendami toli nuo savo gimtinės.

Filme „O, nepažįstamasis” parodoma šeiminė drama, kurios naratyvas atskleidžia lojalumą ir meilę tėvynei. Šiame filme tautos kaip aukos idėja buvo pakeista kosmopolitišku vidurinėsios klasės

šeimoms įvaizdžiu, kurios šaknys glūdi Indijos kultūroje (Brosius, Yazgi, 2007). Transnacionalinio kapitalo srautai pakeitė Indijos migracijos paveikslą, atverdami indams karjeros galimybių įvairovę daugelyje pasaulio šalių, efektyvią komunikaciją bei mobilią gyvenimą. Tokia samprata pakeitė indų vaizdavimą medijose. Reprezentuojama, kad indų gyvenimas išėivijoje tapo socialiai priimtiniu gyvenimo būdu, kuris anksčiau buvo tabu.

Filme „Indiškoji šeima“ gyvenimas išėivijoje siejamas su branduolinės šeimos gyvenimo modeliu, o gyvenimas kilmės šalyje atitinkamai siejamas su išplėstinės šeimos, kuri savyje talpina tiek pasiaukojimo, tiek vartotojiškumo idėjas, modeliu. Grįžimas gyventi į Indiją siejamas su moraline atsakomybe savo šeimai, o ne tautai (Brosius, Yazgi, 2007). Šiame filme „namų“ kategoriją atskleidžia vidinė būseną, o ne fizinė erdvė.

Apibendrintai, visi trys Mumbajaus filmai reprezentuoja utopinį indiškumo paveikslą, nes jis tuo pačiu metu yra dvejopas: 1) kosmopolitiškas ir 2) pabrėžia konservatyvias vidurinėsios klasės vertybes, orientuotas į šeimą ir tautą. Viena vertus siekiama parodyti, kad ryšys su tauta yra paveldimas, o ne pasirenkamas ir yra kuriamas patriotinės/modernios Indijos vaizdinys. Kita vertus, antrą indų kartą reprezentuojantys indų išėivių filmai pabrėžia tapatybės konstravimą kaip individualumo paiešką, kuri nebūtinai siejama su Indija. Taigi, Mumbajaus kine indų išėivių reprezentacija nėra homogeniška.

1.5. Niujorko ir Londono įvaizdžiai emigracijos iš Japonijos kontekste.

Japonijos profesorė Yuiko Fujita (2009) analizuoja medijos vaidmenį jaunų japonų migracijos procese. Analizė atliekama socialinio konstrukcionizmo paradigmos kontekste.

Y. Fujita (2009) analizuoja du klausimus: pirma, kaip dvidešimt du jauni japonai įsivaizduoja migracijos į Niujorką ir Londoną kultūriniais tikslais idėją? Antra, kaip jie patiria nacionalinio Japonijos tapatumo jausmą emigracijos tikslo šalyje? Pagrindinis dėmesys šiuo atveju skiriamas atskleisti medijos vaidmeniui migracijos kontekste. Atsakymą į pirmąjį klausimą teikia būtent medijos, tad didžiausias dėmesys skiriamas atsakymo į pirmąjį klausimą paieškoms.

Skiriami keturi Japonijos migrantų tipai: 1) darbingi vyrai ir jų šeimos nariai; 2) „savanoriškai“ migruojančios moterys; 3) studentai; 4) verslininkai (Fujita, 2009). Kadangi dauguma emigruojančių jaunų japonų nepasižymi ekonomine migracijos motyvacija, o emigruoja dėl kultūrinių priežasčių, skiriamas penktasis Japonijos migrantų tipas - „kultūriniai migrantai“.

Medijos formuoja idealizuotą „Vakarų“ vaizdą, kuris skiriasi nuo realios migrantų patirties išėivijoje. Šiuo atveju „lūkesčiai“ tampa svarbiu migracijos veiksniumi. „Prieš emigraciją jauni japonai tikisi pradėti naują gyvenimą, asimiliuodamiesi su amerikiečiais ir britais, tačiau tikrovėje susiduria su socialine ir rasine diskriminacija. Atvykę į Niujorką ir Londoną, jie pamato, kad jų „įsivaizduojami Vakarai“ yra nesuderinami su realia patirtimi.“ (Fujita, 2009, p. 9)

Vadovaudamasi Arjun Appadurai santykių tarp elektroninės medijos ir masinės migracijos teorija, Y. Fujita (2009) teigia, kad elektroninė medija, tokia kaip televizija, video ir internetas, prisidėjo prie japonų migracijos. Dideli vizualinės informacijos srautai iš JAV ir Vakarų Europos paskatino jaunos japonus rinktis emigracijos kelią. „Jauni japonai užaugo veikiami Vakarų Europos ir Amerikos architektūros, šokių, dailės, mados, filmų ir muzikos <...>. Tai lėmė, kad jie pradėjo įsivaizduoti save gyvenančius ten.” (Fujita, 2009, p. 5)

Japonijos istorijoje skiriami du tarpsniai, kurie buvo veikiami Vakarų kultūros:

Pirma, 1854 metais Japonija atvėrė duris prekybai ir kontaktams. Tuo metu šaliai vadovavusi Meiji vyriausybė siuntė mokslininkus tobulintis į Didžiąją Britaniją, Prancūziją, JAV ir Vokietiją. Japoniją tuo metu domino Vakarų žemės ūkis, pramonė, švietimas, bankininkystė, prekyba, menai ir kasdienis gyvenimas, tad siūsdami imlius informacijai ir žinioms žmones, japonai siekė perimti daugelį teigiamų Vakarų pasaulio aspektų. Tai paskatino pirmąją didelę emigracijos bangą, kai buvo emigruojama iš Japonijos pakrančių. 1970 metais jau 130 000 japonų gyveno JAV ir tuo pat metu pradėjo kurtis didelės japonų bendruomenės Pietų Amerikoje: Brazilijoje ir Peru.

Antra, su Japonijos pralaimėjimu Antrajame pasauliniame kare prasidėjo antras Vakarų pasaulio poveikio Japonijai tarpsnis. Japonija ir Amerika palaikė glaudžius santykius politikos, ekonomikos ir kultūros srityse. „1950 ir 1960 metais medijos sukurtas „Amerikos“ įvaizdis buvo perteikiamas televizijos laidose, kurios pradėtos transliuoti 1953 metais. <...> Iš dvidešimties populiariausių televizijos programų 1962 metų rugpjūtį penkios buvo Amerikos programos: Ben Casey (50 proc.), Lassie (35.6 proc.), Disneyland (32.2 proc.), Little Rascals (29.9 proc.) ir M-Squad (27.5 proc.)” (Fujita, 2009, p. 39) Tokiu būdu medijų pagalba Amerika tapo Japonijos kultūros dalimi.

Daugumą jaunų japonų emigruoti į Niujorką skatina populiarioji Amerikos kultūra, kurią jiems perteikia Amerikos televizijos programos ir filmai: Beverly Hills 90210; Full House; Ally McBeal; Soul Food.

Kai kurie Y. Fujita (2009) tyrime dalyvavę jauni japonai niekada nebuvo Niujorko mieste, tačiau jie taip pat turėjo medijų suformuotą Niujorko miesto vaizdinį: žmonės su ilgais paltais; McDonald's restoranai; meno galerijos; „Empire State Building” ir kt.

Niujorke yra rodomos dvi televizijos Japonijos piliečiams: TV Japan ir Fuji Corporation International (FCI) televizija. Tačiau tai nepadedą išlaikyti pozityvių jausmų savo kilmės šaliai. Kaip antai, pragyvenusi tris mėnesius Niujorko mieste viena tyrime dalyvavusi informantė savo kasdienį gyvenimą suvokia kaip „virtualią realybę”. „Kaip ir Jean Baudrillardo „hiperrealybėje” (1983) skirtis tarp realaus ir įsivaizduojamo jai gyvenant Niujorko mieste neegzistuoja. Susidaro įspūdis, kad ji buvo stipriai paveikta medijų suformuoto Niujorko įvaizdžio, kai ji gyveno Japonijoje ir šis įvaizdis veikia jos gyvenimą labiau nei realus miesto suvokimas.” (Fujita, 2009, p. 148)

Medijos formuoja Niujorko miesto įvaizdį, kuris atskleidžiamas tokiomis kategorijomis, kaip kad „miestiškas“, „stilingas“, „gražus“, „kupinas pramogų“, „gyvas“ ir „jaudinantis“. Amerikos televizijos programos, filmai ir muzika formuoja tokį Niujorko miesto įvaizdį. Tai paskatina jaunos japonus emigruoti į „svajonių šalį“ - Ameriką. Manoma, kad Niujorke kiekvienas turi „sėkmės galimybę“.

Medijų formuojamas Londono miesto įvaizdis skiriasi nuo Niujorko miesto įvaizdžio. Kaip antai, šiuo atveju reikšmingą vaidmenį atlieka populiarioji britų kultūra, kurią reprezentuoja britų ir japonų medijos. Londono miesto įvaizdis yra prieštaringas ir siejamas su tokiomis kategorijomis, kaip kad „nuostabus“, „rafinuotas“, „naujas“, „istorinis“, „tamsus“, „šaltas“, „tingus“, „pavojingas“ ir pan.

Anot Y. Fujita (2009), dauguma japonų emigruoja į Londoną siekdami praturtinti savo „kultūrinį ir socialinį kapitalą“ (Pierre Bourdieu). Medijos sukūrė įvaizdį, kad Europos meno ir kultūros tradicijos yra žymiausios ir iškiliausios ir tai skatina jaunos japonus migracijos tikslo šalimi rinktis Didžiąją Britaniją.

Taigi, medija reprezentuoja teigiamus tiek Niujorko, tiek Londono aspektus. Tuo tarpu neigiamus abiejų miestų aspektus jauni japonai sužino iš draugų ir pažįstamų, kurie jau gyvena šiuose miestuose. Tad visapusiškam migracijos tikslo šalies poveiklui reikalingas tiek simbolinis kapitalas (medijos), tiek socialinis kapitalas (draugai, pažįstami).

1.6. Turkas kaip „kitas“ Vokietijos televizijoje.

Mass media migracijos kontekste atlieka reikšmingą vaidmenį. Radijas ir televizija šiandieniniame pasaulyje turi didžiausią įtaką, nes sukuria erdves, kuriose kultūrinės reprezentacijos yra formuojamos, diskutuojamos ir skleidžiamos.

Turkų migracija į Berlyną turi istorines šaknis, kurios siekia Ottomano valdymo laikotarpį. Po Antrojo pasaulinio karo Vokietijai trūko darbo jėgos ir atsiradusias tuščias erdves užpildė sveičiai-darbuotojai (angl. Guestworkers). Tuo tarpu turkai intensyviai domėjosi darbu išeivijoje ir tokiu būdu užpildė Vokietijos darbo rinkoje atsiradusias tuščias erdves. Turkijos migrantų skaičius Vokietijoje sparčiai augo. Ilgainiui Berlynas tapo turkų imigracijos miestu, nes ten buvo didžiausia turkų koncentracija. Turkijos migrantų statusas po truputį keitėsi ir iš sveičių-darbuotojų jis pakito į užsieniečių statusą, o galiausiai Turkijos migrantai tapo etnine mažuma Vokietijoje, kuri Vokietijoje konceptualizuojama kaip problematinė grupė. Vokietijos medijose turkai yra stigmatizuojami. Turkai yra stigmatizuojami ne tik dėl to, kad jie yra etninė-religinė mažuma, bet ir dėl nedarbo lygio tarp Turkijos imigrantų. 2003 metais Turkijos imigrantų nedarbo lygis Vokietijoje sudarė ketvirtadalį bendro šalies nedarbo lygio (Kosnick, 2004). Be to, Vokietijos medijose Turkijos imigrantams priskiriama „Kito“ (angl. “Other”) kategorija, o tai reiškia, kad vokiečiai stengiasi neįsileisti Turkijos imigrantų į viešąsias erdves ir tai kelia daug diskusijų. Medijos

priskiria migrantams tam tikras tapatybes. Pristatydami kultūrinės praktikas ir supratimą televizijos laidų kūrėjai ne tik reprezentuoja migrantų gyvenimą ir tapatumą, bet taip pat ir savo galią kalbėti migrantų vardu. (Kosnick, 2004) Svarstoma, ar turkai iš tikrųjų yra tokie skirtingi ir kiek jie patys nori būti skirtingi nuo vokiečių bei svarstoma, ar leisti turkams kalbėti patiems už save, t.y. ar leisti jiems dalyvauti viešose diskusijose.

Berlyne gyvenantiems turkams nacionalinį identitetą padeda išlaikyti medijos. Kaip antai, Berlyne yra transliuojami Turkijos televizijos kanalai (TFD; TD-1; TRT-International; Kanal D; Saadet TV; Med-TV) ir radijo stotys (MultiKulti; Metropol FM). „Turkų namų ūkiai žiūri vis daugiau ir daugiau iš Turkijos importuotų televizijos programų, o tai kelia baimę Vokietijos politikams, nes stiprios sąsajos su kilmės šalimi gali negatyviai paveikti turkų integraciją Vokietijoje.” (Kosnick, 2004, p. 14) Turkijos migrantai Berlyne save pateikia ir medijose yra reprezentuojami kaip etninė ir religinė Vokietijos mažuma. Tad medijose atskleidžiamas turkų imigrantų kaip etninės ir religinės mažumos statusas.

Medijas ir migraciją sieja abipusis ryšys. Migracijos poveikslas ir migrantų įvaizdžiai medijose kuriami naratyvų pagalba. Informacija, perduodama TV laidose ir kinematografijos būdu konotuoja. Kultūrinė aplinka, politinė bei ekonominė situacija padiktuoja migracijos proceso ir migranto įvaizdžius. Konstruktai „Mes” ir „Kiti” yra kontekstiški, ideologizuoti ir turi tikslinę auditoriją, diktuoja elgesio strategijas bei formuoja atitinkamą socialinę recepciją. „Namų” kategorija medijose tampa virtuali.

2. Emigracijos pateikimo televizijoje tyrimo teorinės ir metodologinės prielaidos.

2.1. Socialinės tikrovės konstravimo medijose teorinės prielaidos.

Kasdiniame gyvenime žmogus sąveikauja su savo natūraliuoju pasauliu, kurį sudaro materialūs ir nematerialūs objektai. Spontaniškų veiksmų atlikimas (sprendimai, skaičiavimai, stebėjimai, konceptualizavimai ir kt.) garantuoja šią žmogaus sąveiką. Pastarasis žmogaus santykis su pasauliu vadinamas natūraliąja nuostata.

Sąmonės intencionalumo pagalba žmogus kuria subjektyvias prasmes ir tokiu būdu jo kasdienis gyvenimas įgauna prasmę.

Kasdienis gyvenimas egzistuoja kaip tikrovė, su kuria žmogų sieja abipusiškumo ryšys. Žmogus veikia ir tokiu būdu keičia savąją tikrovę, kuri atitinkamai veikia žmogaus veiksmus (Schutz, Luckmann, 1995).

A.Schutzas (1988) priduria, kad svarbi ne tik gyvenamo pasaulio abipusiškumo prielaida, bet ir kasdienio gyvenimo suvokimas kultūros kontekste. Savo kasdienį gyvenimą žmogus padalina į daugybę tikrovių. Pastarųjų tikrovių įvairovė vadinama “asmeninio pasaulio konstruktais” (Berger,

2000, p. 10) ir kiekviena jų yra siejama su atitinkamu kontekstu. Taigi, žmogaus patirtis yra kontekstuali, o kasdienis gyvenimas yra intersubjektyvus (Berger, Luckmann, 1999).

Kasdienio gyvenimo tikrovė aprėpia žmonių kasdienio gyvenimo įvairovę, kuri gali būti moksliskai tiriama ir analizuojama. Kasdienis gyvenimas viena vertus yra subjektyvus konstruktas, o kita vertus jam būdingas vientisumas.

A.Schutzas (1987) išskyrė parankinio žinojimo sampratą. Parankinis žinojimas gali būti kuriamas remiantis asmenine patirtimi, perduodamas socialiai arba gali būti mišrus variantas, kai informaciją asmuo gauna tiek asmeninės patirties metu, tiek gauna ją socialiai. Gaunama informacija yra kaupiama ir tokiu būdu yra formuojamas parankinis žinojimas. Parankinio žinojimo pagalba asmuo nepasimeta atsidūręs tam tikroje situacijoje.

Peter L. Bergeris ir T. Luckmannas išskyrė socialinio žinojimo bagažo sampratą, kuri yra artima parankinio žinojimo sampratai. Socialinio žinojimo bagažas lemia žmonių veikimą kasdieniame gyvenime. Tokiu būdu individai, turėdami tam tikrą socialinio žinojimo bagažą, yra „lokalizuojami“ visuomenėje ir yra atitinkamai „traktuojami“ (Berger, Luckmann, 1999).

Analizuojant individualių prasminių vienetų perėjimą į socialiai įprasmintus, svarbu suvokti, kad ilgainiui visi individualūs prasminiai vienetai tampa socialiai įprasmintais. Norėdami atskleisti šį perėjimo procesą Peter L. Bergeris ir T. Luckmannas vadovaujasi eksternalizacijos, objektyvacijos ir internalizacijos procesais. Objektyvacijai būtina kalba, o objektyvaciją ir kasdienio gyvenimo tikrovę sieja absoliuti priklausomybė. „Kasdienio gyvenimo tikrovė ne tik kupina objektyvacijų, o ji ir galima tik dėl jų.“ (Berger, Luckmann, 1999, p. 52)

Objektyvacijos aiškinimas neatsiejamas nuo habitualizacijos ir institucionalizacijos procesų. Kaip antai, nuolatinis tam tikrų veiksmų kartojimas juos habitualizuoja. Tuo tarpu institucionalizacija reiškia abipusį tam tikrų veiksmų tipizavimą jų sąveikos metu. Tipizacijos proceso metu yra išskiriamas bendrasis tipas, pasižymintis savybėmis, kurios yra būdingos į šį tipą įeinantiems žmonėms. Taigi tipizacijos schemas lemia atitinkamos institucijos atsiradimą, o ši savo ruožtu įgauna objektyvią išraišką ir tokiu būdu tampa akivaizdi bei suprantama.

Socialinės tikrovės konstravimo medijose metu yra perduodamos tam tikros reikšmės. Pavienis žodis yra susiejamas su tam tikru objektu ir yra sukuriama reikšmė. Šios reikšmės perduodamos individams bendraujant vieniems su kitais ir tokiu būdu yra užtikrinama komunikacija.

Anot John B. Thompsono (1995), socialinio gyvenimo veikimą užtikrina simbolinė galia, kuri analizuoja reikšmes ir jų perdavimą. Analizuojant komunikaciją skiriamos trijų tipų sąveikos: akistatinė sąveika, medijuota sąveika ir medijuota kvazi – sąveika (Thompsonas, 1995). Individo sąveika su medijomis – tai medijuota kvazi – sąveika, nes tai yra monologu besiremianti nebyli ir netiesioginė sąveika.

Televizijoje tam tikros reikšmės perduodamos dvejopai: garsinis reikšmių perdavimas yra užtikrinamas vaizdiniu reikšmių perdavimu.

Apibendrinant, kasdienis žmogaus gyvenimas yra kontekstualus ir intersubjektyvus. Sąmonės intencionalumo dėka žmogus kuria subjektyvias prasmes ir tokiu būdu suteikia kasdieniam gyvenimui prasmę. Subjektyvi individo patirtis yra kaupiama bei gali būti perduodama (parankinis žinojimas/žinojimo bagažas). Individualių prasminių vienetų tapimą socialiai įprasmintais garantuoja ekternalizacijos, objektyvacijos ir internalizacijos procesai. Veiksmų habitualizavimas lemia tipizacijų schemų sukūrimą, o tai lemia bendrųjų tipų atsiradimą. Kuriant bendruosius tipus komunikacijos metu perteikiamos tam tikros reikšmės. Individų sąveika su medijomis – tai medijuota kvazi – sąveika. Televizijoje garsinis reikšmių perdavimas garantuojamas vaizdiniu reikšmių perdavimu. Tokiu būdu televizijos laidos konotuoja socialinę tikrovę.

2.2. J. Baudrillardo simuliacijos teorija.

Medijų tyrimuose dažnai remiamasi J. Baudrillardo darbais. Pateiksiu J. Baudrillardo simuliacijos teorijos idėjas, reikšmingas televizinės tikrovės konstravimo tyrimams.

Simuliacija ir disimuliacija

Analizuodamas socialinę tikrovę, J. Baudrillardas (2002) pabrėžia dvejopo pobūdžio sąvokų sąsajas.

Pirma, J. Baudrillardas (2002) skiria disimuliaciją (neturi to, ką turi) ir simuliaciją (turi tai, ko neturi). Esminis skirtumas, skiriantis simuliaciją ir disimuliaciją yra tas, kad simuliacija - tai nėra apsimetinėjimas. Tikrovė yra simuliuojama, todėl šiandieniniame pasaulyje nebėra aišku, kas yra „tikra“, o kas tik „įsivaizduojama“ arba „tikro reprezentacija“. Tokiu būdu simuliacija sukuria naują tikrovę - simuliuotą tikrovę - hipertikrovę. Simuliacija - tai nėra vien tik fikcija, tačiau tai yra tiesos ir fikcijos mišinys, apjungiantis ženklų ir realių elementų sąveiką. Realūs ženklai ir sukonstruoti ženklai yra susiejami į vieną visumą. Toks realių ženklų (pasyvumo) ir sukonstruotų ženklų (aktyvumo) neskyrimas pasireiškia absoliučios manipuliacijos pavidalu. Manipuliacijos horizonte susilieja pozityvumas ir negatyvumas.

Antra, J. Baudrillardas (2002) supriešina simuliaciją ir reprezentaciją. „Pastaroji teigia ženklą ir tikrovės lygiavertiškumą <...>. Simuliacija, priešingai, laiko lygiavertiškumo principą utopija, radikaliai neigia ženklą kaip vertę, žvelgia į ženklą kaip į reversiją ir išvelgia jame mirties nuosprendį bet kokiai referencijai. Reprezentacija bando susiurbti į save simuliaciją aiškindama ją kaip netikrą, klaidinančią reprezentaciją, o simuliacija apgaubia visą reprezentacijos statinį tarytum šis pats būtų simuliakras.“ (Baudrillard, 2002, p. 13) Taigi, reprezentacija pabrėžia ženklą ir tikrovės lygiavertiškumo principą, o simuliacija neigia ženklą prasingumo vertę. Ženklai turi pranašumą prasmės atžvilgiu ir būdami universalūs jie gali būti taikomi įvairiuose diskursuose. Anot J. Baudrillardo, simuliacija žaidžia ženklais ir tokiu būdu iškraipo prasmes. Simuliacijos

pagalba yra panaikinamas referentiškumas, nes jis yra imituojamas ženklų sistemomis, kurios neatspindi realios tikrovės.

Hipertikrovė

Tikrovė yra kuriama modelių pagalba. Modelių pagalba sukonstruota tikrovė - tai hipertikrovė. Ji realizuoja objektyvumo principą, kuris patvirtina tikroviškumą. „Dabar pasitelkus modelius generuojama tikrovė, neturinti nei kilmės, nei realybės: tai hipertikrovė. Teritorija nebeina pirma žemėlapiu ir negyvuoja ilgiau už jį. Nuo šiol žemėlapis eina pirma teritorijos - simuliakrai eina pirma - jis gimdo ją. <...> Tikrovės, o ne žemėlapiu liekanos išnyra šen bei ten dykumoje, kurią palieka po savęs ne imperija, o mes patys. Tai tikrovės dykuma.” (Baudrillard, 2002, p. 7) Objektyvios tikrovės vertė išnyksta, nes sukonstruota tikrovė yra simuliuota tikrovė, o simuliuotą tikrovę galima nuolat produkuoti bei ją galima vis naujai reprodukuoti. Šiame kontekste tikrovę galima produkuoti ir reprodukuoti įvairių ženklų sistemomis. Tikrovės ženklai atitinka pačią tikrovę. Tad čia nebelieka vietos faktų logikai ir argumentų kalbai. Tikrovės simuliacija grindžiama modelių pirmumu ir simuliakrų gaminimu. Vieną faktą gali pagaminti daugybė modelių vienu metu ir nebegalima atskirti, kur yra vienas modelis, o kur yra kitas modelis. Tokiu būdu pačių įvykių egzistencija tampa beprasmė, nes modelio pirmumas ir įvykio vyksmas sutampa. Simuliakrų (modelių) sankirtoje atsirandantys įvykiai panaikina įvykių savarankiškumo idėją. Tokia yra simuliacijos logika. „Nuo šiol hipertikrovė apsaugota nuo įsivaizduojamybės ir nuo vienokio ar kitokio tikrovės - vaizduotės skyrimo, joje yra vietos tik orbitiniam ratu sugrįžtančių modelių pasikartojimui ir simuliuojamam skirtųjų generavimui.” (Baudrillard, 2002, p. 8-9) Simuliacija ženklų sistemų pagalba gamina simuliakrus ir tokiu būdu bando prikelti tikrovę. Sukuriama originalumo iliuzija, objektyvios tikrovės iliuzija, nes modelių aplinkoje simuliuoti įvykiai, objektai atrodo originalūs, nors iš tiesų jie tėra antrininkai. Taigi, į paviršių iškyla ženklas bei įvykio ar objekto vaizdinys, kuris pakeičia tiesiogiai patiriamą ir išgyvenamą pasaulio poveikį.

Ženklas ir simuliakrai

Ženkilai ir ženklinimo būdai užima svarbiausią vietą šiuolaikinėje visuomenėje. Ilgą laiką dominavę gamybos būdai yra nustumiami į antrą planą. Ženklas egzistuoja pats savaime, savarankiškai. Ženkilai sudaro pagrindą susiformuoti naujai socialinei tvarkai. Modeliai/vaizdiniai ir kodai struktūruoja šią naująją socialinę tvarką. Tikrovės ženklai atspindi tikrovę, t.y. kiekvienas realiai vykstantis procesas turi ženklą kaip savo antrininką. Tokiu būdu susiformuoja antrinis perdirbimas, kuris ilgainiui tapo visuotinai privalomu reiškiniu. „Visur kas nors perdirbama - prarasti sugebėjimai, prarastas kūnas, prarastas socialumas arba prarastas skonio pojūtis. Vėl atrandamas skurdas, askezė, laukinis natūralumas, kurio nebėra: štai jums natūralus maistas, sveikas maistas, joga.” (Baudrillard, 2002, p. 21) Skurdas įkūnija ženklą ir egzistuoja kaip simuliakras. Simuliakras yra daiktų kopija. Šiuolaikinėje visuomenėje nebėra autentiškų, rankų darbo, natūralių daiktų, nes

viską yra užvaldžiusi masinė produkcija. Tokiu būdu visi svarbūs dalykai yra sunaikinami kopijų, t.y. pamatas ir pradžia, autentiškumas ir kilmė yra užvaldomi simuliacijos proceso. Išnykus autentiškumui, natūralumui ir specifiškumui, išnyksta ir realybė. Susikuria virtuali kopijų ir nebėra aišku, kuri kopija yra originalas. Produkcijoje tiesiog nebelyka originalo, nes kiekvienas faktas yra identiška kopija prieš tai buvusio fakto. Tokiu būdu yra išreiškiamas pirminio referentiškumo išnykimas. Viena esminių šiuolaikinės visuomenės charakteristikų yra kultūrinis perdirbimas. Jo pagalba yra kuriama šiuolaikinė „mass“ kultūra. „Tokios kultūros atstovai „visada turi žinoti“, turi žinoti, kas vyksta; jie turi kas mėnesį arba kas metus dirbtinai atnaujinti savo kultūrinius pagrindus.” (Baudrillard, 1999, p. 101) Taigi dabartinė kultūra - tai kultūros perdirbimas.

Pereinant nuo spektaklio prie simuliacijos, ženklo prasmė tampa daugiau nei vien ideologinė. Žymiklis (signifier), kaip medžiaga kurianti prasmę, atsiskyrė nuo žyminio (signified), įkūnijančio pačią prasmę. Tokiu būdu J. Baudrillardas (Cubitt, 2001) atskyrė ir mainų vertę (exchange value) nuo vartojimo vertės (use value). Žymiklis pats savaime tampa vertingas, jis veikia kaip autonomiškai veikiantis elementas. „Mes niekada nevartojame objekto pačio savaime (jo vartojimo vertės); mes visada manipuliuojame objektais (platesniame kontekste) kaip ženklais.” (Baudrillard, 1999, p. 61) Kitaip tariant, mums yra reikšminga daiktų išorinė reprezentacija, o ne jų vartojimo vertė. Taigi, iškyla struktūrinės mainų vertės svarba, kuri kartu su kalbos kodavimu pakeičia ženklo referentiškumo vertę. Ženkilai egzistuoja kaip priemonė prezentuojant ir reprezentuojant referentus. Daiktai kaip išoriškai egzistuojantys elementai yra svarbūs, o jų vertė yra nustumama į antrą planą. Ženklo sklaidos funkciją atlieka kodai, nuo kurių priklauso ženklo cirkuliacija.

Kodo samprata

J. Baudrillardas (Cubitt, 2001) savo darbuose nepateikia išsamaus ir aiškaus kodo apibūdinimo, tačiau jis pateikia kodo probleminį lauką. Esminė kodo savybė yra gebėjimas prisismelkti ir greitai visur išplisti. „Bendraja prasme kodas yra taisyklių sistema.” (Baudrillard, cit. pg. Genosko, 1994, p. 36) Reikšmingas yra kodo funkcionalumas, kaip nuolat vykstantis jo vartojimas. Kodas sukuria savitą logiką - taisyklę, - pagal kurią sukuriamą gausybę nerefertiškų žymiklių (signifier), kurie nėra susiję su mūsų poreikiais. Bet koks objektas ar prekė yra vertingi patys savaime ir todėl nebėra reikmės jų sieti su tam tikrais poreikiais. „Kodas išrikiuoja ženklą kaip priemonę ir kultūrinį vieneta, siuntėją ir gavėją, ir žymiklį (signifier) ir žyminį (signified).” (Baudrillard, cit. pg. Genosko, 1994, p. 36) Tad kodas yra kaip pagalbinis elementas simuliacijos procese. Kodo veikla yra nustumama į antrą planą, nes jo daromas poveikis nėra tiesiogiai ir akivaizdžiai matomas.

Žmonių gyvenimas tampa priklausomas nuo kodų logikos, nes ji tampa atsakinga už pastarojo gyvenimo organizavimą. Kodų egzistavimas yra būtinas, nes jų pagrindu gaminami simuliakrai, kurių yra kupinas žmonių gyvenimas. Kodai bei simuliakrai yra vartotojiškumo pagrindas.

Vartotojiška visuomenė, jos kultūra

J. Baudrillardas (1999) pabrėžia, kad vartojimas kasdieniame gyvenime tampa gyvenimo orientyru. „Vartojimas tampa gyvenimo centru.” (Gane, 2003, p. 53) Vartojimas yra ir veikla, ir tikslas pats savaime. J. Baudrillardas (1999) kalba apie daugiadimesinę vartojimo sampratą, tokiu būdu atskleisdamas įvairius jos aspektus. „Vartojimas yra objektams priskiriamų reikšmių tvarka; ženklų sistema arba kodas; manipuliacijos ženklais tvarka; manipuliacija objektais kaip ženklais; komunikacinė sistema (kaip kalba); mainų sistema (kaip primityvi giminystė); moralė kaip ideologinių vertybių sistema; socialinė funkcija; struktūrinė organizacija; kolektyvinis fenomenas; gamybos skirtumai; kombinacinių mados procesų apibendrinimas; izoliacija ir individualizacija; nesąmoningas žmonių suvaržymas tiek ženklų sistema, tiek socio-ekonomine-politine sistema; ir socialinė logika.” (Baudrillard, 1999, p. 15)

Vartojimo objektu gali tapti bet kas: daiktai, įvairūs virtualūs dalykai, socialiniai santykiai, kultūra ir kt. Simuliacijos kontekste socialiniai santykiai gali būti produkuojami ir reprodukuojami. Tokiu būdu suabejojama socialinių santykių tikrumu, nes jie tampa objektais, orientuotais į vartojimą.

Kultūros objektai paklūsta vartojimo logikai, kuri yra grindžiama simuliacija. Kultūros produkuojami ir reprodukuojami objektai yra ženklai, kurių pagalba vyksta manipuliacija. „Vartojimo logika gali būti apibūdinta kaip manipuliacija ženklais. <...> Vartojimo logika pašalina tradicinį meno reprezentacijos statusą. <...> Objekto reikšmė nebeatitinka paties objekto: jie koegzistuoja toje pačioje fizinėje ir loginėje erdvėje, kurioje jie taip pat veikia ir kaip ženklai.” (Baudrillard, 1999, p. 114) Taigi, meno objektas nebeatitinka realiai tikrovėje egzistuojančio objekto, nes jis kaip ženklas yra kuriamas manipuliacijos pavidalu. Tačiau manipuliacijos procesas yra dvipusis, nes žmonės trokšta manipuliuoti viskuo, bet taip pat yra pasmerkti ir būti manipuliuojamais. Taigi, prasmės kultūra yra prarandama, o į jos vietą ateina simuliacijos ir vartojimo kultūra.

Simuliacijos paveiktame pasaulyje objektai praranda savo prasminį (semantinį) turinį, belieka tik kombinatorinis dekodavimas, besiremiantis binarine nulių ir vienetų (0/1) schema (taip/ne, klausimas/atsakymas ir pan.). Tokia dvejetainė kombinacija yra išskirtinis šiandieninio pasaulio bruožas, ikūnijantis identifikacinę struktūrą.

J. Baudrillardas (1999) pabrėžia „gamybą”, kaip svarbiausią vartotojiškos visuomenės aspektą. Masinė gamyba grindžiama objektų kaip modelių gamyba. Taigi, simuliacijos kontekste centrinė kategorija tampa modelis, kuris yra atskiriamas nuo objekto funkcijos ir tikslo.

Objektai yra gaminami kaip ženklai, atskleidžiantys statusą, prestižą, priklausomybę, tapatybę, socialinę padėtį. Tuo tarpu ženklai yra gaminami kaip vartojimui pritaikytos prekės. Simuliacija produkuoja ženklus per simuliakrus ir tokiu būdu bando įrodyti, kad tikrovė egzistuoja, bando

atrasti ir pateikti tikrovę kaip fikciją, nes jos jau nebėra. Ženklų pagalba yra sukuriama tikroviškumo iliuzija.

Sedukcija

Ženkilai ir ritualai yra esminės sedukcijos raiškos priemonės. Sedukcija vengia atskleisti ženklų prasmę interpretacijos pavidalu, nes siekia išsaugoti tiesą. Tad ženklai šiuo atveju suvokiami grynuoju pavidalu. Prasmės yra atsisakoma ir ji yra pakeičiama reikšme.

Sedukcija priklauso simboliniam diskursui, tad jai reikalingas grynas ženklų pavidalas (be interpretacinio pagrindo). Ritualas įkūnija žaidimą gryniaisiais ženklais.

Žaidimas svarbus ne tik ritualo kontekste. Žaidimas egzistuoja kaip bendroji strategija, kurios metu sedukcija pateikia save kaip simuliakrą. Simuliakras šiuo atveju yra ženklų sistema. Sedukcija pasirodo kaip įsivaizduojamybė, todėl ji nesieja savęs su realybe. Sedukcija gali būti įvardijama ir kaip minimalizmuota simuliacija. Sedukcijai nebereikia reprezentacijos, nes čia skirtumas tarp originalo ir jo kopijos/pakaitalo yra panaikinamas.

Sedukcija neegzistuoja savaime, svarankiškai. Jai būtinas objektas, kuris galėtų būti „sedukuotas“. Be to, sedukcija - tai daugiadimensinė sąvoka. Sedukcija yra įvardijama kaip regimybė; riba, už kurios nieko nėra; žaidimas; reikšmingas bereikšmiškumas (Plant; Rojek and Turner, 1993). Tačiau sedukcija neturi nieko bendra su prasme, ji „neneša“ prasmės, nes ji tėra žaidimas prasmėmis. Sedukcijos negalima tapatinti su tikėjimu, žinojimu ar norėjimu, nes tai yra betikslis žaidimas. „Sedukcija tik nori žaisti schemų ir kerų (enchancements), pagundų ir gudrybių pasaulyje; jos veikimas neturi jokio tikslo ir nesiekia jokio objekto/daikto.“ (Plant; Rojek and Turner, 1993, p. 93) Be to, anot J. Baudrillardo (2001), sedukcija reprezentuoja simbolinio pasaulio meistriškumą, tačiau pati sedukcija negali būti reprezentuota, nes sedukcijos kontekste yra panaikinama skirtis tarp realumo ir kopijos, tarp to paties ir kitoniškumo.

Raiškos požiūriu sedukcija nėra vienalytė. Ji gali būti išreikšta kaip „iššūkis“. Ji įkūnija „iššūkį“ per tuščius ženklus ir yra siejama su rizika. Sedukcija ir „iššūkis“ nuolat vienas kitą vilioja (Baudrillard, 2001). Sedukcija gali būti išreikšta kaip „paslaptis“ arba „maskuotė“. Sedukcija kaip „paslaptis“ atskleidžia tuščią, neturintį prasmės ženklą. Sedukcija gali būti išreikšta kaip „lemtis“. „Lemtis“ neatsiejama nuo rizikos. Sedukcija kaip „lemtis“ atskleidžia efektyvų, bet kartu bejausmį pasaulį.

J. Baudrillardas (2001) išskiria tris skirtingus sedukcijos tarpsnius: pirma, prieštaringas ir magiškas ritualinis tarpsnis; antra, estetinis tarpsnis, kuris įgyja regimybės, strategijos ir žaidimo prasmę; trečia, politinis tarpsnis, kurio metu sedukcija tampa neformalia politikos forma. Taigi, sedukcijos pagrindą sudaro ženklai, kurių pagalba yra kuriami modeliai - simuliakrai.

Televizualizacija

Televizija yra kuriama modelių pagalba. Ji yra sukurta kaip modelis - simuliakras - ir ji kuria modelius - simuliakrus. Tai, ką mes vartojame žiūrėdami televizorių, nėra daiktai ar vaizdai patys

savaime, bet tai yra tikslingai atrinkti ir sukurti vaizdai. Pastarasis vaizdų kūrimas vyksta ženklų sistemų pagalba. Televizija perteikia savitą ženklų sistemos ideologiją. TV laidose J. Baudrillardas (1999) siūlo analizuoti ideologinę struktūrą (moralinių, socialinių ir politinių vertybių sistema) ir techninę struktūrą. Televizijos laidos yra kuriamos manipuliacijos ženklaus pagalba ir tokiu būdu atskleidžiama savita ideologinė struktūra.

Anot J. Baudrillardo (2002), televizija atskleidžia mikroskopinę simuliaciją ir tokiu būdu tikrovę paverčia hipertikrove. „Kameros objektyvas kaip lazeris skrodžia gyvą realybę ir pasmerkia ją myriop.” (Baudrillard, 2002, p. 40) Taigi, simuliacijos procesas sunaikina realybę ir palieka tik hiperrealybę. Televizija susilieja su gyvenimu, o gyvenimas susilieja su televizija ir šiame kontekste nebegalima atskirti, kur yra tikrovė, o kur hipertikrovė.

„TV žiūri į mus, TV skleidžia susvetimėjimą, TV mumis manipuliuoja, TV mus informuoja...” (Baudrillard, 2002, p. 43) Televizijos simuliacijos poveikis atsiskleidžia keturiais aspektais: žiūros, susvetimėjimo, manipuliacijos ir informacijos aspektais. Televizija per žiūros lauką manipuliuoja ir tokiu būdu didina susvetimėjimą su realybe. „Informaciją” šiuo atveju galima dėti į kabutes, nes „informacija” TV kontekste - tai nėra reali informacija, bet tai yra informacija hipertikrovės kontekste. Tad reali informacija yra perorientuojama ir tokiu būdu ji praranda savo realumą ir tampa konstruktu.

Apibendrinant, J. Baudrillardo suformuluota simuliacijos samprata paneigia „tikro”, objektyvaus pasaulio idėją. Ženklų sistemų pagalba vyksta nuolatinė manipuliacija, o kodai ir modeliai tampa kasdienio gyvenimo orientyru. „Nuo šiol neįmanoma išvelgti tikrovės proceso, negalima ir įrodyti, kad tikrovė egzistuoja.” (Baudrillard, 2002, p. 30)

2.3. R.Hillo šeiminio streso teorija.

Kiekvienas kasdienio gyvenimo pokytis sukelia teigiamą arba neigiamą reakciją – stresą. Stresą sukeltys veiksniai – tai darbo keitimas, santuoka, mirtis, gyvenamosios vietos keitimas, vaikų gimimas, emigracija ir kt.

Šeimoje kylantį stresą pirmieji pradėjo analizuoti Mičigano ir Čikagos universitetų mokslininkai. R. Hillas (McKenry et al, 2005) pirmasis aprašė šeiminio streso teoriją ir sukūrė ABC-X modelį.

Nėra tiesioginės priklausomybės tarp stresoriaus (A) ir streso (X). Stresas yra medijuojamas resursais (B), kuriuos naudoja šeima norėdama įveikti stresą, ir tuo, kaip šeimos nariai vertina stresinę situaciją. Tai yra pagrindinė šeimoje kylančio streso analizei skirta modelio idėja.

Taigi, šeiminio streso analizės modelį sudaro keturios dalys:

Pirma, stresorius (A). Bet kokie teigiami ir neigiami įvykiai sudaro palankias sąlygas atsirasti ir veikti stresoriui. Dažniausiai naudojama dichotominė šeiminių stresorių klasifikacija, kurią sudaro normatyviniai ir nenormatyviniai veiksniai. Normatyviniai stresoriai yra trumpalaikiai. Nenormatyviniai stresoriai atsiranda netikėtai. Šeimos reakciją į stresines situacijas labiausiai lemia

dvasinis stiprumas, pasiruošimas naujiems iššūkiams, vertybės, kultūra, tikėjimai bei šeiminio gyvenimo ciklas. Galimos kelios vertybinės orientacijos, kuriomis vadovaujasi šeima stresinės situacijos metu: pirma, vadovujančios orientacijos atveju šeima tikės, kad visa kontrolė yra jos rankose; antra, fatalistinės orientacijos atveju šeima tikės, kad viską kontroliuoja aukštesniosios jėgos. Pastaruoju atveju šeimai gali būti sunku įveikti stresinę situaciją, nes ši orientacija yra nukreipta į pasyvumą. Aktyvi stresinės situacijos įveikimo strategija yra efektyvesnė nei pasyvi.

Antra, resursai (B). Į resursų kategoriją patenka visi ištekliai, šaltiniai, padedantys sumažinti patiriamą stresą. Naudodama efektyvius ir tinkamus resursus šeima rečiau išgyvena stresines situacijas. Sėkmingiausiai įveikti stresą padeda šeimos vieningumas ir prisitaikymas prie pokyčių. Tai yra esminiai daugiafunkcinio modelio dydžiai. Taigi, skiriami šeimines sistemos ištekliai, apsaugantys šeimą nuo stresorių poveikio ir padedantys įveikti šeiminių stresą, bei bendruomeniniai ištekliai, iš kurių svarbiausias yra socialinė parama. Į socialinės paramos kategoriją patenka visa šeimai būtina pagalba stresinės situacijos metu, psichologinė pagalba taip pat.

Trečia, stresoriaus suvokimas/supratimas (C) Pozityvus požiūris į kasdienio gyvenimo pokyčius padeda įveikti atsiradusius sunkumus. Šiuo atveju svarbus šeimos gebėjimas įveikti stresinę situaciją ir mobilizuotis naujam laikinam ar ilgalaikiam gyvenimo tarpšniui.

Ketvirta, stresas (X). Streso stiprumą lemia stresoriaus ir resursų panaudojimo galimybės. Streso ir krizės sąvokos nėra tapačios. Krizės terminas siejamas su disfunkcija, pusiausvyros suardymu ir nesugebėjimu mobilizuotis (Bossas, cit. pg. McKenry et al, 2005). Streso kategorija siejama su pusiausvyros pokyčiais bei pažeidimais, bet ne su pusiausvyros praradimu. Pastarajai kategorijai būdingas tęstinumas, kurio kaitą lemia streso stiprumas. Tuo tarpu krizė yra dichotominis kintamasis: krizė yra arba jos nėra.

Analizuojant šeiminių stresą, svarbus ne tik streso apibrėžimas, jo suvokimas, bet ir susidorojimas su juo. Streso įveikimas siejamas su konkrečiais individų veiksmais, kurie jiems padeda įveikti stresą. Šeiminių streso įveikimo strategija yra kintantis dydis, kuri bėgant laikui progresyviai kinta. Streso įveikimas siejamas su šeimines pusiausvyros atstatymu, kai šeima vėl tampa pajėgi suteikti palankias sąlygas individų vystymuisi ir tobulėjimui.

2.4. „Nacionalinis kultūrinis repertuaras” ir lauko teorija.

R.Bengson ir Abigail C. Saguy (2005) analizuoja imigracijos reprezentacijos Amerikos ir Prancūzijos medijose ypatumus. Pastarieji mokslininkai analizuoja socialines problemas socialinio konstrukcionizmo, kultūros sociologijos ir lauko teorijos srityse. Šioms trimis sritims iškeltos hipotezės buvo tikrinamos originaliais duomenimis iš Amerikos ir Prancūzijos medijų pranešimų apie imigraciją. Atliktas tarpnacionalinis lyginamasis mokslinis tyrimas.

Šių valstybių pasirinkimas analizei yra tikslingas, nes abi valstybės yra dominuojančios industrinės Vakarų pasaulio šalys. Tiek Amerika, tiek Prancūzija pasižymi ilga imigracijos istorija. Anot R.

Bengson ir Abigail C. Saguy (2005), abi šalys pretenduoja sukurti universalų teisingumo modelį, tačiau neretai šių šalių modeliai yra pateikiami kaip opoziciniai. Analizei pasirinktu laikotarpiu abi šalys pasižymi panašiu imigracijos lygiu, nors manoma, kad JAV imigracijos lygis turėtų būti aukštesnis nei Prancūzijoje. Tiek JAV, tiek Prancūzijoje imigrantų skaičius nėra homogeniškas konkrečios vietos atžvilgiu, t.y. aplink Pietų Kaliforniją ir Niujorką imigrantų koncentracija yra didesnė nei kitose JAV dalyse, o Prancūzijoje didžiausia imigrantų koncentracija yra didmiesčių regionuose - aplink Paryžių ir Marselį.

JAV ir Prancūzija pasižymi skirtingomis politinėmis-kultūrinėmis tradicijomis, tad tikėtinas ir kitoniškas imigracijos pateikimas šių šalių medijose. JAV jau yra institucionalizuotas būdas kategorizuoti žmones pagal jų priklausymą rasės, lyties, religijos, etninėms grupėms, tuo tarpu Prancūzijoje dominuoja kitokia politinė-kultūrinė tradicija ir todėl čia žmonės nėra kategorizuojami pagal jų rasę, etniškumą ar religiją.

Siekdami išskirti socialines problemas, kurias pateikia Amerikos ir Prancūzijos medijos reprezentuodamos imigraciją, tyrimo autoriai pasitelkia socialinio konstrukcionizmo tradiciją. Nacionalinė kultūra ir medijų industrija didžiąja dalimi formuoja visuomenės požiūrį į imigracijos sukeltas socialines problemas.

Norėdami identifikuoti „nacionalinius kultūrinius repertuarus“ tyrimo autoriai pasirinko kultūros sociologų Lamont ir Thevenot pasiūlytas „santykinai stabilias įvertinimo schemas“. JAV politiniuose diskursuose dominuoja „rinkos argumentas“, t.y. žmonių vertinimo kriterijus yra jų dalyvavimas darbo rinkoje. Rinkos racionalumas atsispindi ir JAV medijų pranešimuose. Atitinkamai Prancūzijos politiniuose diskursuose ir medijų pranešimuose dominuoja „pilietinio solidarumo argumentas“, pabrėžiantis nematerialias ir egalitarines vertybes.

Lauko teorija yra trečias tyrimo autorių pasirinktas analizės lygmuo. „Lauko teorija pabrėžia, kaip tiesioginė kultūrinė ir socialiai organizuota aplinka („laukas“) formuoja žinių diskurso produktą.“ (Bengson, Saguy, 2005, p. 236). Pasirinktas P. Bourdieu lauko analizės metodas. Analizuojant žurnalistinį lauką, svarbu atsižvelgti į nacionalinių medijų lauką globalių medijų lauko perspektyvoje. Kaip antai, Amerikos medijų pranešimus naudoja kitų kultūrinių tradicijų atstovai ir tokiu būdu jie tampa idėjų šaltiniu. Tad Prancūzijos medijų pranešimai yra sąlygoti JAV medijų pranešimų, o ne atvirkščiai.

Siekdami atlikti išsamų imigraciją medijose reprezentuojantį tyrimą, R. Bengson ir Abigail C. Saguy (2005) atliko 150 interviu su Prancūzijos ir JAV žurnalistais, politikais, aktyvistais, akademikais ir kitų sričių ekspertais. Imigracijos atvejo analizės duomenis sudaro 750 naujienu istorijų pagrindinių JAV ir Prancūzijos laikraščių bei televizijų pranešimuose.

Tyrimas parodė, kad Prancūzijos medijose socialinės imigrantų problemos reprezentuojamos statistiškai reikšmingai dažniau nei JAV medijose. Prancūzijos medijose dažniau reprezentuojamos

ir kultūrinės imigrantų problemos nei JAV medijose. JAV medijose dominuoja su mokesčiais susijusios imigrantų problemos, ko nepastebėta Prancūzijos medijose. Tačiau, anot tyrimo autorių, nors Prancūzijos medijose socialinės imigrantų problemos reprezentuojamos dažniau nei JAV medijose, nėra patikimų įrodymų, kad imigrantų gyvenimo sąlygos Prancūzijoje negatyviai skirtingos nuo JAV gyvenimo sąlygų. Priešingai, diskriminaciją imigrantai statistiškai reikšmingai dažniau patiria JAV medijose.

Tyrimo autoriai palieka atvirą terpę ateities tyrimams bandant atsakyti į klausimą, kaip struktūrinė-palyginamoji teorija gali identifikuoti socialines problemas nacionalinių medijų reprezentacijose. Diskusijų akademiniame lygmenyje vertas klausimas, ar globalizacija veda link kultūros konvergencijos, ar diversifikacijos. Anot R. Bengson ir Abigail C. (2005), svarbu įsigilinti, *kaip, kada ir kodėl* tarpnacionaliniai panašumai ir skirtumai yra sukuriami, išlaikomi ir diskutuojami. Šiam tikslui tyrimo autoriai siūlo pasitelkti bendresnį modelį, kuris padėtų išsamiau išanalizuoti socialinę problematiką globalios kultūros kontekste.

2.5. Vizualinių tekstų konstravimas ir analizė.

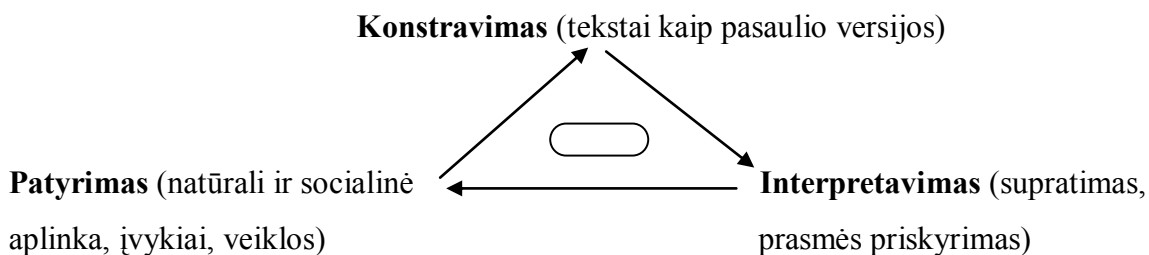
Kasdieniam žmonių gyvenime reikšmingą vaidmenį atlieka filmai ir televizijos rodomos laidos. Filmai ir TV laidos tampa pagrindiniu informacijos šaltiniu. Jie kuria socialinės tikrovės konstruktus, kurie reprezentuoja tam tikrus istorinius įvykius (pvz.: Vietnamo karą, pasaulinius karus), institucijas (pvz.: ligoninę, policiją, banką), socialines partnerystes (pvz.: santuoką, šeimą), santykius ir emocijas. Norman K. Denzinis pabrėžia, kad tarp individų ir tikrovės nėra tiesioginio sąlyčio. Individai gyvena simbolinių ir vizualinių reprezentacijų pasaulyje. Vizualinių reprezentacijų pagrindas yra interakcijos, t.y. vizualiai pateikiami konstruktai yra interpretuojami. Tad vizualinės reprezentacijos nėra „neutralūs“ tekstai. Anot Norman K. Denzin (Denzin, cit. pg. Flick, 2006), filmai (laidos) yra vizualiniai tekstai. Jis skiria „realistinių“ (angl. realistic) ir „iškreipiantįjį“ (angl. subversive) filmų pristatymus.

„Realistinis“ filmų pristatymas orientuoja į adekvatų tikrovės pateikimą, tačiau tai nėra „neutrali“ reprezentacija. „Iškreipiantysis“ filmų pristatymas pabrėžia ideologinę reprezentacijos pobūdį.

Socialinės tikrovės konstravimo televizijoje analizė reikalauja atsakyti į klausimus: Kaip konceptualizuojama socialinė tikrovė? Kokiomis sąlygomis patiriamas „tikroviškumas“? Filmai (laidos) yra vienas iš vizualinių reprezentacijų konstravimo būdų. Filmų (laidų) kaip duomenų šaltinių naudojimo privalumai: multimetodiškumas; verbalinės ir neverbalinės informacijos derinimas; pakartotinė, koreguojanti duomenų interpretacija.

Taigi, filmai (laidos) yra tikrovės reprezentacijos. Selektivi atranka ir interpretacija garantuoja fakto „tikroviškumą“. Kadangi filmai (laidos) reprezentuoja subjektyviai patiriamą tikrovę, tad tai nėra „neutralūs“ konstruktai. Reikšmingą vaidmenį atlieka individualios patirtys, socialinis,

kultūrinis ir istorinis kontekstai. Be to, socialinės tikrovės konstravimas yra neatsiejamas nuo interpretavimo.

1 schema „Konstravimo ir interpretavimo supratimas” (Flick, 2006, p. 85)

Schemoje U. Flickas (2006) atskleidžia, kad socialinės tikrovės konstravimo ir interpretavimo procesai yra kontekstiški ir sąveikaujantys tarpusavyje. Analizuojant socialinę tikrovę būtina nagrinėti visus procesus. U. Flicko (2006) pasiūlyta schema išsprendė socialiniams mokslams iškilusią problemą: tokiu būdu socialiniai mokslai kiekvieną schemoje nurodytą procesą ėmė analizuoti atskirai, bet apjungdami juos į visumą.

Kokybiniame tyrime tekstai yra būtina analitinė medžiaga, interpretacijų pagrindas ir svarbus elementas gautų rezultatų aptarimui ir pristatymui. Tekstas yra tiek duomenų rinkimo rezultatas, tiek instrumentų interpretavimas. Socialinės tikrovės analizė per tekstų interpretaciją kelia du svarbius klausimus: kas atsitinka realybę perkeliant į tekstą?; kas atsitinka tekstus perkeliant į realybę? Surinkęs duomenis tyrėjas suformuoja tekstą, kuris yra suvokiamas kaip realybė tolesniame tyrimo etape. Tačiau čia iškyla duomenų tikroviškumo užtikrinimo svarba. Kaip antai, gautas tekstas neturi būti per daug nutolęs nuo realybės, nes kitaip bus iškreipti tyrimo rezultatai.

Filmų (laidų) pagrindą sudaro tekstai, kuriuose patalpinama esminė konstruojamų laidų informacija. Tekstai yra gaunami interviu pagalba ir jie yra dinamiški. Vienos laidos metu gali būti atskleidžiamas vienas tekstas, atitinkamai analizuojantis vieną aspektą. Taigi, galima teigti, kad tekstų/naratyvų dinamika yra tęstinė. Laidose reprezentuojami tekstai pasižymi aiškia ir griežta struktūra. Anot H. Hermano (cit. pg. Flick, 2006, p. 172) ši struktūra susideda iš trijų dalių: pradžia („kaip viskas prasidėjo”); eiga („kaip viskas vystėsi”); įvykių eigos pasekmės („kas įvyko”).

Specialų duomenų rinkimo metodą - naratyvinį interviu - pasiūlė A. Schutzas (cit. pg. Flick, 2006). Šiuo atveju informantas pasakoja istoriją, kurioje dalyvavo. Svarbu, kad informantas nuosekliai papasakotų savo istoriją. Dažniausiai šis metodas naudojamas biografiniuose tyrimuose. Skiriama tokia naratyvinio interviu seka: pirma, užduodamas esminis bendresnio pobūdžio tyrimo klausimas; antra, klausiama apie detalai neaptartus dalykus; trečia, užduodami patikslinantys klausimai. Trečioje naratyvinio interviu fazėje informantai tampa ekspertais, nes tikslina ir tvirtina išsakytas mintis. Pastarieji trys klausimai užtikrina naratyvinio interviu pusiausvyrą.

Naratyvinio interviu gauti duomenys analizuojami, taikant naratyvinės analizės procedūras. A. Schutzas (cit. pg. Flick, 2006, p. 330-331) išskiria šiuos naratyvinės analizės žingsnius: pirma, nenaratyvinių epizodų tekste pašalinimas; antra, gauto naratyvinio teksto segmentavimas į formalius segmentus; trečia, naratyvinio teksto struktūravimas apibrėžiant atskiras naratyvo dalis; ketvirta, analitinė abstrakcija; penkta, nenaratyvinių interviu dalių įtraukimas; šešta, išskirtų pagrindinių momentų lyginimas ir supriešinimas.

G. Rosenthal ir W. Fischer-Rosenthal (cit. pg. Flick, 2006, p. 332) atskleidžia gyvenimo istorijų dvilypumą: interviu metu papasakotą gyvenimo istoriją ir realiai tiriamojo nugyventą istoriją. Autorių pasiūlytą naratyvinių interviu analizę sudaro penki žingsniai: pirma, biografinių duomenų analizė; antra, tematinio lauko analizė (gyvenimo istorijos pasakojimo rekonstrukcija); trečia, gyvenimo istorijos rekonstrukcija; ketvirta, atskirų teksto dalių mikroanalizė; penkta, gyvenimo istorijos ir gyvenimo istorijos pasakojimo lyginimas.

Šeiminių naratyvų analizei B. Hildenbrand ir W. Jahn (cit. pg. Flick, 2006, p. 332) siūlo savitą analitinę procedūrą: „sunkiųjų socialinių duomenų“ apie šeimą (santuokų, gimimų, išsimokslinimo, profesinio gyvenimo stadijų ir kt.) rekonstravimas iš naratyvo; gautų duomenų interpretavimas; hipotezių kėlimas ir sistemiškas jų tikrinimas tolesniame šeiminių naratyvų interpretacijos procese; analizėje išvystytų atvejų struktūrų priešinimas, lyginimas ir apibendrinimas.

Filmų – vaizdinė kultūros reprezentacija

Filmų yra vaizdinė kultūros reprezentacija, nes jie atspindi tam tikro laikmečio kultūrą, kuriama reikšmės. Norman K. Denzinis (Flick et al, 2004) išskiria du aspektus, pabrėžiančius būtinybę analizuoti filmus arba vaizdines kultūros reprezentacijas.

Pirma, žmonės gyvena antrinių (sukurtų/sukonstruotų) reikšmių pasaulyje, kuris yra kupinas vaizdinių reprezentacijų. Vaizdinės reprezentacijos įkūnija tam tikrą ideologiją, klasės, rasės ar lyties interesus, tad tai nėra objektyviai egzistuojantys reiškiniai. Tokiu būdu atsiranda būtinybė analizuoti ir interpretuoti filmus/vaizdines kultūros reprezentacijas.

Antra, filmų/vaizdinės kultūros reprezentacijos užima tarpinę būseną, vedančią link mums reikiamos ir vertingos informacijos. Tad svarbu atskleisti tiek filmų konstravimo ypatumus, tiek jų analizės schemas.

Dokumentiniai filmų sukuria realybės iliuziją, tad jie reikalauja savito analizės metodo. Žiūrovas/stebėtojas pastaruosius filmus priima kaip realiai egzistuojančią tikrovę, kur prezentuojama reali gyvenimo situacija. Komercinės televizijos dažniausiai renkasi šią filmų kūrimo strategiją. Norman K. Denzinis (Flick et al, 2004) skiria dokumentinių filmų konstravimui reikšmingus elementus: situacijos autentiškumas; minimali reprezentuojamų situacijų korekcija, montažo apribojimas; filmuose reprezentuojamos situacijos tikroviškumas; situacijos dramatinizavimo galimybė; realiai egzistuojantys faktai perteikiami iš toje situacijoje dalyvavusių

žmonių lūpų; filmų kūrėjo anonimiškumas. Pastarosios dokumentinių filmų konstravimo charakteristikos patvirtina jų iliuzinį pobūdį, nes pastarieji filmai žiūrovui/stebėtojuui sukuria realiai tikrovėje egzistuojančių įvykių išpūdį.

Kiekviename filme egzistuoja keturi bendri elementai: „vaizdinis tekstas; garsinis tekstas; naratyvas, sujungiantis vaizdinį ir garsinį tekstą į vieną bendrą istoriją. <...>; interpretacijos ir reikšmės, kurias žiūrovas (įtraukiant ir socialinį mokslininką) suteikia vaizdiniam, garsiniam ir naratyviniam tekstams.” (Denzin, cit. pg. Flick et al, 2004, p. 240)

Norman K. Denzino (Flick et al, 2004) išskirta struktūra atskleidžia priskirtinų reikšmių įvairovę. Nėra vieno teisingo reikšmių priskyrimo modelio; nėra kriterijų, nustatančių priskirtos reikšmės teisingumą/klaidingumą.

Skiriami keturi pagrindiniai vaizdinio teksto tyrimo principai arba žingsniai (Denzin, cit. pg. Flick et al, 2004): pirma, žiūrėjimas ir pajautimas (vaizdiniai dokumentai stebimi kaip visuma; tyrėjui kylančių jausmų bei impresijų fiksavimas); antra, pagrindinio klausimo formulavimas (klausimų numatymas; kultūros vertybių atskleidimas tekste; pagrindinių scenų išskyrimas); trečia, struktūruota mikroanalizė (diskurso atskleidimas, detalus scenų/epizodų fiksavimas, citatų atranka; modelių, pavyzdžių ir nuoseklumo paieška bei fiksavimas; detalūs aprašymai, apibūdinimai; teksto galimybė reprezentuoti tikrovę, pagrindinius faktus, patirtį ir tiesą; laikymasis pagrindinio tyrimo klausimo; situacijų, kuriose iškyla vertybiniai konfliktai, išskyrimas; filmo/teksto laikysena išskirtų vertybių atžvilgiu); ketvirta, modelių paieška (grįžimas prie išsamių išrašų; pakartotinė filmo peržiūra; grįžimas prie pagrindinio tyrimo klausimo; realaus ir sukonstruoto tekstų lyginimas/supriešinimas; interpretacijų rašymas vadovaujantis išskirtais principais). Pastarieji principai leidžia išsamiai išanalizuoti vaizdinę medžiagą ir įsigilinti į vertingas vaizdines situacijas.

Norman K. Denzinas (2002) savo metodą taiko analizuodamas rasinių santykių reprezentaciją filmuose ir televizijoje. Rasiniai santykiai Holivudo sinematikoje ir komercinėje televizijoje reprezentuojami smurto kontekste ir siejami su jaunų žmonių grupėmis. Knygoje „Reading Race” (2002) Norman K. Denzinas pateikia kritinę rasės teoriją, kurioje apsiribojama trimis etninėmis bei rasinėmis grupėmis: „afroamerikiečiais, hispanics, latino/as, chicanos, ir Azijos amerikiečiais.” (2002). Autorius teigia, kad medijos yra pagrindinis šaltinis, reprezentuojantis Amerikos rasinę politiką. „Tie, kurie kontroliuoja medijas, įtraukiant kiną ir televiziją, formuoja ir apibrėžia arba nustato visuomenės diskursą rasės ir rasinių santykių atžvilgiu.” (Denzin, 2002, p. 2) Medijos tarsi pateikia elgesio modelius, kaip žmonės turi elgtis su kitos rasės atstovais, gyvenančiais jų kilmės šalyje.

Taigi, filmuose reprezentuojami kitos rasės asmenys dažnai tampa rasės stereotipais. Norman K. Denzinas (2002) skiria šiuos stereotipinius veikėjus: Dėdę Tomą, Džeką Džonsoną, Jezebelę, Tetą Jemimą, Sapphire ir kt.

3. Emigracijos pateikimo TV laidose empirinis tyrimas.

3.1. Empirinio tyrimo organizavimas.

Emigracijos pateikimo ir jos dinamikos TV laidose tyrime vadovavausi J. Baudrillardo idėjomis apie tai, kad simuliacijos procese kuriami simuliakrai, kuriuose realybė susiejama su vaizduote ir pranyksta skirtis tarp „tikro“ ir „netikro“, „realaus“ ir „išivaizduojamo“. Televizija yra „mikroskopinė simuliacija“, gebanti transformuoti tikrovę į hipertikrovę. Televizijos laidose „modelis eina pirma fakto“. Laidos kuriamos manipuliacijos ženklais pagalba ir pasižymi savita vidine ideologija. Vartotojų visuomenėje emigracijos fenomenas tampa vartojimo objektu, kuris kuriamas manipuliacijos ženklais pagalba.

Remiantis U.Flicko socialinės tikrovės konstravimo ir interpretavimo medijose modeliu TV laidų konstruojamasis pobūdis analizuojamas, atskleidžiant TV laidų kūrėjų vaidmenį, TV laidų konstravimo procedūras ir gyvenimo istorijų interpretavimą. Analizuojant vizualinį tekstą taikomos U. Flicko, Norman K. Denzinio, H. Hermano, W.Jahno ir B.Hildenbrano procedūros. Emigracijos analizei šeiminio streso požiūriu pasirinktas R.Hillo modelis ABC-X. Atliekant vizualinio teksto analizę buvo atsižvelgiama į nacionalinį kultūrinį emigracijos iš Lietuvos kontekstą.

Empirinio tyrimo **tikslas** – atskleisti emigracijos pateikimo televizijos laidose dinamiką.

Empirinio tyrimo **uždaviniai**:

1. Analizuoti TV laidas jų paskirties, temų, emocinio krūvio, emigracijos geografijos dinamikos požiūriais.
2. Atskleisti TV laidų konstravimo procedūrų ir gyvenimo istorijų interpretavimo dinamiką.
3. Analizuoti emigracijos kaip šeiminio streso pateikimo TV laidose dinamiką.

Empirinio tyrimo **prielaidos**:

1. Nuo 2009 metų rugsėjo mėnesio emigracijos fenomeno TV laidose reprezentacija kinta – įsivyrąja ekonominė problematika.
2. Specialiai emigracijai skirtos laidos ir epizodiškai emigraciją reprezentuojančios laidos pasižymi savita laidų kūrėjų vartojama retorika.
3. TV laidose laidų dalyviai atrenkami tikslingai.
4. Emigraciją pateikiančios TV laidos yra „realistiniai“ vizualiniai tekstai.
5. Specialiose emigracijai skirtose laidose emigrantų šeimų ir atotolio šeimų patiriami stresoriai, naudojami resursai, stresoriaus suvokimas ir patiriamas stresas yra skirtingi nei epizodiškai emigraciją reprezentuojančiose laidose.
6. Specialiose emigracijai skirtose laidose pateikiamų emigrantų šeimų ir atotolio šeimų patiriami probleminiai laukai yra skirtingi nei epizodiškai emigraciją reprezentuojančiose laidose.

Duomenų analizės procedūros:

Emigracijos pateikimo TV laidose empiriniame tyrime analizuojami vizualiniai tekstai. Duomenų analizei buvo naudojama analitinei indukcijai priskiriama „modelio derinimo“ (angl. pattern matching) procedūra. Tyrimo pradžioje sudarytas duomenų analizės modelis ir atrinktos duomenų interpretavimo schemas. Pasirinktos keturios bakalauro darbe (G.Martinkėnė „Atotolio ir emigrantų šeimų pateikimas Lietuvos televizijos socialinės dokumentikos laidose“, 2009) sudarytos ir patikrintos tyrimo duomenų interpretavimo schemas. Po pirminio susipažinimo su TV laidų vizualiniais tekstaais buvo papildytos trys duomenų interpretavimo schemas.

Pirma, TV laidų paskirties, temos, emocinio krūvio ir emigracijos geografijos analizės schema (2 priedas). Bakalauro darbo schema buvo papildyta „paskirties“ aspektu, nes nuo 2009 metų rugsėjo mėnesio pasikeitė emigraciją pateikiančių laidų paskirtis (iš specialiai emigracijai skirtų laidų į emigraciją epizodiškai reprezentuojančių laidų).

Antra, TV laidų konstravimo procedūrų schema (3 priedas). Remiantis pastarąja schema emigracijos pateikimas TV laidose analizuojamas penkiais pjūviais: *gyvenimo istorijų dramatinizavimas; „bendrosios nuomonės“ formulavimas; tendencingas klausimų formulavimas; naratyvų pateikimo schemas (pirminė situacija; įvykių vystymosi seka; galutinė įvykių raidos situacija); „ekspertų“ nuomonės*. Bakalauro darbo schema buvo papildyta „ekspertų“ nuomonių aspektu, nes nuo 2009 metų rudens emigracijos fenomenas TV laidose analizuojamas įvairių sričių specialistų požiūriu.

Trečia, gyvenimo istorijų interpretavimo schema (4 priedas). Remiantis pastarąja schema emigracijos pateikimas TV laidose analizuojamas keturiais pjūviais: *papildomų klausimų formuluotės; laidų vedėjų replikos; apibendrinantys pasisakymai; retorikos ypatumai*. Siekiant atskleisti emigracijos pateikimo TV laidose retorikos pokyčius, bakalauro darbe sudaryta schema buvo papildyta skiltimi „retorikos ypatumai“.

Ketvirta, emigracijos šeiminio streso požiūriu schema (5 priedas). Šiuo atveju analizuojamas šeimų pateikimas TV laidose emigracijos iš Lietuvos kontekste. Remiantis šia schema analizė atliekama keturiais pjūviais: *stresorius; resursai; stresoriaus suvokimas; stresas*.

3.2. TV laidų paskirties, temų, emocinio krūvio, emigracijos geografijos dinamika.

Nuo 2006 metų rudens iki 2009 metų rudens televizijoje buvo rodomos specialiai emigracijai skirtos laidos „Emigrantai“ ir „Kaip gyveni?“. Pastarąsias laidas tikslinga pavadinti *tikslinėmis laidomis*. Tuo tarpu nuo 2009 metų rugsėjo mėnesio tikslinių emigraciją atskleidžiančių laidų nebeliko, emigracijos reprezentacija TV laidose tapo epizodiška. Tad visas laidas, kuriose nuo 2009 metų rugsėjo mėnesio reprezentuojamas emigracijos fenomenas įtraukiu į *specializuotų laidų* grupę. Empiriniame tyrime naudosisiu šiuos tikslinių laidų ir specializuotų laidų terminus.

1 lentelė. TV laidų dinamika temų, emocinio krūvio, emigracijos geografijos aspektais.

	Tikslinės laidos (2006-2009)	Specializuotos laidos (2009-2010)
<i>Pateikiamos temos</i>	Studijos	Studijos
	Darbas	Darbas
	Šeima	Šeima
	Lietuvių bendruomenė/mokyklėlė	Lietuvių bendruomenė/mokyklėlė
	<i>Kasdienis gyvenimas</i>	<i>Ekonomika</i>
<i>Emocinis krūvis</i>	Teigiamos emocijos	Teigiamos emocijos
	<i>Teigiamos/neigiamos emocijos</i>	Neigiamos emocijos
	<i>Neigiamos/teigiamos emocijos</i>	<i>Neutralios emocijos</i>
	Neigiamos emocijos	
<i>Emigracijos tikslo šalys</i>	JAV	JAV
	Vokietija	Vokietija
	Norvegija	Norvegija
	Didžioji Britanija	Didžioji Britanija
	Airija	Airija
	<i>Ispanija</i>	Argentina
	<i>Švedija</i>	<i>Brazilija</i>
	Argentina	<i>Ukraina</i>
	<i>Urugvajus</i>	
	<i>Rusija</i>	
	<i>Danija</i>	

Laidų kiekis ir paskirtis

2006-2009 metais emigracijai skiriamos tikslinės socialinės dokumentikos TV laidos. Iš viso buvo parodytos 87 tikslinės emigraciją pateikiančios laidos. Nuo 2009 metų emigracijos fenomenas reprezentuojamas specializuotose laidose. Visuminę emigracijos fenomeno analizę pakeičia fragmentuota fenomeno analizė. Nuo 2009 metų rudens skirtingose laidose emigracija reprezentuojama teisiniu, finansiniu, moraliniu, pramoginiu, ekonominiu ir politiniu aspektais. Iš viso nuo 2009 metų rudens iki 2011 metų sausio 1d. buvo parodytos 22 specializuotos laidos.

Temų analizė

Tikslinės ir specializuotos TV laidos atskleidė panašų temų lauką. Tiek specializuotose, tiek tikslinėse laidose nagrinėjamos keturios su emigracija susijusios temos: studijos; darbas; šeima; lietuvių bendruomenė/mokyklėlė. Laidų tematika skiriasi tuo, kad tikslinėse TV laidose, pateikiant visuminį emigracijos fenomeno vaizdą, buvo aptariamas kasdienis žmonių gyvenimas, jų santykiai. Fragmentuotoje fenomeno reprezentacijoje specializuotose laidose nebeliko kasdienio gyvenimo temos, bet intensyviai gvildinama ekonominė tema.

Emocinio krūvio analizė

Tikslinės ir specializuotos emigraciją reprezentuojančios TV laidos iš esmės skiriasi emocinio krūvio atžvilgiu. Kaip antai, jeigu tikslinėse laidose atskleidžiamos dvi emocijų grupės: statiškos (teigiamos ir neigiamos emocijos) ir dinamiškos (teigiamos/neigiamos ir neigiamos/teigiamos), tai specializuotose laidose lieka tik statiškos emocijos (teigiamos ir neigiamos emocijos) bei prie jų prisijungia neutralių emocijų kategorija, kurios nebuvo tikslinėse laidose.

Emigracijos tikslo šalių analizė

Tikslinės ir specializuotos emigraciją pateikiančios laidos skiriasi geografiniu aspektu. Specializuotose laidose geografinis laukas susitraukė/sumažėjo. Kaip antai, jeigu tikslinėse laidose atskleidžiamos gyvenimo istorijos iš 11 valstybių: JAV, Vokietija, Norvegija, Didžioji Britanija, Airija, Ispanija, Švedija, Argentina, Urugvajus, Rusija, Danija, tai specializuotose laidose atskleidžiamos gyvenimo istorijos iš 8 valstybių: JAV, Vokietija, Norvegija, Didžioji Britanija, Airija, Argentina, Brazilija, Ukraina. Specializuotose laidose nebelieka gyvenimo istorijų iš Ispanijos, Švedijos, Urugvajaus ir Rusijos, bet atsiranda gyvenimo istorijų iš Brazilijos ir Ukrainos. Abiejose laidų grupėse daugiausia gyvenimo istorijų pateikiama iš Didžiosios Britanijos ir Airijos, o mažiausiai – iš tolimų šalių: JAV, Argentinos, Brazilijos, Urugvajaus.

3.3. TV laidų konstravimo procedūrų dinamika.

Tikroviškumo sukūrimo procedūros

Tikslinėse ir specializuotose laidose laidų kūrėjai siekia sukurti „tikroviškumo“ iliuziją. Tiesioginis laidų dalyvių išgyvenimų pasakojimas sukuria „tikroviškumo“ iliuziją. Tikslinėse ir specializuotose emigraciją reprezentuojančiose laidose taikomos trejopos „tikroviškumo“ sukūrimo procedūros: asmeninis gyvenimo istorijų pasakojimas; gyvenimo istorijų dramatinizavimas; laidų vedėjų anonimiškumas. TV laidų konstravimo procedūrų dinamiką taip pat atskleidžia „bendrosios nuomonės“ formulavimas ir naratyvų pateikimo schemas.

2 lentelė. TV laidų konstravimo procedūros.

Tikroviškumo sukūrimo procedūros	Tikslinės laidos (2006-2009)	Specializuotos laidos (2009-2010)
<i>Asmeninis gyvenimo istorijų pasakojimas</i>	Gyvenimo istorijas pasakoja ir jų tikroviškumą liudija: emigravę tėvai, emigrantų vaikai.	Gyvenimo istorijas pasakoja ir jų tikroviškumą liudija: emigravę tėvai, emigrantų vaikai, <i>broliai/seserys, ekspertai</i> .
<i>Gyvenimo istorijų dramatinizavimas</i>	Tikslingai atrenkamos ir pabrėžiamos patirtys, susijusios su patirtu stresu, neviltimi, džiaugsmu.	Tikslingai atrenkamos ir pabrėžiamos patirtys, susijusios su patirtu stresu, neviltimi, <i>netikrumu</i> , džiaugsmu, teiraujamosi ekspertų nuomonės.
<i>Laidų vedėjų anonimiškumas</i>	Dvejopas anonimiškumas: anonimiškumas iki laidos parodymo; anonimiškumas laidos metu. Vizualiniu aspektu laidų vedėjai nėra anonimiški.	Dvejopas anonimiškumas: anonimiškumas iki laidos parodymo; anonimiškumas laidos metu. Vizualiniu aspektu laidų vedėjai nėra anonimiški.
<i>„Bendrosios nuomonės“ formulavimas</i>	Laidų kūrėjai yra linkę kalbėti „visų“ vardu.	Laidų kūrėjai yra linkę kalbėti „visų“ vardu.
<i>Naratyvų pateikimo schemas</i>	Pirminė situacija: „ <i>kadaise</i> “.	Pirminė situacija: <i>nuoroda į istorinį laiką</i> ; „ <i>tada</i> “.
	Galutinė įvykių raidos situacija: „ <i>dabar</i> “.	Galutinė įvykių raidos situacija: „ <i>dabar</i> “; „ <i>šiandien</i> “.

Asmeninis gyvenimo istorijų pateikimas. Tiek tikslinėse, tiek specializuotose TV laidose konkreči emigraciją liečianti tema atskleidžiama laidų dalyvių ir jų pasisakymų parodymu. Tai pabrėžia rodomos situacijos tikroviškumą. Pavyzdžiui, specializuotose laidose atskleidžiamas tėvų emigracijos vertinimas vaikų pasisakymais. Tokiu būdu laidų kūrėjai siekia sustiprinti neigiamą emigracijos poveikį Lietuvoje likusiems gyventi vaikams ir tai patvirtina vaikų pasisakymais. Be to, abiejose laidų grupėse yra „organizuojamos“ liudininkų komandos, kurios patvirtina laidų dalyvių pasakojimus. Tokiu būdu situacija tampa įtikinamesnė. Tikslinėse laidose laidų dalyvių pasakojamos istorijos dažniausiai patvirtinamos vaikų pasisakymais bei vyresnio amžiaus tėvų pasisakymais. Specializuotose laidose į liudininkų komandą patenka tiek situacijos vertinimas iš

laidų dalyvių perspektyvos, tiek įvairių sričių specialistų komentarai. Šiose laidose pasakojamos istorijos dažniausiai patvirtinamos vaikų pasisakymais, brolių/seserų pasisakymais bei vyresnio amžiaus tėvų pasisakymais.

Gyvenimo istorijų dramatinizavimas. Tikslinėse ir specializuotose TV laidose situacijos dramatinizavimui laidų kūrėjai taiko dvejopas technikas: tolygios emocinės įtampos kūrimo techniką ir emocinių šuolių kūrimo techniką. Abiejose laidų grupėse laidų kūrėjai dramatinizuoja laidų dalyvių gyvenimo patirtis dar kartą perpasakodami reikšmingus jų gyvenimo įvykius. Tokiu būdu laidų kūrėjai sustiprina ir išryškina juos dominantį aspektą. Tikslinėse laidose akcentuojamas patirtas stresas, neviltis, džiaugsmas. Dramatinizuodami laidų kūrėjai vartoja tokius žodžius: „problemos lipte prilipusios“, „skaudžiausia“, „rūstų ir negailestingą“, „neviltis“, „skaudu“, „baimė“. Specializuotose laidose akcentuojamas patirtas stresas, neviltis, netikrumas, džiaugsmas. Dramatinizuodami laidų kūrėjai vartoja tokius žodžius: „traumuoja“, „skaudžiausia“, „buvo priversti“, „neviltis“, „skaudu“, „baimė“, „kenčia“. Specializuotose laidose atsiranda ir nauja dramatinizavimo kryptis - tai „ekspertų“ nuomonės. Pateikdami tam tikrų sričių „ekspertų“ pasisakymus, laidų kūrėjai dramatinizuoja emigruojančių asmenų gyvenimo istorijas. Į pastarųjų „ekspertų“ kategoriją patenka socialiniai pedagogai, psichologai, sociologai, Statistikos departamento atstovai, žmonės užsienyje įdarbinančių agentūrų atstovai, migracijos specialistai, ekonomistai, politikai. Tokiu būdu yra sustiprinami laidų dalyvių išgyvenimai.

Laidų vedėjų anonimiškumas. Abiejose laidų grupėse laidų kūrėjų komanda susideda iš dviejų grupių: laidų vedėjai ir „už kadro“ veikianti laidų kūrėjų grupė. Laidų vedėjų anonimiškumas tikslinėse ir specializuotose laidose reiškiasi dviem būdais: anonimiškumas iki laidos parodymo (temų pasirinkimas, laidų dalyvių atranka, klausimų numatymas, filmavimo scenarijaus sudarymas) ir anonimiškumas laidos metu (garsiai neišsakyti laidų vedėjų klausimai). Vizualiniu aspektu abiejose laidų grupėse laidų vedėjai nėra anonimiški. Laidų vedėjai nėra statiški, jie tarsi įsitraukia į laidų dalyvių dienotvarkę. Tikslinėse laidose laidų vedėjai kartu su laidų dalyviais vaikšto po parką, žiūri fotografijas, eina kartu į darbą, kartu ruošia stalą pietums ir kartu pietauja. Specializuotose laidose laidų vedėjai kartu su laidų dalyviais ruošia stalą pietums ir kartu pietauja, kartu geria kavą ir valgo pyragą, važiuoja mašina, eina į parduotuvę. Įsitraukdami į laidų dalyvių dienotvarkę laidų vedėjai „tikrina“ ir „liudija“ pasakojimo tikrovę.

„Bendrosios nuomonės“ formulavimas. Abiejose laidų grupėse užfiksuotas „bendrosios nuomonės“ formulavimas. Tikslinėse ir specializuotose laidose laidų kūrėjai yra linkę kalbėti „visų“ vardu. Pabrėždami tam tikrą aspektą/bruožą, laidų vedėjai jį išplečia visai grupei.

Tikslinės laidos:

„Skaudžiausia yra tai, kad atsidūręs tokioje situacijoje, pamatai tikrąjį savo tautiečių vertinimą: godumas, bailumas ir abejingumas valdo daugumą. Jei tu nieko neturi, tai ir būsi visiškai niekas.“ (žurnalistė, „Emigrantai“, 23 laida, 2006)

Specializuotos laidos:

„Tikėdamiesi, kad uždirbę daugiau pinigų jie užtikrins savo šeimų dabartį ir ateitį, emigrantai net nepagalvoja, kad vėliau net didžiausių pinigų gali neužtekti savo vaikų dvasinei sveikatai išgydyti.” (žurnalistė, „Savaitės komentarai”, 2010 01 17)

Be to, laidų vedėjams būdingas kalbėjimas pašnekovų vardu. Kalbėjimas pašnekovų vardu yra tarsi pašnekovų minčių patvirtinimas, bet ne subjektyvios laidų vedėjų nuomonės išsakymas.

Naratyvų pateikimo schemas. Tikslinėse ir specializuotose TV laidose taikomos dvejopos laidų konstravimo schemas: dabartinė situacija - istorijos pradžia – eiga - dabartinė situacija (dramatizuojanti schema) ir gyvenimo istorijos pradžia – eiga - dabartinė situacija (deskriptyvinio pobūdžio schema). *Pirminės situacijos* atskleidimo metu laidų vedėjų užduodami klausimai nukelia laidų dalyvius į jų emigracijos pradžią. Laidų dalyviai yra įpareigojami prisiminti praeities įvykius. Klausimai tampa priemone sužinoti laidų dalyvių emigracijos priežastis. Tikslinėse laidose pirminę situaciją rodo žodis „kadaise”. Specializuotose laidose praeities įvykius nurodo orientacija į tikslų istorinį laiką ir vartojamas žodis „tada”. *Įvykių vystymosi sekos* atskleidimo metu siekiama iš dabartinės perspektyvos detalai sužinoti visą praeities įvykių raidą ir tokiu būdu prieiti iki dabarties. Chronologiškas praeities įvykių pristatymas atskleidžia ir laidų dalyvių adaptacijos ypatumus svečioje šalyje. Abiejose laidų grupėse įvykių vystymosi seka pristatoma panašiai. *Galutinės įvykių raidos situacijos* atskleidimo metu parodoma dabartinė laidų dalyvių gyvenimo stadija. Tikslinėse laidose šis etapas atskleidžiamas laidų vedėjų išsakomu žodžiu „dabar”. Specializuotose laidose pastarasis etapas atskleidžiamas žodžiais „dabar” ir „šiandien”.

3.4. Gyvenimo istorijų interpretavimo dinamika

Papildomų klausimų formuluočių analizė, laidų vedėjų replikos, apibendrinantys pasisakymai ir laidų vedėjų retorikos analizė atskleidė gyvenimo istorijų interpretavimo dinamiką.

3 lentelė. Gyvenimo istorijų interpretavimas

	Tikslinės laidos (2006-2009)	Specializuotos laidos (2009-2010)
<i>Papildomų klausimų formuluočių analizė</i>	Laidos <i>homogeniškos</i> : užduodami patikslinantys ir vertinamieji klausimai.	Laidos <i>heterogeniškos</i> : užduodami patikslinantys klausimai; užduodami vertinamieji klausimai; <i>klausimai neužduodami</i> .
<i>Laidų vedėjų replikos</i>	„Kaip ir”; „atrodo”; „ko gero”; „kažin”.	„Kaip ir”; „vis dėlto”; „atrodo”; „beje”; „gal”; „ko gero”; „tikrai”; „kaip sakoma”; „matyt”; „nenustembame”; „akivaizdžios”; „drąsiai galima vadinti”.

<i>Apibendrinantys pasisakymai</i>	Apibendrinantys pasisakymai laidos pradžioje – įvadinė funkcija.	Apibendrinantys pasisakymai laidos pradžioje – įvadinė funkcija.
	Apibendrinantys pasisakymai laidos pabaigoje – apibendrinimo funkcija.	Apibendrinantys pasisakymai laidos pabaigoje – apibendrinimo funkcija.
		<i>Retoriniai klausimai laidos pabaigoje – žiūrovų sudominimo funkcija.</i>
<i>Laidų vedėjų retorikos analizė</i>	Neutrali retorika	Neutrali retorika
	Neigiama retorika	Neigiama retorika
		<i>Pateisinanti retorika</i>

Papildomų klausimų formuluočių analizė. Tikslinės laidos savo struktūra ir pobūdžiu yra homogeniškos, tad ir laidų vedėjų užduodami papildomi klausimai, replikos ir apibendrinantys pasisakymai savo pobūdžiu yra šabloniški. Tuo tarpu specializuotos laidos yra heterogeniškos, tad vienoje laidoje esantys aspektai ne visada yra kitose laidoje. Kaip antai, laidoje „Reporteris“, „Žurnalistinis tyrimas“, „Šiandien“, „Panorama“ papildomi laidų vedėjų klausimai neužduodami. Tuo tarpu laidoje „Valanda su Rūta“, „Nacionalinė paieškų tarnyba“, „KK2“, „Akiračiai“ užduodami patikslinantys ir vertinamieji klausimai. Patikslinantys klausimai padeda išgauti įvykių detales, o vertinamieji klausimai skirti pašnekovo patvirtinimui/paneigimui. Tikslinėse laidoje užduodami tiek patikslinantys, tiek vertinamieji klausimai. Tokie papildomi laidų vedėjų užduodami klausimai neretai skiriami Lietuvos ir laidų dalyvių emigracijai pasirinktos šalies lyginimui.

Laidų vedėjų replikos. Tikslinėse laidoje ir specializuotose laidoje išsakomi papildomi laidų vedėjų teiginiai įgauna replikos pavidalą. Tai yra subjektyvaus pobūdžio teiginiai, nes atskleidžia subjektyvias laidų vedėjų mintis. Tikslinėse laidoje laidų vedėjų pasisakymai replikos pavidalą įgauna tokių žodžių, kaip kad „kaip ir“, „atrodo“, „ko gero“, „kažin“ dėka. Specializuotose laidoje laidų vedėjų pasisakymai replikos pavidalą įgauna tokių žodžių, kaip kad „kaip ir“, „vis dėlto“, „atrodo“, „beje“, „ko gero“, „gal“, „tikrai“, „kaip sakoma“, „matyt“, „nenustembame“, „akivaizdžios“, „drąsiai galima vadinti“ dėka. Specializuotose laidoje pateikiamas platesnis replikos pavidalą įgaunančių žodžių spektras negu tikslinėse laidoje.

Apibendrinantys pasisakymai. Abiejose laidų grupėse laidų pradžioje ir pabaigoje išsakomi apibendrinantys pasisakymai. Laidų pradžioje išsakomos laidų vedėjų mintys atlieka įvadinę

funkciją - įveda žiūrovą į laidą, jos kontekstą. Laidų pabaigoje išsakomos laidų vedėjų mintys atlieka apibendrinimo funkciją - apibendrina laidos metu išsakytas mintis. Kai kuriose specializuotose laidose laidos pabaigoje laidų vedėjai išsako retorinius klausimus, norėdami išlaikyti intrigą ir paskatinti žiūrovą ir kitą kartą žiūrėti laidą. Tokiu būdu retoriniai klausimai atlieka žiūrovų sudominimo funkciją.

Laidų vedėjų retorikos analizė. Prasidėjus ekonominei krizei, keičiasi emigracijos fenomeną atskleidžiančių laidų retorika. Jeigu tikslinėse laidose - iki ekonominės krizės rodytose laidose - vyravo daugiau neutrali arba neigiama retorika, tai ekonominės krizės laikotarpiu - specializuotose laidose - prie neutralios ir neigiamos retorikos prisijungia pateisinanti retorika. Laidose bandoma pateisinti emigracijos kelią pasirinkusius asmenis, jų emigraciją susiejant su socialiniu-politiniu Lietuvos kontekstu. Ekonominės krizės laikotarpiu atsiranda naujos kategorijos, kurios orientuoja į retorikos pokyčius: „gyvų tėvų našlaičiai“; „emigracijos aukos“; „ekonominių emigrantų vaikai“; „krizės emigrantai“; „krizinė emigracija“; „emigracija su deportacijos prieskoniu“; „senesnės bangos emigrantai“; „nedarbo šmėkla“. Specializuotose laidose lietuvių emigracijos patirtis yra išskaidoma į skirtingas „bangas“. Bendrai visi emigrantai specializuotose laidose skaidomi į „senesnės bangos emigrantus“ ir „krizės emigrantus“, tačiau smulkiau yra skiriamos penkios lietuvių emigracijos bangos: pirma, XIX a. vid.-pab. masinė emigracija į Ameriką; antra, po Antrojo pasaulinio karo emigracija į Vakarų (dipukų stovyklos); trečia, Lietuvai atgavus nepriklausomybę – ekonominiai migrantai; ketvirta, emigracijos srautai po įstojimo į ES; penkta, masinė emigracija prasidėjus ekonominei krizei (2008 metų rudenį). Emigraciją pateisinančią retoriką atskleidžia šios specializuotų laidų vedėjų frazės: „kai žmonės ieško nebe geresnio gyvenimo, kai žmonės ieško tiesiog gyvenimo“; „emigracija su deportacijos prieskoniu“; „išvykstama, nes nėra pasirinkimo“; „dabar iš Lietuvos juos gina“; „bet kokios priemonės bus geros“. Tokiu būdu apeliuojama į šalyje vykdomą politinę situaciją, kuri „verčia“ lietuvius emigruoti. Emigraciją kaip laisvą pasirinkimą, kaip buities pagerinimo priemonę šiame kontekste keičia priverstinė emigracija, kai siekiama išgyventi. Sąvoka „pragyventi“ keičiama į sąvoką „išgyventi“. Be to, specializuotose laidose pabrėžiama paskolų našta. Nesugebėdami gražinti paskolos, mokėti palūkanų, lietuviai renkasi emigracijos kelią. Specializuotose TV laidose taip pat analizuojama šalies vykdoma politika migracijos klausimu, kur emigracija yra įvardijama kaip „aktuali problema“, kuri yra nesprendžiama ir kurią būtina spręsti.

3.5. Emigracijos paliestų šeimų pateikimo dinamika.

Tikslinėse ir specializuotose emigraciją reprezentuojančiose laidose emigracija reiškiasi streso pavidalu. Tokio streso sukėlėjas - priežastis, - anot R. Hillo (McKenry et al, 2005) yra stresorius.

4 lentelė. Emigracijos kaip šeiminio streso pateikimas TV laidose.

	Tikslinės laidos (2006-2009)	Specializuotos laidos (2009-2010)
<i>Stresoriai</i>	<i>Emigrantų šeimos: kalbos nemokėjimas; darbo neturėjimas; naujų draugų paieška; sugrįžimo į tėvynę baimė; vaikų akultūracijos pavojus; neigiamas požiūris į emigrantus tėvynėje ir išeivijoje.</i>	<i>Emigrantų šeimos: kalbos nemokėjimas; darbo neturėjimas; pinigų neturėjimas; nekvalifikuotas darbas; sugrįžimo į tėvynę baimė; neigiamas požiūris į emigrantus tėvynėje ir išeivijoje; tėvynės ilgesys.</i>
	<i>Atotolio šeimos: kalbos nemokėjimas; darbo ir gyvenamosios vietos neturėjimas; neigiamas požiūris į emigrantus tėvynėje; apribotos galimybės pasimatyti su vaiku; nerimas dėl vaikų ateities; tėvų išvykimo faktas; pinigų stygius; savęs realizavimo trūkumas.</i>	<i>Atotolio šeimos: kalbos nemokėjimas; darbo ir gyvenamosios vietos neturėjimas; neigiamas požiūris į emigrantus tėvynėje; tėvynės ilgesys; pinigų stygius; nerimas dėl vaikų ateities; tėvų išvykimo faktas; ryšio su artimaisiais susilpnėjimas.</i>
<i>Resursai</i>	<i>Emigrantų šeimos: psichologiniai resursai; socialiniai resursai.</i>	<i>Emigrantų šeimos: psichologiniai resursai; socialiniai resursai.</i>
	<i>Atotolio šeimos: resursai Lietuvoje ir resursai užsienyje.</i>	<i>Atotolio šeimos: resursai Lietuvoje.</i>
<i>Stresoriaus suvokimas</i>	<i>Emigrantų šeimos: prieštaringas – pozityvus arba teisinasi dėl išvykimo iš tėvynės.</i>	<i>Emigrantų šeimos: prieštaringas – pozityvus arba teisinasi dėl išvykimo iš tėvynės.</i>
	<i>Atotolio šeimos: prieštaringas – pabrėžiami neigiami išgyvenimai; išsakomi ateities lūkesčiai; emigracija ir adaptacija vertinama teigiamai.</i>	<i>Atotolio šeimos: emigracija ir adaptacija vertinama neigiamai.</i>
<i>Stresas</i>	<i>Emigrantų šeimos: laikinas/trumpalaikis stresas; pastovus/ilgalaikis stresas.</i>	<i>Emigrantų šeimos: pastovus/ilgalaikis stresas.</i>
	<i>Atotolio šeimos: traumatizuojantis</i>	<i>Atotolio šeimos: traumatizuojantis</i>

	stresas; mobilizuojantis stresas; <i>maskuojantis stresas; dvipolinis stresas.</i>	stresas; mobilizuojantis stresas.
<i>Probleminiai laukai</i>	<i>Emigrantų šeimos: neigiama socialinė recepcija; vaikų gimtosios kalbos nykimo problema; vaikų susvetimėjimo su Lietuva problema; adaptacijos problemos ir „nestabilumo“ pojūtis; laikinos emigracijos „pastovumas“; šeiminio „mes“ saito problema.</i>	<i>Emigrantų šeimos: tėvynės ilgesio problema; šeiminio „mes“ saito problema; adaptacijos problema/„nestabilumo“ pojūtis; neigiama socialinė recepcija; nuolatinio lyginimo problema; nerimas dėl vaikų ateities; lietuviybės išsaugojimo problema; vaikų lietuviybės išsaugojimo problema.</i>
	<i>Atotolio šeimos: vaikų ateities problema; lūkesčių ir tikrovės neatitikimo problema; nuolatinio laukimo problema/„surištų rankų“ efektas; prarasto laiko problema; adaptacijos problema; tėvų santykių su vaikais problema; vienišumo problema; savęs realizavimo problema; gyvenimo kelio reprodukcijos problema.</i>	<i>Atotolio šeimos: tėvynės ilgesio problema; šeiminio „mes“ saito problema; adaptacijos problema/„nestabilumo“ pojūtis; neigiama socialinė recepcija; nuolatinio lyginimo problema; nerimas dėl vaikų ateities; lietuviybės išsaugojimo problema; įsitikinimas emigracijos laikinumu/laikinos emigracijos „pastovumas“; tėvų ilgesio problema.</i>

Stresorius. Tikslinėse laidose ir specializuotose laidose rodomų emigrantų šeimų ir atotolio šeimų stresoriai nėra tapatūs. Tikslinėse laidose emigrantų šeimų stresoriumi tampa emigracijos faktas ir su juo susiję veiksniai: kalbos nemokėjimas, darbo neturėjimas, naujų draugų paieška, sugrįžimo į tėvynę baimė, vaikų akulturacijos pavojus, neigiamas požiūris į emigrantus tėvynėje ir išeivijoje. Specializuotose laidose emigrantų šeimų stresoriumi tampa emigracijos faktas ir šie su juo susiję veiksniai: kalbos nemokėjimas, darbo neturėjimas, pinigų neturėjimas, nekvalifikuotas darbas, sugrįžimo į tėvynę baimė, neigiamas požiūris į emigrantus tėvynėje ir išeivijoje, tėvynės ilgesys. Tad visi abiejų laidų grupių emigrantų šeimų patiriami stresoriai skirstytini į pastovius/stabilius stresorius ir kintančius stresorius. Į pastovių/stabilių stresorių grupę patenka kalbos nemokėjimas,

darbo neturėjimas, sugrįžimo į tėvynę baimė, neigiamas požiūris į emigrantus tėvynėje ir išėivijoje. Į kintančių stresorių grupę patenka naujų draugų paieška, vaikų akultūracijos pavojus, pinigų neturėjimas, nekvalifikuotas darbas, tėvynės ilgesys.

Tikslinėse laidose rodomos atotolio šeimos išgyvena tokius stresorius, kaip kad kalbos nemokėjimas, darbo ir gyvenamosios vietos neturėjimas, neigiamas požiūris į emigrantus tėvynėje, apribotos galimybės pasimatyti su vaiku, nerimas dėl vaikų ateities, tėvų išvykimo faktas, pinigų stygius, savęs realizavimo trūkumas. Specializuotose laidose atotolio šeimas veikia tiek bendrieji stresoriai (kalbos nemokėjimas, darbo neturėjimas ir gyvenamosios vietos neturėjimas, neigiamas požiūris į emigrantus tėvynėje, tėvynės ilgesys, pinigų stygius), tiek ir specialieji (papildomi) stresoriai: nerimas dėl vaikų ateities, tėvų išvykimo faktas, ryšio su artimaisiais susilpnėjimas. Tad atotolio šeimų atveju visi patiriami stresoriai taip pat skirstytini į dvi grupes: pastovūs/stabilūs stresoriai ir kintantys stresoriai. Į pastovių/stabilių atotolio šeimų patiriamų stresorių grupę patenka kalbos nemokėjimas, darbo neturėjimas, gyvenamosios vietos neturėjimas, pinigų stygius, neigiamas požiūris į emigrantus tėvynėje, nerimas dėl vaikų ateities, tėvų išvykimo faktas. Į kintančių atotolio šeimų patiriamų stresorių grupę patenka apribotos galimybės pasimatyti su vaiku, savęs realizavimo trūkumas, ryšio su artimaisiais susilpnėjimas.

Resursai. Resursai atotolio ir emigrantų šeimoms yra kaip priemonė, mažinanti streso keliamą vidinę įtampą. Abiejose laidų grupėse emigrantų šeimos naudoja psichologinius resursus ir socialinius resursus. Tiek tikslinėse, tiek specializuotose laidose į emigrantų šeimų naudojamų psichologinių resursų kategoriją patenka vidinė stiprybė, pasiryžimas siekti emigracijoje užsibrėžtų tikslų, šeimos vienybė, buvimas kartu. Abiejose laidų grupėse reprezentuojamos emigrantų šeimos naudoja tokius socialinius resursus: darbo, kapitalo turėjimas, aplinkinių žmonių pagalba mokantis kalbą, ieškant darbo, giminaičių, pažįstamų, draugų parama išėivijoje. Tad tikslinėse ir specializuotose laidose emigrantų šeimos naudoja tokius pačius resursus.

Tikslinėse laidose atotolio šeimos naudoja resursus Lietuvoje ir resursus užsienyje. Specializuotose laidose atotolio šeimos naudoja tik resursus Lietuvoje, apie užsienyje naudojamus atotolio šeimų resursus specializuotose laidose nebuvo užsiminta. Į tikslinėse laidose reprezentuojamų atotolio šeimų Lietuvoje naudojamus resursus patenka artimų žmonių (senelių, sesės, draugų) pagalba prižiūrint vaikus, dažni telefoniniai pokalbiai, dažni apsilankymai tėvynėje. Užsienyje pastarosios atotolio šeimos naudoja šiuos resursus: draugų, giminių, auklių, darbdavių pagalba, dalyvavimas lietuvių bendruomenės veikloje, susitikimai išėivijoje su artimaisiais. Specializuotose laidose reprezentuojamos atotolio šeimos Lietuvoje naudoja šiuos resursus: artimų žmonių (senelių, sesės, tetos, draugų) pagalba prižiūrint vaikus, dažni apsilankymai tėvynėje, dažni telefoniniai pokalbiai, elektroninių laiškų rašymas, susirašinėjimas žinutėmis, darbdavių Lietuvoje parama ir supratimas, vaikų supratimas ir palaikymas.

Stresoriaus suvokimas. Stresoriaus suvokimą atskleidžia laidų dalyvių vertinimas. Vertindami savo gyvenimą išeivijoje, laidų dalyviai atskleidžia savo emigracijos ir adaptacijos suvokimą. Abiejose laidų grupėse emigrantų šeimų stresoriaus suvokimas yra prieštaringas. Viena vertus, laidose reprezentuojamos emigrantų šeimos savo emigraciją vertina pozityviai, tačiau kita vertus, jos teisinasi dėl išvykimo iš tėvynės ir siekia kuo greičiau sugrįžti į tėvynę.

Tikslinėse laidose reprezentuojamų atotolio šeimų stresoriaus suvokimas yra prieštaringas ir trejopas: pabrėžiami neigiami išgyvenimai; išsakomi tam tikri ateities lūkesčiai; emigracija ir adaptacija svetimajame šalyje vertinama teigiamai - susiejama su naujo gyvenimo pradžia. Tuo tarpu specializuotose laidose reprezentuojamų atotolio šeimų stresoriaus suvokimas yra išskirtinai tik neigiamas. Pastarosios atotolio šeimos savo emigraciją ir adaptaciją vertina pabrėždamos neigiamus išgyvenimus, nuolatinį tėvynės, namų, artimųjų ilgesį, nenorą pasilikti svetimajame šalyje. Specializuotose laidose emigraciją pasirinkę atotolio šeimų atstovai išeivijoje jaučiasi „svetimšaliais“, „antrarūšiais“, „emigrantais“. Tad dominuoja neigiamas atotolio šeimų stresoriaus suvokimas.

Stresas. Stipriausiai laidose reprezentuojamų emigrantų šeimų ir atotolio šeimų dinamiką atskleidžia patiriamo streso rūšys. Kaip antai, tikslinėse laidose emigrantų šeimos patiria laikiną/trumpalaikį stresą ir pastovų/ilgalaikį stresą. Tuo tarpu specializuotose laidose reprezentuojamos emigrantų šeimos patiria tik vieną streso rūšį - pastovų/ilgalaikį stresą. Pastarosiose laidose neužsimenama, kad emigrantų šeimos patirtų laikiną/trumpalaikį stresą. Pastovus/ilgalaikis stresas emigrantų šeimoms tampa nuolatine būseną, nes jo trukmė yra ilga. Pastovų/ilgalaikį stresą emigrantų šeimoms dažniausiai sukelia nuolatinis tėvynės ilgesys.

Tikslinėse laidose parodytos atotolio šeimos patiria traumatizuojantį stresą, mobilizuojantį stresą, maskuojantį stresą ir dvipolinį stresą. Tuo tarpu specializuotose laidose reprezentuojamos atotolio šeimos patiria dvejopą stresą - traumatizuojantį ir mobilizuojantį. Traumatizuojantis stresas pabrėžia atotolio šeimų patiriamas neigiamas emigracijos pasekmes. Išgyvendamos dėl Lietuvoje likusio (-ių) gyventi vaiko (-ų), o vaikai - dėl išvykusių tėvų, vienatvės ir pan. atotolio šeimos patiria traumatizuojantį stresą. Mobilizuojantis stresas reiškiasi per savęs ir savo artimųjų nuteikimą, kad emigracija yra tinkamas jų šeimos gyvenimo kelias. Mobilizuojantis stresas skatina susitelkti psichologiškai tiek artimuosius, tiek išvykstantį atotolio šeimos narį. Mobilizuojantis stresas turi teigiamą atspalvį, nes atskleidžia pozityvų laidų dalyvių nuteikimą.

Probleminių laukų dinamika

„Sunkiųjų socialinių duomenų“ rekonstravimas iš naratyvo leido išskirti emigrantų šeimų ir atotolio šeimų patiriamus probleminius laukus. Probleminių laukų reprezentacija TV laidose laikui bėgant kinta. Tai atskleidžia tikslinių ir specializuotų emigraciją reprezentuojančių laidų analizė. Tikslinėse laidose emigrantų šeimos ir atotolio šeimos bendrų probleminių laukų neturi. Emigrantų šeimos

patiria neigiamą socialinę recepciją, vaikų gimtosios kalbos nykimo problemą, vaikų susvetimėjimo su Lietuva problemą, adaptacijos problemas ir „nestabilumo“ pojūtį, laikinos emigracijos „pastovumą“, šeiminio „mes“ saito problemą. Tikslinėse laidose reprezentuojamos atotolio šeimos patiria šiuos devynis probleminius laukus: vaikų ateities problema; lūkesčių ir tikrovės neatitikimo problema; nuolatinio laukimo problema/„surištų rankų“ efektas; prarasto laiko problema; adaptacijos problema; tėvų santykių su vaikais problema; vienišumo problema; savęs realizavimo problema; gyvenimo kelio reprodukcijos problema.

Specializuotose laidose reprezentuojamos emigrantų šeimos ir atotolio šeimos atskleidžia bendrą probleminių laukų grupę. Tiek emigrantų šeimos, tiek atotolio šeimos patiria šiuos septynis probleminius laukus: tėvynės ilgesio problema; šeiminio „mes“ saito problema; adaptacijos problema/„nestabilumo“ pojūtis; neigiama socialinė recepcija; nuolatinio lyginimo problema; nerimas dėl vaikų ateities; lietuviybės išsaugojimo problema. Specializuotose laidose reprezentuojamų išskirtinai emigrantų šeimų patiriamas probleminis laukas - vaikų lietuviybės išsaugojimo problema. Specializuotose laidose reprezentuojamų išskirtinai atotolio šeimų patiriami probleminiai laukai: įsitikinimas emigracijos laikinumu/laikinos emigracijos „pastovumas“; tėvų ilgesio problema.

4. TV laidų kūrėjų veiklos empirinis tyrimas.

4.1. Empirinio tyrimo organizavimas.

Empirinio tyrimo **tikslas** – išsiaiškinti, kaip TV laidų vedėjai apibūdina emigracijos fenomeną ir kokia yra jų veiklos struktūra.

Empirinio tyrimo **uždaviniai**:

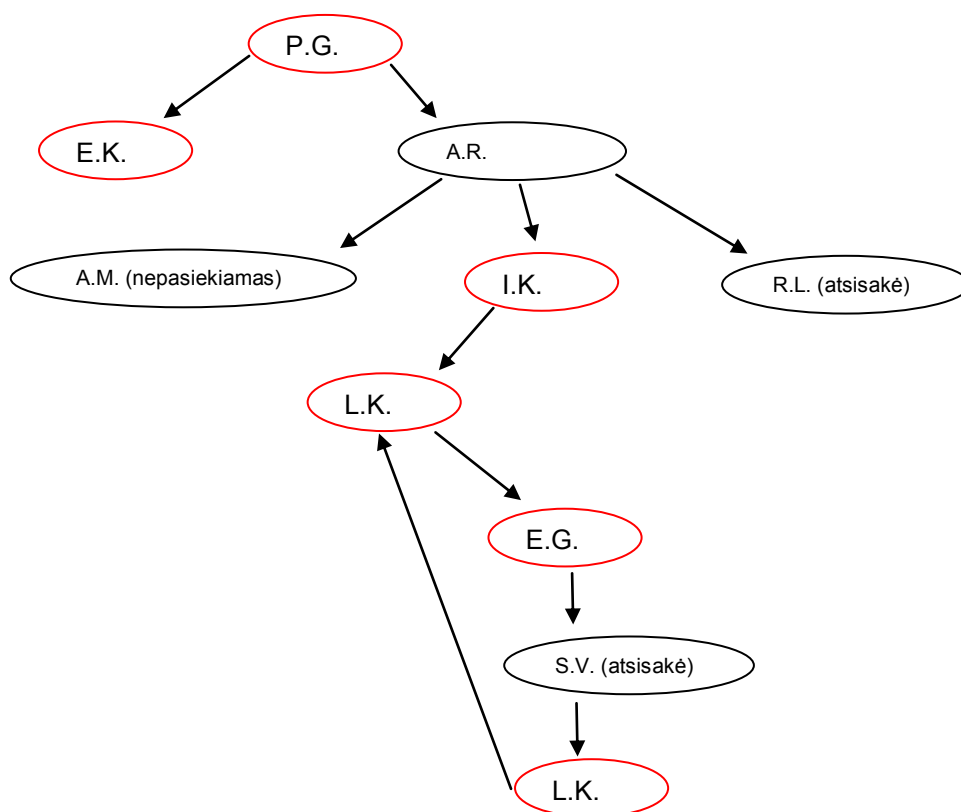
1. Nustatyti laidų „Emigrantai” ir „Kaip gyveni?” kūrimo motyvus.
2. Atskleisti emigracijos fenomeno ir emigracijos paliestų šeimų apibūdinimo probleminį ratą.
3. Atskleisti laidų ypatumus multimetodiškumo aspektu.
4. Išnagrinėti laidose naudojamos verbalinės ir neverbalinės reprezentacijos derinimo specifiką.
5. Nustatyti laidose naudojamo verbalinio teksto parengimo ypatumus.
6. Atskleisti laidose naudojamo neverbalinio teksto parengimo ypatumus.
7. Atskleisti laidų ypatumus pakartotinio, koreguojamojo duomenų pateikimo aspektu.

Empirinio tyrimo **prielaidos**:

1. Laidos „Emigrantai” ir „Kaip gyveni?” yra socialiai konstruojamos, orientuojančios į temos aktualumą ir potencialią auditoriją.
2. Metodų derinimas laidose atskleidžiamas formuojant laidų kūrėjų komandas, vykdant laidų dalyvių parinkimą bei parenkant konkrečią laidos temą.
3. Laidos „Emigrantai” ir „Kaip gyveni?” yra verbalinės ir neverbalinės reprezentacijos pagalba konstruojami konstruktai.
4. Laidų kūrėjai konstruoja laidas pagal išankstinį modelį.
5. Emigracijos fenomeno ir atotolio šeimų reprezentacija televizijos laidose yra pagrįsta laidos vedėjų požiūriu į emigracijos ir atotolio šeimų reiškinius.

Laidų kūrėjų **atrankai** taikytas sniego gniūžtės atrinkimo metodas. Tiriamųjų atranka prasidėjo nuo laidų „Kaip gyveni?” kūrėjos (P.G.), kuri nurodė du kitus laidų „Kaip gyveni?” kūrėjus (E.K. ir A.R.) ir davė jų kontaktus. Su A.R. interviu nebuvo atliktas, kadangi ji laidas „Kaip gyveni?” kūrė tuo metu, kai jau buvo pasikeitęs laidų pobūdis – nuo emigracijos pereita prie istorinės dokumentikos, tačiau A.R. nurodė kitus tris kūrėjus: A.M. („Kaip gyveni?”); I.K. („Emigrantai”); R.L. („Kaip gyveni?”)) ir davė jų kontaktus. Iš pastarųjų trijų laidų kūrėjų tik su viena laidų kūrėja (I.K.) buvo atliktas interviu, nes A.M. yra nepasiekiamas, o R.L. iš pradžių sutikusi, po to atsisakė. Laidų „Emigrantai” kūrėja (I.K.) nurodė kitą laidų „Emigrantai” asmenį (L.K.), su kuriuo buvo atliktas interviu ir kuris savo ruožtu nurodė dar vieną tiriamąjį (E.G.), su kuria taip pat buvo atliktas interviu. Pastaroji laidų „Emigrantai” kūrėja (E.G.) nurodė dar vieną laidų „Emigrantai” kūrėją (S.V.), tačiau jis atsisakė dalyvauti tyrime ir nurodė kitą laidų „Emigrantai” kūrėją, su kuriuo interviu jau buvo atliktas. Tokiu būdu laidų kūrėjų atrinkimas pasiekė prisotinimą. Taigi, analizei

pasirinkti du laidų „Kaip gyveni?“ kūrėjai (P.G. ir E.K.) ir trys laidų „Emigrantai“ kūrėjai (I.K., L.K. ir E.G.).

2 schema. Laidų kūrėjų atrinkimas.

Duomenų rinkimas.

TV laidų kūrėjų veiklos tyrimą sudarė: **pirma**, emigracijos fenomeno apibūdinimo tyrimas, **antra**, TV laidų kūrėjų veiklos operacionalizavimas. Duomenys renkami modifikuotu Žemėlapiu metodu ir struktūruotu atvirų klausimų interviu.

Žemėlapiu metodas. Laidų kūrėjų veiklos tyrimui taikiau Žemėlapiu metodą (autorė Irene Levin). Autorė sukūrė metodą šeimų tyrimui. Metodo aprašymas pateiktas 7 priede. Magistro darbe atlikau Šeimos žemėlapiu metodo modifikaciją ir pritaikiau metodą laidų kūrėjų veiklos tyrimui. Atliktoje Žemėlapiu metodo modifikacijoje skiriami 4 etapai.

Pirmame etape šeimos narių sąrašą keičia su emigracija ir migrantų šeimomis siejamų klausimų sąrašas. Tyrėjas prašo tiriamojo prisiminti socialinės dokumentikos laidas „Emigrantai“/„Kaip gyveni?“ ir užduoda tokį klausimą: „Prašau nurodykite su kokiais klausimais Jūs siejate darbo migraciją iš Lietuvos ir tokių migrantų šeimų gyvenimą? Sudarykite klausimų sąrašą, kiekvieną klausimą rašykite atskiroje eilutėje.“ Tokiu būdu tiriamasis sudaro savo asmeninių su emigracija siejamų klausimų sąrašą. Tada tyrėjas paprašo tiriamojo garsiai perskaityti tai, ką parašė:

„Perskaitykite, prašau, ką parašėte?“. Gali būti, jog tiriamasis praleis arba nepaminės kurio nors su emigracija siejamo klausimo. Tokiu atveju tiriamojo klausama: „Ar buvo tokių klausimų, apie kuriuos pagalvojote, bet neįtraukėte į sąrašą? Paašškinkite.“. Tiriamajam galima sąrašą papildyti. Šiame etape siekiama nustatyti, kaip TV laidos kūrėjai operacionalizuoja emigracijos fenomeną, t.y. atskleidžiama emigracijos fenomeno struktūra.

Antrame etape norėdamas sužinoti laidų kūrėjo sudarytų klausimų svarbą tiriamajam, tyrėjas paprašo išskirtus klausimus surūšiuoti pagal tai, kiek kiekvienas iš klausimų yra svarbus tiriamajam. Tyrėjas prašo: „Dabar paprašysiu jūsų surūšiuoti šiuos klausimus pagal tai, kiek kiekvienas iš jų jums atrodo svarbus. Čia yra įvairių spalvų popierėliai. Surašykite, prašau, kiekvieną klausimą ant atskiro lapelio. Jūsų nuomone svarbiausius apibūdinimus rašykite ant vienos spalvos, mažiau svarbius ant kitos ir taip toliau. Galite laisvai pasirinkti spalvas ir naudoti jų tiek, kiek jums atrodo reikalinga.“. Atsakydamas į šį klausimą tiriamasis ant skirtingų spalvų ovalių figūrėlių surašo visus sąraše išskirtus klausimus, nurodydamas jų svarbumą/reikšmingumą. Figūrėlių spalva žymi skirtingą svarbumą/reikšmingumą. Tokiu būdu atliekama klausimų struktūrinė analizė ir nustatoma laidų kūrėjo išskirtų klausimų reikšmingumo hierarchija. Šiame etape siekiama nustatyti emigracijos fenomeno hierarchinę struktūrą TV laidos kūrėjo požiūriu.

Trečiame etape sudaromas laidos žemėlapis. Tyrėjas prašo tiriamojo popieriaus lape išdėlioti visus išskirtus klausimus arčiau arba toliau nuo savęs priklausomai nuo to, kiek kiekvieną klausimą jam/jai pavyko atskleisti laidose. Tokiu būdu laidų kūrėjas sudaro individualų laidos žemėlapi. Informantai ant balto popieriaus lapo sudėlioja skirtingų spalvų ovalias figūrėles. Šiame etape tyrėjas prašo tiriamojo: „Dabar pabandykime viską pavaizduoti ant popieriaus. Aš Jums duodu šį baltą popieriaus lapą. Taip pat čia yra figūrėlė, žyminti Jus. Prašau padėkite šią figūrėlę šiame baltame popieriaus lape ir dabar kiekvieną klausimą išdėliokite arčiau arba toliau nuo savęs, kiek Jums dabar atrodo pavyko šiuos klausimus atskleisti laidoje.“ Šiame etape siekiama vizualizuoti emigracijos fenomeną ir nagrinėti, kaip TV laidų kūrėjai įvertina savo veiklos rezultatus, t.y. emigracijos pateikimą TV laidose.

Ketvirtame etape, giluminio interviu metu, tyrėjas vadovaujasi tiriamojo išskirtais klausimais, kaip interviu gairėmis. Jis siekia sužinoti kuo daugiau informacijos apie probleminius klausimus, apibūdinančius emigracijos fenomeną, apie reikšmes, kurias TV vedėjas suteikia šiems klausimams, apie šių klausimų sąryšį ir jų reprezentaciją TV laidose.

Struktūruotas atvirų klausimų interviu. Siekiant operacionalizuoti laidų kūrėjų veiklą ir atskleisti individualias šios veiklos atlikimo praktikas, buvo pateikiami atviri klausimai. Pastarieji sudaryti, remiantis Norman K. Denzinio išskirtais filmų kaip duomenų šaltinių naudojimo privalumais: multimetodiškumas; verbalinės ir neverbalinės informacijos derinimas; pakartotinė, koreguojanti duomenų interpretacija. Pateikiant atvirus klausimus ir teiraujantis apie TV laidų kūrimo motyvus ir

4 veiklas, praktikuojamas rengiant vizualinį tekstą, siekiama išsiaiškinti, kaip laidų kūrėjai įtakoja emigracijos pateikimą TV laidose.

Duomenų analizė.

Duomenų analizei naudojamas TV laidų žemėlapis (vizualinė medžiaga), transkribuotas giluminio interviu tekstas ir lauko užrašai (verbalinė medžiaga) bei struktūruoto atvirų klausimų interviu transkribuotas tekstas (verbalinė medžiaga). Derinant verbalinę ir vizualinę medžiagą buvo atliekama apibendrinanti turinio analizė (angl. summarizing content analysis), kurios metu išskiriamos indukcinės kategorijos ir sudaromi emigracijos fenomeno „prisodrinti aprašymai“ (angl. thick description). Pastariesiems buvo suteikiami emigracijos fenomeno pavadinimai. Struktūruoto atvirų klausimų interviu tekstas analizuojamas apibendrinančios turinio analizės būdu, atliekamos klasifikacijos procedūros.

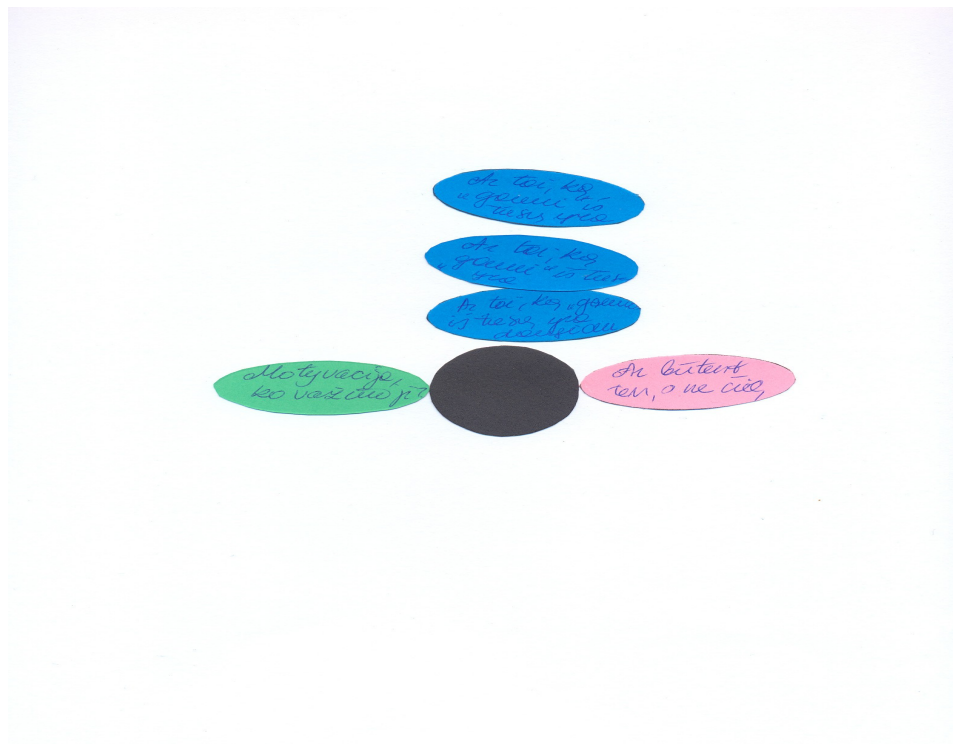
4.2. Emigracijos apibūdinimas.

Žemėlapiu metodu surinkta verbalinė medžiaga (giluminio interviu transkripcijos) buvo analizuojama apibendrinančios turinio analizės būdu. Jos metu išskirta **11 indukcinų kategorijų**: emigracijos tikslas; materialinės padėties vertinimas; laimėjimų-praradimų vertinimas; grįžtamoji migracija; ryšio su tėvyne išlaikymas; tautos vieningumas; adaptacija išeivijoje; savęs realizavimo galimybių stygius; termino „emigracija” laikinumas; lūkesčiai, siejami su tikslo šalimi; susipažinimas su tikslo šalimi. Remiantis šiomis indukcinėmis kategorijomis buvo sudaryti penki TV laidų kūrėjų emigracijos fenomeno „prisodrintieji aprašymai“. Aprašymus pavadinome emigracijos apibūdinimo modeliais:

1. Egzistencinis modelis, nusakantis emigraciją, kaip gyvenimo vertybių pasirinkimą.
2. Instrumentinis-ciklinis modelis, nusakantis emigraciją veiklų operacionalizacijos požiūriu.
3. Emocinis modelis, nusakantis emigraciją kaip nusivylimų grandinę.
4. Kritinis modelis, nusakantis emigracijos sampratos peržiūrą globalios migracijos kontekste.
5. Įspėjantis modelis, nusakantis emigraciją kaip pavojų visumą.

1. Egzistencinis modelis (emigracija kaip gyvenimo vertybių pasirinkimas).

Pirmasis interviu su laidų „Kaip gyveni?“ kūrėja (P.G.) leido išskirti egzistencinį modelį. Kadangi laidų kūrėjos išskirti su emigracija siejami klausimai yra egzistencinio pobūdžio, šis modelis gavo egzistencinio modelio pavadinimą. Laidų kūrėja išskyrė tris klausimus: motyvacinį, įgyvendinimo galimybių įvertinimo ir laimėjimų - praradimų įvertinimo. Pirmasis laidų kūrėjos nurodytas klausimas siejamas su išvykimo tikslu ir jis tarsi reikalauja tam tikro sprendimo emigruoti pagrindimo. Laidų kūrėjai svarbus pasirinkimo emigruoti pagrindimas, o tai yra motyvacija. Antrąjį klausimą laidų kūrėja sieja su materialinės padėties įvertinimu, kuris susijęs su dviem aspektais: taupymo perspektyvomis ir uždarbio/atlyginimo dydžiu. Vertinant svarbos kriterijumi šie pirmieji laidų kūrėjos nurodyti klausimai jai yra lygiaverčiai, jų svoris yra panašus. Tuo tarpu trečiąjį klausimą laidų kūrėja įvardino kaip svarbiausią ir tai yra laimėjimų - praradimų įvertinimo klausimas. Šiuo atveju atskleidžiamas dichotominio santykio įvertinimas ir nurodomas konkretus pavyzdys: pinigai (gauni) - šeima (prarandi). Laidų kūrėja akcentuoja šių kintamųjų pasverimą, jų įvertinimą. Tai yra „svarstyklinio” pobūdžio įvertinimas, nes yra trys tokio įvertinimo galimybės: pinigų gauni mažiau - šeima nukenčia mažiau; pusiausvyros būklė; pinigų uždirbi daugiau - šeima nukenčia daugiau. Svarbu pabrėžti, kad laidų kūrėja į klausimų sąrašą iš pradžių šio klausimo neįtraukė, o paskui jį nurodė kaip svarbiausią iš visų trijų klausimų. Norėdama išskirti jo svarbą, pašnekovė jam skyrė mėlyną spalvą ir skyrė tris lapelius, kai tuo tarpu pirmiems dviems klausimams skyrė po vieną lapelį.

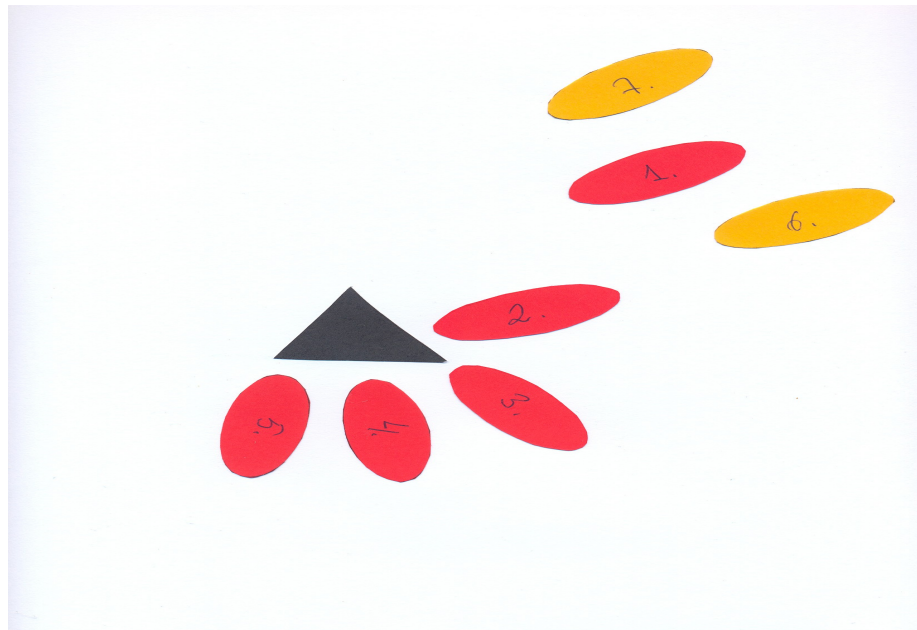
1 pav. Informantės P.G. žemėlapis.

Šis tiriamosios laidų žemėlapis yra piramidės formos, t.y. visus tris klausimus laidų kūrėjai laidose „Kaip gyveni?“ pavyko atskleisti vienodai, tačiau svarbiausias klausimas - trečiasis - atsidūrė piramidės viršūnėje, tokiu būdu parodant jo viršenybę kitų dviejų klausimų atžvilgiu. Pabrėžtina tai, kad sudarinėdama laidų kūrėjo žemėlapi, pašnekovė sutriko, nes iš pradžių bandė supriešinti save kaip žmogų ir laidų kūrėją, sakydama, kad tai yra du skirtingi dalykai. Kitaip tariant, iš pradžių laidų kūrėjai atrodė, kad pastarųjų trijų klausimų laidose ji nenagrinėjo, nes laidos kūrimas ir jos asmeninis požiūris į emigraciją yra du skirtingi dalykai, tačiau šiek tiek pagalvojusi, ji visgi nurodė, kad visus tris klausimus jai pavyko laidose atskleisti. Tiriamoji patvirtino, kad laidų kūrėjos požiūris lemia laidos problematiką.

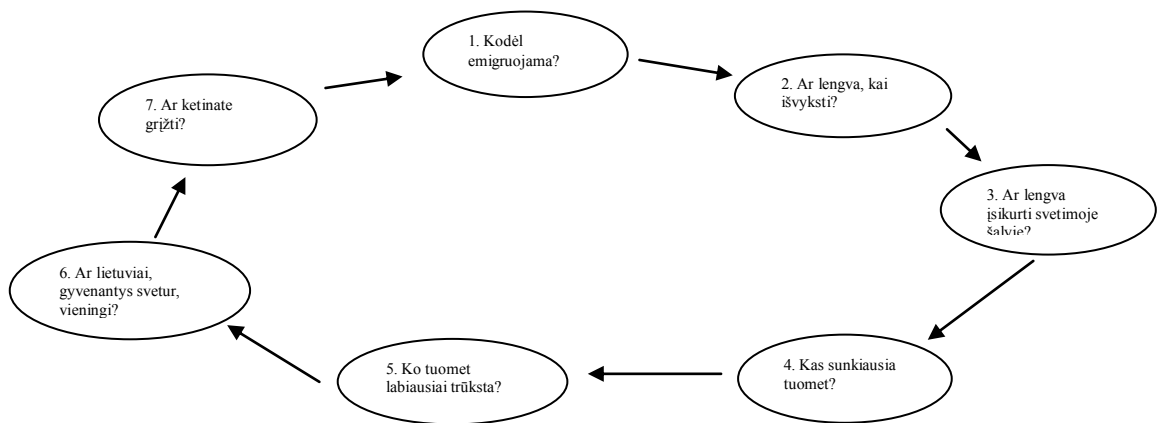
„Nors bendrai galima pasakyti, kad visi šitie klausimai yra iš tikrųjų, visur buvo kelti, net ir tose konkrečiose istorijose, su problemom kur susidūrėm, tie klausimai buvo kelti iš tikrųjų. Taip, motyvacija, ko važiuoji, ar būtent ten, o ne čia gali tai įgyvendinti, taip. Tai aš galiu pasakyti, kad tai yra kertiniai tie klausimai, iš tikrųjų.“ (P.G., „Kaip gyveni?“)

2. Instrumentinis-ciklinis modelis (emigracija, kaip veiklų operacionalizacija).

Antrasis interviu su laidų „Kaip gyveni?“ kūrėju (E.K.) leido išskirti instrumentinį-ciklinį modelį. Pašnekovo nurodyti su emigracija siejami klausimai tarsi sudaro uždara ciklą ir todėl šis modelis gavo instrumentinio-ciklinio modelio pavadinimą.

2 pav. Informanto E.K. žemėlapis.

2 schema. Emigracija kaip uždaras probleminis laukas.

Pirmoje schemoje pavaizduota uždaro ciklo schema, kurią sudaro laidų kūrėjo nurodyti klausimai. Šiuo atveju svarbi informanto nurodyta klausimų seka, nes cikliškumui būdinga griežta seka. Pirmas informanto nurodytas klausimas ir paskutinis informanto nurodytas klausimas tarsi įrėmina šią ciklinę būklę, nes pirmasis klausimas siejamas su emigracijos pradžia, o paskutinis klausimas siejamas su grįžtąmąja migracija - tarsi emigracijos pabaiga. Laidų kūrėjo nurodytas motyvacinis klausimas siejamas su emigracijos tikslu ir jis aprėpia apskritai noro emigruoti nustatymo klausimą, emigracijos priežasčių nustatymo klausimą bei tikslo šalies pasirinkimo klausimą. Šį klausimą galima pavadinti ikiemigraciniu klausimu, nes jis siekia atskleisti žmogaus pasirinkimo emigruoti motyvą dar prieš jam išvykstant.

„Nu klausimas, kodėl emigravai, kodėl tu išvažiavai, kodėl emigruojama, tai aš manau, yra esminis, nes atsakymai į kurią turi paaiškinti, kodėl apskritai atsiranda noras emigruoti, kokios priežastys lemia emigraciją, kokios priežastys lemia tavo apsisprendimą, kurią tu vietą išsirenki, kaip tu išsirenki vietą.” (E.K., „Kaip gyveni?“)

Laidų kūrėjo nurodytas grįžtamosios migracijos klausimas siejamas su ateities ketinimais grįžti į tėvynę. Šiuo atveju informantas pabrėžia ekonominių perspektyvų įvertinimo svarbą, šeiminių padėties įvertinimo svarbą ir nurodė pavyzdį su atotolio šeimomis. Atotolio šeimų atveju laidų kūrėjas išskiria kelias galimas pasirinkimo alternatyvas - grįžti pas vaikus arba pasiimti vaikus su savimi. Antra alternatyva glaudžiai susijusi su laiko vienetu: jeigu vaikai maži, juos pasiimti galima greičiau, o jeigu vaikai yra paaugliai, tai juos pasiimti po mokyklos baigimo. Laidų kūrėjo žodžiais kalbant, „drastiškesnė” situacija yra su emigrantų šeimomis, nes jos išsiveža vaikus, nežiūrėdamos į tai, kurioje klasėje vaikai mokosi.

„Rimtai ketina tik tie, kurie gal kokius vaikus yra palikę čia, bet irgi dar yra rimtai apsvairstoma galimybė, kaip vaikus išsigabenti ten ir jeigu tai nesuderinama, nes jeigu mažiukai vaikai, tai lengvai suderinama, bet jeigu jau paaugliai, nu dažni tėvai sako, kad vis tiek yra geriau, kad jis Lietuvoj baigtų mokyklą, o tada jau tikrai pasiimsim. Nors yra tokių, kurie kažkaip tai drastiškiau, paprasčiau į visa tai žiūri ir nesvarbu, kurioj klasėj vaikai mokosi, išsiveža juos matydami ateitį tik ten.” (E.K., „Kaip gyveni?“)

Ciklinio rato vidurį užpildo adaptaciniai klausimai (2, 3 ir 4 klausimai), ryšio su tėvyne išlaikymo klausimas (5 klausimas) ir tautos vieningumo klausimas (6 klausimas). Laidų kūrėjo įvardinti adaptaciniai klausimai susiję su pirminėmis problemomis emigracijoje: *pirmųjų pinigų uždirbimas, gyvenamosios vietos radimas, darbo paieška, įstatymiški registracijos formalumai, gyvenimo emigracijoje privalumų - trūkumų nustatymas*. Pastarieji adaptaciniai klausimai bendrąja prasme susiję su socialiniais ir psichologiniais adaptacijos aspektais. Laidų kūrėjo išskirtas ryšio su tėvyne išlaikymo klausimas siejamas su *išskirtinai lietuviškų maisto produktų stygiumi, ilgesiu*. Pastarąjį klausimą informantas iliustravo nurodydamas pavyzdį su glaistytais varškės sūreliais. Labiausiai emigracijoje gyvenantiems lietuviams trūksta glaistytų varškės sūrelių.

„Tai labiausiai, netikėčiausias atsakymas būna, kai sakydavo, kad, jau įsikūrusiems lietuviams, ko visiems trūksta, tai labiausiai trūksta varškės sūrelių <...>, tai iki pilnos laimės lietuviams, gyvenantiems emigracijoje, beveik be išimties visiems trūksta glaistytų varškės sūrelių, kurių nėra nei Ispanijoje, nei Anglijoje, nei Vokietijoje, nei Skandinavijos šalyse, ir Amerikoje lygiai taip pat.” (E.K., „Kaip gyveni?“)

Laidų kūrėjo nurodytas tautos vieningumo klausimas siejamas su *konkurenciniais aspektais* bei su *tautiečių susivienijimu probleminės situacijos metu*. Konkurenciniai aspektai atskleidžia tautos vieningumo klausimo neigiamą/negatyvų atspalvį, o tautiečių susivienijimas probleminės situacijos metu atskleidžia teigiamą/pozityvų atspalvį. Kitaip tariant, anot laidų kūrėjo, iš vienos pusės lietuviai yra linkę konkuruoti tarpusavyje, „puikuotis”, girtis didesniu uždarbiu, tačiau iš kitos pusės tauta yra vieninga, kai reikia pagalbos apsiginti nuo kitos tautos atstovų. Tad tautos vieningumo klausimas yra dviprasmiškas.

„Tai ir taip, ir ne, iš tikrųjų ten yra didžiulė konkurencija tarpusavy ir noras puikuotis, a-a-a noras puikuotis, jeigu tu daugiau uždirbai, ar daugiau pasiekei, tai tą parodyti pirmiausiai savo bendruomenės, bendruomenei, savo tautiečiams, o, tarkim, jeigu lietuviai ten, jeigu yra konfrontacija su kitataučiais, tai tai suvienija lietuvius tikrai, tikrai.” (E.K., „Kaip gyveni?“)

Pastaruosius klausimus grupuodamas pagal svarbą laidų kūrėjas išskyrė dvi grupes: pamatiniai klausimai (motyvacinis, adaptaciniai, ryšio su tėvyne išlaikymo klausimai) ir šalutiniai klausimai (tautos vieningumo klausimas ir grįžtamosios migracijos klausimas). Norėdamas išskirti pamatinius klausimus, laidų kūrėjas jiems priskyrė ryškiausią - raudoną - spalvą, o norėdamas sumažinti šalutinių klausimų svarbą, laidų kūrėjas jiems priskyrė oranžinę spalvą.

„Tai pirmi penki yra raudonos spalvos, o tas šeštas, septintas, jau čia tikrai yra antraplaniškas, trečiaplanis klausimas, čia mažiau svarbūs, nu tai, tarkim, čia būtų oranžiniai, bet tikrai iš tų septynių, kuriuos aš parašiau, juos tikrai galėčiau į dvi dalis, į dvi grupes padalinti - tai yra labai svarbūs ir mažiau svarbūs.” (E.K., „Kaip gyveni?“)

Laidų „Kaip gyveni?“ kūrėjo sudarytas žemėlapis yra dvigrupinės formos, t.y. pagal tai, kaip pavyko šiuos klausimus atskleisti laidose, laidų kūrėjas juos sugrupavo į dvi grupes, tačiau šis grupavimas skiriasi nuo klausimų grupavimo pagal svarbą. Laidų kūrėjo žemėlapyje klausimai tarsi persigrupavo ir tokiu būdu pirmas ir informanto nurodytas pats svarbiausias klausimas (motyvacinis klausimas) perėjo į šalutinių klausimų grupę. Tad pirmas klausimas yra dinamiškas klausimas ir jo dinamiškumą rodo ir tai, kad iš pradžių laidų kūrėjas norėjo palikti pirmą klausimą pagrindinių klausimų grupėje (adaptaciniai klausimai ir ryšio su tėvyne išlaikymo klausimas), tačiau po to persigalvojo ir pristūmė jį prie šalutinių klausimų grupės. Motyvacinio klausimo pergrupavimą laidų kūrėjas pagrindė taip:

„Tai todėl, kad tai yra labai platus, pats svarbiausias, labiausiai platus ir ir išsamus paaiškinimas, išsamus atsakymas į tą klausimą būtų a-a-a, dar, ypač komerciniam kanale dirbant, tarkim, kur nors spaudoj arba knygą būčiau rašęs, tai tikrai tą klausimą pristumčiau arčiausiai, nes būčiau jam daug dėmesio skyręs, bet dirbant komerciniam kanale, tai yra nuo-, tai yra nuobo-, atsakymai į tą klausimą skamba gana nuobodžiai ir dėl, būtent dėl tos priežasties labai dažnai tekdavo atsisakyti to klausimo, išsamių paaiškinimų į tą klausimą.” (E.K., „Kaip gyveni?“)

Tad motyvuodamas pirmojo klausimo pergrupavimą laidų kūrėjas orientavo ne tik į tai, kad tai yra labai platus klausimas ir yra sudėtinga į jį išsamiai atsakyti, bet ir į komercinio kanalo specifiką, teigdamas, kad komerciniam kanalui atsakymai į motyvacinį klausimą yra nuobodūs. Tokiu būdu laidų kūrėjas išlaiko tam tikrą distanciją tarp savo asmeninio požiūrio į emigraciją ir laidų kūrėjo požiūrio. Laidų kūrėjo požiūris nėra visiškai sutapatinamas su asmeninėmis laidų kūrėjo nuostatomis. Būtent pirmojo klausimo pergrupavimas rodo šio tapatumo nevisapusiškumą. Kitų klausimų išdėliojimą laidų kūrėjas argumentavo taip:

„Čia pridėjau arti, kad juos vieno-, jie buvo vienodai svarbūs ir vienodai išsamiai pavyko atsakyti. Tarkim, jeigu laida būtų buvusi tęsiama, tai pozicija nebūtų pasikeitusi, nuo laidų skaičiaus tai nepriklauso, o tiem trim mažiau, tai yra šeštam, septintam punktui mažiau dėmesio buvo skiriama todėl, kad tie patys klausimai mažiau svarbūs, o kodėl pirmam mažiau kliuvo, tai jau paaiškinau, kodėl.” (E.K., „Kaip gyveni?“)

Be to, svarbu pabrėžti, kad informantas pabrėžė, kad jeigu laida ir toliau būtų tęsiama, jo nurodytų klausimų išsidėstymas nesikeistų, laidų skaičiaus poveikis asmeninėms nuostatomis ir laidų kūrėjo nuostatomis nėra aktyvus.

3. Emocinis modelis (emigracija, kaip nusivylimas).

Trečiasis interviu su laidų „Emigrantai” kūrėja (I.K.) atskleidė emocinį modelį. Laidų kūrėjos nurodyti su emigracija siejami klausimai yra emocinio pobūdžio, tad šis modelis gavo emocinio modelio pavadinimą. Be to, tai yra visapusiškai emocinis modelis, nes laidų kūrėja vis pabrėždavo, kad pagrindinis jos klausimų sąrašo sudarymo kriterijus, jų grupavimo ir žemėlapių sudarymo kriterijus yra emocinis („Aš čia dabar pagal emocijas jaučiu, ne pagal svarbą surūšiauvau.”; „Man, kaip sakant, yra taip, kaip surašiau, taip, kaip ir spalvas parinkau pagal emocijas, kaip man atrodo, tai yra.”). Orientuodama į emociškumo kriterijų, laidų „Emigrantai” kūrėja pabrėžė, kad jai labai svarbus laiko vienetas. Kitaip tariant, momentinis minčių išdėliojimas jai siejasi su emociškumu. Be to, ji išskyrė kalbėjimo ir rašymo specifiką, teigdama, kad rašyti reikia atsakingai ir todėl jai yra būtina pagalvoti, pamąstyti, o kalbėti ji gali daug ir kalbėjimo ji nesusiejo su atsakomybe.

„Nu galėčiau gal aš parašyti pagalvojus, dabar čia taip ant smūgio, tai čia jau rašinėlis, ne nu tai reikia čia kažkaip irgi pagalvot, man, prišnekėt, tai aš galiu, o dabar parašyt, tai čia reikia pagalvot. <...> Aš turiu gaut konkrečiai, aš negaliu čia dabar sėdėt ir skiest, ir ypač raštu, turiu, man logiškai tai reikėtų, arba būt labai susidėliojusiai prieš tai. Daug galėčiau čia nu, be atsakomybės galėčiau labai daug čia surašyt, bet šiaip tai, gal užteks to, ką jau aš pasakiau.” (I.K., „Emigrantai”)

3 pav. Informantės I.K. žemėlapis.

Laidų „Emigrantai” kūrėja išskyrė tris emocinio pobūdžio klausimus: *nostalgija*, *nuoskauda* ir *prisitaikymas*. Nostalgiją laidų kūrėja sieja su nuolatiniu ir neužpildomu tėvynės ilgesiu, nes visiems emigracijoje gyvenantiems žmonėms tas būdinga, tačiau ne visi linkę grįžti.

„Vienas mano įkvėpėjas šitų temų ir jis sakydavo, kad migracija yra nepagydoma liga. <...> Kaip beslėptų lietuviai, sakydami, man čia geriau, man yra čia saugiau, tą irgi labai daug kas pasakydavo, visiems, visi jie tą turi, ir aš, ir aš, ir aš sapnuodavau tam tikrus Vilniaus kiemelių plotus, nu tai yra.” (I.K., „Emigrantai”)

Labai artima nostalgijai yra laidų kūrėjos išskirta nuoskaudos kategorija. Nuoskauda siejama su savęs realizavimo galimybių stygiumi tėvynėje. Anot laidų kūrėjos, didžiausias nuoskaudas turi ir dėl to emigruoja žmonės, negalintys savęs realizuoti tėvynėje, jaučiantys erdvės ir galimybių trūkumą. Nuoskaudos klausimas susijęs su negatyviomis emocijomis, laidų kūrėjos žodžiais kalbant, „čia ta graudžioji dalis”.

„Labai labai didelė dalis išvažiavusių iš Lietuvos žmonių yra su didelėmis nuoskaudom. <...> Netgi jeigu tai yra muzikas, pianistas, medikas, jis turi nuosavą, dabar jis negalės, sako „Aš negaliu grįžti, nes, aš tiek į save jau įdėjau, aš esu tokio ten kosminio didumo mokslininkas nu šiaip, iš tikrųjų, pagal savo ten rangą”, sako, „Neturėčiau, ką veikt, neturėčiau”. Aš pažįstu vieną ten mokslininkę, kuri baigė ir kuri 118 tarnyboj dirbo, kol atsirado, per daug buvo tas overqualified, yra toksai tas dalykas, buvo per daug, nerado jai vietos tiesiog ir ji išvažiavo kažkur į Europą.” (I.K., „Emigrantai”)

Prisitaikymą laidų kūrėja sieja su vidine žmogaus stiprybe. Sugebėjimas prisitaikyti prie svetimos aplinkos, kultūros reikalauja didelės vidinės žmogaus stiprybės ir pasiruošimo/nusiteikimo gyventi svetimose šalyse. Be to, prisitaikymą laidų kūrėja taip pat susieja su iššūkio įveikimu, sugebėjimu įveikti iššūkį - emigraciją. Pastarasis iššūkio įveikimas arba prisitaikymas yra dvejopas: *savęs kaip vieno asmens pritaikymas ir savo šeimos pritaikymas prie naujos aplinkos, kultūros.*

„Prisitaikymas visiems yra, yra milžiniškas žmogaus iššūkis, kuris išvažiuoja, mačiau ir tokių, kurie ten geria, nosį krapšto, nu elgetauja, bet yra ir prisitaikyti, pritaikyti vaikus, ypatingai kada tu išvažiuoji su visa šeima, pamėgti tuos žmones bet kokios šalies, čia yra, čia yra begalinio stiprumo vis tikrai, ta prasme, labai didelis dalykas.” (I.K., „Emigrantai”)

Kiekvienas iš trijų laidų kūrėjos nurodytų klausimų emociškai atspindi jų svarbumui parinktas spalvas. Nostalgijai laidų kūrėja skyrė rožinę spalvą, norėdama pabrėžti nuolatinio tėvynės ilgesio svarbą, tačiau ji nesusieja nostalgijos su neigiamomis emocijomis, o priešingai, išlaiko tam tikrą šviesų atspalvį ir tarsi neutralizuoja nostalgijos poveikį. Tuo tarpu nuoskauda yra tarsi nostalgijos priešingybė, nes šiuo atveju laidų kūrėja tikslingai pasirinko tamsią - mėlyną - spalvą, norėdama išryškinti jos neigiamą poveikį. Laidų kūrėja dar labiau sustiprino tokį neigiamą nuoskaudos poveikį pabrėždama, kad būtų pasirinkusi juodą spalvą, nes ji tinkamiausiai atskleistų nuoskaudos turinį. Tuo tarpu prisitaikymas laidų kūrėjai asocijuojasi su žalia šviesa, kuri irgi turi dvejopą simbolinę reikšmę. Viena vertus, žalią spalvą laidų kūrėja įvardino kaip jos gyvenimo spalvą, kaip svarbiausią spalvą, o kita vertus žalia spalva jai asocijuojasi su šviesoforo žalia šviesa - sugebėjimas prisitaikyti ir pritaikyti savo šeimą atveria kelius į sėkmę, į pozityvias emocijas ir visų pirma laimę.

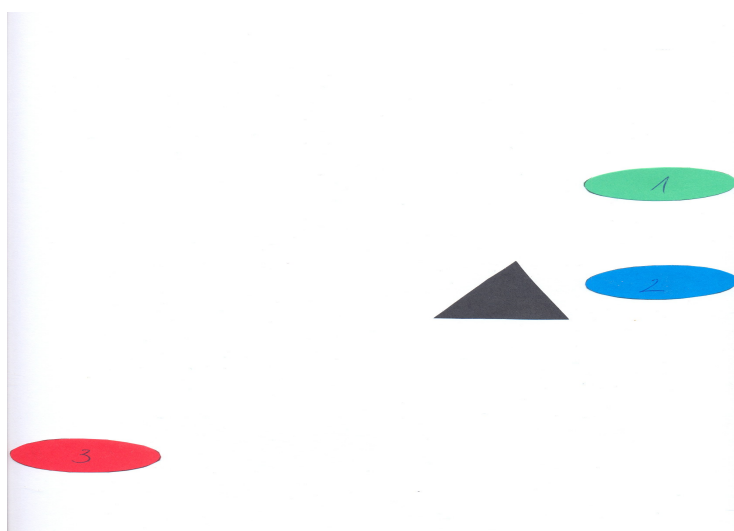
„Tai pirmas - nostalgija, - tai toks amžinas va tas rūžavas ilgesys, kur labai jau ten viskas tau čia svarbu, šventa. Nuoskauda, tai apskritai žmonės su nuoskauda būna tamsiom spalvom, dar bandžiau juodą rasti, bet neradau. O prisitaikymas, tai viskas, jeigu tu prisitaikai, man tai yra žalia šviesa, tai yra ir mano pačios gyvenimo kaip ir spalva.

Kai aš pamilau, kai aš prisitaikiau, tai aš išmokau gyventi pagal labai keistos, pragmatiškos tautos taisykles, aš tada buvau labai laiminga tenai, tai man vat nu tiesiogiai vat šitos trys spalvos reiškia.” (I.K., „Emigrantai”)

Laidų kūrėjos suformuotas žemėlapis atskleidžia dinamiką. Iš pradžių sudėliojusi visus tris klausimus vienoje linijoje, paskui laidų kūrėja nusprendė juos perstumdyti argumentuodama, kad gali visaip sudėlioti. Sudėliojusi galutinį laidų kūrėjos žemėlapi informantė nostalgiją pritraukė arčiau savęs vien dėl to, kad „nostalgija yra praktiškai kaip taisyklė” ir visi ją jaučia, tad ir laidose jos buvo parodyta daugiausia. Tad galima teigti, kad pagal tai, kaip laidų kūrėjos nurodytus klausimus pavyko atskleisti laidose, laidų kūrėja žemėlapyje juos sugrupavo į dvi grupes: į pirmąją grupę pateko nostalgija, o į antrą grupę pateko prisitaikymas ir nuoskauda. Prisitaikymas, nors asmeniškai laidų kūrėjai yra svarbiausias klausimas, tačiau jį laidose pavyko atskleisti prasčiau, nes, anot laidų kūrėjos, „šitą punktą žmonės supranta rečiau”. Tik vieną klausimą - nostalgiją - laidų kūrėjai pavyko laidose atskleisti geriausiai. Galima teigti, kad prisitaikymo ir nuoskaudos klausimų svoriai yra panašūs, nes ir laidų kūrėja vis pabrėždavo, kad laidose ji siekė išlaikyti pusiausvyrą tarp pozityvių ir negatyvių emocijų ir laidų kūrėjos žemėlapis rodo, kad, jos manymu, jai pavyko tą padaryti, nes šie klausimai užima lygiaverčias pozicijas.

4. Kritinis modelis (emigracijos sampratos peržiūra globalios migracijos kontekste)

Ketvirtasis interviu su laidų „Emigrantai” kūrėju (L.K.) leido išskirti kritinį modelį, nes informantas su emigracija siejamus klausimus pateikė kritinių teiginių pavidalu ir tokiu būdu išsakė savo poziciją emigracijos atžvilgiu. Sudarinėdamas su emigracija siejamų klausimų sąrašą, laidų kūrėjas pateikė kritinį emigracijos vertinimą trimis aspektais, tad šis modelis gavo kritinio modelio pavadinimą.

4 pav. Informanto L.K. žemėlapis¹.

¹ 1. Emigracija yra kraštutinumas, kuomet žmogus nebegali susirasti darbo ar išgyventi savo šalyje, tik tuomet jis turėtų emigruoti. 2. Emigrantas turi pasverti, kaip tai įtakos jo šeimos narius, artimuosius. 3. Manau, kad ateityje nebebus tokio žodžio kaip emigracija. Visi gyvens visur, tik skirsis gimtoji kalba.

Pirmasis laidų kūrėjo išskirtas teiginys *emigraciją sieja su kraštutiniu*. Į kraštutinumo koncepciją šiuo atveju patenka *tautiškumo ir identiteto išsaugojimo svarba*. Laidų „Emigrantai” kūrėjas atskleidžia emigracijos prieštarumą. Viena vertus, laidų kūrėjas tarsi nepateisina emigruojančių žmonių sprendimo ir pabrėžia tautiškumo ir identiteto išsaugojimo svarbą. Kita vertus, laidų kūrėjas tarsi bando pateisinti emigruojančius žmones ir naudoja tokias pateisinančias kategorijas: *nusivylimas šalimi ir nusivylimas darbo pasiūla*. Šiuo atveju parodoma, kad pasirinkimas emigruoti yra radikali priemonė spręsti problemas. Laidų kūrėjas nurodo, kad prieš emigruodami žmonės turi išbandyti visas kitas galimas alternatyvas ir tik paskui emigruoti.

„Aš kažkaip visą laiką galvoju, kad m-m-m tas tautiškumas ir tas identitetas, tai turėtų būti labai nu svarbi, svarbus dalykas, kurį yra labai sudėtinga išsaugoti ir aš manau, kad nu vat vis tiek žmogus jeigu taip, taip susiklostė, kad jis gimė ir augo toje šalyje, tai jisai turėtų stengtis atiduoti viską, kad tai šaliai būtų geriau ir, kad kad, nu, kad joje būtų gerai gyventi ir tiesiog aš esu, nu gal kažkiek ir prieš tą emigraciją, bet aš suprantu, dėl ko tai vyksta. Tiesiog dėl, todėl, kad žmonės dažnai nusivilia savo šalim, nusivilia ta darbo pasiūla toje šalyje ir dėl to, dėl to manau, kad vis dėlto nu žmonės turėtų išbandyti viską, kas kas kas įmanoma, kad ir prieš tai priimtą tą sprendimą.” (L.K., „Emigrantai”)

Antras laidų kūrėjo išskirtas teiginys susijęs su laimėjimų - praradimų pasverimu. Pastarasis aspektas susiejamas su šeiminiu gyvenimu. Laidų kūrėjas pabrėžia laimėjimų - praradimų pasverimą šeiminiame kontekste. Šiuo atveju laidų kūrėjas vėlgi tarsi laikosi neutralios pozicijos, nes sąmoningai nenori pasmerkti tų šeimų, kurios emigruoja, o vaikai lieka gyventi kilmės šalyje. Be to, informantas kalba apie ilgalaikę perspektyvą ir orientuoja į ateities viziją teigdamas, kad būtina pasverti čia ir dabar ir daryti projekciją į ateities gyvenimą, įvertinti savo ir savo vaikų gyvenimą ateityje.

„Dėl antro punkto, tai aš labai ypatingai nepateisinu tų, sakykim, žmonių, kurie, vėl iš vienos pusės pateisinu, iš kitos pusės gal ir nepateisinu tų, kurie palieka savo šeimas ir kurių šeimos auga čia, Lietuvoje ir auga ilgai, sakykim, po dešimt metų išvažiuoja ir tiesiog jie grįžta vieną kartą per metus, nemato savo tėvų, auga su močiutėmis šeimos, vaikai aš turiu omeny maži, vat to dalyko turėtų nebūti ir tai vėl tas toksai kraštutinis atvejis, kai m-m-m, kai, turi labai gerai iš tikrųjų pasverti ir žinoti, kad nu kaip užaugs jų vaikai ir kokia tai bus ateitis iš tiesų.” (L.K., „Emigrantai”)

Trečias laidų „Emigrantai” kūrėjo nurodytas teiginys susijęs su žodžio „emigracija” išnykimu. Laidų kūrėjas šiuo atveju globaliai kalba apie emigracijos viziją ir orientuoja į visuotinį mobilumą ir šio mobilumo mastų augimą. Kitaip tariant, laidų kūrėjas šiuo atveju žmogaus gyvenimą atskiria nuo konkrečios gyvenamosios vietos ir todėl mobiliai žmogaus egzistencijos formai apibūdinti apskritai nebereikės žodžio „emigracija”. Šiuo atveju svarbu atskirti pastovius žmonių egzistencijos elementus (kalba, šalis) ir kintančius žmonių egzistencijos elementus (gyvenamoji vieta). Tad kalbą ir šalį laidų kūrėjas nurodo kaip pastovius elementus, kurie dar kurį laiką išlaikys savo vertę, o gyvenamąją vietą laidų kūrėjas išskiria kaip kintantį elementą, kurio reikšmė vis labiau nyks ir galiausiai išnyks. Tiriamasis nurodo, kad dėl globalaus žmonių judėjimo identifikavimasis su konkrečia teritorija ilgainiui išnyks ir asmens tapatumų hierarchijoje neliks priklausymo teritorijai dėmens. Tokiu būdu, emigranto sąvoka gali prarasti savo turinį ir išnykti.

„O dėl trečio punkto, dėl to ateities, sakykim, vizijos, tai manau, kad vis dėlto tai, kad aš nu manau, kad turėtų gyvent savo šalyje, tai to iš tikrųjų ir nebus ateity dėl to, kad vis dėlto visi labai dabar pasidarė mobilūs, visi juda visur, skrydžiai visi, greitai viskas vyksta ir tiesiog, kad galbūt kažkiek išsilaikys ta kalba, ta šalis, kurioje gimė, galbūt tėvai dar vis tiek ilgą laiką mokys savo kalbos, bet žmonės gyvens bet kur ir ir ir tiesiog va tai va bus toks. Nebebus tokio dalyko kaip emigrantas, nes vat ir, sakykim, tie pavyzdžiai kaip Anglija, Londonas, kur šalis, miestas, kuriame gyvena labai daug tautybių žmonių ir, sakykim, nu ir Amerika, Niujorkas ir visi kiti dalykai.” (L.K., „Emigrantai”)

Grupodamas nurodytus teiginius pagal svarbą, laidų kūrėjas nurodė, kad spalvas pasirinko atsitiktinai, tačiau svarbiausiam - trečiam - teiginiui (žodžio „emigracija” išnykimas) priskyrė ryškiausią - raudoną - spalvą. Ir nors pirmą (emigracija - tai kraštutinumą) ir antrą (laimėjimų - praradimų pasverimas) teiginius laidų kūrėjas spalviškai atskyrė, žalią priskirdamas pirmam teiginiui, o mėlyną antram teiginiui, tačiau juos įvardino kaip lygiaverčius emigracijos aspektus. Svarbumo kriterijumi šiuo atveju tapo asmeniškumo laipsnis - labiau asmenišką teiginys buvo išskirtas kaip svarbiausias, o mažiau asmeniškai teiginiai buvo išskirti kaip mažiau svarbūs. Asmeniškiausiu teiginiu laidų kūrėjas įvardino žodžio „emigracijos” išnykimą, nes šis teiginys labiausiai nurodo asmeninę laidų kūrėjo ateities viziją emigracijos atžvilgiu. Tuo tarpu kiti du teiginiai vertinant asmeniškumo kriterijumi yra silpnesni, tad ir jų svarbumas yra mažesnis.

Laidų „Emigrantai” kūrėjo sudarytą žemėlapi būtų galima įvardinti kaip trijų segmentų žemėlapi, nes pagal tai, kiek informanto nurodytus klausimus jam pavyko atskleisti laidose, visi trys teiginiai užima skirtingą poziciją. Ir nors grupodamas teiginius laidų kūrėjas trečią teiginį nurodė kaip svarbiausią, tačiau žemėlapyje jis jį padėjo toliausiai, nes jo atskleidimas laidose buvo silpniausias. Tad šiuo atveju parodoma, kad laidų kūrėjas išlaiko tam tikrą distanciją tarp savo asmeninės pozicijos ir laidų kūrėjo pozicijos. Kitaip tariant, laidų kūrėjas nesutapatina savo asmeninių nuostatų emigracijos atžvilgiu su laidų kūrėjo nuostatomis. Su laimėjimų - praradimų pasverimu susijęs teiginys žemėlapyje padėtas arčiausiai laidų kūrėjo, nes jo atskleidimas laidose buvo didžiausias. Šiuo atveju svarbu pabrėžti, kad informantas pabrėžė laimėjimų - praradimų pasverimą šeiminio gyvenimo kontekste. Tuo tarpu pirmas teiginys - emigracija yra kraštutinumą - tarsi užima tarpinę poziciją tarp antro ir trečio teiginio, nes laidose šio teiginio buvo daugiau nei trečio teiginio, bet mažiau nei antro teiginio.

„Na tiesiog išdėliojau pagal pagal tai, kad kad, pagal tai, kokia įtaka yra artimiesiems, šeimos nariams, tai daugiausiai būdavo temų apie tuos, sakykim, nu įvairių temų aišku būdavo, bet šita iš visų tų trijų yra, galbūt dažniausiai buvo paliečiama, ir kalbant apie tas šeimas, kurios liko Lietuvoj, ar kur išvažiavo. Ta tema pirma, mes taip, jinai tokia galbūt platesnė apie tuos, kad kad kad vis tik kraštutiniu momentu, kad kraštutiniu tikrai būdu turėtų emigruoti, nu bet jinai kartais persiskaitydavo tose mūsų temose, jinai galbūt tik nebūdavo aiškiai akcentuojama, tai jinai yra toliau. Na o apie tą, sakykim, tą mano, sakykim, čia tokią asmeninę ateities viziją, tai tiesiog jinai yra mano asmeninė, tai tiesiog ir nebuvo jos tiek daug šitose laidose.” (L.K., „Emigrantai”)

5. Įspėjantis modelis (emigracija, kaip pavojų visuma).

Penktasis interviu su laidų „Emigrantai” kūrėja (E.G.) leido išskirti įspėjantį modelį. Šis modelis gavo įspėjančio modelio pavadinimą, nes laidų kūrėja išskyrė įspėjančius emigruojančio žmogaus klausimus, kurie aprėpia svarbiausius emigracijos aspektus.

5 pav. Informantės E.G. žemėlapis².

Sudarinėdama su emigracija siejamų klausimų sąrašą, laidų kūrėja atskleidė tokius emigracijos aspektus: laimėjimų-praradimų pasverimas; lūkesčiai, siejami su tikslo šalimi; pažintinis/informacinis aspektas; motyvacija; grįžtamoji migracija. Laidų kūrėja išskyrė aštuonis klausimus, tačiau juos visus galima sugrupuoti į šiuos penkis emigracijos aspektus. Tokiu būdu laidų kūrėja atskleidžia emigruojančio žmogaus strateginį planą. Pastarieji penki emigracijos aspektai patenka/sudaro emigruojančio žmogaus strateginį planą.

Pirmasis laidų kūrėjos išskirtas klausimas - „Ar tikrai verta dėl geresnės socialinės gerovės palikti savo šeimas?” (E.G.) - orientuoja į laimėjimų-praradimų pasverimą. Šiuo atveju informantė akcentuoja šeiminio gyvenimo svarbą, kuris tarsi patenka į praradimų kategoriją. Tuo tarpu socialinė gerovė patenka į laimėjimų kategoriją. Tokiu būdu laidų kūrėja akcentuoja šių kategorijų pasverimą ant svarstyklių ir jų lygiavertiškumo įvertinimą.

„Kai žmogus planuoja išvykti, tada jisai dedasi plusus ir minusus, ką jisai palieka ir ką jisai gaus, tai šeima, mano manymu, tai yra tas dalykas, kuris yra svarbus ir kuris turi būti prioritetas žmogui, tai buvo klausimas, ar tas šeimos

² 1. Ar tikrai verta dėl geresnės socialinės gerovės palikti savo šeimas? 2. Ko tikėtis gyvenimą Lietuvoje iškeisdami ir išvykdami į užsienį? 3. Ar susipažinote su šalimi, į kurią vykstate? Su jos įstatymais, emigrantų teisėmis? 4. Kas verčia Jus emigruoti? 5. Ar planuojate sugrįžti į Lietuvą? 6. Ko reikėtų, kad sugrįžtumėte? 7. Kas pakeistų Jūsų apsisprendimą, kad liktumėte Lietuvoje? 8. Kokio gyvenimo tikėtis užsienyje?

palikimas, ar tą šeimos palikimą kažkas atpirktu, kažkokia kita gerovė, kurią tu ten gautum - skanesnis maistas, geresnis drabužis, šiltesni namai, tai tą norėjau paklaust.” (E.G., „Emigrantai”)

Antrą laidų kūrėjos išskirtą klausimą - „*Ko tikitės gyvenimą Lietuvoje iškeisdami ir išvykdami į užsienį?*” (E.G.) - galima sujungti su aštuntu klausimu - „*Kokio gyvenimo tikitės užsienyje?*” (E.G.). Abu pastarieji laidų kūrėjos išskirti klausimai atskleidžia lūkesčių aspektą. Šiuo atveju svarbūs lūkesčiai, siejami su tikslo šalimi. Be to, laidų kūrėja pabrėžia lūkesčių dvilypumą - viena vertus, svarbu tai, ko žmogus nori, siekia, tikisi iš emigracijai pasirinktos šalies, o kita vertus, svarbu tai, ar tas žmogus tikrai žino, ko jis nori, siekia ir tikisi.

„Apie tai, ko tikitės gyvenimą Lietuvoje iškeisdami ir išvykdami į užsienį, aš turiu omeny, ar tikrai manote, kad ten Jūsų gyvenimas bus geresnis, išsispres Jūsų problemos ir bus, tikrai turėsite tai, ko norite ir ar Jūs tikrai žinote, ko Jūs norite. <...> Kokio gyvenimo tikitės užsienyje, tai vėlgi, ar ar tikrai tikitės, kad ten bus geriau nei Lietuvoje.” (E.G., „Emigrantai”)

Trečias laidų kūrėjos išskirtas klausimas - „*Ar susipažinote su šalimi, į kurią vykstate? Su jos įstatymais, emigrantų teisėmis?*” (E.G.) - orientuoja į pažintinį/informacinį emigracijos aspektą, kiek išsamus yra emigracijai pasirošusio žmogaus informacinis kapitalas. Prastą informacinį emigracijai pasiryžusio žmogaus pasiruošimą laidų kūrėja sieja su nusivylimu, nes pamatinių dalykų - emigrantų teisių, galimybių, šalies specifikos, šalies įstatymų - nežinojimas veda į nusivylimą.

„Ar susipažinote su šalimi, į kurią vykstate, žinote emigrantų teises, tai tai tas dalykas, su kuo aš tikrai susidurdavau kalbindama savo pašnekovus, nes daugelis ką atsakydavo a-m-m, aš net nemaniau, nenumaniau, kad čia yra taip sunku, nes tikrai nebuvau susipažinęs su savo teisėmis, su galimybėmis, su pačia šalimi, šalies įstatymais, kad ir su ta pačia žvejyba, atrodo kažkokia smulkmena, tu pagavai dvidešimt centimetrų per didelę žuvį ir tu gauni didžiulę baudą, tai vat tas, tas yra pakankamai, net nepakankamai, tai yra žiauriai svarbu.” (E.G., „Emigrantai”)

Ketvirtas laidų kūrėjos nurodytas klausimas - „*Kas verčia Jus emigruoti?*” (E.G.) - atskleidžia motyvacinį aspektą. Pastarąjį klausimą informantė sieja su klausimu „kodėl?” ir pabrėžia pasiryžimo emigruoti priežasčių nustatymo svarbą.

“Kas verčia Jus emigruoti, tai aišku tos priežastys, kodėl kodėl vis dėlto žmonės ryžtasi palikti kažką ir važiuoti.” (E.G., „Emigrantai”)

Penktas - „*Ar planuojate sugrįžti į Lietuvą?*” (E.G.) - ir šeštas - „*Ko reikėtų, kad sugrįžtumėte?*” (E.G.) - laidų kūrėjos nurodyti klausimai orientuoja į grįžtamosios migracijos aspektą. Prie šių dviejų klausimų galima prijungti ir septintą laidų kūrėjos išskirtą klausimą - „*Kas pakeistų Jūsų apsisprendimą, kad liktumėte Lietuvoje?*” (E.G.), - nes jis taip pat savitai atskleidžia grįžtamąją migraciją. Laidų kūrėja akcentuoja šių klausimų naudingumo aspektą, tokiu būdu pabrėždama ne grįžtamąją migraciją apskritai, o klausimų apie grįžtamąją migraciją naudingumą kilmės šaliai, kad ji galėtų modifikuoti savo veiksmus ir tokiu būdu bandytų susigrąžinti emigruojančius ar jau emigravusius asmenis.

„Ar planuojate sugrįžti, tai čia gal būtų daugiau, vat tie du klausimai - ar planuojate sugrįžti ir ko reikėtų, kad sugrįžtumėte, tai daugiau gal a-a-a naudingas atsakymas būtų valdžiai, ar ne, kuri galėtų atsižvelgti į, tarkim, irgi į šitą atsakymą.” (E.G., „Emigrantai”)

Išskirtus klausimus rūšiuodama pagal svarbą laidų kūrėja kiekvieną pasirinktą spalvą susiejo su tam tikra simboliškai prasme. Tokiu būdu laidų kūrėja aiškiai nurodė jos išskirtų klausimų svarbą, pobūdį kiekvieną klausimą susiedama su konkrečia spalva.

„Na man raudona asocijuojasi su baime, grėsme, su kažko-, raudona apskritai yra signalas draudžiantis, nedraudžiantis, įspėjantis, ar ne. Tai ir atitinkamai klausimus parinkau, tai man, tai dėl tų teisiu, tai man atrodo, kad žiauriai svarbu, bent jau iš savo patirties matau, kad tai labai svarbus signalinis, kuris na turėtų žmonėm kažkokį atkreipti dėmesį su šauktuku raudonu. <...> Na rožinė nežinau, man kažkodėl vat, kadangi klausiu apie gerbūvį, geresnę socialinę būklę, kažkaip alia rožinė svajonė, tai kažkodėl su ta spalva. A-a-a žalia man tokia optimistinė spalva, su Lietuvos spalva, Lietuva, žalia, miškas, žaluma, tai ir atitinkamai šitiem klausimam skyriau žalią spalvą, tai būtent, ar planuojate sugrįžti į Lietuvą, ko reikėtų, kad sugrįžtumėt ir, nu vat su Lietuva, grynai žalia man su Lietuva, visi klausimai. Oranžinė, oranžinė šiek tiek dirgli man spalva, kelianti abejonių ir atitinkamai klausimai - ko tikėtės užsieny.” (E.G., „Emigrantai”)

Iš esmės galima teigti, kad laidų kūrėjos pasirinktas spalvų parinkimo kriterijus yra emocinis, nes raudoną spalvą ji sieja su baime, grėsme ir ją išskiria kaip svarbiausią spalvą, rožinę - su iliuzijomis, žalią - su optimistiškumu, o oranžinę - su dirglumu. Tad raudona ir oranžinė spalvos artimiausios negatyvioms emocijoms, rožinė spalva atspindi neutralias emocijas, o žalia spalva simbolizuoja pozityvias emocijas.

Laidų kūrėjos sudarytas žemėlapis yra gėlės formos. Tokiu būdu laidų kūrėja tarsi iš dalies panaikino ankstesnį savo klausimų skirstymą, nes visus klausimus sudėjo vienodu artumu nuo savęs. Tai reiškia, kad laidų kūrėjai visus nurodytus klausimus laidose pavyko atskleisti vienodai gerai ir ji yra patenkinta savo konstruktu. Laidų metu laidų kūrėja kiekvienam išskirtam klausimui skyrė vienodą dėmesio kiekį, nes sudėliojo juos kaip lygiaverčius klausimus laidose. Laidų kūrėjos nurodytą emigruojančio asmens strateginį planą, laidų kūrėjai visapusiškai pavyko atskleisti ir laidose.

„Tai čia tiesiog į tokią gėlę sudėjau. Man taip norėtuši, nes visus klausimus bandžiau paliesti, visi taip pynėsi aplink mane. <...> Na taip, jie man visi svarbūs buvo ir manau, kad ir kiekvienam žmogui jie turėtų būti svarbūs.” (E.G., „Emigrantai”)

Apibendrinant, galima pasakyti, kad emigracijos ir atotolio šeimų reprezentacija televizijos laidose yra pagrįsta tuo, kaip laidų kūrėjai apibūdina šiuos fenomenus. Reprezentuodamas emigraciją ir atotolio šeimas kiekvienas laidų kūrėjas perteikia savo supratimą apie šiuos fenomenus.

4.3. TV laidų kūrėjų veiklos operacionalizavimas.

TV laidos „Emigrantai” ir „Kaip gyveni?” yra konstruktai („Kaip tu tai dēlosi, kaip tu tai konstruosi, yra absoliučiai asmeninis kūrėjo reikalas.” (P.G., „Kaip gyveni?”)), kuriuose

reprezentuojamas emigracijos fenomenas. Tad šiuo atveju svarbu atskleisti laidų kūrimo specifiką, nagrinėjant laidų kūrėjų veiklas, išsiaiškinti, kokiais būdais galima ši įtaka ir kaip ją vertina laidos kūrėjai.

Laidų kūrėjų veiklos operacionalizavimas buvo tiriamas, taikant struktūruoto atvirų klausimų interviu. Atviri klausimai sudaryti, remiantis N.Denzinio (šaltinis) išskirtais vizualinės informacijos, kaip duomenų šaltinių, privalumais. Struktūruoto interviu klausimai pateikti 6 priede.

1. TV laidų „Emigrantai“ ir „Kaip gyveni?“ sukūrimo motyvai.

Laidos „Emigrantai“ ir „Kaip gyveni?“ yra tarsi dvi dukterinės laidos, atsiradusios iš kitų laidų. Laida „Emigrantai“ atsirado iš laidos „Arti toli“ (2004-2005 metai), o laida „Kaip gyveni?“ atsirado iš laidos „Nepriklausoma paieškų tarnyba“. Tačiau abiejų laidų sukūrimas yra tikslingas, nes tai yra tikslinės emigracijos fenomenui atskleisti skirtos laidos. Poreikį kurti šias emigracijos fenomeną atskleidžiančias laidas lėmė du veiksniai - *asmeninės patirtys ir didėjantys emigracijos mastai bei patirčių įvairovė*. Viena laidų „Emigrantai“ kūrėja (I.K.) nurodė, kad kurdamą šią laidą ji pati buvo emigrantė ir dėl to tai jai buvo labai įdomi ir jautri tema. Tuo tarpu kiti laidų „Emigrantai“ ir „Kaip gyveni?“ kūrėjai šias laidas nusprendė kurti matydami, kad emigracija yra labai didelis ir platus reiškinys ir kad yra labai daug žmonių, gyvenančių emigracijoje, kurie galėtų tapti šių laidų dalyviais. Šiuo atveju svarbų vaidmenį vaidina temos aktualumo kriterijus, nes visi laidų kūrėjai pabrėžė, kad emigracija yra itin aktuali tema. Aktualumo kriterijus susiejamas su problemos mastais. Pabrėžiama, kad emigruojantys žmonės sudaro atskirą socialinę grupę, kuri susiduria su panašiais klausimais, turi jai būdingos gyvenimo patirties. Remiantis interviu duomenimis aktualumo kriterijų galima suskaidyti į tris dalis pagal tai, kuriam visuomenės segmentui tai yra aktualu: laidų kūrėjui; žiūrovui; laidų dalyviams.

Aktualu laidos kūrėjui

„Grižti ir galvoji, vat kaip gaila, nu tiek įdomių dalykų, kad iš tikrųjų pasirodydavo dažnu atveju, kad jį klausinėji apie tai, ko jis nežino, o apie tai, ką jis žino ir puikiai galėtų papasakoti, kas iš tikrųjų atrodo įdomu, negali pasakoti, nes laida ne apie tai.“ (E.K., „Kaip gyveni?“)

„Tas, tas projektas pradėjo, pasirodė ekranuose dar maždaug prieš metus, kai buvo projektas „Arti toli“. Tai vat aš pati buvau emigrantė ir tai buvo mano toks indėlis toj laidoj ir man buvo labai įdomu. <...> Tada suvokėm poreikį, mastą, pamatėme, kad tai galima pateikti, kad tai yra, kad tai visada yra įdomu ir kokia yra didelė didelė, kaip pasakyt, kiek yra neiškalbėtų dalykų. <...> Mums atrodė nu, kad jų negalima net nerodyti. Tai tiesiog tapo socialiniu reiškiniu, kuri buvo ambicija pra-, nu žūt būt pramušt.“ (I.K., „Emigrantai“)

„Man šitas projektas pasirodė labai patrauklus <...> man buvo labai įdomu sužinoti, ką jie ten patiria, kuo jie ten gyvena ir su kokiom problemom susiduria.“ (E.G., „Emigrantai“)

Aktualu žiūrovui

„Esame išklausę daugybę labai įdomių ir netikėtų tokių pasakojimų ir pamatėme, kad yra labai daug tokių situacijų, galbūt nevisai aiškių Lietuvoje gyvenantiems žmonėms.“ (P.G., „Kaip gyveni?“)

Aktualu dalyviams

„Tiesiog mes kažkaip supratom, kad yra daug, daug emigrantų ir ta prasme, daug yra žmonių, kurie yra išvažiuavę ir ir daug yra tokių, kurie yra likę čia, Lietuvoje, ir kuriems yra įdomu, kaip gyvena ten jų visi giminės, artimieji, ten sūnūs, mamos, tetos, kurie išvažiuavo.” (L.K., „Emigrantai”)

Viena laidų „Emigrantai” kūrėja (E.G.) pabrėžė, kad laidos „Emigrantai” buvo kuriamos tikslingai ir esminis tikslas buvo „pristabdyti” emigraciją. Rodydami laidas laidų kūrėjai siekė emigracijos prevencijos. Tad laidų kūrėjų požiūriu, laidos „Emigrantai” poveikis ir galia yra itin didelė.

„Kadangi prasidėjo ta labai didžiulė emigracijos banga, tai laidos tikslas buvo na šiek tiek ją pristabdyti. <...> Tai va tos laidos tikslas ir buvo atverti žmonėm akis, kad, kad nėra taip paprasta, kad čia tikrai nuvažiavus niekas nelaukia išskėtus rankų su darbo pasiūlymu, su geru užmokesčiu, su gerom socialinėm garantijom, su gera buitim ir visa kita.” (E.G., „Emigrantai”)

Laidų „Emigrantai” ir „Kaip gyveni?” kūrėjai atskleidžia panašią laidų kūrimo struktūrą, tad šiuo atveju buvo svarbu išsiaiškinti, ar laidos sukūrimo motyvu buvo konkurencija tarp skirtingų televizijų. Visi laidų kūrėjai pabrėžė, kad nors laidas rodė skirtingos televizijos - nacionalinė (LRT) ir komercinė (LNK), - tačiau konkuruoti tarpusavyje jie nesiekė. Nei neigiamų, nei teigiamų aspektų apie kitos televizijos apie emigraciją rengiamą laidą neišsakė nei vienas laidų kūrėjas, tad interviu metu informantai pasirinkdavo neutralią poziciją kitos televizijos atžvilgiu. Be to, čia atsiskleidžia ir tam tikras prieštaravimas, nes kai kurie laidų kūrėjai, teigė, kad nežiūrėjo kitos televizijos apie emigraciją rodomos laidos, visgi žinojo, ką rodė ir ko nerodė ta laida. Tai rodo, kad tam tikras konkurencinis aspektas yra, tik skiriasi jo laipsnis - vieniems kūrėjams jis yra svarbesnis, kitiems mažiau svarbus. Laidos „Kaip gyveni?” kūrėjos pasakymas „ko tikrai nerodė „Emigrantai”” (P.G.) liudija tai, kad savo laidoje ji siekė parodyti tai, ko dar nerodė kitos televizijos laida, tad svarbus yra naujumo kriterijus.

„Man sunku pasakyti, ką rodė „Emigrantai”, kadangi <...> aš nebuvau žiūrovė. <...> Apie teigiamus pavyzdžius <...> man atrodo, kad nebuvo pasakojama, bet gal aš ir klystu, gal „Emigrantai” lygiai taip pat pasakojo. <...> Manau vat ko tikrai nerodė „Emigrantai”, tai va tų lietuvių bendruomenių veiklą tose šalyse, kurie iš paskutiniųjų stengiasi sukurti, suburti tokias lietuviybės saleles.” (P.G., „Kaip gyveni?”)

„Mes buvom tiek išvažiuavę ir tiek apsvaigę nuo savo atradimų, kad paraleliai einantis... Aišku buvo įdomu, man visą laiką, man tai yra labai jautri tema ir man, aš į tai nežiūrėjau kaip į konkurencinius rodmenis, man tiesiog tai pačiai buvo labai įdomu ir aš labai gerbiu tuos kūrėjus, kurie ėjo ir kita puse.” (I.K., „Emigrantai”)

„Ne, tai tiesiog, nu kaip visada tų laidų yra daug, kaip ir Lietuvoj tų publicistinių laidų yra daug, tiesiog kiekvienas randa savo temas, mes mes tiesiog anksčiau pradėjom visą tą reikalą ir taip kažkaip. Nežinau, šiaip tai dėl to, manau, kad visiem tų temų užtenka ir viskas gerai tame.” (L.K., „Emigrantai”)

Apibendrinant, TV laidų kūrimą paskatino šie motyvai: temos aktualumas, naujumas, emigracijos patirčių įvairovė. Toliau analizuojamos laidų kūrėjų veiklos, praktikuojamos, pateikiant vizualinį tekstą.

2. Komandos, dalyvių ir temos atranka.

Laidos kūrėjų komandos formavimui būdingas dinamiškumas, nes nebuvo vienos stabilios laidos kūrėjų komandos, o laidų kūrimo eigoje keitėsi abiejų laidų kūrėjų komandų nariai. Tad metodų

taikymas kuriant laidą taip pat nebuvo stabilus ir priklausė nuo konkretaus laidos kūrėjo. Šiuo atveju laidos kūrėjų komandos suvokimas yra subjektyvaus pobūdžio, nes kiekvienas kūrėjas ją suvokia skirtingai. Laidų „Kaip gyveni?“ atveju laidos kūrėjų komanda apibūdinama dvejopai: laidos kūrėjų komanda susiejama tik su konkrečiu pagrindiniu laidos kūrėju („*Mes netgi daugmaž pasidalinom tom komandom. Tai aš daugiau likau su „Nacionaline paieškų tarnyba”, o mano kolega E.K. perėmė tą šitą „Kaip gyveni?” ir jisai, iš esmės jisai rengė tada jau tas laidas.*” (P.G.)); arba laidos kūrėjų komanda susiejama su keliais žmonėmis - šiuo atveju konkrečiu laidos kūrėju ir prodiuserė („*Aš aš ir nu du žmonės, kurie dirbo tiesiogiai „Paieškų tarnyboj”, tai vienas iš jų, tai aš ir prodiuserė, nu bet su prodiuserė vieną kartą tiktai pasikalbėjom ir aptarėm principinius dalykus, kaip ten viskas buvo, tai natūraliai tada apleidau „Paieškų tarnybos” darbą ir užsiėmiau, užsiėmiau vien tuo.*” (E.K.)). Laidų „Emigrantai” atveju laidos kūrėjų komanda taip pat suprantama dvejopai: pabrėžiama ankstesnių kontaktų svarba ir laidos kūrėjų komanda siejama tiek su prodiuserine, technine puse, tiek ir su redaktorine puse, tokiu būdu visapusiškai pristatant laidos kūrėjų komandą („*Visų pirma tai buvo ryšiai. <...> Buvo labai stipri ta tokia prodiuserinė, techninė bazė, <...> jie turėjo savų režisierių, nes nu kaip žinia, <...> vis tiek yra būtinas kolektyvas, kuris ten ir už kadro stovi, ir montuoja, ir tenais visa ką daro, tai vat jų buvo ta, kaip sakant, materialinė bazė ir toliau buvome mes, tas aktyvas, kuris turėjo vis tiek pasiskirstyti, žinoti, skaičiuoti, bendrauti su jais, tai aišku reikėjo, nes tuos žmones tai reikia kažkaip ir atrasti, buvo tas irgi, tas redaktorinis, sakykime, darbas.*” (I.K.)); arba laidos kūrėjų komanda siejama su profesionaliais žurnalistais („*Kūrėjų komandą, tai mes tiesiog rinkom, žurnalistai dirbo tie, kurie yra jau dirbę prie kitų laidų. Tai tiesiog buvo, vadinkim, profesionalūs žurnalistai, kurie ir darė tą savo darbą ir ieškodavo temų ir važiuodavo ten.*” (L.K.); „*Aš buvau samdoma žurnalistė. <...> Aš dirbau toje komandoje. <...> Iš tiesų tai buvo kelios komandos, nes aš dirbau paskutinį pusmetį, aš dirbau 2008 metų pavasarį, tai tą pusmetį mes dirbom dviese, tai aš ir Saugirdas, tai taip.*” (E.G.)).

Tyrimo rezultatai parodė, kad komandos samprata yra siejama su konkrečia grupe, kurioje vadovaujantis vaidmuo tenka konkrečiam asmeniui arba keliems asmenims.

Parinkdami tinkamus laidos dalyvius laidos „Kaip gyveni?“ kūrėjai taiko **du atrankos būdus**: pirma, patys žmonės nori tapti laidų dalyviais ir siūlo konkrečias temas iš savo gyvenimo istorijų. Šiam laidų dalyvių parinkimo būdui buvo naudojami laiškai, skambučiai, kada patys žmonės skambindavo ir rašydavo laiškų. Antra, laidų kūrėjai ieškodavo laidų dalyvių. Sutikę konkretų žmogų ir pamatę, kad to žmogaus gyvenimo istorija būtų įdomi ir žiūrovui, laidų kūrėjai kalbindavo tą žmogų tapti laidų dalyviu. Tad pastarajam laidų dalyvių parinkimo būdui buvo naudojami akistatiniai pokalbiai su konkrečiu žmogumi. Be to, tarp laidų „Kaip gyveni?“ kūrėjų egzistuoja tam tikras prieštaravimas, nes vienas pastarosios laidos kūrėjas (E.K.) pabrėžė, kad laidų dalyvių nebuvo, o buvo tik temos. Šiuo atveju akcentuojama tai, kad svarbu, jog būtų įdomi istorija, bet nėra svarbu, kas yra tos istorijos dalyviai. Tad laidos dalyvių parinkimas tarsi yra nustumiamas į antrą planą. Tuo tarpu kita laidų „Kaip gyveni?“ kūrėja (P.G.) aiškiai išskyrė laidų dalyvių parinkimo būdus.

„Atsitiktinai. Vienas dalykas yra, kaip ir visai, visoms laidoms apskritai yra keli herojų ar dalyvių parinkimo būdai. Pirmas dalykas laiškai, skambučiai, kai žmonės skambina ir pasiūlo temą, nes jiems dėl to skauda. <...> Būdavo temos, kurias pasiūlo ar pats žmogus, kuris yra suinteresuotas, arba jo artimieji, kurie jo ieško, tarkim, kažkokioje šalyje, arba <...> pati matai, kad yra va štai tokia asmenybė, jinai nieko į tave nesikreipia, bet tu tiesiog matai, kad įdomu būtų apie tai papasakoti kitiems žmonėms, kitiems žiūrovams, kad jie tai pamatytų. Tai yra kaip ir visos žurnalistinio darbo temos, arba tau jos ateina, arba tu jas susirandi.” (P.G., „Kaip gyveni?“)

„Tai dalyvių nebuvo, temos buvo, tema turėjo būti svarbu, dalyvis čia, čia ne apie žvaigždes kokias nors gyvenimo, čia ne laida apie žvaigždes, kur reikėtų apsvaistinti kandidatūras, pavardes ir paskui, ir tiesiog paskui galvoti, ką apie juos galima papasakoti. Čia kitaip buvo daroma, čia turėjo būti įdomi istorija ir visiškai nesvarbu, kas kas dalyviai, nėra svarbu, kas dalyviai, čia problema ir istorija svarbu buvo.” (E.K., „Kaip gyveni?“)

Kurdami laidas „Emigrantai” laidų kūrėjai taip pat taiko **dvejopą laidų dalyvių parinkimo techniką**: pirma, ateina žmonės, kurie siūlo savo gyvenimo istoriją ir tokiu būdu nori tapti laidų dalyviais. Šiuo atveju žmonės parašydavo laiškus arba gyvai papasakodavo, išsakydavo savo norą tapti laidų dalyviais. Antra, laidų kūrėjai patys ieško laidų dalyvių. Pastarajam laidų dalyvių parinkimo būdai laidų kūrėjai naudoja šiuos metodus: iš lūpų į lūpas; paieška internete; skambučiai; pokalbiai tenai su žmonėmis, lietuvių bendruomenių atstovais, tenai rašančiais žurnalistais.

„Tiesiog, iš lūpų į lūpas, nuvažiuoji vienur randi iki penkių žmonių, kitur ten po tris istorijas. Kažkas parašo, kažką išsi-išsi-graibai iš, taip sakant, internete, kažkas papasakoja. <...> Labai paprastai, labai žmogiškai ieškojom, jos kartais mus pačios rasdavo, bet labai dažnai patys ieškodavom, nes labai svarbu, ar tas žmogus šnekės, jo gyvenimo istorija gali būti puikiausia, bet ar jis sutiks, ar jisai norės papasakoti tau taip, kaip yra.” (I.K., „Emigrantai”)

„Dalyvius įvairiai parinkdavome, mes iš tiesų bendraudavom tenai su a-a-a, su žmonėm, su bendruomenės atstovais tenai esančių, sakykim, Ispanijos, Anglijos, Airijos, bendraudavom su žurnalistais dirbančiais, kurie rašo ten temas ir tiesiog nu jie pasiūlydavo mum kažkokių įdomesnių temų, įdomesnių personažų. Nu tiesiog galvojom, kad kad būtų įdomu žiūrovam žiūrėt, tiesiog nedarėm visų iš eilės, apie kiekvieną emigrantą, o darėm, kurio ta istorija kažkuo įdomesnė yra, tiesiog kažkas atsitikę jo gyvenime, galbūt kartais gero, kartais gal ir blogo, tiesiog kažkokias problemas parodyt arba kaip tik parodyt, kaip jam ten gerai sekasi.” (L.K., „Emigrantai”)

„Mes turėdavom <...> per savaitę nufilmuoti penkias laidas. <...> Tai aišku visus laidų dalyvius, visas temas susiorganizuodavau čia, būdama Lietuvoje, nes, kaip minėjau, būdavo labai mažas laikas - tai yra savaitė, per kurią tu turi viską padaryt, tu negali eit ieškoti ir galvot temų, tu jau turi, tu važiuoji tenai, tai būtinai reikėdavo viską čia susiorganizuot, net minutės tikslumu susiorganizuoji, kur, kada, ką šnekinsi, kad per savaitę spėtum pasidaryti tiek daug.” (E.G., „Emigrantai”)

Laidų „Kaip gyveni?” atveju laidų temos buvo parenkamos pagal individualų laidų kūrėjo sprendimą, tad konkretus laidų kūrėjas lemdavo laidos temą. Šiuo atveju konkretus laidų kūrėjas asmeniškai nusprendavo, kas yra įdomu ir pagal turimą medžiagą formuodavo konkrečią temą. Be to, temos parinkimas priklauso tiek nuo fizinių, tiek ir nuo finansinių išteklių, kurie neretai apribodavo temas parinkimą.

„Tai yra trys atskiri, savarankiški žurnalistai ir kiekvienas iš jų turėjo užduotį, jie žinojo, kad kiekvieną savaitę eina laida, vadinasi kiekvienai savatei reikia parengti laidą. Štai jie trys, jie ir dalindavosi, viena laida E.K., kitą laidą ruošia A.M., trečią laidą ruošia A.R. ir priklausomai nuo to, tos temos ir keitėsi.” (P.G., „Kaip gyveni?“)

„Pagal įdomumo kriterijus. Bet tai yra grynai individualūs sprendimai. Pasižiūri iš to, ką turi. Grynai iš to, ką tu turi, ir taip daroma visada. Susirašai, susidedi ant stalo priešais save tai, ką tu turi, ir pats nusprendi, kas iš to, ką tu turi, yra įdomiausia. Bet rengiant tą laidą dar svarbus kriterijus buvo, čia neužtenka turėti įdomią temą, bet dar, ar tai yra suderinama.” (E.K., „Kaip gyveni?“)

Tuo tarpu laidų „Emigrantai” atveju viena vertus laidų temų parinkimas yra susiejamas su konkrečia laidų dalyvio gyvenimo istorija. Šiuo atveju tema būdavo pritraukiama, priartinama prie konkrečios istorijos. Tačiau kita vertus, laidų kūrėjai patys parinkdavo laidų temas pagal savo asmenines preferencijas, patys organizuodavo ir galvodavo temas.

„Nu kiekvienas žmogus su savo istorija, žinokit, nebuvo tokio didelio parinkinėjimo, kad čia sėdėtum, strateguotum. <...> Aišku dėlioji valstybėse tas pačias istorijas, šešias kokias imi iš Ispanijos, keturias iš kokios Vokietijos ar Didžiosios Britanijos, be abejojimo tas yra, stengiesi pozityvą su negatyvu grupuot, arba ten dar kažką tai, bet čia buvo toks nu, manau, kad čia nebuvo labai taip smarkiai einama, dramaturgijos ieškoma ir pan., tai buvo tiesiog istorija.” (I.K., „Emigrantai”)

„Manau, kad kiekviena ta, žmonių istorijos ir padiktuodavo tas temas iš tiesų. Nu tiesiog, kad mes ten vat pradėdavom, sužinodavom apie kažkokio žmogaus istoriją ir tiesiog iš tos istorijos mėgindavom į tą temą plačiau atsakyti arba kažkas susidūrė su kažkokia problema, sakykim, kad nu tada dar nebuvo aktualu, dabar gal būtų aktuali ta PSD mokėjimo, tenai Privalomo Sveikatos Draudimo, tema, tai mes tikrai surastumėm kažkokią konkrečią temą ir per tą vat, to žmogaus istoriją papasakotumėm visą temą. Tai tiesiog va taip ir gindavo tos temos.” (L.K., „Emigrantai”)

„Labai didelė problema ten yra, Airijoje, reketas, žiauri problema, tai ieškojau žmonių, kurie buvo nukentėję nuo reketininkų, <...> ieškojau tų istorijų, kur jau yra žmonės nukentėję, kurie susidūrė, kurie žinodavo, net atsikapsčiau iki schemų, ta prasme, nu buvo iš tikrųjų sunku, bet įdomu atsikapstyti, kokiom schemom jie veikia, kaip jie veikia, bet kitas dalykas, kad niekas nenorėjo šnekėti apie tai, nieks nešnekėdavo į kamerą, absoliučiai, tai visa laida praktiškai buvo padaryta su nusuktais žmonių veidais, pakeistais balsais, pavardėm ir visa kita, tokie niuansai. Paskui labai didelė problema, su kuria susiduria lietuviai, yra medicina, nes ji yra visiškai skirtinga negu Lietuvoj.” (E.G., „Emigrantai”)

Viena laidų „Kaip gyveni?” kūrėja (P.G.) pabrėžė tris laidose atskleidžiamų temų grupes: **pirma**, problemos, su kuriomis susiduria emigrantai („viena grupė temų, tai yra emigrantai, naujieji ar senieji, bet ypač naujosios bangos emigrantai <...>. Tos problemos, su kuriomis jie susiduria, ko jie nežino, ko jie neįvertina, ką turėtų įvertinti.” (P.G.); **antra**, sėkmingos emigrantų patirtys („tai pasiekę, realizavę save, pajutę gyvenimo skonį ir pilnatvę būdami, kad ir kitoje šalyje, kitoje terpeje ir sugebėję tą paversti savo ten, tarkim, gyvenimo būdu, realizuoti tas savo svajones.” (P.G.); **trečia**, neigiamos emigrantų patirtys („gana skaudi ir bene pati skaudžiausia, tai yra nukentėję vienaip ar kitaip, bet skaudžiaia nukentėję dėl savo galbūt naivumo, dėl savo teisinio nežinojimo, dėl savo vat tų tokių dalykų neigiamų, kurių negalėjo čia įvertinti ir išvyko ten.” (P.G.) Pirmoji temų grupė - tai daugiau šviečiamoji, informatyvaus pobūdžio temų grupė, kurios negalima priskirti nei prie grynai teigiamų emocijų, nei prie grynai neigiamų emocijų. Antroji temų grupė - tai pozityvaus pobūdžio temos, keliančios teigiamas emocijas. Trečioji temų grupė - tai negatyvaus pobūdžio temos, keliančios neigiamas emocijas. Pastaroji laidų kūrėja labiausiai pabrėžia pozityvaus pobūdžio temas, teigdama, kad laidose labiausiai norėjo parodyti teigiamus, sėkmingus emigracijos atvejus. „Ką mes žinodavom dažniausiai apie emigrantus? Nu kad prisivagia, kažką prisidirba, važiuoja užsidirbti pinigų, nelabai gerą reputaciją, kažkam pasiseka, kad ten merginos dažniausiai išteka už kažkokių tai durnų ten, aš

nežinau nu, kažkokių tai smurtautojų, kurie jas apgauna, suvedžioja ir pan. Bet mes mažai žinome apie labai gražius pavyzdžius. <...> Ta prasme, mes nežinom apie žmones, kurie yra pasiekę labai daug, ir savo srityje, kurie nevergauja dėl pinigų, kurie iš tikrųjų važiuoja dėl idėjos, dėl svajonės, ją realizuoja ir dargi padeda m-m-m kitiems.” (P.G., „Kaip gyveni?“)

Kitas laidų „Kaip gyveni?“ kūrėjas (E.K.) mano, kad dominavo neigiamų emocijų temos, nes į juos paprastai kreipiasi žmonės, turintys neigiamą patirtį.

„Kaip tose laidose dažnai pasakodavom ne apie, ne apie tai, kaip jie leidžia laisvalaikį, o apie tai, kaip sunkiai jie dirba ir kokios to pasekmės yra, tai atitinkamai tą ir sunkiausia būdavo nufilmuoti, tą darbinę aplinką, nes į mus kreipdavosi tik tie, kurie yra nukentėję, kurie visiškai nelegaliai arba pusiau nelegaliai dirba ir yra nukentėję.” (E.K., „Kaip gyveni?“)

3. Teigiamų ir neigiamų patirčių reprezentacijos derinimas.

Laidos emocinio krūvio išlaikymas yra svarbi laidų kūrėjų išskirta laidos kūrimo taisyklė. Viena laidų „Emigrantai” kūrėja (I.K.) pabrėžė dvi temų grupes - pozityvaus pobūdžio ir negatyvaus pobūdžio temas ir taip pat akcentavo pusiausvyros tarp šių temų išlaikymo svarbą. Šiuo atveju laidų kūrėja sąmoningai siekė išlaikyti pusiausvyrą tarp pozityvaus pobūdžio temų ir negatyvaus pobūdžio temų.

„Stengiesi pozityvą su negatyvu grupuot.” (I.K., „Emigrantai”)

„Turi būti balansas <...>. Kodėl rašoma apie tuos vargšiuokus tikrai, apie tuos vargstančius, plešiančius, ten vagiančius, sunkiai dirbančius, kodėl nerašoma apie naują kartą muzikų, profesorių, mokslininkų, nežinau ten, medikų, kurių irgi buvo mūsų laidose, bet bet bet mes sau tą leidom, kadangi valstybinis kanalas priklauso tam tikrai, reitingai nespaudė, mes tą sau leisdavom ir rodyt, ir tą šviesiąją, gražiąją tą pusę.” (I.K., „Emigrantai”)

Tuo tarpu kita laidų „Emigrantai” kūrėja (E.G.) akcentuoja probleminių laidų svarbą, susiedama problemines laidas su bendruoju laidos tikslu. Kitaip tariant, laidų kūrėja pabrėžė, kad laidų „Emigrantai” tikslas buvo parodyti problemines situacijas, problemines temas. Be to, laidų kūrėja taip pat akcentavo emocijų perteikimo svarbą laidose „Emigrantai”. Tad galima teigti, kad laidų „Emigrantai” tikslas buvo atskleisti problemines temas, kurios perteikia negatyvias emocijas.

„Nelabai propaguodavom daryt apie tai, kaip ten žmonėm gerai ir visa kita, mes daugiau norėdavom atskleisti tai, kas ten yra, kokios problemos, su kokiom problemom susiduria, tai to ir ieškodavom.” (E.G., „Emigrantai”)

„Mums reikėdavo tų emocijų, mums buvo svarbu ne tiek, ką pasako, kiek tos emocijos ir pavyzdžiui, bent jau aš taip manau ir iš savo redaktorių sprendžiu, stipriausia laida buvo apie tą vyrą, kuris palaidojo savo žmoną, kai jisai bešnekant, jisai apsiverkė, metė mikrofoną ir jisai išėjo, tai vat, taip tai yra žiauru, bet mes tikrai gaudydavom tas emocijas, tai būdavo svarbiausia perteikti laidoj.” (E.G., „Emigrantai”)

4. Verbalinės ir neverbalinės reprezentacijos derinimas

Laidų „Kaip gyveni?” ir laidų „Emigrantai” kūrimui naudojamas verbalinės ir neverbalinės reprezentacijos derinimas. Abiejų laidų kūrėjai pabrėžė neverbalinės reprezentacijos svarbą. Anot jų, televizija yra specifinis žanras, kuriam būtinas ne tik pokalbis, bet yra būtini ir vaizdai. Vaizdai laidose tampa tarsi laidų kūrėjų pokalbio su laidų dalyviais iliustracija ir pokalbio stiprintojais. Be to, derindami verbalinę ir neverbalinę reprezentaciją laidų kūrėjai tikslingai atrenka tam tikrus

vaizdus, kurie geriausiai tinka konkrečiai temai ir labiausiai veikia žiūrovus. Tad laidos konstruojamos taip, kad padarytų didžiausią poveikį žiūrovui, kad žiūrovas geriausiai įsivaizduotų tą temą, kurią siekia atskleisti laidų kūrėjai.

„Nu visų pirma televizija yra televizija <...>. Na kaip galima papasakoti apie kokią nors Veneciją, apie gyvenimą Venecijoje, neminint jos ten kokių nors tų kanalų ar ten tų gondolų, ar tos specifikos, kurios yra žmogaus įprastas dalykas, tarkim, kasdienybės dalykas. Tarkim, kaip galima nepapasakoti apie Airijos ar Anglijos gatves, jų gyvenimo būdą, neparodant gatvių kur yra kairysis tas, kitas tas judėjimas. Juk tai yra pirma problema, pirma problema, su kuria susiduria atvykęs į tą šalį svetimtautis. <...> Televizija kalba vaizdu, ji negali tik pasakoti arba nepasakot, arba kam mes tada pasakojam tik apie tą žmogų kitoje šalyje, mes galime telefonu su juo paimti kažkokį tai interviu, mes galime parodyt jo nuotrauką ir papasakot, kad jis gyvena ten ir ten, dirba tą ir tą ir susiduria su tokia problema. Televizija gali išvis kalbėti tiktai vaizdu, jai nereikia žodžio tos perkrovos.” (P.G., „Kaip gyveni?“)

„Tikslu, tikslu intriguoti žiūrovą. Tai na negalima, čia gi ne radijas, kad pasisodini žmogų ir radijų to tikslo nėra. Jau vien darbas televizijoje tą tikslą tau užkrauna ant pečių, tai yra pareiga, nes čia yra informacija skleidžiama ne vien audio kanalais, bet ir ir iš ekrano, kai ir vaizdas ateina.” (E.K., „Kaip gyveni?“)

„Nežinau, kad žmonės, kurie dar nėra išvažiavę į užsienį, įsivaizduotų vis tik, kokia ta aplinka yra, koks tas gyvenimas. <...> Mūsų tikslas pagrindinis buvo rodyti tą tikrąją nenuskalbą, nupoliruotą realybę, kad žmonės kaip tik nevažiutu, kad suvoktų, kad tai yra pragariškas darbas, kad tai yra, kad ne visada sekasi, kad būna apgaunami žmonės ir t.t. <...> Nes visa šerdis pasakojimas, kadangi žmogus tai ten to vaizdo kiek apsilypdė, tiek apsilypdė, nes vieni įsileisdavo į buitį, kiti ne <...>, daug būdavo priėjimų prie žmonių ir dėl to, tas vaizdas pasikartodavo kartais. Kartais šneki apie gyvenimą, o rodai dangų ir laukus.” (I.K., „Emigrantai“)

„Vaizdinė medžiaga, tai tiesiog iliustruoti visam tam. Iliustruoti gyvenimą, iliustruoti, kaip ten atrodo visa tai, visos tos šalys, tai va tam ir naudojama ta vaizdinė medžiaga, kaip ir kiekvienoj televizinėj laidoj - tiesiog parodyti tą aplinką, kurioje gyvena tie žmonės.” (L.K., „Emigrantai“)

„Vaizdas visada sustiprina garsą, tai atitinkamai pagal temą ieškodavom ir vaizdo. <...> Nu tu negali pasodint žmogaus ir ten šnekėt su juo, tai ką, tai mes susikrovėm, jei taip galima sakyt vaizdžiai, įsiprašėm į jos mokyklą, kurioje ji vis dar mokėsi, jinai po truputėlį pradeda patruliuoti gatvėse, tai mes paprašėm, kad jinai su kolega įsėstų į mašiną tą policininko ir ji pavažiutu, pašnekėtų per raciją, tai tu derini, tu galvoji, apie ką tu šnekėsi ir tada automatiškai filmuoji. <...> Nu tu tiesiog galvoji, apie ką tu šnekėsi, apie ką tu pasakosi ir tada atitinkamai ieškai vaizdų.” (E.G., „Emigrantai“)

Pastarasis laidos kūrėjos pasisakymas iliustruoja tai, kad yra sukuriama „tikroviškumo” iliuzija. Siekdami tiksliai atskleisti tam tikrą situaciją laidų kūrėjai bando ją nuosekliai atkartoti. Kaip antai, šiuo atveju laidų kūrėja siekė atskleisti sėkmingą policininkės karjeros eigą ir paprašė, kad ta laidų dalyvė įsėstų į policijos automobilį, juo pavažiutu, pašnekėtų per raciją ir pan. Tad laidose pati istorija, laidų dalyviai yra tikri, tačiau konkreti situacija yra kuriama dirbtinai, kad būtų kuo įtikinamesnė.

Siekdami tiksliai perteikti konkrečią istoriją, temą laidų kūrėjai manipuliuoja vaizdais ir tokiu būdu konstruoja norimą tikrovę. Vaizdų pagalba laidų kūrėjai apipavidalina „tiesą”, nes perteikia ją per savo žiūros lauką.

Verbalinio teksto parengimas

Verbalinio teksto parengimas - tai viskas, kas susiję su pokalbio su laidų dalyviais derinimu, pokalbio ruošimu. Tai klausimyno (jeigu naudojamas) formavimas, bendravimas su artimaisiais, su atitinkamos srities pareigūnais (gydytojais, karapinieriais italais, lietuvių bendruomenės atstovais, lietuvių ambasados atstovais, teisininkais, policininkais, kaimynais ir kt.) ir galiausiai bendravimas su laidos dalyviu. Anot abiejų laidų kūrėjų, visa tai yra reikalinga rengiant verbalinį tekstą arba tiesiog ruošiantis pokalbiui su laidų dalyviais. Pabrėžtina tai, kad tik du laidos „Emigrantai” kūrėjai pasakė, kad ruošiantis pokalbiui su laidų dalyviais yra pasiruošiamas tam tikras preliminarus klausimynas, kuris yra kaip pokalbio orientyras, nes kiti klausimai kyla pokalbio metu.

„Jo, nu tiesiog, tiesiog, kaip ir visi žurnalistai iš tiesų ruošiasi, kad nu ruošiasi temai, tai a-a-a žino kažkokią informaciją apie temą, pasiruošia kažkokį klausimyną, ten apie ką klausinės ir tiesiog dar kai kas nuvažiavus iš pačios istorijos gimsta, tie klausimai tokie.” (L.K., „Emigrantai”)

„Jeigu kalbant apie reketą, tai šitai temai ruošiausi beprotiškai daug ir tuos klausimus, ir turėjau atsekti, nes visi žino, kad tai yra problema, bet labai nedaug kas galėjo man paaiškinti, kokia yra schema, kaip jie veikia tie reketininkai, kokių principu, kada jie šantažuoja, kodėl tai daro ir visa kita, tai vat šitam dalykui vien tas pasiruošimas, informacijos rinkimas, nes nieks nenorėjo į kamerą šnekėt, tai iš tikrųjų vyko ilgai, tai o tas informacijos rinkimas, tai nu aišku, tu važiuoji, tu bendrauji su, ten su tais žmonėm ir tu klausinėji, iki tol tu ruošiesi, o po to tu to pašnekovo paklausi, ar tikrai taip yra ir tada arba patvirtindavo, arba ne. <...> Taip, preliminarus klausimus pasiruošdavau, bet tu negali surežisuot viso pokalbio.” (E.G., „Emigrantai”)

Visi kiti laidų kūrėjai kategoriškai paneigė išankstinio klausimyno formavimo svarbą, nes anot jų, neįmanoma numatyti pokalbio eigos. Nėra išankstinio pokalbio su laidų dalyviais konstravimo. Pokalbio konstruktas kuriamas berenkant medžiagą apie konkrečią laidos istoriją, tad laidos kūrimo eigoje laidų kūrėjai konstruoja laidą. Vietoj išankstinio pokalbio su laidų dalyviais klausimyno formavimo yra naudojama improvizacija, kuri leidžia laviruoti tarp nenumatytų, netikėtų situacijų.

„Jeigu tave sudomina kažkokia tai ta konkreti tema, tu į ją giliniesi. <...> Štai tuo atveju, tai iš pradžių man atrodo ten prasidėjo viskas nuo laiško ar tai nuo skambučio artimųjų, kurie pasakė apie tokią situaciją ir prašė mūsų laidos pagalbos. Tada toliau nagrinėji, kalbiesi iš pradžių čia, su artimaisiais, kad kuo smulkiau išsiaiškintum esamą situaciją, ką galima padaryt ir taip toliau. Jau iš karto permąstai. <...> Tada vat štai buvo susisiekti su Norvegijos lietuvių bendruomenės atstovais, ar jie galėtų padėt, tarpininkaut nagrinėjant šitą situaciją, nes juk reikia to savo žmogaus kažkokio tai vietoj pagalbininko, tarpininko, kuris padėtų. <...> Na tai vat, o paskui jau kai atvažiuoji, tai tada bendrauji ir su tuo žmogum, tada priklausomai nuo tos situacijos bendrauji su atitinkamais kitais pareigūnais, kurie toje situacijoje dalyvauja. <...> Nu su daug kuo va ten jau reikėjo bendrauti.” (P.G., „Kaip gyveni?”)

„Tai čia aš kalbu apie tai, kad ar pasiruošę? Nu kaip gali numatyti tokias situacijas, neįmanoma. Mes dar skrisdami ten ir netgi tą Penktadienio vakarą dar nežinojom, ai čia tiktai bekalbant ten mums išaiškino situaciją apie idėją, kilo mintis tapti profsajungos nariu ir tai jam padėtų, jo situacijai, vadi-, tai tai buvo suprasta naktį iš Penktadienio į Šeštadienį, išvis vidurnaktį. Tai, tai reikia tada sulaukti Šeštadienio ryto ir pažiūrėti, gal gal per stebuklą ten kas nors bus atėjęs į tą, į ofisą ir stebuklas įvyko, jie buvo atėję <...> ir mes tada atsiradom. Ir sakom - turim dvi valandas tam lietuviai iš miško, sulaužyta koja, kad priimtumėt, nu tai va, tai kaip pasiruošti klausimus, neįmanoma. Čia viskas yra,

visiška improvizacija, nėra kito kelio. Tokių dalykų nesuplanuosi. Suplanuoti gali chorų pasirodymus ten, bet ir tai tikrai surašyti, kuris choras po kurio ten eina." (E.K., „Kaip gyveni?“)

„Kiekvienas žmogus turbūt žinodamas, prieš susitikimą žinodavo, ta prasme, prieš susitikimą, apie ką bus kalbama, ko čia atvažiavo ta žurnalistė, bet už savo kolegas, kurie ruošdavo tą medžiagą, aš negalėčiau komentuot jų darbo principų, nes nu neišsivaizduoju, kaip jie dirba. Aš to nedarau, nes dažniausiai tas planas nueina šuniui ant uodegos. <...> Žinote, arba arba žmogus sutinka kalbėti iš principo arba ne, tada tu kalbi apie viską arba jis iš viso nekalba. Ten ar kalbėsime apie tą ar apie aną, nu kalbi apie viską, kartais būna, kad paprašo, kad sako, „Gal nedėkit bendrai to to dalyko“, bet tai nu nepripažįstu tokio... <...> Ne aš pati, sakau, taip nedirbdavau, dėl to nenorėčiau čia taip kategoriškai teigt, kad neini pas žmones su klausimais ir šneki apie jų gyvenimą, čia gi ne apklausa." (I.K., „Emigrantai“)

„Ne, ne, nežino, tiesiog mes tariamės su jais, kad mes norim pasikalbėt viena ar kita tema, tai tiesiog atvyksta ir po to, va toks vat ir pokalbis, vat kaip mes dabar kalbam panašiai." (L.K., „Emigrantai“)

Verbalinio teksto rengimui labai svarbi ir laiko kategorija, nes laidų kūrėjai yra išspraudžiami į tam tikrus laiko rėmus. Pokalbis vyksta tik tiek, kiek laidų kūrėjai tam skiria laiko. Laidų kūrėjai tarsi gauna laiko kreditą, per kurį turi išgauti jiems reikiamą, tinkamą laidos kūrimui informaciją.

„Nu tai sėdi ir kalbiesi, ir dar žiūri į laikrodį, nes jau reikia baigt." (E.K., „Kaip gyveni?“)

„Mes sakom - ne - mes turim dvyliktą valandą išvažiuot, mes norim, mes norim turėt faktą nu priėmimo, patvirtinimo, tai jie buvo nustebe, kodėl jie tą turi nedarbo dieną daryti ir vat nu įkalbėjom." (E.K., „Kaip gyveni?“)

„Mes kartais pašnekovus filmuodavom net iki dvyliktos nakties, taip, nes nu turėjom suspėt laiku. <...> Kaip pats pokalbis, jisai būdavo gana ilgas, pats filmavimas, užtrukdavo iki poros valandų vieno žmogaus filmavimas, o tu parodai kelias minutes, bet kartais iš tikrųjų tas filmavimas užtrukdavo porą valandų, tai, tai tiesiog reikėdavo gerai pradėt pokalbį ir na čia jau žurnalistinis darbas." (E.G., „Emigrantai“)

Neverbalinio teksto parengimas

Neverbalinis tekstas - tai įvairūs vaizdai, rodomi laidos metu. Anot laidų kūrėjų, neverbalinis tekstas atlieka tris funkcijas: informuoja, iliustruoja ir sustiprina. Informavimas vaizdais yra įtakinga informacijos perdavimo rūšis, labiausiai veikianti žiūrovą, nes tokiu būdu veikiama ne tik klausia, bet ir rega, tad yra dvejopas poveikis. Iliustravimas šiuo atveju svarbus tuo, kad laidoje rodomi vaizdai būtų tinkamai paruošti ir pritaikyti konkrečiai laidai, kad jie vizualiai būtų patrauklūs ir gražiai žiūrėtųsi. Abiejų laidų kūrėjai pabrėžia, kad vaizdai turi atitikti norimą atskleisti temą. Jeigu tai yra neigiamas pobūdžio tema, tai ir vaizdai turi turėti neigiamą atspalvį, o jeigu tai yra pozityvus pobūdžio tema, tai ir vaizdai turi atspindėti teigiamas emocijas. Vaizdai atlieka sustiprinimo funkciją, nes vaizdai sustiprina garsą. Tokiu būdu laidos poveikis yra stipresnis. Vaizdai yra kaip ženklai, kuriais laidų kūrėjai manipuliuoja.

„Televizija, jinai kalba vaizdu. Tu kartais gali nekomentuoti, tau nebūtina sakyti, kaip kvepia ten, tarkim, tie krūmai ar tos gėlės, kaip, koks girdisi tas jūros ošimas, tu parodai panoramą ir tas žiūrovas, kuris sėdi savo minkštasuolyje čia, Lietuvoje, prie televizoriaus, jis pats ir užuodžia, ir girdi, net jeigu tu nieko nepasakai, jis tą mato, jis tai... <...> Ir vat įdomu, kada tu pamatai tą buitį, galų gale išsivaizduoji tą pačią šalį i-i-i, šalies specifiką. <...> Tai kad kad tai nešokiruotų, kad tu neprarastum orientacijos atvykęs." (P.G., „Kaip gyveni?“)

„Tu privalai parodyt, tikslas yra, bet bet atranka vyksta, tai be abejo. Parodyti kuo išsamiau, kuo visapusiškiau parodyti tą tą situaciją, kur tu buvai, apie kurią tu kalbi, kuo kuo išsamiau iliustruoti tą vaidmenį, kurį tu pasakoji. Ir pagal tai atitinkamai yra parenkami visi filmuojami vaizdai, bet tai sprendžiama jau filmavimo vietoj dažniausiai.” (E.K., „Kaip gyveni?“)

„Tie vaizdai irgi buvo, labai buvo svarbu turēt archyvą, nes čia kaip ir kitas žanras, parodyti daug vaizdo, o ne tik žmogaus, užstalėje pašnekint, tai čia irgi buvo labai didelis darbas, čia buvo archyvai ir mano, ir visų, visų, kas yra keliavę. Norėjosi, kad būtų visokeriopai žavus ir įdomus, patrauklus žiūrovui būtų tas vaizdas. <...> Ne nu tai be abejo yra toksai dalykas kaip montažas tik tiek, kad septyniasdešimt procentų medžiagos kartais lieka už kadro. Ne neturi ir tie archyvai kartais va taip dulka, panaudojami arba ne.” (I.K., „Emigrantai“)

„Vaizdus atrinkdavome, kaip kaip ir visada iš tiesų, kad nu tie, kurie labiau tinka prie temos, tai tiesiog, kurie tinka. Rodydavom įvairius vaizdus, kartais jeigu tema reikalaujavo gražesnių vaizdų, tai būdavo gera tema, mes rodydavom gražius vaizdus, jeigu prastesnių, tai tiesiog rodom tai, kai yra prastesni tie vaizdai, norėdami pabrėžt vieną ar kitą dalyką, kas yra gerai arba kas yra blogai.” (L.K., „Emigrantai“)

„Vaizdas visada sustiprina garsą.” (E.G., „Emigrantai“)

Neverbalinis tekstas yra sudedamoji laidos dalis, tad jo parengimui reikalingas išsamus pasiruošimas. Laidų kūrėjai pabrėžia, kad vaizdus būtina paruošti lygiai taip pat, kaip ir temą. Šiuo atveju svarbu pabrėžti laidų kūrėjo indėlį, nes laidų kūrėjas pats nusprendžia, kokių vaizdų jam reikia ir tikslingai jų ieško, juos modeliuoja ar kuria, nes viena laidų „Emigrantai” kūrėja pabrėžė, kad jie patys kurdavosi tokius vaizdus, kokių jiems reikėjo. Pavyzdžiui, kai filmavo laidą apie statybas, tai iš anksto žinojo, kad reikia vaizdų, kur lietuviai stato namą ar remontuoja terasą ir tada tikslingai ieškojo tokio vaizdo. Kitai temai - kai lietuvis gavo didelę baudą už sužvejotą per didelę žuvį - laidų kūrėjai siekė atgaminti tą situaciją ir laidų dalyvį su visomis jo meškerėmis vežėsi prie to ežero, kur jis pagavo tą žuvį ir filmavo, kaip jis žvejoja. Tad laidų kūrėjai tikslingai filmuoja reikalingus vaizdus, o jei tokių vaizdų natūraliai nufilmuoti nepavyksta, juos konstruoja dirbtinai.

„Ir darėm ne vieną temą, kaip sakiau, apie medicinines problemas, aišku, reikia vaizdo lignoninės, greitosios, buvo žiauriai baisu, bet mes važiavom prie lignoninės didžiulės, susiradom lignoninę, kur išvažiuoja greitosios ten su tom visom, švyturėliais visais ir ir su tais lignoniais visais. Buvo žiauriai baisu, bet traukėmės kameras ir filmavom, kas nu nelabai gi leidžiama daryti, bet mums to reikėjo. <...> Vėlgi iš tikrųjų tos laidos kūrimas nebuvo labai lengvas <...>, vat kai darėm laidą apie statybas, kad ten viskas, ekonominė krizė, žlunga, stoja ir reikėjo paprasčiausių vaizdų, kaip lietuviai stato namą arba remontuoja kokią terasą, tai sunkiai labai sekėsi ieškot, nes visi labai bijodavo, niekas nenorėdavo įsileist į savo darbus.” (E.G., „Emigrantai“)

5. TV laidos šablonas ir koreguojamojo įsibrovimo galimybė.

Laidų „Emigrantai” ir „Kaip gyveni?” kūrėjai nurodė, kad laidos yra kuriamos pagal tam tikrą šabloną ir nors šablono sąvokos suvokimas kiekvieno kūrėjo skiriasi, tačiau visi kūrėjai išsakė, kad yra tam tikri techniniai laidos kūrimo rėmai. Laidos šablonas yra siejamas su technine laidos kūrimo puse: laidos trukme, pradžios vinjete, pabaigos titrais, laidos forma, struktūra ir pan. Laidos unikalumas siejamas su laidos turiniu - kiekvienas kūrėjas savitai atskleidžia laidos temą. Unikalumas siejamas su laidos kūrėjo kūrybiniu darbu. Tad galima teigti, kad tam tikras laidos modelis, išankstinis konstruktas egzistuoja. Laidų kūrėjai konstruoja laidas pagal išankstinį

„modelį”, kuris „eina pirma fakto”. Išankstinį laidos šabloniškumą, modelį rodo ir tai, kad laidos kūrėjas jau iš anksto žino, kas turi įeiti į kiekvienos laidos turinį (veikėjas, pasakotojas ir situacija) ir pagal šių elementų išdėliojimą yra modeliuojamas kiekvienos laidos turinys.

„Šablonas yra vienas - tai yra pradžios vinjetė ir pabaigos titrai, ir trukmė, kuri tau duota. Jo, o visa kita, kuo tu užpildysi šitą vat tarpą, tarkim, tu turi pusvalandį arba ten keturiasdešimt penkias gryno eterio minutes. Tai reiškia, kad keturiasdešimt penkias gryno eterio minutes tu turi užpildyti. Pageidautina, kad tai būtų įdomu. <...> Nėra jokio išankstinio šablono, niekur, jau jeigu, o tuo labiau tokioj laidoj „Kaip gyveni?”, kuri yra išvis, yra absoliučiai pasakojimas apie žmogų, apie situaciją, tai kas joje turi būti? Joje turi būti, kaip ir bet kuriam siužete, tai yra tas pats siužetas tik perkeltas į televizinį eterį, tai turi būti bet kuriame siužete veikėjas, tas veikėjas gali būti lyrinis herojus, kaip poezijoje, pats autorius gali būti, gali būti konkretus žmogus, bet tai yra veikėjas, tai yra situacija ir tai yra pasakotojas. Trys elementai.” (P.G., „Kaip gyveni?”)

„Nu labai, labai bendras be abejo yra. Bet specifika, tai kiekvienos laidos yra unikali. Kiekviena laida turi būti padaryta ir išėiti į eterį, va tai yra būdinga, tai yra visiem, o visa kita yra individualu ir unikalų.” (E.K., „Kaip gyveni?”)

„Nu yra šablonas, yra, jeigu kalbėt apie „Emigrantus”, tai jie turėjo labai aiškią savo formą arba patį principą, nes tikrai herojus ir šalis turbūt, arba istorija tikrai ją pakraipo tam tikrais, išmodeliuoja, užtat tos laidos, jos ir buvo skirtingos. Tai priklausė nuo žmogaus šnekumo, spalvingumo, šalies specifikos, ar ten drama, ar ten gėris, nuo tokių dalykų, bet formą tai tikrai, kad turėdavo, visada būdavo ta pradžia, tokie dalykai.” (I.K., „Emigrantai”)

„Unikali, tai yra vis tiek žurnalistai, tai yra kaip ir autoriai, kaip yra kūrėjai, sakykim, kūrybinis darbas, tai kiekvienas žurnalistas pagal savo, sakykim, kažkokį požiūrį, pagal tai, kaip jis pamatė tą istoriją, jis ir kuria ją, tai tiesiog nėra kažkokio vieningo modelio tokio, kad visiškas šablonas. Kai kurie dalykai yra šabloniniai, sakykim, ten galbūt kai kurie klausimai kartojasi, kai kurie atsakymai kartojasi, bet šiaip kiekviena laida yra unikali ir žmonės visi skirtingi.” (L.K., „Emigrantai”)

TV laidos šabloniškumas - tai pokalbio, temos derinimas, preliminarinių klausimų formulavimas, vaizdų numatymas. Kiekvienai laidai reikėdavo tam tikros temos, pokalbio su laidų dalyviais, kad būtų atskleista tema ir tinkamų temai vaizdų, tad visi šie dalykai įeina į laidos šabloną.

„Mes turėdavom per savaitę, tai yra žiauriai mažas laikas, per savaitę nufilmuoti penkias laidas.” (E.G., „Emigrantai”)

„Buvo situacijų, kad čia, Lietuvoj, būdama susiorganizuoji, susitari su žmonėm, suderini temą, čia buvo paskutinis mano, paskutinis važiavimas, tai buvo suderintos penkios temos, aš nuvažiavau, pradėjau skambinti, kad aš norėčiau filmuoti ir man vienas po kito pašnekovai sako, ne, mes persigalvojom, mes nekomentuosim, tai buvo žiauri situacija, kur reikėjo vietoj suktis, ieškoti naujų pašnekovų, naujų temų, kai ten minimum iš penkių bent trys atsisako, tai yra tikrai nemažai.” (E.G., „Emigrantai”)

Laidų dalyviai negali koreguoti sukonstruotos laidos prieš ją paleidžiant į eterį. Tai patvirtino abiejų laidų kūrėjai. Kiekvienas kūrėjas turi savo laidos šabloną ir keičiantis kūrėjams, skiriasi ir laidos. Be to, laidų kūrėjai pabrėžė atsakomybės svarbą kuriant laidą. Šiuo atveju atsakomybė siejama su teisingos informacijos pateikimu, kad būtų išvengta teisinių pasekmių. Laidų kūrėjai pabrėžė ir tai, kad laidų dalyviai nėra objektyvūs savo paties atvaizdui ekrane ir todėl bet kokia laidų dalyvių korekcija yra negalima. Kitaip tariant, šiuo atveju išryškinamas laidų kūrėjo objektyvumas

supriešinant jį su laidų dalyvių objektyvumu. Laidų kūrėjų požiūris į laidų dalyvius yra objektyvus, tuo tarpu laidų dalyvių požiūris į save ekrane yra neobjektyvus.

„Ne, jokiū būdu ir netgi labai retais atvejais, labai retais atvejais, kada yra iš anksto aptarta, kada iš anksto yra sutarta, kad ten yra kažkokie tai delikatus momentai, konfidencialūs galbūt labai, galbūt intymūs, teisiškai keblūs momentai, kurie turi būt parodyti specialistui arba tam dalyviui, kad jis galėtų na ir jeigu jisai pritaria, tai tada jau tą paleist į šitą, į viešą erdvę. Bet šiaip tai jokiū būdu ne, todėl, kad niekada pats sau žmogus neatrodo pakankamai patrauklus, bent jau normalus žmogus. <...> Tas žmogus būna neobjektyvus savo vaiz-, savo atspindžiui ekrane. Dažniausiai jis lieka neobjektyvus.” (P.G., „Kaip gyveni?“)

„Jie negali koreguot, jie negali koreguot. Ne, jie turi teisę aišku, jeigu jie manytu, kad po laidos, kad ten kažkur buvo paskleista neteisingai informacija arba jų garbė ir orumas įžeisti, tai jie turi tą teisinę galimybę kreiptis ar rašyti prašymą, o paskui į teismą dėl kažkokios teisinės kompensacijos, bet tai, bet čia visai kas kita. Be abejo, tai, ką tu rodai, yra tavo atsakomybė, kad kad tai nesukels nepageidaujamų teisinių pasekmių, tam, be abejo, tuos dalykus reikia žinoti. <...> Be abejo, be abejo pats žinai, ką pasakius, gali būti problemų, ir ką pasakius, negali būti problemų. Nu ir laviruoji tarp tų dalykų.” (E.K., „Kaip gyveni?“)

„Ne, ne, sakau, mes nepraktikuojam niekada tokio dalyko, nes žmogus šnekė, atsakomybė, nu tai čia atsakomybę pats už savo žodžius turi ir montažas, tai yra toks ilgas, pokadriui lipdymas ir jeigu ten paprašysi dabar, kiekvienas prašys, apsigalvos, kad aš noriu dabar atsiimti savo žodžius, nu tai kas čia tada būtų, ta laida tiesiog neįvyktu, negali ten iš konteksto traukt. <...> Nu ne, nu tai, yra gal buvę kokie du kartai, kada žmogus tikrai nuoširdžiai sako, kad aš paatviravau ir gal Jūs galėtumėte ten tos vietos nedėt, bet kišimosi, jeigu tu pasirašai ten tai atvirumo valandėlei, juolab, kad ten mes neišgirdom nei nei kažkokių sensacijų, nei kažkokių nusivilimų, neteko baisiai ten, kad ten kažkas persekiotų mus.” (I.K., „Emigrantai“)

„Ne, dažniausiai nerodom dėl to, kad nebūdavo tokių prašymų. Jeigu kas labai prašydavo, tai parodydavom tiesiog nu, bet dažniausiai čia su žmogum iš karto tariamės, kad ar ar jie norėtų pažiūrėt, ar ne. Šiaip tai nesiūlom, bet tiesiog, jeigu žmogus reikalauja arba nori pasižiūrėt prieš eterį, tai mes visada parodom iš tiesų. <...> Koreguoti gali tik tiek, jeigu yra neteisinga informacija kažkokia pasakyta apie tą žmogų, o, sakykim, prie tos kūrybinės dalies, kad kažką būtinai rodykit arba būtinai nerodykit, nu tai čia tokių dalykų nėra. Tiesiog, jeigu tai yra neteisinga informacija.” (L.K., „Emigrantai“)

„Ne, niekas taip nedaro. Baikit juokus. <...> Ne niekur taip nėra, nebent tu užsisakai reklaminę laidą, tai čia yra žurnalistinis principas, kad nu nėra laida parodoma pašnekovui ir tikrai nebuvo nei vieno pašnekovo, kuris skambintų ir sakytų - mes ne apie tai šnekėjom. Ne, iš tikrųjų tai nebuvo, tai nebuvo tikrai laidos tikslas sumauti žmones.” (E.G., „Emigrantai“)

Du laidų „Emigrantai” kūrėjai (I.K.; E.G.) kategoriškai pabrėžė, kad laidų dalyviams laidos prieš paleidžiant į eterį nerodo ir jie koreguoti laidos negali, tuo tarpu kitas laidų „Emigrantai” kūrėjas (L.K.) pabrėžė, kad jeigu laidų dalyviai prašo, tai jie parodo laidą prieš paleisdami į eterį ir neteisingos informacijos korekcija yra galima. Tad šiuo atveju galima teigti, kad kiekvienas kūrėjas pats nusprendžia, ką daryti. Laidų „Emigrantai” konstravime nebuvo vieningo sprendimo dėl laidų rodymo laidų dalyviams prieš jas paleidžiant į eterį ir galimos laidų dalyvių korekcijos. Laidų kūrėja (E.G.), kuri teigė, kad laidų dalyviams laidos prieš laidą paleidžiant į eterį nerodo ir laidų dalyviai laidos koreguoti negali, savo poziciją susiejo su „žurnalistiniu principu” ir laidą „Emigrantai” supriešino reklaminei laidai, kur laidų dalyviai gali koreguoti laidą.

4.4. Lauko tyrimo užrašų analizė: atotolio šeima ir pasitenkinimas veiklos rezultatais.

Lauko tyrimo užrašų (tiriamąjį elgesio ypatumai, emocijų, intonacijos pokyčiai, analitiniai tyrėjo pastebėjimai) apibendrinanti turinio analizė ir jos derinimas su konkrečių atvejų aprašymu transkribuotame giluminio interviu tekste leido išskirti dvi temas, kurias tiriamieji paliesdavo viso tyrimo metu. Tai atotolio šeimų problematika ir asmeninis pasitenkinimas savo darbo rezultatais.

Atotolio šeima: atotolio šeimos kaip grupės išskyrimas ir su ja susijusių probleminių klausimų išskėlimas.

Laidų „Emigrantai” ir „Kaip gyveni?” kūrėjai atskleidė požiūrio į atotolio šeimas kaitą. Laidų kūrimo eigoje laidų kūrėjų požiūris keitėsi. Laidų kūrėjų požiūrio dinamiką atskleidžia emocinis lygmuo ir jo kaita. Kaip antai, laidų kūrėjai nurodė, kad laidų kūrimo pradžioje jų nuostatos atotolio šeimų atžvilgiu buvo gana neutralios, tačiau laidų kūrimo eigoje, jos arba išliko tokios pačios, arba pakito negatyviaja kryptimi. Akistatinė sąveika su atotolio šeimomis pakeitė laidų kūrėjų požiūrį neigiama linkme. Pastarasis pokytis atskleidžiamas *prarastų ryšių masto suvokimu; atotolio šeimų masto suvokimu; suvokimu, kad apskritai egzistuoja toks visuomenės segmentas kaip atotolio šeimos; emocinių problemų, su kuriomis susiduria atotolio šeimos, suvokimu.*

„Liūdna, liūdna tik dėl to, kad tie ryšiai nutrūksta, kad tai yra neišvengiama, kad po kažkiek metų <...> mes panašią situaciją matysime vėl ir tai bus Europos valstybės, nors jos lyg ir maišosi, bet vis vien tie m-m-m likę kaimuose ypač tėvai, jie nėra jau tiek, vis tiek, ne visi jau jie yra taip aktyviai lankomi, kai išvažiuoja į kokią Italiją, Ispaniją ar į kokią Vokietiją, ar Norvegiją, ar kažkur kitur ir ta tokia prarastų šaknų, prarastų ryšių karta, kurią šiandien mes matome Australijoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose, Lotynų Amerikoje, kad jinai bus kažkada tai ir Europoje, aš tuo net neabejoju.” (P.G., „Kaip gyveni?”)

„Ne, tokia, kokia susiformavo, tokia ir liko, niekas nepasikeitė.” (E.K., „Kaip gyveni?”)

„Ne, tai filmuodami laidą, bendraudami su žmonėmis mes ir supratom, kad tas egzistuoja, kad žmonės palieka vaikus, kad išsiskiria šeimos. <...> Mes tiesiog, atvėrė šitas projektas, mums patiems žmogiškąją prasme, atvėrė labai daug žaizdų, skaudulių, kurių irgi Lietuvoje nežinojom. <...> Čia tokių buvo ir labai skaudžių atradimų. <...> Nepradėjai krapštyt, nežinojai, kad jų yra armija.” (I.K., „Emigrantai”)

„Jo, aš kažkaip visada galvojau, kad tai nu nėra tiek daug visų tų atvejų, bet po, po to, kai mes pradėjom daryt tas laidas, aš supratau, kad jų yra daug, nes kai kur visi kaimai, kurie išvažiavę, ir likę tik seni žmonės ir vaikai, o visi jauni žmonės, darbingi žmonės yra išvažiavę. Tai, jo, nu tiesiog pasidarė galbūt gaila, nu tiesiog, kad taip yra, kad va yra tokia situacija.” (L.K., „Emigrantai”)

„Jo, pabendravus su tom šeimom, ne ne nepaskaičius kažkur spaudoje, bet tiesiogiai pabendravus ir įsigilinus į tam tikras problemas, nu aš iš tikrųjų supratau, kad labai svarbi problema yra, problema tiek vaikam, tiek šeimom. Supratau, kad tą emocinį negerumą patiria ne tik tėvai, bet ir vaikai ypatingai ir nepaisant to, kad, supratau, kad tą vat problemą, ne tik problema yra, kad vieni vaikai lieka, taip čia yra vienas, viena medalio pusė, bet laidos galbūt man padėjo rasti dar kitą medalio pusę, tai, kad nepaisant to, kad tuos vaikus išsiveža į užsienį, jiems tas sprendimas yra ne pats geriausias, nes jie praranda draugus, jie praranda galimybes čia, tarp lietuvių mokytis, tobulėti <...>, vaikai tikrai greičiau adaptuojasi, išmoksta kalbą ir visa kita, bet jie ten patiria beprotiškai didelį emocinį, nežinau, negerumą, dideles emocines problemas.” (E.G., „Emigrantai”)

Pastarasis laidų kūrėjų požiūris į atotolio šeimas atsispindi ir laidose. Kaip antai, sudarinėdami su emigracija siejamų klausimų sąrašą laidų kūrėjai pabrėžė gana negatyvų požiūrį į atotolio šeimas („Tikrai negaliu įsivaizduoti tokios situacijos, kokia galėjo būti, kad vaikas vat galėtų likti, kokia situacija pateisintų, kad galima būtų išvažiuoti dirbti ir palikti juos visiškai vienus.” (P.G.); „Sugriauni savo šeimą, sugriauni, vat palieki savo vaikus, m-m-m, pagilini didelį didelį atotrūkį nuo jų.” (P.G.); „Aš labai ypatingai nepateisinu tų <...>, kurie palieka savo šeimas <...> ir tiesiog jie grįžta vieną kartą per metus, nemato savo tėvų, auga su močiutėm šeimos, vaikai aš turiu omeny maži.” (L.K.)). Vienas laidų „Emigrantai” kūrėjas (L.K.) ir viena laidų „Kaip gyveni?” kūrėja (P.G.) sudarinėdami laidų kūrėjų žemėlapi pabrėžė, kad būtent klausimus, susijusius su atotolio šeimų gyvenimu laidose jiems pavyko atskleisti geriausiai. Tad galima teigti, kad šių laidų kūrėjų asmeninės nuostatos atotolio šeimų atžvilgiu atitinkamai atsispindėjo ir laidose.

Pasitenkinimas veikla: *apgailestavimas dėl TV projektų pabaigos ir tikėjimas pasirinkto emigracijos reprezentacijos modelio tinkslingumu.*

Laidų „Emigrantai” ir „Kaip gyveni?” kūrėjų pasitenkinimą konstruktu - laidomis - rodo keli aspektai: *visi laidų kūrėjai norėjo tęsti laidų kūrimą, tačiau priverstinai turėjo nustoti tai daryti ir jeigu vėl rodytų šias laidas, visi laidų kūrėjai pabrėžė, kad nieko nekeistų, viską darytų ta pačia linkme.*

Kalbant apie pirmą aspektą - *priverstinis laidų transliavimo sustabdymas* - laidų kūrėjai pabrėžė, kad laidų kūrimas buvo sustabdytas dėl finansinių išteklių stokos. Šiuo atveju tarsi supriešinami fiziniai laidų kūrėjų ištekliai ir finansiniai laidų ištekliai, nes laidų kūrėjų motyvacija toliau kurti ir rodyti laidas yra didelė, tačiau televizijų finansiniai ištekliai to daryti neleidžia. Laidų finansinių išteklių stoką atskleidžia tokie žodžiai, kaip „taupymo sumetimais”, „taupomos autorinės laidos”, „laidos biudžetas”, „viena brangiausių laidų”, „dėl finansų”, „nebegalėjom išsilaikyti” ir pan. Laidų kūrėjai pabrėžė, kad jiems patiko kurti šias laidas ir jei ne finansinių išteklių stoka, jie jas ir toliau kurtų.

„Taupymo sumetimais matyt, aš taip manau, kada buvo taupomos autorinės laidos ir dabar tasai vyksta, tai buvo nutarta, kad kelių gyvenimo būdo laidų nereikia, nes jos neišvengiamai dubliuoja viena kitos tematiką.” (P.G., „Kaip gyveni?”)

„Tos laidos biudžetas, buvo viena brangiausių laidų. <...> Baigėsi, fantazi-, net ne fantazijos, kliedesiai, kliedesiai apie tokius projektus yra užgesinti.” (E.K., „Kaip gyveni?”)

„Dėl finansų. <...> Mes nebegalėjom išsilaikyti tiesiog. <...> Mes ambicijų kiek beturėtumėm, žurnalistai, bet tai negali gi važinėti labdaros tikslais, tai vat ir pasibaigė.” (I.K., „Emigrantai”)

„Nustojom dėl to, kad Lietuvos televizija nusprendė, kad tokios laidos nebereikia, mes tai būtumėm dar rodę ir labai norėjom šitą daryt, bet kažkodėl taip vat atsitiko, jie nusprendė, kad nebereikia tokios laidos.” (L.K., „Emigrantai”)

Kalbant apie antrą aspektą - *laidų kūrėjų pabrėžimas, kad nieko nekeistų* - visi laidų kūrėjai pabrėžė, kad jie yra patenkinti savo darbu ir jeigu vėl turėtų galimybę kurti laidas, nieko nekeistų, nes jiems tiko toks laidų konstravimo formatas, kokį jie kūrė tuo metu. Šiuo atveju laidų kūrėjų pasitenkinimą konstruktui rodo tokie žodžiai, kaip „laida buvo labai dar trumpai”, „nespėjo niekas

net nusistovėti”, „mes turėjom auksines sąlygas”, „tas projektas tuo ir buvo nuostabus”, „visada įdomu bus”, „buvo labai geras formatas”, „niekas nesikeis”, „projektas buvo naudingas”, „dirbtumėm ta pačia linkme”, „viskas labai puikiai pavyko”, „labai džiaugiuosi tuo projektu”, „jaučiausi patenkinta”, „mes su kaupu viską padarėm ir padarėm daugiau negu tikėjomės” ir pan. Laidų kūrėjai dar nebuvo visiškai išsėmę laidų turinio ir todėl visi laidų kūrėjai pabrėžė jaučiantys nostalgiją šioms laidoms ir jų kūrimui. Tokiu būdu tarsi yra patvirtinamas laidų kūrėjų lūkesčių pateisinimas, patvirtinimas.

„Ta mūsų laida buvo labai dar trumpai, kad jiniai būtų tiek įgirusi ar nusistovėjusi kažkokia jos, užsitrafaretinusi kažkokia tai forma, kurią būtų galima keisti <...>, buvo trys rengėjai skirtingi, trys autoriai, trys požiūriai ir begalė situacijų, ji negalėjo būti vienoda, niekaip. <...> Čia dar reikėtų kažką nustatyti, kad kažką galėtum pradėti keisti, o šiuo atveju nespėjo niekas net nusistovėti kaip vienas kažkoks trafaretinis, šabloninis variantas.” (P.G., „Kaip gyveni?“)

„Dažnai gali susigalvoti vieną idė-, vieną planą, tą koncepciją turėti, bet įgyvendinimas priklausys nuo materialinės bazės. <...> Žinodamas tas realias galimybes, tu nekuri nerealių planų. <...> Patirtis neleidžia pūsti muilo burbulus. Todėl todėl nesinori fantazuoti dėl tuščių muilo burbulų. Šiandien tokia laida išvis yra negalima. <...> Mes turėjom auksines sąlygas, auksines, kai kai atsirado poreikis tą laidą patvirtinti per vieną naktį.” (E.K., „Kaip gyveni?“)

„Oi manau, kad mums viskas labai puikiai pavyko. <...> Labai džiaugiuosi tuo projektu. <...> Jaučiausi patenkinta ir ir, nuo pat pirmo, šito projekto pradžios ir manau, kad mes su kaupu viską padarėm ir padarėm daugiau negu tikėjomės. <...> Mūsų darbe, o ypatingai šitam projekte, apskritai netikėtumas buvo kiekviename žingsnyje. <...> Tas projektas tuo ir buvo nuostabus. <...> Aš manau, kad ta dalis emigrantų yra tokia didelė, kad visada įdomu bus, kaip tie žmonės gyvena, kaip jie tobulėja, kaip jei dirba, kaip jie vedasi, kaip jie, ta prasme, tas projektas galėtų tęstis tiek, kiek tęsiasi, nu nežinau, „Dviračio žinios”. <...> Ne, aš manau, kad buvo labai geras formatas, tapai žmones, jų fotografijas kuri <...>, svetimas istorijas žiūrėt per mažą televizoriaus ekranėlį yra labai smagu. Tai aš manau, kad niekas nesikeis. <...> Aš manau, kad socialine, politine prasme šitas projektas buvo naudingas tiems žmonėms, kurie ten yra, aš žinau, kad tikrai jis buvo naudingas.” (I.K., „Emigrantai“)

„Manau, kad ne iš tiesų, kad mes vis tiek dirbtumėm ta pačia linkme ir ir ir, manau, kad taip pat viskas būtų.” (L.K., „Emigrantai“)

„Manau, kad mes su savo laidom jau atlikom tą misiją, supažindinom žmones, pristabdėm, nežinau, ar galima prisimti laurus, bet bet manau, kad jiniai tikrai sumažėjo ir faktiškai mes esam atlikę misiją. (E.G., „Emigrantai“)

Išvados

Medijas ir migraciją sieja abipusis ryšys. Medijose kuriami migracijos paveikslai ir migrantų įvaizdžiai. Pastarieji konotuoja reikšmes, suteikiamas kategorijoms „mes“ ir „kiti“. Kultūrinė aplinka, politinė bei ekonominė situacija padiktuoja televizijoje pateikiamus migracijos proceso ir migranto įvaizdžius. Kontekstiški ir ideologizuoti konstruktai turi tikslinę auditoriją, diktuoja elgesio strategijas bei formuoja atitinkamą socialinę recepciją.

Vartojimas kasdieniame gyvenime tampa gyvenimo orientyru. Tikrovė yra kuriama modelių pagalba. Tai – hipertikrovė. Tikrovės simuliacija grindžiama modelių pirmumu ir simuliakrų gaminimu. Kodai bei simuliakrai yra vartotojiškumo pagrindas. Televizijos tikrovė yra kuriama modelių pagalba. Ji yra sukurta kaip modelis - simuliakras - ir ji kuria modelius - simuliakrus. J. Baudrillardo suformuluota simuliacijos samprata paneigia „tikro“, objektyvaus pasaulio idėją. Ženklų sistemų pagalba vyksta nuolatinė manipuliacija, o kodai ir modeliai tampa kasdienio gyvenimo orientyru.

Analizuojant emigracijos fenomeno ir atotolio šeimų reprezentacijos dinamiką Lietuvos televizijos laidose, nustatyta, kad Lietuvos televizijoje visuminę emigracijos fenomeno (2006-2009) analizę pakeičia fragmentuota fenomeno (2009-2010) analizė. Atsisakoma platesnės emigracijos fenomeno analizės (studijos; darbas; šeima; lietuvių bendruomenė/mokyklėlė) ir pagrindinis dėmesys skiriamas ekonominei problematikai. Nuo 2009 metų transliuojamose TV laidose, fragmentiškai pateikiant emigracijos fenomeną ir reprezentuojant atotolio šeimų problemas, nebekuriamas emocinių pergyvenimų naratyvas, o laidoje nagrinėjamos pasekmės vertinamos kaip dvi alternatyvos – teigiamos-neigiamos arba vengiama bet kokio emocinio vertinimo. Be to, siaurėja emigracijos tikslo šalių reprezentacija.

Tyrimas parodė, kad reprezentuojant emigraciją ir pasakojant apie atotolio šeimų patirtį tiek tikslinėse, tiek ir specializuotose laidose laidų kūrėjai siekia sukurti „tikroviškumo“ iliuziją. Tam tikslui yra naudojamos įvairios procedūros. Įvykių „tikroviškumui“ pagrįsti suburiamos „liudininkų“ komandos. Nuo 2009 metų TV laidose apie emigraciją ir atotolio šeimas kalbinami ne tik betarpiški įvykių liudininkai (pvz. šeimų nariai), bet teirujamasi ekspertų nuomonės. Būtina pastebėti, kad ekspertams suteikiamas įvykių vertinimo vaidmuo, ekspertais tampa ir patys TV laidų vedėjai. Pastarieji „tikrina“, „prieštarauja“, „įrodinėja“ ir tt. Tokiu būdu dramatinizuojama situacija, atskleidžiamas jos vertinimo prieštaravimas. Kitaip tariant, norima parodyti, kad tikrovė nėra akivaizdi, todėl nepakanka ją perpasakoti. Dėl tikrovės „tikroviškumo“ ginčijamasi ir jis atskleidžiamas diskusijos metu. Šią tendenciją patvirtina ir TV laidų retorikos dinamikos analizė.

Nuo 2009 metų TV laidose nebedominuoja deskriptyvi, denotuojanti retorika, išreiškianti maksimalaus tikroviškumo ir „nesikišimo“ poziciją. Šalia neutralių pasakymų laidų dalyvių, ekspertų ir vedėjų pasisakymuose atsiranda vertybinę poziciją išreiškianti retorika, pvz. „nenustembame“, „akivaizdžios“, „drąsiai galima vadinti“. Nežiūrint TV laidų pokyčių dramatinizavimo efektui pasiekti vis dar naudojama „kritinių“ atvejų analizė – perteikiamos patirtys, susijusios su stresu, neviltimi, dideliu džiaugsmu. Kita vertus, pastebėta, kad TV laidose atsiranda dar viena dramatinizavimą užtikrinanti patirtis - netikrumo situacijos analizė. Tikslinėms ir specializuotoms TV laidoms būdingas „bendrosios nuomonės“ formulavimas. Abiejose laidų grupėse atskleidžiama laidų dalyvių gyvenimo istorijų chronologija: pirminė situacija (tikslinės laidos: „kadaise“; specializuotos laidos: „tada“); įvykių vystymosi seka (atskleidžiami adaptacijos svečioje šalyje ypatumai); galutinė įvykių raidos situacija (tikslinės laidos: „dabar“; specializuotos laidos: „šiandien“).

Tyrimas parodė, kad 2006 metų TV laidose apie emigraciją ir atotolio šeimas informacija žiūrovui yra pateikiama panašiu būdu - naudojami apibendrinantys laidų vedėjų pasisakymai laidos pradžioje ir pabaigoje, perteikiantys laidos vedėjo poziciją nagrinėjamu klausimu. Kita vertus, būtina nurodyti, kad nuo 2009 metų yra laidų, kurių pabaigoje nesiekama formuluoti bendros nuomonės, o užduodami retoriniai klausimai. Prasidėjus ekonominei krizei pasikeitė išvykimo iš Lietuvos faktą vertinanti retorika – atsirado emigraciją pateisinanti retorika: „*kai žmonės ieško nebe geresnio gyvenimo, kai žmonės ieško tiesiog gyvenimo*“; „*emigracija su deportacijos prieskoniu*“; „*išvykstama, nes nėra pasirinkimo*“; „*dabar iš Lietuvos juos gina*“; „*bet kokios priemonės bus geros*“.

Nagrinėjant emigracijos pateikimą TV laidose šeiminių streso požiūriu nustatyta, kad:

- Abiejose laidų grupėse parodytos emigrantų šeimos ir atotolio šeimos patiria *pastovius/stabilius stresorius* (emigrantų šeimos: kalbos nemokėjimas, darbo neturėjimas, sugrįžimo į tėvynę baimė, neigiamas požiūris į emigrantus tėvynėje ir išeivijoje; atotolio šeimos: kalbos nemokėjimas, darbo neturėjimas, gyvenamosios vietos neturėjimas, pinigų stygius, neigiamas požiūris į emigrantus tėvynėje, nerimas dėl vaikų ateities, tėvų išvykimo faktas) ir *kintančius stresorius* (emigrantų šeimos: naujų draugų paieška, vaikų akultūracijos pavojus, pinigų neturėjimas, nekvalifikuotas darbas, tėvynės ilgesys; atotolio šeimos: apribotos galimybės pasimatyti su vaiku, savęs realizavimo trūkumas, ryšio su artimaisiais susilpnėjimas).
- Abiejose laidų grupėse emigrantų šeimos naudoja *psichologinius resursus* (vidinė stiprybė, pasiryžimas siekti emigracijoje užsibrėžtų tikslų, šeimos vienybė, buvimas kartu) ir *socialinius resursus* (darbo, kapitalo turėjimas, aplinkinių žmonių pagalba mokantis kalbą,

ieškant darbo, giminaičių, pažįstamų, draugų parama išėivijoje). Tikslinėse laidose atotolio šeimos naudoja *resursus Lietuvoje* (artimų žmonių (senelių, sesės, draugų) pagalba prižiūrint vaikus, dažni telefoniniai pokalbiai, dažni apsilankymai tėvynėje) ir *resursus užsienyje* (draugų, giminių, auklių, darbdavių pagalba, dalyvavimas lietuvių bendruomenės veikloje, susitikimai išėivijoje su artimaisiais). Specializuotose laidose atotolio šeimos naudoja tik *resursus Lietuvoje*: artimų žmonių (senelių, sesės, tetos, draugų) pagalba prižiūrint vaikus, dažni apsilankymai tėvynėje, dažni telefoniniai pokalbiai, elektroninių laiškų rašymas, susirašinėjimas žinutėmis, darbdavių Lietuvoje parama ir supratimas, vaikų supratimas ir palaikymas.

- Tikslinėse ir specializuotose TV laidose emigrantų šeimų *stresoriaus suvokimas* yra prieštaringas: *emigrantų šeimos savo emigraciją vertina pozityviai; teisinasi dėl išvykimo iš tėvynės; siekia kuo greičiau sugrįžti į tėvynę*. Tikslinėse laidose reprezentuojamų atotolio šeimų *stresoriaus suvokimas* yra prieštaringas ir trejopas: *pabrėžiami neigiami išgyvenimai; išsakomi tam tikri ateities lūkesčiai; emigracija ir adaptacija svetimoje šalyje vertinama teigiamai - susiejama su naujo gyvenimo pradžia*. Specializuotose laidose atotolio šeimų *stresoriaus suvokimas* yra išskirtinai tik *neigiamas*.
- Tikslinėse laidose emigrantų šeimos patiria *laikiną/trumpalaikį stresą* ir *pastovų/ilgalaikį stresą*. Specializuotose laidose pateikiamos emigrantų šeimos patiria tik *pastovų/ilgalaikį stresą*. Tikslinėse laidose parodytos atotolio šeimos patiria *traumatizuojantį stresą, mobilizuojantį stresą, maskuojantį stresą ir dvipolinį stresą*. Specializuotose laidose pateikiamos atotolio šeimos patiria *traumatizuojantį stresą ir mobilizuojantį stresą*.
- Tikslinėse laidose emigrantų šeimos ir atotolio šeimos bendrų probleminių laukų neturi. Emigrantų šeimos patiria *neigiamą socialinę recepciją, vaikų gimtosios kalbos nykimo problemą, vaikų susvetimėjimo su Lietuva problemą, adaptacijos problemas ir „nestabilumo“ pojūtį, laikinos emigracijos „pastovumą“, šeiminio „mes“ saito problemą*. Atotolio šeimos patiria devynis probleminius laukus: *vaikų ateities problema; lūkesčių ir tikrovės neatitikimo problema; nuolatinio laukimo problema/„surištų rankų“ efektas; prarasto laiko problema; adaptacijos problema; tėvų santykių su vaikais problema; vienišumo problema; savęs realizavimo problema; gyvenimo kelio reprodukcijos problema*. Specializuotose laidose reprezentuojamos emigrantų šeimos ir atotolio šeimos atskleidžia bendrų probleminių laukų grupę: *tėvynės ilgesio problema; šeiminio „mes“ saito problema; adaptacijos problema/„nestabilumo“ pojūtis; neigiama socialinė recepcija; nuolatinio lyginimo problema; nerimas dėl vaikų ateities; lietuviybės išsaugojimo problema*. Išskirtinai emigrantų šeimų patiriamas probleminis laukas - *vaikų lietuviybės išsaugojimo problema*.

Išskirtinai atotolio šeimų patiriami probleminiai laukai: *įsitikinimas emigracijos laikinumu/laikinos emigracijos „pastovumas“; tėvų ilgesio problema.*

Emigracijos ir atotolio šeimų reprezentacija televizijos laidose „Emigrantai“ ir „Kaip gyveni?“ yra pagrįsta tuo, kaip laidų kūrėjai apibūdina šiuos fenomenus. Išskirti penki emigraciją apibūdinantys laidų kūrėjų modeliai: *egzistencinis modelis (emigracija, kaip gyvenimo vertybių pasirinkimas); instrumentinis-ciklinis modelis (emigracija, kaip veiklų operacionalizacija); emocinis modelis (emigracija, kaip nusivylimas); kritinis modelis (emigracijos sampratos peržiūra globalios migracijos kontekste); išpėjantis modelis (emigracija, kaip pavojų visuma).* Laidų kūrimo specifiką atskleidžia *sukūrimo motyvai (temos aktualumas, naujumas, emigracijos patirčių įvairovė)* ir keturios laidų kūrėjų atliekamos veiklos: *komandos, dalyvių ir temos atranka; teigiamų ir neigiamų patirčių reprezentacijos derinimas; verbalinės ir neverbalinės reprezentacijos derinimas; TV laidos šablonas ir koreguojamojo išibrovimo galimybė.*

Nustatyta, kad TV laidų apie emigraciją kūrimo eigoje formavosi atotolio šeimos samprata. Laidų kūrėjai nurodė, kad betarpiškas bendravimas su šeimomis turėjo įtakos tam, kad atotolio šeimos buvo įvardintos kaip atskira grupė, pasižyminti šeiminio gyvenimo ypatumais. Laidų „Emigrantai“ ir „Kaip gyveni?“ kūrėjai yra patenkinti savo laidomis, jas tęstų ir nekeistų laidų struktūros, nes tokia struktūra jiems leidžia realizuoti emigracijos fenomeno sampratą.

Literatūra

1. Alund A., Granqvist R., 1995. *Negotiating Identities: Essays on Immigration and Culture in Present - Day Europe*. London: Sage publications.
2. Baudrillard J., 2001. *Seduction*. Canada: Theory books.
3. Baudrillard J., 2002. *Simuliakrai ir simuliacija*. Vilnius: Baltos lankos.
4. Baudrillard J., 1999. *The Consumer Society: Myths & Structures*. London: Sage publications.
5. Benson R., Saguy C. A. *Constructing Social Problems in an Age of Globalization: A French-American Comparison*, 2005. American Sociological Association: *American Sociological Review*, Vol. 70, Nr. 2. [Žiūrėta 2010 m. lapkričio 18d.]. Prieiga per internetą: <http://www.jstor.org/stable/4145369>.
6. Berger P. *Multiple Realities and the Making of Worlds: A Multiple - Perspective approach to Mathematical Belief System // Research on Mathematical Beliefs*, 2000. S.Gotz & G.Torner *Research on Mathematical Beliefs*. Duisburg: University. [Žiūrėta 2010 m. vasario 10 d.] Prieiga per internetą: <http://www.prof-dr-berger.de/pap/worlds.pdf>.
7. Berger P., Luckmann T., 1999. *Socialinis tikrovės konstravimas*. Vilnius: Pradai.
8. Brosius Ch., Yazgi N., 2007. "Is there no place like home?": *Contesting Cinematographic Constructions of Indian diasporic experiences*. London: Sage publications. [Žiūrėta 2010 m. lapkričio 12d.] Prieiga per internetą: <http://cis.sagepub.com/content/41/3/355>.
9. Cubitt S., 2001. *Simulation and Social Theory*. London: Sage publications.
10. Denzin K. Norman, 1995. *The Sinematic Society: The Voyeur's Gaze*. London: Sage publications.
11. Denzin K. Norman, 2002. *Reading Race*. London: Sage publications.
12. Flick U., Kardorff von E., Steinke I., 2004. *A Companion to Qualitative Research*. London: Sage publications.
13. Flick U., 2006. *An Introduction to Qualitative Research*. London: Sage publications.
14. Fujita Y., 2009. *Cultural Migrants From Japan: Youth, Media, and Migration in New York and London*. Plymouth: Lexington books.
15. Gane M., 2003. *Baudrillard's Bestiary: Baudrillard and Culture*. London: Routledge.
16. Genosko G., 1994. *Baudrillard and Signs: Signification Ablaze*. London: Routledge.
17. Juozeliūnienė I., Kanapėnienė L., Kazlauskaitė A., 2008. *Atotolio šeima: nauja užduotis šeimos sociologijai*. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 1. [Žiūrėta 2010 m. lapkričio 25d.] Prieiga per internetą: <http://www.ku.lt/sociologija/files/2008-1.p.118-134.pdf>.
18. Kosnick K., 2007. *Migrant Media: Turkish Broadcasting and Multicultural Politics in Berlin*. Bloomington: Indiana university press.

19. Levin I., 1993. Family as Mapped Realities. *Journal of Family issues*, 14, p. 82-92.
20. Lietuvos statistikos metraštis 2010. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. [žiūrėta 2011 m. balandžio 28 d.] Prieiga per internetą: http://www.stat.gov.lt/uploads/metrastis/LSM_2010_Lt.pdf
21. Mai N., 2004. "Looking for a Modern Life...": the Role of Italian Television in the Albanian Migration to Italy. London: University of Westminster. [Žiūrėta 2010 m. gruodžio 2d.] Prieiga per internetą: http://www.westminster.ac.uk/_data/assets/pdf_file/0011/20216/WPCC-Vol1-No1-Nick_Mai.pdf.
22. McKenry, Patrick C. & Price, Sharon J. (eds), 2005. *Families and change (Coping With Stressful Events and Transition)*. London: Sage publications.
23. Mehta M., 2005. *Globalizing Bombay Cinema: Reproducing The Indian State and Family*. London: Sage publications. [Žiūrėta 2010 m. lapkričio 12d.] Prieiga per internetą: <http://cdy.sagepub.com/content/17/2/135>.
24. Punathambekar A., 2010. *From Indiafm.com to Radio Ceylon: New Media and The Making of The Bombay Film Industry*. London: Sage publications. [Žiūrėta 2010 m. lapkričio 12d.] Prieiga per internetą: <http://mcs.sagepub.com/content/32/5/841>.
25. Rojek Ch., Turner S. Bryan, 1993. *Forget Baudrillard?*. London: Routledge.
26. Schutz A., 1987. Sveikas protas ir žmogaus veiklos mokslinė interpretacija. *Problemos*, 37. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
27. Schutz A., 1988. Sveikas protas ir žmogaus veiklos mokslinė interpretacija. *Problemos*, 38. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
28. Schutz A., Luckmann T., 1995. *The structures of the Life - World*. Evanston: Northern University Press.
29. Sipavičienė A., Gaidys V., Dobrynina M., 2009. *Grįžtamoji migracija: teorinės išvalgos ir situacija Lietuvoje: mokslo studija*. Vilnius: Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuras.
30. Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės. [Žiūrėta 2011 m. gegužės 23d.] Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3020102&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=6282&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>.
31. Thompson John B., 1996. *The Media and Modernity: a Social Theory of the Media*. Cambridge: Polity Press.

Priedai

1 priedas. Emigraciją pateikiančios laidos 2006-2010 metais.

Nr.	Laida	Data	Šeimos tipas
1.	„Emigrantai” (2 laida)	2006	Atotolio
2.	„Emigrantai” (4 laida)	2006	Emigrantų
3.	„Emigrantai” (8 laida)	2006	Emigrantų
4.	„Emigrantai” (15 laida)	2006	Emigrantų
5.	„Emigrantai” (17 laida)	2006	Emigrantų
6.	„Emigrantai” (23 laida)	2006	Atotolio
			Emigrantų
7.	„Emigrantai” (25 laida)	2006	Emigrantų
8.	„Emigrantai” (34 laida)	2006	Atotolio
			Emigrantų
9.	„Emigrantai” (1 laida)	2007	Emigrantų
			Atotolio
10.	„Emigrantai” (2 laida)	2007	Emigrantų
11.	„Emigrantai” (3 laida)	2007	Emigrantų
12.	„Emigrantai” (7 laida)	2007	Emigrantų
13.	„Emigrantai” (8 laida)	2007	Atotolio
			Emigrantų
14.	„Emigrantai” (10 laida)	2007	Emigrantų
15.	„Emigrantai” (18 laida)	2007	Emigrantų
16.	„Emigrantai” (27 laida)	2007	Atotolio
17.	„Emigrantai” (1 laida)	2008	Emigrantų
18.	„Emigrantai” (5 laida)	2008	Emigrantų
19.	„Emigrantai” (10 laida)	2008	Atotolio
20.	„Emigrantai” (13 laida)	2008	Emigrantų
21.	„Kaip gyveni?”	2008 02 27	Emigrantų
22.	„Kaip gyveni?”	2008 03 19	Emigrantų
			Atotolio
			Emigrantų
23.	„Kaip gyveni?”	2008 04 02	Atotolio
24.	„Kaip gyveni?”	2008 04 16	Emigrantų

			Atotolio
25.	„Kaip gyveni?“	2008 04 21	Emigrantų
26.	„Kaip gyveni?“	2008 04 28	Atotolio
			Emigrantų
27.	„Kaip gyveni?“	2008 06 18	Emigrantų
28.	„Kaip gyveni?“	2008 06 26	Atotolio
29.	„Nacionalinė paieškų tarnyba“	2009 09 17	Emigrantų
			Emigrantų
30.	„Valanda su Rūta“	2009 10 15	Emigrantų
31.	„Nacionalinė paieškų tarnyba“	2009 10 29	Atotolio
32.	„Nacionalinė paieškų tarnyba“	2009 11 12	Emigrantų
33.	„Nacionalinė paieškų tarnyba“	2009 11 19	Atotolio
34.	„Nacionalinė paieškų tarnyba“	2009 11 26	Atotolio
35.	„Nacionalinė paieškų tarnyba“	2009 12 10	Emigrantų
36.	„Nacionalinė paieškų tarnyba“	2009 12 17	Emigrantų
37.	„Valanda su Rūta“	2010 01 14	Atotolio
38.	„Nacionalinė paieškų tarnyba“	2010 01 14	Emigrantų
39.	„Savaitės komentarai“	2010 01 17	Atotolio
40.	„Pinigų karta“	2010 02 09	Emigrantų
			Atotolio
41.	„Reporteris“	2010 04 06	Emigrantų
42.	„Žurnalistinis tyrimas“	2010 05 06	Atotolio
			Atotolio
			Atotolio
43.	„Šiandien“	2010 07 27	_____
44.	„Panorama“	2010 07 27	_____
45.	„Teisė žinoti“	2010 08 18	_____
46.	„KK2“	2010 09 15	Emigrantų
47.	„KK2“	2010 11 15	Emigrantų
48.	„Nacionalinė paieškų tarnyba“	2010 11 17	Atotolio
49.	„Nacionalinė paieškų tarnyba“	2010 12 28	Atotolio
50.	„Akiračiai“	2010 12 31	_____

2 priedas. TV laidų charakteristikos keturiais pjūviais.

Laidos nr.	1. Paskirtis.	2. Tema.	3. Emocinis krūvis.	4. Emigracijos tikslo šalis.
1.	Tikslinė	Darbas; šeima; kasdienis gyvenimas	Neigiamos/teigiamos	Norvegija
2.	Tikslinė	Lietuvių bendruomenė/mokyklėlė; šeima; kasdienis gyvenimas	Neigiamos/teigiamos; teigiamos	Didžioji Britanija; Ispanija
3.	Tikslinė	Darbas; šeima; kasdienis gyvenimas	Teigiamos; teigiamos	Airija; Norvegija
4.	Tikslinė	Šeima; darbas	Teigiamos; teigiamos	Ispanija; Didžioji Britanija
5.	Tikslinė	Lietuvių bendruomenė/mokyklėlė	Neigiamos/teigiamos	Airija
6.	Tikslinė	Darbas, šeima	Neigiamos/teigiamos; neigiamos/teigiamos	Didžioji Britanija; Ispanija
7.	Tikslinė	Darbas; šeima; kasdienis gyvenimas	Teigiamos	Vokietija
8.	Tikslinė	Šeima; kasdienis gyvenimas	Neigiamos; neigiamos;	Ispanija; Airija;
9.	Tikslinė	Darbas; šeima; kasdienis gyvenimas	Neigiamos/teigiamos; teigiamos	Ispanija; Didžioji Britanija
10.	Tikslinė	Lietuvių bendruomenė/mokyklėlė; šeimas; darbas; kasdienis gyvenimas	Teigiamos	Ispanija
11.	Tikslinė	Darbas; šeima	Neigiamos/teigiamos; teigiamos	Didžioji Britanija; Ispanija
12.	Tikslinė	Kasdienis gyvenimas; darbas	Neigiamos; neigiamos/teigiamos	Airija; Norvegija
13.	Tikslinė	Kasdienis gyvenimas; darbas	Teigiamos; neigiamos	Didžioji Britanija; Ispanija
14.	Tikslinė	Kasdienis gyvenimas; darbas; šeima	Neigiamos; neigiamos/teigiamos	Ispanija; Airija
15.	Tikslinė	Kasdienis gyvenimas; darbas	Neigiamos/teigiamos	Airija
16.	Tikslinė	Šeima; darbas; lietuvių bendruomenė/mokyklėlė	Teigiamos; neigiamos/teigiamos	Didžioji Britanija; Ispanija
17.	Tikslinė	Kasdienis gyvenimas; darbas; šeima	Neigiamos/teigiamos; teigiamos	Danija; Didžioji Britanija
18.	Tikslinė	Kasdienis gyvenimas; šeima	Neigiamos	Danija
19.	Tikslinė	Darbas; šeima	Neigiamos; teigiamos/neigiamos	Didžioji Britanija; Danija
20.	Tikslinė	Kasdienis gyvenimas	Neigiamos	Airija
21.	Tikslinė	Kasdienis gyvenimas; šeima	Neigiamos/teigiamos;	Vokietija
22.	Tikslinė	Studijos; šeima; kasdienis gyvenimas	Neigiamos; teigiamos; teigiamos	Vokietija; Urugvajus; Argentina
23.	Tikslinė	Šeima; darbas	Teigiamos; neigiamos/teigiamos; neigiamos	Rusija
24.	Tikslinė	Darbas, šeima, kasdienis gyvenimas	Neigiamos; teigiamos	Švedija
25.	Tikslinė	Šeima; darbas; kasdienis gyvenimas	Teigiamos	Švedija
26.	Tikslinė	Šeima; darbas; studijos; kasdienis gyvenimas	Teigiamos; teigiamos/neigiamos	Lietuva (grįžo iš JAV); Didžioji Britanija
27.	Tikslinė	Šeima; darbas	Teigiamos/neigiamos	Ispanija
28.	Tikslinė	Šeima; darbas; kasdienis	Teigiamos;	Rusija

		gyvenimas		
29.	Specializuota	Šeima; darbas	Teigiamos	Argentina; Airija
30.	Specializuota	Darbas; šeima	Teigiamos	Anglija
31.	Specializuota	Šeima; darbas	Neigiamos	Ukraina
32.	Specializuota	Šeima	Teigiamos	Anglija
33.	Specializuota	Šeima	Teigiamos	Anglija
34.	Specializuota	Šeima	Teigiamos	Anglija
35.	Specializuota	Šeima; darbas	Neutralios	Brazilija
36.	Specializuota	Šeima	Neutralios	JAV
37.	Specializuota	Šeima; studijos	Neigiamos	Lietuva
38.	Specializuota	Šeima	Teigiamos	Airija
39.	Specializuota	Ekonomika; šeima	Neigiamos	Lietuva
40.	Specializuota	Ekonomika; darbas	Teigiamos; neigiamos	Anglija; Airija
41.	Specializuota	Ekonomika; šeima; darbas; lietuvių bendruomenė/mokyklėlė	Neigiamos	Anglija
42.	Specializuota	Šeima; darbas	Neigiamos	Anglija; Lietuva; Lietuva
43.	Specializuota	Ekonomika; darbas	Neigiamos	
44.	Specializuota	Ekonomika; darbas	Neigiamos	
45.	Specializuota	Ekonomika	Neigiamos	
46.	Specializuota	Ekonomika; darbas	Teigiamos	Anglija
47.	Specializuota	Ekonomika; šeima; darbas	Teigiamos	Vokietija
48.	Specializuota	Šeima	Teigiamos	JAV
49.	Specializuota	Šeima	Teigiamos	Vokietija
50.	Specializuota	Ekonomika	Neigiamos	

3 priedas. TV laidų konstravimo procedūros.

Laidos nr.	1. Gyvenimo istorijų dramatinizavimas.	2. „Bendrosios nuomonės“ formulavimas.	3. Tendencingas klausimų formulavimas.	4. Naratyvų pateikimo schemos			5. „Ekspertų“ nuomonės.
				1. Pirminė situacija.	2. Įvykių vystymosi seka.	3. Galutinė įvykių raidos situacija	
1.	<p>„Pažvelkime į kitą Norvegijos veidą – rūstų ir negailestingą, kuris atsiveria svetimšaliams.“</p> <p>„Kauniečiai Rūta ir Arūnas šioje svetimoje šalyje patyrė visko: vergiškas darbas, kailinių žvėrelių fermoje, siaubingos, tiesiog nežmoniškos gyvenimo sąlygos, galiausiai sunki trauma darbe.“</p> <p>„Kol norvegas darbininkas ilsėsis, lietuvis išlies paskutinį prakaito lašą, kad tik neapviltų savo šeimininko.“</p>	<p>„Norvegija - gražioji fjordų ir įstabios gamtos šalis, viena turtingiausių pasaulio valstybių. Čia itin aukštas pragyvenimo lygis, čia itin išvystyta socialinė rūpyba, kaip juokauja lietuviai, čia klesti tikras socializmas.“</p>	<p>„Tai gal Rūta su Arūnu pagaliau grįš namo?“</p> <p>„Jūs nesijaučiat nukentėjęs?“</p>	<p>„Į Norvegiją kadaise laimės ieškoti išvyko ir Rūta su Arūnu, Lietuvoje palikę tris savo vaikus.“</p> <p>„Buvo labai baisu važiuot kalnais, nes aš labai bijau važiuot kalnais. Ir tie kalnai, akmenys, šalta buvo pradžioj.“</p> <p>„Nu man tai patiko pradžioj, o kas laukė toliau, tai mes nieko absoliučiai nežinojom.“</p>	<p>„Taigi jau kitą rytą prasidėjo sunkus Rūtos ir Arūno kelias Norvegijoje. Net nepailsėję po tolimos kelionės jie puolė ieškotis darbo. Į Norvegiją atvykome ne atsotogauti, o dirbti, tokioje brangioje šalyje negalėjome sau leisti sėdėti be darbo nė dienos, prisimena Arūnas ir Rūta.“</p>	<p>„Rūta taip pat jau turi legalų darbą - senelių namuose. Pora su penkiamečiu sūnumi gyvena netoli golfo aikštyno. Grynas oras, graži gamta, mėgstamas darbas, tik viena bėda - labai nuobodu, atvirauja Arūnas su Rūta.“</p>	

				kas bus, kur būsim, kur gyvensim, ką dirbsim.”			
2.	<p>„Nijolė kviečia mus į savo namus Londone. Šeima nuomojasi prabangų namą viename iš brangesnių Londono rajonų. Nuo miesto centro toli, tačiau čia, pasak Nijolės, mėgsta įsikurti vyresnio amžiaus anglai. Nijolė juokauja, turbūt dėl to kad, kaip sakoma, viskas vietoje - šalia ir ligoninė, ir kapinės. O iš tiesų turtingiems anglams patinka ramybė ir tylą, esanti jaukių namų kvartaluose. Šiame rajone emigrantų beveik nėra.”</p> <p>„Rasą ir Rimą G. jau rodėme vienoje emigrantų laidoje. Aštuonerius metus Didžiojoje Britanijoje gyvenanti šeima tvirtai įleido šaknis. Rasa atidarė nuosavą grožio saloną, Rimas dirba staliumi, o štai įkurti lietuvišką mokyklą sutuoktiniai sugalvojo susirūpinę savo vaikų švietimu. Trys G. vaikai lanko anglišką mokyklą ir lietuviškai kalbėtis jiems paprasčiausiai nėra sukuo.”</p>			<p>„Gudaičių namuose prasidėjusi lietuviška mokyklėlė vėliau įsikūrė lietuvių bažnyčioje. Pradžioje buvo labai sunku, sako Rasa. Senieji emigrantai lietuviai Britanijoje gyvenantys nuo Antrojo pasaulinio karo padėti už dyką nenorėjo, o naujųjų emigrantų bendruomenė buvo dar labai silpna. Tačiau Gudaičiai rankų nenuleido, vakarais pavargę nuo darbų dar rasdavo jėgų rūpintis lietuviškos mokyklos steigimo reikalais.</p>	<p>„Po to, kai Marina netramdydama emocijų iš Seimo tribūnos išsakė viską, ką galvoja V.L. ir jos darbo metodus, vasaros pabaigoje Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas ją iš Ispanijos atšaukė.”</p>	<p>„Dabar Rasa sako, jog didžiausias atlygis už triūsą jai buvo tėvynės pasiilgusių tautiečių džiaugsmo ašaros.”</p>	
3.	<p>„Šimtai, o gal ir tūkstančiai emigrantų užplūsta Lietuvos ligonines vasarą. Tuo metu vis daugiau Lietuvos gydytojų užsienyje gydo svetimšalius. L.M. - daugybės metų patirtį sukaupusi gydytoja - šiandien rūpinasi ne lietuvių, o airių sveikata. Moteris sakosi esanti patenkinta gyvenimu svetimoje šalyje, tačiau pripažįsta - jei ne jos vyras ko gero nebūtų ryžusis išvažiuoti iš Lietuvos.”</p> <p>„Ši moteris laisvai kalba norvegiškai. Ji gyvena Osle, dirba darbą Aplinkos tyrimų institute, tačiau ji - tikra lietuvė.”</p> <p>„Tragedija, katastrofa, siaubas -</p>	<p>„Taip atrodo miesto centras dieną, naktį jau visai kitas vaizdas. Klientus pradeda medžioti nuo nieko nesislapstydamos prostitutės. Oslo centras virsta tikru „Raudonųjų žibintų kvartalu, kur, ne paslaptis, dirba ir lietuviškos”.</p>	<p>„Žurnalistė: Ar Jus žeidžia tokios kalbos? Ar Jūs jaučiatės išdavikė? Pašnekovė: Aš nesijaučiu išdavikė, užtat tos kalbos ir žeidžia, labai žeidžia.”</p> <p>„Žurnalistė: Bet Jūs dabar nuveikėt, bet ne Lietuvai, tarsi ir svetimai šaliai, taip išeina? Pašnekovė: Taip išeina.”</p> <p>„Ar kada nors grįšite dirbti į Lietuvą?”</p>	<p>„M.G. - 39-ųjų metų moteris į Norvegiją atvyko prieš vienuolika metų: su dviem lagaminais ir vos šešerių metų sūnumi.”</p>			

	<i>tokiais ir panašiais žodžiais gydytoja L.M. apibūdina airių sveikatos apsaugos sistemą.</i>						
4.	<p>„Daugelis tokių laimės ieškotojų, paragavę svetimos duonos, išlieję devynis prakaitus, be cento kišenėje jau grįžo namo, bet ne Adomas. Šis jaunas vaikinai į tėvynę dar tikrai nesirengia.”</p> <p>„Prieš ažištuonis mėnesius B. šeimą aplankė didelis džiaugsmas - gimė sūnus Dominykas. Mažylis dar nesupranta, kad jis emigrantų vaikas, tačiau jam tai ir nerūpi, tėvai stengiasi, kad sūnui nieko netrūktų - nei maisto, nei tėvų šilumos, tačiau kas bus Adomo sūnus, gimęs ir užaugęs Didžiojoje Britanijoje: gerai angliškai kalbantis lietuvis ar lietuviškai sunkiai suprantantis britas?!”</p>	<p>„Pasak Inos, Andalūzija, kur ji gyvena ir dirba, pačioje Ispanijoje laikoma gūdžia provincija, savo folklore ir anekdotuose ispanai Andalūzijos gyventojus pašiepia kaip letapėdžius, tingius slunkiūs, bemokančius tik skūstis sunkia jų daliai tekusia lemtimi. Lietuviai tokiam fone ryškiai išsiskiria.”</p>		<p>„Raseiniškis A.B. su būsima žmona Jurgita į Londoną atvažiavo vos devyniolikos. Jaunas vaikinai tuo metu, kaip ir daugelis emigrantų, planavo šiek tiek padirbėti, užsidirbti pinigų ir grįžti į tėvynę, tačiau viskas susiklostė kitaip.”</p>			
5.			<p>„Žurnalistė: Ar patinka čia? Pašnekovė: Aha. Ž: O kas labiausiai patinka? P: Parkai. Ž: O tau kas labiausiai Airijoje patinka? P: Nežinau.”</p> <p>„Žurnalistė: Tai airių mokyklėlė lengviau mokintis? Pašnekovas: Taip.”</p>				
6.	<p>„Marija dabar prisimena, kad situacija darėsi vis sudėtingesnė, savo jėgomis įsidarbinti buvo neįmanoma.”</p> <p>„Dirbdami nelegaliai bijojo gresiančios deportacijos, o labiausiai vieni kitų.”</p> <p>„Jaukais savo namais moteris sako pradėjusi mėgautis tik visai neseniai. Beveik aštuonerius metus ji sunkiai dirbo, nuo ankstyvo ryto iki vėlyvo vakaro, o namo sugrįždavo tik išsimiegoti.”</p>	<p>„Skaudžiausia yra tai, kad atsidūręs tokioje situacijoje, pamatai tikrąjį savo tautiečių vertinimą: godumas, bailumas ir abejingumas valdo daugumą. Jei tu nieko neturi, tai ir būsi visiškai niekas.”</p>	<p>„O kaip skiriasi darbas Lietuvoje ir čia, Airijoje?”</p> <p>„Žurnalistė: Tai smagu su lietuviais pabūti? Pašnekovė: Tai žinoma.”</p> <p>„Žurnalistė: Nėra jokios nostalgijos? Pašnekovė: Jokios visiškai.”</p>	<p>„Prieš septynerius metus prasidėjus masinei emigracijai iš Lietuvos Marija taip pat svajojo apie gyvenimą kitur. Tuo metu besilaukianti kūdikio moteris ryžosi keliauti į nežinomybę. Jau pirmąją vestuvių dieną jauna šeima pasiėmė dokumentus bei keletą būtiniausių daiktų ir</p>	<p>„Marija dabar prisimena, kad situacija darėsi vis sudėtingesnė, savo jėgomis įsidarbinti buvo neįmanoma. Pažįstami lietuviai apie savo darbus tylėjo, dirbdami nelegaliai bijojo gresiančios deportacijos, o labiausiai vieni kitų. Kupinas įtampų ir nieko konkretaus</p>	<p>„Dabar Marija gailisi tik vieno, jog savo mažiems vaikams negalėjo skirti pakankamai laiko.”</p> <p>„Dabar ji nutarė atsisakyti visų papildomų darbų, o pinigų gauti dalį buto išnuomavusi kitiems lietuviams.”</p>	

				savo automobiliu iškeliauo tuo metu sunkiai pasiekiamos Anglijos link."	nežadantis laikas bėgo, o Marijai vis didesnę nerimą kėlė artėjantis šeimos pagausėjimas."		
7.	„Venckų šeima net nepastebėjo, kaip greitai prabėgo keturiolika metų. Jie pritapo svetimoje šalyje prie naujų žmonių, naujos kalbos, tačiau Gražina prisimena ne kartą ašarodama važiavo virš šimtą kilometrų į mašinų turgavietę, kur lankydavosi daug tautiečių, tik tam, kad galėtų pasiklausti lietuviškai kalbančių žmonių. Ilgesys Lietuvai išliko, bet pastovus, įtemptas darbas, anot moters, padeda jį nuraminti.“		„Ar manai, kad tai geras žingsnis buvo iš tavo tėvų pusės, kad jie atvežė tave į Vokietiją?“	„Prieš keturiolika metų R.V. gavo pasiūlymą dirbti masažuotoju naujai projektuojamo mame sveikatingumo bei pirčių komplekse Vokietijoje.“	„Jaunesnysis sūnus Elinas vos tik gavęs atestatą Lietuvos gimnazijoje Vokietijoje, siekė įgyvendinti dar vieną savo seną svajonę – patekti į dizaino ir menų fakultetą. Po kurio laiko paaiškėjo, jog Elinas svajonę išsipildė, tačiau vaikiną niekuomet nepamiršo ir savo hobio – muzikos.“		
8.	„Prieš šešerius metus V.K. net nebūtų pagalvojęs, kad kažkada teks gyventi Ispanijoje. Dabar šeimos namuose Katalonijoje jaukia rusena židinio ugnis, o Sekmadieniais verdami cepelinai.“						
9.	„Rasa su Rimu dar papasakos apie tai, kas tą vėlų vakarą vyko jų namuose Londone, tačiau kol kas blogus prisiminimus palikime nuošaly.“	„Lietuvius emigrantus išnaudojo ne tik darbdaviai anglai, turkai ar indai. Kruviną prakaitą svetimoje žemėje liejantys lietuviai nukentėjo ir nuo savų.“	„Lietuvoje gyvenantiems gali susidaryti išpuolis - va šita ponita turi grožio saloną, tai piniguose maudosi - ar taip yra iš tikrųjų?“			„Šiandien Rasa džiaugiasi, kad jos vyras puikus stalius, turi gerai apmokamą darbą, kad jos vaikams puikiai sekasi mokykloje, o ji pati sugebėjo įgyvendinti seną svajonę - atidaryti grožio saloną.“	
10.	„Tuo tarpu Kauno Kūno kultūros akademiją baigusi Giedrė, sako, niekada nebūtų nė pagalvojusi, kad jos ateitis - Ispanijoje.“	„Visi Ispanijoje sutikti tautiečiai prisipažįsta žinantys, kad laisvų darbo vietų Lietuvoje yra daug, bet į lietuvių darbdavių viliones sugrįžti jie nereaguoja, esą	„Kaip aplinkybės susiklostė, kad išvažiavote trumpam laikotarpiui, o vat vis tik jau septyni metai kaip Ispanijoje?“				

		atlyginimai vis dar maži.”				
11.		„G.O. sako, kad Didžiosios Britanijos emigrantų gyvenimas užsienyje gerėja. Jei turi galvą ant pečių ir dirbti netingi - vargo nematysi, įsitikinęs verslininkas.”				
12.	<p>„A.T. Lietuvoje palikęs žmoną ir penkis vaikus į Norvegiją atvyko tvirtai tikėdamas - čia tikrai uždirbsiu daug pinigų, mano šeimai nebeteks vargti. Klaipėdietis į vieną turtingiausių pasaulio šalių atvažiavo iš anksto žinodamas, kokioje firmoje dirbs ir kiek uždirbs. Atrodė, ko daugiau norėti, tačiau labai greit jis iš darbo buvo atleistas, be jokios priežasties.”</p> <p>„Prieš Jus vyras kažkada atsidūręs ant bedugnės krašto, tačiau suradęs jėgų gyventi kitaip. Šiandien jis norėtų parodyti savo veidą, tačiau negali. Anoniminių alkoholikų klubo dvasinis pamatas - slaptumas.”</p> <p>„Lietuvoje gyvena vyro šeima, jų lagaminai jau sukrauti. Į Airiją ruošiasi dukra, anūkas ir žentas. Laisvalaikiu eilėraščius rašantis Arvydas prasitaria, kad kitą kartą į Lietuvą jau grįš ne pas draugus, ne dėl šeimos, bet išleisti savo poezijos knygą.”</p>	<p>„Į šią šalį lietuviai važiuoja ne tik dirbti. Čia, toli nuo Lietuvos, sutikome ypatingą emigrantų rūšį - žmones, kurie savo šalyje nebegalėjo gyventi ne dėl pinigų stygiaus.”</p>	<p>„O kodėl nedirbot?”</p> <p>„Žurnalistė: Tik advokato dėka Jums pavyko grįžti į tą darbą?”</p> <p>Pašnekovas: Taip.</p> <p>Ž: O dabar Jūs toliau ten ir dirbate?”</p> <p>P: Taip, dabar ten tebedirbu.”</p> <p>„Žurnalistė: Kaip Jums pasirodė Norvegija? Kokia tai šalis? Jums patiko čia?”</p> <p>Pašnekovė: Šiaip patiko.</p> <p>Ž: O kas patiko?”</p> <p>P: Gamta, žmonės draugiški.”</p> <p>„Žurnalistė: Kaip Jūs pasijautėt, kai Jums taip pasakė?”</p> <p>Pašnekovas: Buvau šokiruotas.”</p>			
13.	<p>„L.D. – naujosios kartos emigrantė Didžiojoje Britanijoje, tačiau jos istorija nėra iš tolo neprimena tradicinių pasakojimų: ne va Lietuvoje vos galą su galu sudūriau, išvažiavau užsidirbti. Laurai ir Lietuvoje nestigo nei pinigų, nei gabumų, nei galimybių jas įgyvendinti, tačiau ji visgi atsidūrė svetimame krašte.”</p>				<p>„Šiandien Londono gatvėse sutikus biržietę Laurą vargiai pasakytum, kad ši jauna simpatiška mergina – lietuvė.”</p>	
14.		<p>„Nemažas būrys lietuvių menininkų taip pat išvyko gyventi į Airiją. Jie sukūrė savo bendruomenę ir darbus eksponuoja ne tik ten gyvenantiems lietuviams, bet ir</p>	<p>„Žurnalistė: Bet o kodėl Ispanija? Nuo ko prasidėjo?”</p> <p>Pašnekovas: Dėl to, kad visi važiavo kažkaip į Angliją ir nežinau, mes Ispaniją pasirinkom dėl to, kad ir bendradarbiai, kurie pirmiau pas mane</p>	<p>„Vyrškis neslepia, jog tuomet, prieš aštuonerius metus kai kuriems lietuviams tautiečių įdarbinimo</p>		

		<i>Airijos piliečiams.”</i>	<i>dirbo, kaip sakoma, jie ten turėjo kažkokių pažįstamų su Ispanijos mafija.” „Mažos parduotuvės visada būdavo traukos centras, o pas Jus irgi taip pat?” „O kada atvažiavot su šeima? Kada apsisprendėt, kad reikia važiuot visiem?” „Ir tokį darbą išmainei į savo darbą Lietuvoje?”</i>	<i>verslas buvo tikra aukso gysla. Retas kuris tuo metu Ispanijoje padėdavo susirast sąžiningą uždarbį. Daugelis lietuvių tiesiog pralobdavo iš paskutinius centus už įdarbinimą atiduodančių tautiečių kišenių. O ką jau kalbėti apie vietinę Ispanijoje siaučiančią reketininkų mafiją.”</i>			
15.	<i>„Karas, sprogdinimai ir nenutrūkstantis automatų kalenimas, ilgos naktys atominės slėptuvėse su mažąja Marija ant rankų. Tai ne ištrauka iš kino filmo. Tai kasdienybė, kuria prieš aštuoniolika metų išvykusi į Kroatiją gyveno lietuvė Rima. Ir visa tai tik dėl karštos ir netikėtai užsimezgasios meilės kroatui.” „Karo metu Rima nuolat galvojo apie du jai brangiausius žmones – dukrelę Mariją ir vyrą Milenko. Būtent tos mintys padėjo moteriai nepalūžti.”</i>		<i>„Mergaitės supranta, kad jų tėvų kalba, tai jų gimtoji kalba?”</i>			<i>„D.S. Airijoje ne tik sukūrė šeimą, augina dvi dukras, bet ir įkūręs įmonę dabar nuolat suteikia darbą apie dvidešimčiai lietuvių.” „Lietuvė dabar prisipažįsta, jog jaučiasi be galo dėkinga likimui, jog jų šeima karo metu nenukentėjo, o dukrelė karo net ir nebeatsimena.”</i>	
16.	<i>„Tuomet manęs, kad per tris mėnesius užsidirbęs pakankamai pinigų galės grįžti į Lietuvą, Ramūnas dabar juokiasi – pasirodo Ispanija ne ta šalis, kur pinigais lyja, o tie trys mėnesiai netikėtai pailgėjo iki ketverių metų.”</i>					<i>„Dabar, kai jau gyvendinti visi planai, atėjo metas rinktis – likti Ispanijoje ar sugrįžti.”</i>	
17.	<i>„Jolita, sutikusi mylima žmogų anapus jūros, pasirinko gyvenimą svetimoje šalyje.” „Jolanta vieniša mama, ji gauna ne tik bedarbės, bet ir vaiko pašalpą. Be to, miesto savivaldybė moteriai skyrė butą. Ar tai didelis pasiekimas, ar</i>	<i>„Atrodo, kad prieš gerą dešimtmetį ši šalis tapo tarsi antrąja lietuvių tėvyne. Šimtai tūkstančių mūsų tautiečių išvyko į Didžiąją Britaniją, dauguma jų įsikūrė sostinėje – Londone. Tačiau pastaraisiais metais, Lietuvai</i>	<i>„Tą patį galima pasakyti ir apie Angliją?” „Bet negi čia taip blogai?” „O ką mama sako, negi jinai nesako – dukra, gal grįšk namo, pasiilgau tavęs?” „Ar iš tikrųjų verta dabar jau važiuoti į užsienį dirbti, ar</i>				

	atvirkščiai – nuosmukis?”	įstojus į ES dauguma tautiečių nutarė apsigyventi ne milžiniškame ir triukšmingame mieste, bet tylioje Anglijos provincijoje.”	geriau Lietuvoj pasilikti ir kurt savo ateitį?”				
18.	„Vos ketverius metus Danijoje gyvenanti Zita jau spėjo patirti dramatiškų išgyvenimų.” „Reta moteris ryšis atvirai pasakoti apie tai, kad užsienietis vyras ją skriaudžia. Zita sutiko.”	„Užsieniečiai vyrai – galantiški, rūpestingi, o svarbiausia – turtingi. Savo žmonas nešioja ant rankų. Turbūt daugelis lietuvių moterų paslapčia atsідūsta, išgirdusios, kad dar vienai draugei ar kaimynei pasisėkė – ji ištekėjo už turtingo užsieniečio.”					
19.	„A.K. iš Mažeikių Didžiojoje Britanijoje jau daugiau nei pusę metų negali atgauti sūnaus ir jo draugo sunkiai uždirbtų pinigų. Ši moteris ne iš tų, kurios pasiduoda, tačiau viskas, ko jai pavyko pasiekti, tai grasinimai susidoroti.” „Bet ateina naktis, visas miestas užmiega, tačiau lietuvis Petras keliasi ir kavą geria pirmą valandą nakties, o dirba, kai kiti jau kietai miega.” „Penkiasdešimtmetė Adelė beveik trisdešimtį savo gyvenimo metų atidavė mokyklai. Prisimena dirbusi sunkiai, netausodama nei savęs, nei savo sveikatos.” „Adelė ryžosi – nėra kitos išeities, tik emigracija. Su vyru išsiskyrusiai moteriai Lietuvoje teko palikti du vaikus. Jauniausiam sūnui buvo vos trylika. Širdį skaudėjo ir dėl uždarytos mokyklos – darbo, kuriam Adelė atidavė didžiąją dalį savo gyvenimo.”		„Kaip reagavo Jūsų darbdavys, kai sužinojo, kad darbuotojas su tokia patirtimi, jį išvyksta dirbti paštininko darbą Danijoje?” „Ar Jūsų nežeidžia tas faktas, kad Jūs, mokytoja, turite čia dirbti valytojos darbą, tokį nekvalifikuotą tiesiog?”	„Ir štai prieš trejus metus Adelė atsidūrė Didžiosios Britanijos sostinėje Londone. Prasidėjo naujas moters gyvenimo etapas – sunkus ir nenuspėjamas.”	„Egzaminas Adelei pavyko puikiai, visai netrukus moteriai buvo pasiūlytas darbas – kompaktini ū plokštelių gamykloje.” „Adelė sukasi kaip voverė rate. Iš prigimties tvarkinga ir darbšti moteris savęs negaili. Iš pradžių ji, taupydama pinigus, į darbą vaikščiojo pėsčiomis – po penkis kilometrus pirmyn ir atgal, Deja, tokie pasivaikščiojimai baigėsi tuo, kad moteris numetė svorio ir turėjo gerti vitaminus pašlijusiai sveikatai atstatyti.”	„Kol kas Adelė į Lietuvą neskuba, nors giminės sako labai pasilgusi.”	
20.	„Trys viena po kitos sudėtingos operacijos ir net keturios šiuurkščios medikų klaidos po kurių Ala liko gyva tik per stebuklą. Tai, ką emigrantė A.R. patyrė prieš dvejus metus		„Baisu, nes nežinai, kas yra ir nesupranti, kas vyksta?”		„Po keturių mėnesių gydymo didžiulėmis paracetamolio dozėmis Alai pavyko įtikinti šeimos		

	<i>pakliuvusi pas Airijos medikus, ji nepamirš visą likusį gyvenimą. ”</i>				<i>gydytoją , kad jos savijauta prastėja ir jai būtina specialistų konsultacij a. Po atliktų tyrimų paaiškėjo, jog Ala turi būti skubiai operuojama .”</i>		
21.	<i>„Kaip sako pati Vanda, name, kur ji gyvena, įsikūrė pusė Europos: čekai, rusai, vengrai ir dar begalė kitų, o gyvena ir rūpinasi vieni kitais kaip šeima. Tiesa, lietuviškai Vanda bendrauja gana retai, todėl sau yra labai griežta ir kritiška. Rašyti lietuviškai – rašo, bet pati sau, baiminasi dėl klaidų, o ir namiškaitos kalbos nesuprastu, todėl ir knyga, kurią jau rytoj bus galima išvysti kelių šalių knygynuose, parašyta vokiškai. ” „Mergina sakosi pirmą kartą pasijutusi vertinama ir reikalinga. ” „Apie baimę vykti Lietuvos, apie prieškario Lietuvoje labai gerai žinomos šeimos tragišką likimą, vėliau. Pradėkime nuo to, kad jau rytoj Vokietijos, Austrijos ir Šveicarijos knygynuose pasirodys šios moters V.A.-H. knyga. ”</i>		<i>„Kada planuojį grįžti į Lietuvą? ”</i>	<i>„Vandai buvo vos penkeri, kai jos šeima pirmą kartą turėjo trauktis iš Lietuvos. Tai buvo 1939-aisiais. Jos tėvas, tuometinis geležinkelių valdybos inspektorius, J.A., labai nenoromis pakluso blogai žmonos V.J. nuojautai. Tiesa, pabėgimas buvo gana simbolinis – iš Vilniaus jie pasitraukė į Klaipėdą, tuo metu priklausiusi a Vokietijai, į Mėmelį. ”</i>	<i>„Mes pabėgom į Klaipėdą ir paskui su vokiečių armija grįžom ir tada jis pasidarė a-m-m-m, reiškia, generalinis geležinkelių direktorius, todėl mes gyvenom Vilniuje. Ir paskui prasidėjo nacizmas ir jisai rašė, reiškia, šaudymas žydų ir ir paskui ir ir ir darė sunkumų lietuviams. ” „J.A. užsitraukė nemalonę nuolat į spaudą rašydavęs rašinius sunkiomis temomis: antikorupcija ir rasizmas. Netekusiam tarnybos vyrui buvo pasiūlytas darbas Berlyne, tačiau ryšių reikalinguose sluoksniuose turėjusi giminė išsiaiškino, kad iš Berlyno per Miuncheną jis būtų išsiųstas į Dahau. ” „Su architektūra studijavusiu</i>	<i>„Taip senoji Geltnerių vaistinė atrodo dabar. ”</i>	

					<p>A.Š.H. Vanda susitiko Vokietijoje. Tiesa, šeima tuo metu gyveno ne Miunchene, bet Augsburgėje, kuriame tuo metu gyveno nemažai lietuvių. Nors dalis jų iš taip vadinamų dūpukų ar, kaip sako Vanda, pabėgėlių Dievo paukštelių stovyklų jau buvo išsisklaidę po pasaulį. Kartu gyveno ir būrys pabėgėlių iš kitų šalių. Augsburgėje tuo metu buvo nemažai studentų vengrų.”</p>		
22.	<p>„Viso pokalbio metu Sabinos mama dar ne kartą juokėsi beveik pro ašaras.“ „Kai šnekėjomės su Akvile ir Bautista, Nara ir Dariumi, gėrėjomės jų tarpusavio santykiais, jų meile ir atvirumu gyvenimo permainoms, galvojome ir apie tai, kas mums, rengiantiems šią laidą, atrodo svarbiausia - kokią iš tūkstančio kilometrų nuotolio jie regi Lietuvą? Kaip jie, gimę ir augę Lietuvoje, jaučiasi toje, gerokai skirtingoje aplinkoje, priversti priimti lietuviui keistokus įpročius ir tradicijas.“</p>		<p>„Ar tai meilė be sienų, ar skaudžiau – meilė iš išskaičiavimo?“ „Be jokių ten ilgų apmąstymų, kad gal sunku bus ne Lietuvoje?“ „Tai tada, kai jinai dar nebuvo susipažinusi su Vladimiru, dirbo, kaip sakote, baruose, Jūs bendraudavot normaliai, susiskambindavot su ja?“ „O Jūs pati norėtumėt į Ekvadorą?“</p>	<p>„Pašnekovė : Aš kai neįstojau Lietuvoje į universitetą , nusprendži au važiuoti į Vokietiją. Žurnalistė: Ir taip lengvai, be jokių ten ilgų apmąstymų, kad gal sunku bus ne Lietuvoje? P: Iš pradžių aš šiek tiek bijojau dėl kalbos.“ „Pradžią dažniausiai daugelio būna nelengva.“</p>			
23.	<p>„Seksualiausia Lietuvos mergina išrinkta aktorė A.D. jau gali pasidžiaugti žvaigždės gyvenimu: mylimasis Rusijos kino žvaigždė, ji pati</p>	<p>„Kaip gera ir pelninga bebūtų gyventi svečioje šalyje, visi mūsų kalbinti pašnekovai viliasi anksčiau ar vėliau grįžti į</p>	<p>„Žurnalistas: Sunku lietuviškai kalbėt? Pašnekovė: Nu jo.“</p>		<p>„A.D. yra jaunosios kartos rusų aktorė. Atsidūrusi viename didžiausių,</p>	<p>„Dabar Tatjana vėl vaidina kine.“</p>	

	<p>garsios kosmetikos kompanijos veidas, tačiau penkiolikos metų iš Lietuvos išvykusiai merginai kelias į žvaigždes ne rožėmis buvo klotas.”</p> <p>„Aktorius D.K. dar tik pradėjo filmuotis didžiulio biudžeto rusų seriale, tačiau kolegoms jam jau prognozuoja žvaigždės ateitį.”</p> <p>„Nors serialas dar tik filmuojamas ir nei viena serija niekur neparodyta, Dainiui jau siūlomi nauji projektai.”</p>	Lietuva.”			<p>triukšmingi ausių ir brangiausių pasaulio miestų, mergina nepasimetė. Gal tik pirmosios dienos, pasak Agnės, buvo baisios. Tačiau išsyk pradėjusi lankyti lietuvių mokyklą, susirado naujų draugų ir jau po mėnesio Maskvoje jautėsi kaip žuvis vandeny.”</p>	
24.	<p>„Ir taip kebli Henriko padėtis gali virsti dar keblesne.”</p>	<p>„Medikės profesiją turinčiai moteriai kelia nerimą tai, kad nežinodamas savo statuso toje šalyje ir atsitikus nelaimei, vyras vengė kreiptis į medikus ir todėl negauna tinkamos pagalbos. Taip manyti skatina ir kitų žmonių tokia pati padėtis.”</p>	<p>„O tie pinigai ar dideli, ar verta dėl jų taip rizikuoti?”</p> <p>„Dėl ko Jūs nerimaujate? Na lūžo koja, sugis koja, dirbs ir gyvens toliau?”</p> <p>„Žurnalistas: Tarkim, jei reikėtų gulėti ligoninėje, žmogus pats turėtų mokėti? Pašnekovė: Taip, pats turėtų mokėti už gydymą, o ten gydymas yra brangus. Ž: Tai gali kainuoti brangiau negu tu uždirbi? P: Jo, negu tu uždirbi.”</p> <p>„Žurnalistas: Daugiau nieko nesamdys iš Lietuvos? Pašnekovė: Taip. Ž: Jau geriau rumunai, jie tyli? P: Taip, jie tyli.”</p> <p>„Žurnalistas: Tai ar tu dabar geriau jautiesi? Pašnekovas: Geriau, aišku geriau. Ž: Nu tai ar gerai, kad atvažiuotum? P: Labai gerai.”</p>			
25.	<p>„Išvykę į Ameriką, Edmundas su Gerimanta neskubėjo, kaip dauguma lietuvių, griebtis pirmo pasitaikiusio darbo. Iš pradžių jaunoji šeima bandė suvokti kas, kur ir kaip.”</p> <p>„Kunigystę į meilę moteriai iškeitęs Edmundas sakosi neįsijautęs pažemintas.”</p>	<p>„JAV gyvena per milijoną lietuvių. Vieni išvyko karo genami, vėlesnieji dėl ekonominių paskatų, tačiau nemaža dalis išvykusiųjų ir nelegaliai pasilikusių tautiečių kenčia dėl tėvynės ir artimųjų ilgesio, nes negali aplankyti Lietuvoje likusių artimųjų.”</p>	<p>„Ką randa prieš kelis metus iš Lietuvos išvykę ir dabar čia grįžtantys lietuviai?”</p>			<p>„Dabar šeima įsikūrė Vilniuje, nuomojasi butą centre.”</p>

26.			<p>„Žurnalistas: Tai kokie yra vidutinių švedų gyvenimo standartai? Pašnekovė: Vidutiniai švedai gali kiek pakeliauti, aišku, ne iš vieno mėnesio likusių pajamų, kurias sutaupom. Ž: Ką tai reiškia - atostogų metu nuvykti į tolimą, egzotišką kraštą? P: Į Lietuvą, pavyzdžiui.”</p>				
27.		<p>„Matomai lietuviams dar ilgai teks kęsti antrarūšių žmonių dalį Ispanijoje arba pakovoti už save patiems.”</p>	<p>„Ar lengva laimę rasti toli nuo namų?”</p>				
28.	<p>„Labiau nei uždirbami pinigai, o jie išties įspūdingi, <...>, lietuviams daugiau gali būti pabendrauti su aktoriais, kuriuos dievino vaikystėje. Kol kas jam sunku suvokti, kad jis dirba kartu su jais.”</p>						
29.		<p>„Kai maždaug prieš kelerius metus su paieškų istorijomis lankėmės Argentinoje, buvome labai nustebinti ir sujaudinti sužinoję, kokie svarbūs ir įdomūs esame kelis dešimtmečius Lotynų Amerikoje gyvenantiems lietuviams.”</p>	<p>„Tikriausiai tik čia Jūs ir galite jaustis visai laisvas?”</p>	<p>„Lotynų Amerika prieš šimtmetį prigludė apie šešis milijonus ieškojusių vilties ir geresnio gyvenimo. Jų plūdo iš visos Europos. Nemenka jų dalis žvilgsnius kreipė į JAV ir iš Lietuvos per dešimt metų išvyko daugiau nei 100 000 žmonių, bet prasidėjus ekonomikos krizei ir stojus didžiosios depresijos metams JAV uždarė vartus ir šimtai tėvynės palikusių laivų turėjo sukti atgal arba ieškoti kito, geresnio gyvenimo švyturio.</p>	<p>„Jau penkerius metus Valdas su žmona ir sūnumis gyvena Šiaurės Airijoje. Išvyko iš Lietuvos, kaip ir dažnas, dėl uždarbio. Vos atvykęs, kaip ir Lietuvoje, įsidarbino vienoje stovybos bendrovėje, tik uždarbis už tą patį darbą buvo keleriopai didesnis. Ten ir liko. Po metų atvyko šeima. Žmona pradėjo dirbti, sūnūs – lankyti mokyklą.”</p>	<p>„Bet jau dabar žinome, kad Adriana jau pradėjo mokytis lietuvių kalbis ir savo giminaičiams jau parašo vieną kitą sakinį gimtąja savo senelių kalba. Kitąmet į Lietuvą žada atvykti jau visos trys seserys.”</p>	

				Artimiausia s buvo Lotynų Amerika. Trečiame ir ketvirtame praėjusio amžiaus dešimtmeči uose vien tik į Argentiną atvyko daugiau nei 30 000 lietuvių.”				
30.	„Gal iš tiesų reikėtų atidžiau pasižiūrėti, kur esame, ir ką mes mokame. Gal tuomet tikrai nereikės ieškoti laimės užsienyje, kur, kaip sakoma, pieno upės ir sūrio krantai.”		„Ar grįšit į Lietuvą?” „Kas Jus atvedė po dvylikos metų sėkmingo gyvenimo JAV sugrįžti į Lietuvą?”					
31.			„Tai visiškai be jokio cento paliko, be kapeikos?”		„Kai tik mes pradėjome Tavo paieškas, gana greitai išsiaiškino me, kad Tavo tėvo jau kurį laiką nėra Lietuvoje, kad jis jau penkerius metus gyvena ir dirba Ukrainoje. Ir štai toks sutapimas, kad praėjus lygiai mėnesiui po to, kai Tu kreipeisi į mūsų laidą, mes sulaukėme skambučio. Kaip tik tuo metu Tavo tėvas Drąsutis atvyko į Lietuvą ir būtent toks sutapimas lėmė, kad šį vakarą mes tau turime ką apie jį papasakoti. ”			
32.			„Tai reikia Jums seserų ir brolių ar čia bajeris?”					
33.	„Tačiau broli Algį kol kas gali pamatyti tik nuotraukoje. Daugiau nei septynerius metus gyvenęs Anglijoje, jis grįžo į Lietuvą, tad, kaip pati supranti,		„Žurnalistė: O Jūs patys į Angliją, ne? Pašnekovas: Ne, man ir čia gerai. Čia man gerai ir mano vaikam gerai.”					

	<i>pamatęs krizę, išdümę atgal."</i>						
34.		<i>„Kristinai dvidešimt septyneri, Londone ji jau penkerius metus, turi darbą kavinėje, abi su dukrele, sako, visai neblogai verčiasi."</i>			<i>„Tik tada, prieš trejus metus, ji tebegyveno Lietuvoje."</i>		
35.	<i>„Tą vakarą Lietuvos nacionalinės televizijos užkulisiai priminė užiančią filmavimo aikštelę. Net kelios filmavimo grupės čia turėjo savų tikslų. Viena iš jų į Lietuvą atvyko iš tolimosios Brazilijos. Brazilijos dokumentalistai kuria 12 ciklų filmą apie Europos valstybes, tarp jų ir apie Lietuvą."</i>						
36.	<i>„Tiesa, jis negyvena Lietuvoje. Ir antrąjį Aleksandro žmona, ir jų sūnus gyvena JAV. Baigęs Jeilio universitetą, jis dirba ir gyvena Vašingtone, o žmona su dukra Čikagoje."</i>						
37.	<i>„Bendžiai gyvena ištuštėjusiuose namuose. Devyni iš šešiolikos Z. ir Z. vaikai, neradę darbo Lietuvoje, buvo priversti emigruoti. Tai didžiausias šios šeimos skausmas. Paskutinį kartą visi buvo susitikę prie pietų stalo daugiau nei prieš metus, per užpraeitą Kalėdas." „Likite Lietuvoje!" „Norėčiau šią laidą baigti kur kas optimistiškesnėmis nuotaikomis."</i>		<i>„Nemažai, labai daug žmonių lietuvių išvažiuoja iš Lietuvos ir laimės ieško vat, kad ir Anglijoj, Airijoj ir kitose valstybėse, o Jūs, sėdit čia, ant raudonos sofutės ir šnekat. Kodėl neišvažiuojat?"</i>			<i>„Dabar tikimės visi, kad kovo mėnesį grįš, nes tėveliui šešiasdešimt, tai visi tikisi parvažiuot, pasveikint tėtį. Užtai jie per Kalėdas niekas nevažiavo namo." „Laura šiandien savarankiška diejų vaikučių mama, jau penkerius metus gyvenanti ir dirbanti Airijoje."</i>	
38.	<i>„Tą popietę staigmenos dar nesibaigė. Tikriausiai tądien ne vienas iš jų pagalvojo, kad Kalėdos iš tiesų stebuklų metas. Bent jau taip manė Lauros šešeriais metais jaunesnis broils Dainius, gyvenantis toli nuo Lietuvos – Anglijoje."</i>						
39.	<i>„Ši mergina buvo jau vienuoliktokė, kai jos tėvai išvažiavo į užsienį. Ji pati apsisprendė likti Lietuvoje, tačiau jaunesnė sesuo</i>	<i>„Yra labai sunku iš tikrųjų. Labai sunku, nes tu pastoviai būni vienas ir nėra pasipasakot kam. Taip, tu gali pasipasakot</i>		<i>„Iš Lietuvos ji išvyko 1929 – aisiais, per ekonomikos krizę, ir ji</i>		<i>„Vaikai reikalauja tam tikro dėmesio, kadangi... Elgesys gali būti jų geras, gali būti tikrai komunikabilūs, bet būna, kad jie</i>	

	<p>nusprendė išvykti su tėvais. Visai mažus vaikus ir paauglius išsiskyrimas su tėvais neretai traumuoja labiausiai.”</p> <p>„Apsispręsti vežtis vaikus ar palikti juos Lietuvoje nėra lengva.”</p> <p>„Reportažas apie gyvų tėvų našlaičius - emigrantų vaikus - čia, Lietuvoje.”</p>	<p>draugam, seneliams, artimiesiems, bet tai neprilygsta pokalbiui su tėvais. Trūko ir pasikalbėjimų, ir elementariausių apsikabinimų, visko trūko.”</p> <p>„Tikėdamiesi, kad uždirbė daugiau pinigų jie užtikrins savo šeimų dabartį ir ateitį, emigrantai net nepagalvoja, kad vėliau net didžiausių pinigų gali neužtekti savo vaikų dvasinei sveikatai išgydyti.”</p>		<p>buvo tikra kovotoja.”</p>			<p>jaučiasi vieniši viduje labai.”</p> <p>„Vaikas pats nemoka išreikšti ir jis jaučiasi liūdnas, prislėgtas, piktas, agresyvus ir šitie visi dalykai, priklausomai nuo vaiko poelgių, ten aplinkos, kurioj jis lieka, jie yra linkę stiprėti. Tai galima spėlioti, kad po kažkiek metų mes gal iš tiesų turėsime didesnę nusikaltimų bangą, gal daugiau savižudybių, gal daugiau depresijų, gal kažkokių gilių.”</p> <p>„Ateina momentas žmogui dirbančiam užsienyje apsispręsti, ar vaikas toliau augs ir gyvens toj šaly, pavyzdžiui, Airijoje, ir tada jis jau liks visam gyvenimui, ar bandys sugrįžti į tėvynę, kad jis mokytųsi lietuviškoj mokykloj. Tas momentas ateina daugeliui žmonių ir sprendžiamas ganėtinai skausmingai.”</p>
40.	<p>„Tad šią krizinę emigraciją galima vadinti emigracija su deportacijos prieskoniu.”</p>	<p>„Lietuviai visais laikais ieškojo geresnio gyvenimo svetur.”</p>					<p>„Remiantis gyvenamosios vietos deklaravimo duomenimis, praėjusiais metais išvyko 22 000 žmonių. Jeigu remsimės nedeklaruotos emigracijos 2001-2008 metų duomenimis, kada iš mūsų šalies išvykdavo kas antras nedeklaravęs savo išvykimo, tai tikėtina, kad praėjusiais metais iš mūsų šalies emigravo beveik 40 000 žmonių.”</p>
41.	<p>„[užsienį emigruojančių lietuvių skaičiai šokiruojantys.”</p>						
42.	<p>„Nors ir čia niekas tiksliai negali pasakyti, kokio dydžio emocinė žala yra padaryta emigrantų vaikams ir kaip visiems mums tai atsilieps ateityje.”</p>	<p>„Vis tik tai mūsų kalbinti specialistai mano, kad emigravę tėvai dar pusėtinai variantas. Daug blogiau tiems mažiesiems Lietuvos piliečiams, kurių gimdytojai gyvena Lietuvoje, geria, svaiginasi ir savo atžalas palieka tiesiog likimo valiai.”</p>					<p>„Tie tėvai, kurie vaikus palieka, <...> jie vertina tą kritinę situaciją, kada jiems reikia išvykti, jie neturi gebėjimo įvertinti perspektyvų, o kas gi bus su tais vaikais.”</p>

43.		„Specialistų teigimu, didžiausias Europoje gyventojų skaičiaus mažėjimas esą tik parodo šalies nepatrauklumą.”			„Tie, kurie išvyksta, jie yra aktyvūs, jie yra ir verslūs ir turi drašos, tai viso to reikia šalyje, viso to reikia politiniam gyvenimui, viso to reikia nevyriausybinėms organizacijoms.” „Mažėja vaikų arba tie vaikai, kurie lieka, yra dažnai pusiau našlaičiai prie gyvų tėvų, auga socialinės problemos, auklėjimas ir auga nusikalstamumas.” „Žmonės tokiu būdu protestuoja, jie parodo savo nepasitenkinimą gyvenimo sąlygomis.”
44.					
45.					„Jeigu lyginsime su praeitais metais, tai yra labai padidėję ir tas padidėjimas aiškinamas tuo, kad žmonės deklaruoja savo išvykimą, kad nereikėtų mokėti PSD.” „Na tai labai neguodžiančios tendencijos ir manyčiau, kad pats emigracijos reiškinys labiausiai susijęs su ekonominėmis priežastimis, tačiau emigracijos pasekmės yra ne tik ekonominės ir net ne tiek ekonominės. <...> Deja tikrovėje nėra viskas taip gražu, taip gražiai ir gerai, nes tie žmonės išvažiuavę turi užmezga naujus socialinius ryšius, jie randa tam tikrą terpe, kurioje išgyvena ir kai aš matai lėktuvu skrendančius ne tik tai jauni tėveliai, bet ir vaikai kartu skrenda, tai aš tikrai labai sunerimstu, nes kartais vaikai labai gerai integruojasi į tą užsienio terpe ir jiems ko gero vėliau net ir psichologiškai sunku, gana sunku grįžti ir tuos nutrūkusius ir kitokius socialinius saitus užmegzti. <...> Tai vat dėl šitos priežasties emigraciją aš ir

							vertinu daugiausia kaip neigiamą reiškinį."
46.	„Galiausiai nepriteklių iškamuo tas žmogus su visa šeima iškeliavo į pasaulį laimės ieškoti.”		„Viktoras tikina, kad artimiausiu metu grįžti į Lietuvą neketina, bet negi lietuvis nepasiilsta artimųjų, draugų, lietuviškos duonos?”		„Labai labai varganai buvo galima pragyventi, labai varganai. <...> Dabar įgijau tokią neblogą specialybę - staliaus - ir gan neblogai sekasi. Ir išsilaikiau čia tuos vadinamus egzaminus ir kaip ir dirbu.”		
47.		„Ten jau gyvenantys tautiečiai sako, kad darbo perspektyvos šioje šalyje labai geros. Žinomas ekonomistas, Lietuvos banko Ekonomikos departamento direktorius R.K. teigia, kad turime nedelsiant stabdyti nedarbą.”			„Džiaugiuosi, kad man tikrai nereikia šiuo metu rūpintis tom problemom, kuriomis kai kurie, Lietuvoj ne kai kurie, o dauguma šalies žmonių turi ir labai gaila, kad vis dėlto Lietuvos politika sunkiai sprendžia tas problemas.”	„Praktiškai mokesčių mokėtojų nebeliko beveik, keli liko, sakykim, dešimčiai žmonių. Didžioji dalis sėdi, laukia pašalpu, užsiima kontrabanda, kitaip verčiasi, sukasi.” „Lietuva nuolat pirmauja pagal emigracijos tempus tarp visų kitų šalių. <...> Tai rodo, kad tikrai kažkas negerai šitoj karalystėj, <...> bet deja nelabai kas keičiasi, kad mes galėtume sukurti tiems žmonėms geras sąlygas čia, Lietuvoje.” „Lietuva yra tarpinė stotelė emigrantų.”	
48.							
49.							
50.							„Ekonominė situacija šiuo metu yra labai bloga ir žmonės turi pagrindo, priešasčių, kodėl ten vyksta, o kitas dalykas, kad kuo daugiau išvyksta, tuo yra lengviau išvykti: ir Londone, ir Dubline jau yra puikiausios infrastruktūros (laikraščiai, internetiniai puslapiai, įdarbinimo agentūros ir darželiai, ir kalba, ir parduotuvės, daugybė tokių).

4 priedas. Gyvenimo istorijų interpretavimas.

Laidos nr.	1. Papildomų klausimų formuluo-tės.	2. Laidų vedėjų replikos.	3. Apibendrinantys pasisakymai.	4. Retorikos ypatumai.
1.	<p>„Konstruotojas: Jūs nesijaučiat nukentėjęs?</p> <p>Pašnekovas: Tikrai nesijaučiu nukentėjęs, aš tik jaučiu, kad tas pirštas man dar ir pliusų atnešė.”</p> <p>„Žurnalistė: Ir Jum taip būdavo?</p> <p>Pašnekovė: Buvo.</p> <p>Ž: Kur nakvodavot?</p> <p>P: Mašinos, taip.</p> <p>Ž: Betgi sunku? Nepatogu?</p> <p>P: Taip būdavo, prisipučiam čiužinukus, gale į mašiną.”</p> <p>„Pašnekovas: Tai nuvežė į lignoninę ir susiuvo.</p> <p>Žurnalistė: Prisiuvo?</p> <p>P: Prisiuvo. Su tokia tikimybe m-m-m, vienu žodžiu kaip pasakė, mažai šansų, kad prigis tas piršto galiukas.”</p> <p>„Žurnalistė: Jis nepažino Jūsų?</p> <p>Pašnekovė: Jis atpažino po to ir jis verkė vaikas, jis nekalbėjo, o jis verkė.”</p>	<p>„Rūta ir Arūnas į Norvegiją atsivežė tik jauniausią sūnų, likę trys vaikai toliau gyvena Lietuvoje. Svetimoje šalyje jie gyventi nenori ir tik jaunėlis Ugnius, regis, pasirinkti negali, po metų jis turės pradėti lankyti norvegišką mokyklą. Tai gal Rūta ir Arūnas pagaliau grįš namo?!”</p>	<p>„Bet „Emigrantų” laida ne kelionių žurnalas, todėl pažvelkime į kitą Norvegijos veidą – rūstų ir negailestingą, kuris atsiveria svetimšaliams emigrantams.”</p>	<p>„Norvegijoje šiuo metu gyvena ir dirba apie 40 tūkst. lietuvių. Kai kurie iš jų dirba nelegaliai, kiti tik vasaromis, dar kiti svetimoje šalyje jau tvirtai įleido šaknis ir į tėvynę neskuba. Tačiau kas turtingojoje Norvegijoje laukia lietuvių emigrantų - ar čia teka pieno upės, ar stūkso medaus kalnai, o gal pinigai auga tiesiog ant medžių?!”</p>
2.		<p>„Savanoriams mokytojams tenka įveikti ne tik kalbos barjerą, suderinti skirtingų amžiaus grupių vaikų interesus - rimtas iššūkis net ir profesionaliam pedagogui.”</p>	<p>„Štai šis mokyklinio varpelio garsas kviečia į pamokas ne kokiam Lietuvos kaime, bet Didžiosios Britanijos sostinėje Londone. Lietuviškas žodis čia skamba kiekvieną šeštadienį. Kiekvieną šeštadienį čia susirenka kelios dešimtys lietuvių vaikų. Tokių lietuviškų savaitgalio mokyklėlių Londone - tik keturios, Jungtinėje Karalystėje - septynios.”</p>	<p>„Emigracijos mastai sunkiai suvokiami. Kasmet į užsieny išvažiuoja dešimtys tūkstančių lietuvių. Dauguma jų jauni žmonės su mažais vaikais. Daug vaikų gimsta jau ten, - užsieny - ir visi jie priversti lankyti angliškas mokyklas, kur bendraklasiai užsieniečiai, o visi dalykai dėstomi anglų kalba.”</p>
3.		<p>„Tačiau, akivaizdu, Miglė neketina sėdėti sudėjusi rankų.”</p> <p>„Šypsenos ar sunkumai svetimoje šalyje lietuviems emigrantams netrukdo įsitvirtinti ir džiaugtis gyvenimu svetimame krašte, bent jau kol kas.”</p>		<p>„Šimtai specialistų išvažiavo iš Lietuvos ir tik keletas grįžo atgal. Kiti - tokie kaip Miglė - tvirtai įleido šaknis svetimame krašte. Protų nutekėjimas - taip vadinasi šis, jau seniai Lietuvoje rūpestį keliantis reiškinys.”</p>
4.			<p>„Ambasadros darbuotojai sako, kad kasmet Didžiojoje Britanijoje gimsta tūkstančiai emigrantų vaikų, taip pat daugėja svečioje šalyje įregistruotų santuokų, dažniausiai lietuvių, tačiau pasitaiko, kad lietuvaitės išteka už svetimšalio ar atvirkščiai - lietuviai veda brites.”</p>	<p>„Lietuvai tapus ES nare emigrantų srautai pasiekė sunkiai įsivaizduojamus mastus. Dauguma į užsienį lėkė lyg akis išdegę, negalvodami, kas jų laukia svetur, klaidingai įsivaizduodami, kad ten stūkso aukso kalnai, o pinigai tiesiog iš dangaus byra.</p>
5.	<p>„Žurnalistė: O airišką mokyklą taip pat lankote?</p> <p>Pašnekovė: Taip.</p> <p>Ž: O kodėl?</p> <p>P: Todėl, kad lietuviškai gali šnekėt, airiai nesupranta lietuviškai.</p> <p>Ž: O anglų kalbą Jums yra lengvesne ar lietuvių?</p> <p>P: Lietuvių.”</p>		<p>„Prieš šešerius- septynerius metus Airijoje buvo ekonominis pakilimas: vyko daug statybų, atsidarino įmonės ir šaliai kaip niekada reikėjo naujos darbo jėgos. Šią spragą užpildė emigrantai iš įvairiausių šalių. Daugelis jaunų šeimų iš Lietuvos į Airiją vyko su mažamečiais vaikais, kiti vaikų susilaukė jau</p>	

			būdami užsienyje. Kad ir kokioje šalyje gyventų, visi mokyklinio amžiaus vaikai turėjo lankyti mokyklą, tačiau ką daryti, jei toje mokykloje niekas daugiau nekalba lietuviškai, kaip mažam vaikui prisitaikyti užsienietiška kalbančioje aplinkoje ir kaip nepamiršti savo gimtosios kalbos.	
6.	<p>„Pašnekovė: Čia priklauso nuo šitos va planai mergaitės, nes jinai antri metai mokykloje ir jeigu jinai toliau norės studijuoti Lietuvoje, tai grįšim į Lietuvą, o jeigu jinai norės būt čia, būsim čia.</p> <p>Žurnalistė: Tai jos klausite?</p> <p>P: Aišku jos klausim, nes mes dėl vaikų ir gyvenam, dėl vaikų ateities.</p> <p>Ž: O iš kur jinai žinos, kur jai geriau, jei nebuvo Lietuvoje?</p> <p>P: Nu jinai buvo Lietuvoje, buvo, bet mes kalbam, kad mūsų namai Lietuvoje, mes nesakom, kad nevažiuok tenai.”</p> <p>„Pašnekovė: Privažiavom prie sienos ir mūsų nepraleido.</p> <p>Žurnalistė: O kodėl?</p> <p>P: Nepraleido vien dėl to, kad lietuviai, kad reikėjo iškvietimų specialiu.”</p>	<p>„Prieš Lietuvai įstojant į ES į Angliją važiuoti ir būti neįleistam buvo įprasta. Sieną kirsdavo tik nedaugelis Lietuvos piliečių. Nusivylę, kelionėje išleidė paskutines santaupas ir praradę viltį gyventi geriau dauguma iš jų sugrįžo ir tik kai kurie išdrįso tęsti kelionę ir laimės ieškoti kitose šalyse.”</p>	<p>„Nepaisant to, kad su tėvyne ryšį Marija jau sako seniai praradusi, bet lietuviškos stengiasi nepamiršti. Mama su vaikais kalbasi lietuvių kalba ir mano, kad ateityje vaikai patys nuspręs, kuri kultūra jiems priimtinesnė.”</p>	<p>„Dar lankydami Airijoje, girdėjome pasakojimus, kad Š. Airijoje neretai protestantai subraižo ar padeginėja automobilius, sukeldami gaisrus jų namuose, esą protestantas katalikui net namo nenuomuos ir neparduos. Toks didelis nenoras išleisti katalikus į savo tarpą.”</p>
7.	<p>„Žurnalistė: Jūsų vyras Romas kvietė Jus gyventi į Vokietiją, ką Jūs apie tai tuo metu galvojot?</p> <p>Pašnekovė: Utopija, paprasčiausiai utopija.</p> <p>Ž: Vokietija buvo nepasiekiamas ar neįdomi?</p> <p>P: Oi labai įdomu, aišku, viskas labai įdomu tikrai tiek, kad be kalbos. Kalbos aš nemokėjau, aš nežinojau, ką aš ten iš viso darysiu.”</p> <p>„Žurnalistė: Tai, tarkim, jeigu vaikai sakyti – važiuojam į Lietuvą?</p> <p>Pašnekovė: Aš važiuočiau.</p> <p>Ž: Norėtumėt?</p> <p>P: Aš visados norėjau.”</p>	<p>„Mergina, kurią duoti interviu įkalbinėjome net kelias savaites, tuo tarpu jos mamą radome Lietuvoje.”</p>	<p>„Beveik kaip pasaka prasidėjo Venckų šeimos emigracija į Vokietiją.”</p>	<p>„Darbo pasiūlymas dirbti masażuotoju moderniam sveikatingumo center Vakarų Vokietijoje sovietiniais laikais buvo kažkas ypatingo, tačiau vienintelė problema tuo metu slėgusi Romo pečius buvo už daugiau nei tūkstančio kilometrų Lietuvoje gyvenanti jo šeima. Tad įkalbėti žmoną Gražiną ir vaikus vykti į Vokietiją tapo pirmuoju Romo išbandymu.”</p>
8.	<p>„Pašnekovė: Ne, tai aš manau čia yra tėvų atsakomybė, kad vaikai kalbėtų gimtąja kalba. <...> Mums tai buvo svarbu, kad jie kalbėtų.</p> <p>Žurnalistė: Jūsų vaikai grįždavo namo ir bandydavo, norėdavo kalbėti norvegiškai?</p> <p>P: Kartais arba žaisdami, arba tarpusavyje, kad greičiau, jiems greičiau, kiek aš supratau, būdavo išsireikšt norvegiškai negu lietuviškai.”</p>	<p>„Atrodo, kad tarp norvegių merginų ir lietuvių mokytojos užsimezgė tvirti ir šilti santykiai.”</p>		
9.		<p>„Bet ar viskas svetimose šalyje taip gera ir gražu, kaip atrodo iš pirmo žvilgsnio.”</p>	<p>„Lietuviai Ispanijoje daugiausiai koncentruojasi dviejuose regionuose - Valencijos apylinkėse ir Andalūzijoje. Pastaroji ryškus lyderis pagal čia gyvenančių lietuvių skaičių. Ilgą laiką vienintelis oficialus ryšys siejęs emigrantus su tėvyne buvo ambasada, bet iki jos šeši šimtai kilometrų dažnai neprivažinėsi. Padėtis pasikeitė, kai prieš keletą metų tuometinis Lietuvos ambasadorius V.D. prikabino Almerijoje gyvenančių teisininkų tapti Lietuvos garbės konsulu Andalūzijoje.”</p>	<p>„Saulėtoji Ispanija. Pirmieji mūsų emigrantai daugiau nei tris tūkstančius kilometrų nuo Lietuvos nutolusią šalį pasiekė maždaug prieš septynerius metus. Tais laikais tam, kad pasmerktum save nelegalaus emigranto likimui nepažįstamoje šalyje reikėjo giliai širdyje turėti avantiūristo gyslelę.”</p>

10.	„Pašnekovė: Bet aš nežinau, ar žmonės Lietuvoje būtų taip suinteresuoti kaip čia. Žurnalistė: Kodėl?”	„Pamokų tikslas nuo mažens mokyklėlę lankančius vaikus paruošti tarptautiniam anglų kalbos egzaminui. Būdami septyniolikos jie jau puikiai kalba angliškai ir gavę atestatą, laiko tarptautinį egzaminą. Tuo tarpu Skaistė sako anglų kalbos išmokusi savo gimtojo miesto Kuršėnų vidurinėje mokykloje. Paklausta, ar norėtų tą patį darbą dirbti savo gimtajame mieste, Skaistė tik nusišypsavo.”	„Ispanai jau seniai vadinami emigrantams viena iš tolerantiškiausių tautų. Galbūt todėl maždaug prieš septynerius metus, tikėdamiesi geresnio ir sotesnio gyvenimo dauguma tautiečių rinkosi ne lietingą ir vengiančią kitataučių Angliją ar kitas valstybes, kuriose kalbama Lietuvos mokyklose išmoktomis kalbomis. Dauguma išvykusių į Ispaniją trumpam Viduržemio jūros pakrantėje gyvena iki šiol.”	„Ispanija yra daugiatautė šalis. Joje gyvena galai, baskai, katalonai, o didžiąją šalies gyventojų dalį sudaro ispanai. Kiekviena tauta turi savo autonomiją, yra išlaikiusi savo kalbą papročius ir savią kultūrą. Pietinėje Ispanijos dalyje apsigyvena daugiausia emigrantų ne tik iš Lietuvos, bet ir iš kitų valstybių, Valencijos, Almerijos, Alikantės regionai žymūs milžiniško dydžio šiltnamiais ir šimtus kilometrų nusidriekusiomis mandarinų plantacijomis.” „Visi Ispanijoje sutikti tautiečiai prisipažįsta žinantys, kad laisvų darbo vietų Lietuvoje yra daug, bet į lietuvių darbdavių viliones sugrįžti jie nereaguoja, esą atlyginimai vis dar maži.”
11.		„Gintaras pakviečia mus į vieną iš savo parduotuvių Londone. Vos peržengęs durų slenkstį pasijunti lyg per vieną akimirką atsідūręs Lietuvoje ir ne vien dėl to, kad ant maisto produktų etikečių puikuoja lietuviški pavadinimai. Čia lietuviškoms parduotuvėms įprastas lentynų išdėstymas, švara ir tvarka, nebūdinga mažytėms angliškomis krautuvėlėms ir, žinoma, prekės, kurių nė su žiburiu nerasi kitur Londone.”	„Dauguma į Didžiąją Britaniją atvykusių emigrantų ieško samdomo darbo. Vieniems pasiseka uždirbti daugiau, kiti - lieja devynis prakaitus ir vos galą su galu suduria. Ir tik nedaugelis tautiečių išdrįsta imtis savo verslo. G.O. su žmona Rita vieni iš tokių.”	„Lietuviškų prekių parduotuvės Anglijoje dygsta kaip grybai po lietaus ir aišku kodėl - kasmet čia atvažiuoja kelios dešimtys tūkstančių lietuvių emigrantų. Verslininkams - pelnas, o tautiečių emigrantų jau nebekamuoja cepelinų ilgesys.”
12.	„Kodėl anoniminių alkoholikų klubo simbolis yra kupranugaris?” „Pašnekovas: Nu šiaip aš norėčiau kokius septynis metus čia atidirbt. Žurnalistė: Septynis metus, taip ilgai? P: Taip, ne mažiau. Ž: O kodėl taip ilgai? P: Kad uždirbt pinigų.”	„Draugiški ir malonūs žmonės deja nebuvo jau tokie draugiški. Darbo buvo mažai, o pragyvenimas Norvegijoje brangus.”		„Tačiau kiek tokių, atvykusių į Norvegiją, kurie nemoka kalbos, neturi pinigų ir aišku jokių garantijų gauti darbo?! O kiek tokių, kurie iki šiol dirba nelegaliai?!”
13.		„Anglijoje Laura matė ir šilto ir šalto, tačiau šiandien ji - verslo konsultavimo firmo savininkė ir anglų aristokrato sužadėtinė.” „Kai laisvai, be mažiausio akcento laisvai kalbanti mergina prabyla angliškai, galima galutinai susipainioti - atrodo, kad stilinga ledi ką tik atėjo iš anglų aukštuomenės arbatos vakarėlio.”	„Šįkart laidoje “Emigrantai” apie tai, kas per šalis toji Ispanija. Kokie ispanų papročiai ir ipročiai, kultūra ir klimatas, kaip jie žiūri į lietuvius ir kitus emigrantus. Apie visa tai - ten gyvenančių lietuvių akimis.”	„Prieš septynerius-aštuonerius metus, kai į Ispaniją atvyko pirmieji emigrantai iš Lietuvos, niekas šioje šalyje nežinojo nei kas ta Lietuva, nei kur ji yra. Tradiciškai išėivis iš buvusios Tarybų sąjungos buvo laikomas rusu, o dar menkiausiai išsilavinę iš viso neskyrė Rytų ir Vidurio Europos tautų.”
14.	„Žurnalistė: O tai kuris buvo pirmas? Pašnekovė: Pirmas - šeimos galva (juokiasi). Pašnekovas: Sugalvojom abu.”	„Dvi savaites emigrantų filmavimo grupė dirbo Airijoje.” „Į Airiją, kaip ir į Angliją ar Ispaniją vykome susitikti su čia gyvenančiais lietuviiais.” „Atrodo, kad po karšta Ispanijos saule galima susitikti tautiečių, atvykusių iš įvairiausių Lietuvos kampelių.”	„Daugiau nei dešimt skirtingų žmonių likimų ir istorijų. Kodėl jie čia? Kuo jie verčiasi? Kiek uždirba? Kodėl paliko Lietuvą? Kaip gyvena jų vaikai ir ar nejučia nostalgijos tėvynei? Naujas, šokiruojantis ir jaudinantis emigrantų ciklas - Airija.”	„Tačiau ne visų emigrantų kelias čia rožėmis klotas.” „Gerokai nustebino ir tokie Antano žodžiai, jog lietuviai iki šiol būdami toli nuo gimtinės nėra linkę tarpusavyje labai glaudžiai bendrauti. Lietuvis lietuvių gatvėje visada atpažins, tačiau retai kada pasisveikins, o ištikus bėdai dažniausiai atsuks tau nugarą.”

15.	<p>„Pašnekovė: Sakyčiau visiškai jokios baimės aš neturėjau. Žurnalistė: Tai drąsi buvote? P: Taip.”</p> <p>„Pašnekovė: Tiesiog jaučiau, kad viskas bus gerai. Žurnalistė: Ir nuojauta neapgavo? P: Ir nuojauta neapgavo.”</p>	<p>„Prisiminusi tas dienas dabar jau su šypsena veide atvirauja lietuvė.”</p> <p>„Jaunieji tėvai visgi pasigenda lietuviškos vidurinės mokyklos Airijoje.”</p>		<p>„Kai Rima kelėsi gyventi į Kroatiją, Lietuvoje vyko perversmas ir didžiuliai politiniai pokyčiai, tad visus dokumentus jai pavyko susitvarkyti greičiau nei tai būtų užtrukę tais laikais, kai Lietuva priklausė Sovietų Sąjungai.”</p>
16.	<p>„Pašnekovas: Nebūsi vis tiek tu niekad ispanas. Žurnalistė: Nors ir kalba mokėtum? P: Be abejo, nebūsi vis tiek.”</p>	<p>„Kad ir kaip lietuvių žavėtų Ispanijos egzotika, Ramūnas sako, vis tiek čia jaučiasi svetimu.”</p>	<p>„Katalikų bažnyčia Anglijoje nuo seno buvo žinoma kaip kovotoja už socialinį teisingumą.”</p> <p>„Anot Ramūno, abejonę dažnai išsklaido pokalbiai su tėvais. Jie skambina, skatina sugrįžti, pasakoja apie dabartinę situaciją Lietuvoje. Jauna šeima, sako, norinti, kad vaikas matytų savo senelius, augtų savoje kultūroje ir pirmuosius žodžius ištartų lietuviškai.”</p>	
17.	<p>„Pašnekovė: Šioms pareigoms nebūčiau net drįsusi rašyti pareiškimo į darbą. Žurnalistė: Tai kaip išdrįsot? P: Mane susirado? Ž: Kas? P: Per profsąjungas ir bankas ieškojo tokio įdomaus profilio specialisto darbui su Rytų Europa.”</p>	<p>„Važiuojame į nedidelį Anglijos mastais matuojamą miestą. <...> Žinome, kad čia apsigyveno nemažai lietuvių, kurie randa darbą fabrikuose ir laukuose.”</p>	<p>„Jolanta į tėvynę kol kas neskuba, bet sako apie tai dažnai galvojanti, ypač dėl sūnaus, kurį norėtų leisti į lietuvišką mokyklą.”</p> <p>„Variniai stogai ir bokšteliai, parkai ir skverai, tai – Danijos sostinė Kopenhaga. Visų atvykusiųjų ant kranto laukia undinė. Pasakos herojė savo balsą iškeitė į galimybę būti šalia princo.”</p>	
18.	<p>„Žurnalistė: Jūs turėdavot prašyt kiekvieną kartą? Pašnekovė: Aš neprašydavau, jis tiesiog, ne, jo buvo aukšta kultūra, jisai suprato, kad jisai moka, bet jisai buvo nelaimingas. Ž: Jis jautėsi išnaudojamas? P: Aš nežinau.”</p> <p>„Pašnekovė: labai bandė dukra kiltis į mūsų gyvenimą ir kai ji įsikišo, tai ir užsibaigė mūsų gyvenimas. Žurnalistė: O ką jinai darė? P: Nu jinai siuntė laiškus, jinai jam sakydavo – jeigu tu gyvensi su ja, mes pas tave neateisim.”</p>		<p>„Bet ar tikrai viskas taip gražu, kaip atrodo iš pirmo žvilgsnio?! Ar užsieniečiai vyrai tokie geri savo žmonoms?!”</p>	<p>„Vyru ir moterų lygybė – Skandinavijoje jau daugelį metų tai nėra tušti žodžiai. Tai, kas lietuvi moteriai yra vyrų mandagumo gestas, skandinavei moteriai atrodys kaip įžeidimas.”</p>
19.	<p>„Pašnekovė: Tai aš dar ir šeštadieniais dirbau. Žurnalistė: Daug norėjot pinigų uždirbt gal? P: Nu ne tiek gal kartais pinigų, kiek tą laiką reikėjo užmušinėti kartais.”</p> <p>„Pašnekovė: Būna, kad nesumoka pinigų. Žurnalistė: Apgauna? P: Apgauna, vargsta.”</p>	<p>„Geras atlyginimas ne mažiau svarbi priežastis rinktis emigranto dalią.”</p> <p>„Adelė iš Mažeikių buvusi pradinių klasių mokytoja apie gyvenimą svetimose šalyje niekada negalvojo. Kaip atsitiko, kad vieną dieną moteris atsidūrė Anglijoje?!“</p> <p>„Apie tai, kas ir kodėl apgavo Adelę ir jos sūnų šį vakarą dar kalbėsime, tačiau pradėkime iš pradžių.”</p> <p>„Skaudžiausia, kad lietuvius apgaudinėja patys lietuviai.”</p>	<p>„Netoli Danijos sostinės mažas miestelis Hvalco. Nors tai nedidelis miestas, bet gatvėse šurmuliuoja žmonės. Ryškios parduotuvių vitrinų vilioja užsukti.”</p>	<p>„Aferistai bet kokia kaina siekiantys pasipelnyti iš dorų žmonių. Jų pilna visur, jų netrūksta ir Anglijoje. Kai vieni emigrantai lieja prakaitą uždirbdami kiekvieną centą, tuo metu kiti sąžiningai dirbti nenori. “</p>
20.	<p>„Pašnekovė: Kitą dieną po operacijos vergdama galvoju, Jėzus Marija, tiek daug laidų ir visur prijungti, morfinas prijungtas, jei tik galėčiau iki lango dašliaužti, iškrisčiau, kad nesikankint. Žurnalistė: Taip buvo sunku? P: Labai buvo sunku.”</p> <p>„Žurnalistė: Bet per tą laiką galima ir numirt? Pašnekovė: Galima.”</p>	<p>„Tačiau tai dar ne viskas. Prieš kelerius metus dėl airių medikų aplaidumo ir laiku nepastebėtos ligos savo vyrą palaidojo Alos draugė.”</p>		
21.	<p>„Pašnekovė: Aš norėjau mažo namuko, bet sodas didelis ir pilnas</p>	<p>„Be abejo nė žodeliu neužsiminta apie priežastis, kodėl tie lietuviai</p>	<p>„Miunchenas, Bavarijos žemės centras, vienas gražiausių</p>	<p>„Dvi emigrantų kartos: senoji ir nostalgija</p>

	<p>senų medžių. Žurnalistė: Kaip Lietuvoj? P: Kaip Lietuvoj... Ir kai ateina italai, tai sako <...> "čia visai neitališkas sodas". „Pašnekovė: Tą pačią dieną jis pasipiršo man. Žurnalistė: Tą pačią dieną? P: Tą pačią dieną. Aš maniau, kad beprotis, iš pradžių.”</p>	<p>rinkosi Vakarų Vokietijoje ir vargą vargdami, su ašaromis minėdami Lietuvos vardą taip ir nepatraukė atgalios, tėvynėn.” „Ir be abejo su nostalgija mena tuos laikus, ir visa, kas lietuviška.” „Bene labiausiai stebina tai, kaip ponija Vanda kalba lietuviškai. Juk metai, kai gimtąja kalba beveik nekalba skaičiuojami jau dešimtimis. Tačiau ant jos stalo lietuvių autorių knygos, o šaldiklyje - lietuviškas aguonų pyragas.” „Štai taip netikėtai vengras A.Š.H. išiveržė į Vandos gyvenimą.” „Ir vis dėlto, savi marškiniai visuomet arčiau kūno.”</p>	<p>Vokietijos miestų. Anot lietuviškosios tarybinės enciklopedijos, po Antrojo pasaulinio karo Miunchene apsistojo lietuvių, pasitraukusių iš Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos. Iki 1947 - ujų veikė kelios lietuvių stovyklos, kuriose gyveno apie du tūkstančius žmonių.” „Kitoje laidoje tai, ką turi žinoti kiekvienas potencialus migrantas - atvirai ir be užuolankų.”</p>	<p>Lietuvai, viskam, kas Lietuvoje išgyventa, sutikta, pamatyta, apie tai rašomos knygos; ir naujoji emigrantų karta, pasakojimai apie Lietuvoje išgyventas patyčias, tai, ką net nemalonu prisiminti.”</p>
22.	<p>„Pašnekovė: Aš kai neįstojau Lietuvoje į universitetą, nusprendžiau važiuoti į Vokietiją. Žurnalistė: Ir taip lengvai, be jokių ten ilgų apmąstymų, kad gal sunku bus ne Lietuvoje? P: Iš pradžių aš siek tiek bijojau dėl kalbos.” (2008-03-19) „Pašnekovas: Aš esu lietuvis, tėvas, gimęs Lietuvoj, bet jis nėra pripažįstamas kaip lietuvis? Žurnalistė: Dėl to, kad gimė Urugvajuj? P: Dėl to, kad negimė, negimė Lietuvos žemėj.” „Žurnalistė: O tai kuo Vladimiras Jus patraukė? Pašnekovė: Jisai elgėsi su manim kitaip nei kiti vyrai. Ž: Na pavyzdžiui? P: Jisai būdavo su manim šalia, kai man jo reikėjo.”</p>	<p>„Ko gero tai skaudžiausia tema visoms trimis. Seserys Sabina ir Alina nėra matę savo tėvo. Išsigandęs astakomybės jis dingo iš jų gyvenimų, joms dar net negimus.” „Meile, kaip gyveni?” „Likimo ironija, bet Sabinai atvykus į Vokietiją, po savaitės susitvarkiusi visus reikiamus dokumentus, pasirodė ir ta kita mergina, Sabina liko be darbo.”</p>	<p>„Trikampyje tarp Lietuvos, Ekvadoro ir Vokietijos pasiklydus meilė.” „Jausmų migracija pasaulio platybėse.”</p>	<p>„Miunchenas, Bavarijos žemės centras, aplink ištisi apynynų plotai. Kiekvienų metų spalį tas derlius gausiai laistomas ne tik pačių bavarų, bet ir turistų iš viso pasaulio. Švenčiama ne dieną ir ne dvi.”</p>
23.	<p>„Žurnalistas: Tu milijonierium greit būsi? Pašnekovė: Taip, kodėl gi ne (juokiasi). Ž: Kur pinigus dėsi? P: Ką aš žinau.”</p>	<p>„Nustebino aktorių ir rusų požiūris į darbą, baigėsi sovietiniai laikai, o kino studijų darbas vis labiau panašėja į Holivudą, skaičiuojama kiekviena minutė.”</p>		<p>„Skirtingų likimo vingių į Maskvą nublokšti garsūs Lietuvos žmonės. Jų pavardės puošia pasaulinio lygio žurnalus. Vieni čia atvyko pasirašę milijoninius kontraktus, kiti iš Lietuvos išvyko skurdo vejami.”</p>
24.		<p>„Kaip danguje, taip ir ant žemės, kaip Lietuvoje, taip ir Švedijoje.”</p>	<p>„Specialusis mūsų reportažas iš Pietų Švedijos. Į laidą pagalbos kreipėsi ten miškuose nelegaliai jau aštuonerius metus ten dirbantis lietuvis. Vyras susilaužė koją, nebegali dirbti ir nežino kas sumokės medikams šimtą tūkstantines sumas už gydymą.”</p>	
25.	<p>„Pašnekovas: Mums grįžus, tai labai pajutom to skirtumo. Žurnalistas: O finansiška, kur yra lengviau išgyventi? P: Finansiška, tai nu čia vėl toks ekonominis klausimas. Finansiška dabar panašiai.”</p>	<p>„Kažin, ar panašius darbus dirbdamas Lietuvoje, Edmundas būtų suprastas, tačiau Amerikoje ekskunigas nieko nestebino.” „Gal kiek keista, tačiau nuoma net truputėlį brangesnė nei Amerikoje.” „Keista, tačiau prestižiniuose universitetuose išsimokslinusi mergina, sugrįžusi į Lietuvą pasijuto niekam nereikalinga, nors užsienyje jos diplomas galėtų atverti ne vienos garsios kompanijos duris.”</p>	<p>„Ko randa prieš kelis metus iš Lietuvos išvykę ir dabar sugrįžę lietuviai? Kaip mūsų šalis pasikeitė per paskutinius metus?”</p>	
26.	<p>„Žurnalistė: O Tau sunku buvo pradėti? Pašnekovė: Labai, labai buvo sunku, nes iš tikrųjų lėšų kažkokių</p>		<p>„Seniai jums norėjome papasakoti apie Švedijos lietuvius. Apie du mūsų tautiečius iš tos šalies, tiesa, jau pasakojom.</p>	

	<p>tokių neturėjau. <...> Čia aš buvau niekas.”</p> <p>„Žurnalistas: O tai kaip šiandien gyvena Švedijos inžinierius, dirbantis pagal specialybę?</p> <p>Pašnekovas: Švedijos inžinierius, dirbantis pagal specialybę gyvena gerai, manau, manau, kad nieko netrūksta. Gyvena kaip vidutinis švedas.”</p> <p>„Pašnekovė: Aš visą pabaigą pasakiau pati.</p> <p>Žurnalistas: Pabaigą, tai ką?</p> <p>P: Aš pasakiau, kad mes negalėsime gyventi ir būti kartu.”</p>		<p>Prisiminate Kr.... miškuose koją lūžusį Henriką iš Vilniaus ir visas jį dėl to ištikusias bėdas.”</p>	
27.		<p>„Ir Ernestui teko, vaizdžiai tariant, apkeliauti pusę pasaulio, kad už keturių tūkstančių kilometrų nuo namų rastų laimę su mergina iš savo miestelio.”</p> <p>“Tačiau iš tiesų Inos kaprizai neturėjo būti labai dideli, jei jiedu su vyru darniai gyvena jau ketverius metus.”</p>		
28.		<p>„Laiko nebuvimas ir pojūtis, kad santykiai tarp vaiko ir mamos atšalo - tai kaina, kurią teko sumokėti ir Ilonai.”</p>		
29.		<p>„Matyt, iš tiesų turėjo taip įvykti ir taip sutapti, kad Valdas būtent šias dvi savaites buvo Lietuvoje.”</p>	<p>„Šį vakarą papasakosime Jums dvejas tarptautines istorijas.”</p>	
30.		<p>„Gal iš tiesų reiktų atidžiau pasižiūrėti, kur esame, ir ką mes mokame. Gal tuomet tikrai nereikės ieškoti laimės užsienyje, kur, kaip sakoma, pieno upės ir sūrio krantai.”</p>	<p>„Norėčiau šią laidą baigti kur kas optimistiškesnėmis nuotaikomis.”</p> <p>„Likite Lietuvoje!”</p>	
31.	<p>„Pašnekovas: Galas, tai košmaras buvo, nes nu mus ten kaip kokius nusikaltėlius paėmė. Naktį atvažiavo į kepyklą, atvažiavo šeštas skyrius.</p> <p>Žurnalistė: Milicijos?</p> <p>P: Taip.”</p>	<p>„Taip Drašutis vėl atsidūrė Lietuvoje. O vėliau galėjo atsipūsti, nors be cento, bet bent jau tarp savų.”</p>		
32.		<p>„Jau seniai nenustembame, kai mūsų laidų herojai kreipiasi į mus iš viso pasaulio.”</p>	<p>„Išdraskytos šeimos daugiamečio gyvenimo slėpiniai.”</p>	
33.				
34.	<p>„Žurnalistė: Atskridot specialiai į susitikimą mūsų laidoje?</p> <p>Pašnekovė: Taip, vat būtent, jo.</p> <p>Ž: Neabejojot nė minutės?</p> <p>P: Nu ne, tikrai ne, nėra dėl ko abejot.”</p>	<p>„Bet mes ją radome ir vakar šnekinome ją Karmėlavos oro uoste.”</p>		
35.		<p>„Lietuva Marijos akiratyje atsirado neatsitiktinai.”</p>	<p>„O dabar prašome suklusti visus Alytuje gyvenančius Sereičikus arba žmones, kuriems ši pavardė nėra svetima. Vienos Sereičių šeimos jau daugel metų ieško artimieji iš Brazilijos. Tad būkite atidūs tam, ką netrukus papasakosime.”</p>	
36.		<p>„Tiesa, jis negyvena Lietuvoje.”</p>		
37.		<p>„Regis net ir uždirbami dideli pinigai emigracijoje, neatstoja šeimos, draugų, artimųjų ir galų gale pačios Lietuvos.”</p>		
38.			<p>„Netrukus dar viena skaudi istorija.”</p> <p>„Visada yra vilties, jog tai, kas atrodo daug metų yra nepasiekiamas, neišaiškinamas, vieną dieną tarsi priartės ir išrėks - štai ta tiesa, kurios daug metų nežinojai, tik labai norėjai pažinti.”</p>	

39.			„Sunkesnė būtis yra geriau nei suluošintas vaikas.”	„ Jau atrodė, kad emigracija iš Lietuvos slobsta, bet ši krizė ją vėl įkvėpė. Išvažiuojančiųjų skaičiai dar nesiekia 2005 metų aukštumų, tačiau prognozuojama, kad nedarbui Lietuvoje augant tokiais tempais kaip dabar, iki 2015 metų dėl šios ekonominės krizės Lietuvą gali palikti apie 100-150 000 darbingų šalies gyventojų. ”
40.		„Vėl į viršų šovusios emigracijos priešastys akivaizdžios, daugiau nei akivaizdžios.” „Dabartinius emigrantus drąsiai galima vadinti krizės emigrantais.”		„Pirmoji banga – XIX a. vid.-pab. Carinio režimo išvarginti žmonės ieško laimės Amerikoje, kuriuos pasitinka laisvės statula. Tačiau jie ne vieni tokie: į Ameriką masiškai traukia airiai, italai, lenkai ir kiti europiečiai. Antroji banga – praūžęs Antrasis pasaulinis karas – vėlgi bėgimas į Vakarų, vadinamos dipukų stovyklos. Trečioji banga – Lietuvai atgavus nepriklausomybę – vadinamieji ekonominiai migrantai. Ketvirtoji banga – mūsų šaliai įstojus į ES, atsivėrus sienoms – netekome dar šimtų tūkstančių žmonių. Ir galiausiai krizės pikas 2010 metais, kai žmonės ieško nebe geresnio gyvenimo, kai žmonės ieško tiesiog gyvenimo. ” „Šią krizinę emigraciją galima vadinti emigracija su deportacijos prieskoniu. Išvykstama, nes nėra pasirinkimo, kai ankstesnieji emigrantai šalį labiau palikdavo savo noru, pavyzdžiui, ketindami užsidirbti butui Lietuvoje.” „Dar viena ypatybė, išskirianti krizės emigrantus, yra ta, kad daugėja žmonių, kurie po paskolų bumo Lietuvą priversti palikti su nemenka paskolų kupra. ”
41.				„Tėvynėje laimės ir gerovės neradę lietuviai išsibarstę po visą pasaulį. Anksčiau dauguma bėgo nuo okupantų, dabar iš Lietuvos juos gina nedarbo šmėkla. ” „Jeigu nebus imtasi kokių nors priemonių, tai šių metų pabaigoje mes minimaliai neteksime tokio miesto kaip Plungė, kurioje gyvena 23 000 žmonių, na ir maksimaliai kažkur tai Ukmergė, kur 28 000. Taip kad iš tiesų tai yra aktuali problema ir reikia imtis priemonių bandant tvarkyti reikalus čia, Lietuvoje. ”

42.				„Žinoma, kai norisi valgyti bet kokios priemonės bus geros.“
43.			„Eurostat skelbia, kad Lietuvoje sparčiausiai visame pasaulyje mažėja gyventojų. Sociologai teigia, kad ateityje tai lems didžiules socialines problemas. Ekonomistai sako, kad užsienyje gyvenančių tėvynainių parama tėvynėje likusiems giminaičiams smarkiai pervertinama.“	
44.			„Gyventojų pernai Lietuvoje mažėjo sparčiausiai tarp visų Europos Sąjungos šalių. Sociologai perspėja dėl šalies ateities.“	
45.			„Statistikos departamento duomenimis per mėnesį išvykimo iš Lietuvos deklaruoja vidutiniškai po 10 000 žmonių (čia per pastaruosius keletą mėnesių). Ar šis skaičius atspindi realybę? Ką reiškia toks emigracijos mastas ir kaip jis bus jaučiamas ateityje?“ „Tikimės, kad politikai sugalvos, ar tai yra problema, ar tai nėra problema.“	
46.		„Lietuviai Lietuvoje sparčiai nyksta.“	„Kodėl žmonės iš giminės sprunka kaip iš skęstančio laivo?!“	„Už gardesnią maisto kąsnį parsiduodančius emigrantus šalyje likę lietuviai vis dažniau pasmerkia, tačiau gali būti, kad greitai mūsų tautiečiams nebereikės netgi taip toli bėgti, užteks ir Baltijos šalių - darbo užmokesčio dydžiu mus gerokai lenkia ne tik estai, bet ir latviai.“
47.			„Blogoji naujiena: ekonomistai perspėja apie artėjantį visišką Lietuvos krachą.“ „Geroji naujiena: atsiveria milžiniška klestinčios Vokietijos darbo rinka.“ „Tačiau jei iš Lietuvos išskris paskutiniai žmonės, kas liks tėvynėje?!“	„Likę be perspektyvų tėvynėje lietuviai dūmia į užsienį. Prognozuojama, kad tokių pabėgėlių šiais metais gali būti net 100 000. Tai siaubingi skaičiai turint omeny, kad per penkis pastaruosius metus Lietuvą paliko daugiau kaip 150 000 lietuvių. Mūsų šalis pagal emigracijos mastus užima pirmą vietą pasaulyje. Mes net šešis kartus viršijame pasaulio emigracijos vidurkį.“
48.				
49.				
50.	„Migracija šiais metais: jinai kaip nors gerėjo ar priešingai, ta tendencija tik blogėjo?“	„Lietuva labai kenčia nuo migracijos.“		

5 priedas. Emigracija šeiminio streso požiūriu.

Laidos nr.	1. Stresoriai.	2. Resursai.	3. Stresoriaus suvokimas.	4. Stresas.
1.	„Vaikai išgyvena baisias traumas, kada juos palieka tėvai, išvažiavę dirbti į užsienį. Netgi tas mažytis vaikelis, kuriam yra du metai, trys metai, darželio auklėtojos buvo klausinėjamos, kaip jisai“			„Tiesiog po darbo grįžti... Kol darbe, tu dirbi, o kai grįžti namo, tas ir prasideda. Ištiesai visos mintys, vis dėlto 4 mėnesių vaikas tai yra mažas vaikas, buvo labai didelė baimė. Tiesiog aš bijojau, aš su juo telefonu“

	<i>jaučiasi ir kaip jisai atrodo tame darželyje. <...> Ir auklėtojos sako, kad jisai atrodo labai liūdnas, kad jisai iš karto kitaip elgiasi, kad jisai sėdi vienas, kad jisai kažkur kamputyje verkia ir t.t."</i>			<i>taigi negalėjau pašnekėti. Buvo baimė, kad jis manęs nepažins." „Nuo tada mudu su vyru viską darėm, kad tą mažiuką pasiimtumėm su savim."</i>
2.	<i>„Kuo daugiau metų praeina, tuo man sunkiau grįžti, aš jau turiu tai, ką turiu čia, ir šiuo metu grįžus aš galbūt to neturėčiau Lietuvoj." „Iš tiesų vaikai eina į britiškus darželius, į britiškas mokyklas, grįžta vakare, tėvai galbūt pavargę, galbūt nelabai nori bendrauti su vaikais ir jisai kažkuo tik užsiima pats ar sėdi prie kompiuterio. <...> Ir vėlgi taip formuojasi jo žodynas angliškas. <...> Tai yra šeimos problema."</i>	<i>„Na aišku pradžioj informaciją labai rinkomės iš interneto – Pasaulio lietuvių bendruomenė, reiškia Anglijos bendruomenės, Švedija, Kanada. Taip po truputį pradėjom, pradėjom klijuotis."</i>	<i>„Visi jaučiasi labai gerai iš tiesų, Visi iš tiesų jaučiasi labai gerai, nes jeigu mes čia jaustumės labai blogai, mes čia negyventume, mes važiuotume į kitą šalį ar grįžtume į Lietuvą."</i>	
3.	<i>„Aš nesijaučiu išdavikė, užtat tos kalbos ir žeidžia, žeidžia."</i>	<i>„Žinot, aš net nesprendžiu tokių dalykų, aš gyvenu čia, aš labai dažnai Lietuvoj, aš turiu draugų, kurie mane labai lanko, aš jaučiuosi, kad aš palaikau ryšius, nes netgi turiu planą ir truputį pradėjau ruošti bendrų projektų su Lietuva."</i>		<i>„Pirmą mėnesį labai bijojau, kad pinigų nebeliks, bet mes pratę, lietuviai, bulves valgyt, valgiau ir aš."</i>
4.		<i>„Nieko, pradėjau iš tikrųjų nuo indų plovimo, kad pramokt kalbą. <...> Iš vadovėlių praktiškai nieko nesimokiau. Viską va praktika."</i>		
5.	<i>„Ir dabar laukėm, prieš Kalėdas norėjom nuvažiuot, prieš Naujus metus ir suruošt ir naujmetinę dovanėlę <...>, bet taip ir likom namuose. Mes negalėjom nuvažiuot. Nuvažiuoji 1200 km, leidžia 3h pasimatyt."</i>	<i>„Lietuviai, sūnaus draugai, išsiuntė pinigus, kad jis atvyktų liudyti."</i>		<i>„Nuteistojo tėvai sako, kad nors sūnų tenka pamatyti tik kartą metuose, Ispanijos kalėjime sąlygos žymiai geresnės nei Lietuvoje. Čia gyvendami ir dirbdami, tėvai gali padėti ir savo anūkiui, kuris jau 6 metus nematė tėvo ir dabar gyvena su mama ir naujuoju draugu Lietuvoje."</i>
6.		<i>„Šeimininkė mano augino vaiką. Būtent mažiuką mano, o aš ten eidavau dirbt. <...> Jie dar ir vaikštynę nupirko, ir pampersus, nes labai mažai uždirbdavau."</i>		
7.	<i>„Labai įdomu, viskas buvo labai įdomu. Tiktai be kalbos... Kalbos aš nemokėjau, aš nežinojau, ką aš darysiu, ką aš iš viso darysiu."</i>			<i>„Pamatėm, kad vaikų kalba lietuviška jau nyksta, samdėme mokytoją į namus, du kartus į savaitę ateidavo ir su vaikais užsiimdavo."</i>
8.	<i>„Viskas suknista, viskas išversta, gėlės suvartytos, kraupus vaizdas. Dar iš mamos rankų išplėstas vaikas, kai aš šitą sužinojau..."</i>	<i>„Kestas ir Renata nutarė išsiųsti dukrą į Lietuvą pas senelius tol, kol viskas šeimoje susigulės ir nurims." „Parašiau pareiškimą ant jo. Gal būčiau dar pati ir nenuėjus parašyt to pareiškimo, bet paskambinau savo draugei ir pasakiau, kas atsitiko, jinai iškart sako, viskas, tu jį palieki."</i>		<i>„Paprastai, griebė man iš rankų, traukė iš rankų vaiką, bet aš mačiau, kad vaikas cypė, jau kaukė. Ir aš laikau, ir jinai traukia iš manęs vaiką. Tada jau aš paleidau, nes jie man sako, Renata paleisk vaiką, nes vaikui negerai, jaučia Jūsų stresą, nerimą ir vaikas jau pradeda nerimaut." „Aišku tai buvo konfliktas prigėrusio, pergėrusio gal vyro, tikrai neblaivus, pergėres buvo. Susibarėm, gal aš pati išprovokavau tą situaciją, tą barnį tokį prie girto žmogaus. <...> Mergaitė atėjo, pamatė, gal išgirdo tą triukšmą tokį."</i>

				„Bet aš nepamaniau, kad iki tokio lygio, kad galėtų man vaiką iš rankų išplėsti.” „Baltijos jūros pasiilgstu, turbūt to tokio iš vaikystės pasilikusio gero pojūčio, pliažų ir kopų, ir jūros ošimo. Šiek tiek, aišku, pasiilgstu gimtųjų namų ir tos aplinkos.”
9.	„Bet praktiškai vaikai manęs nėra matę. Va dabar, šiais metais, taip, bet visus praeitus metus nesu mačiusi nei kaip vaikas vaikščioti pradėjo, nei kaip dantys išdygo, nieko.”		„Teko ir per balkoną šokti iš antro aukšto ir bėgti nuo jų, nes nežinau, nežinau kaip paaiškinti. Net nežinau, iš kur tie vaikinai buvo. <...> Ir paprasčiausiai persekiojo ir viskas. Pinigų man neteko mokėti. Bet šiaip baimės jausmas.”	
10.	„Pavydi, kad tu čia atvažiavai, kad tau ten sninga pinigais ir kitiems atrodo, kad mes čia atvažiavom ir mums raudonas kilimas po kojom.”	„Vis tiek esam lietuviais ir kalbam namuose lietuviškai. Nu aišku eina jisai į darželį, gal pramoks neišku kurią kalbą pirma, bet kad lietuvių kalbą mokysim, tai tikrai.”		
11.		„Išvykstant dukrą paliko prižiūrėti artimiesiems Lietuvoje.”		„Pati raminau jį ir pati aš jį apraminau. Nurimom, nurimom ir viskas buvo gerai.”
12.	„Jo, buvo faina, kai naujas miestas, nauja šalis, viskas faina, bet kai paskui pasakė, kad negrįšim, tai liūdna pasidarė. Pirmus metus buvo sunku, kol išmokau kalbą, kol naujus draugus susiradau, bet paskiau metai ėjo, geriau Anglijoj, lengviau.” „Vien dėl to, kad vaikas mokytųsi. Jinai norėjo mokytis, o aš viena pati neturėjau iš ko leisti. <...> Nebuvo kito kelio, norėjau leisti vaiką mokytis.”		„Nežinau, dabar galvoju reikia mašiną nusipirkti, nes teises turiu ir galvojam paprasčiausiai butą žiūrėt su dukra, nes vis tiek mes čia gyvensim. <...> Tikriausiai dukra liks, turi draugą ir tikriausiai, kad liks.”	„Kai tik atvažiavom, buvo labai sunku. Pirmiausia tai anglų kalba, kurią mokinausi.”
13.		„Man seniai sakė draugai, kad kinas atsigaua Maskvoje ir turėsiu darbo.”		
14.			„Taip gerai integruojantis, tiesiog gaunasi tokia problema, kad vaikai pradeda kalbėti lietuviškai, versdami tiesiogiai frazė iš ispanų kalbos į lietuvių.”	
15.	„Kol nebuvo lietuvių mokyklėlės, tai namuose netgi pykčiai būdavo. Ateina draugų vaikai pažaisti, tai jie žaidžia tarpusavyje angliškai, nes jie nežino, kaip žaisti lietuviškai. <...> Jie nesupranta, kaip tai yra daroma lietuvių kalboj.”	„Tai po lietuvių mokyklos pasikeitė jų pačių požiūris, jiems net įdomu pasidarė, kaip žaisti lietuviškai.” „Nejuačiu net ir tos labai didelės nostalgijos, nes aišku dažnai ir atvažiuoju, bet jo ta parama man, jo tas rūpestingumas.”		
16.	„Tuo metu buvo labai daug žmonių atvažiavusi laimės ieškoti be pinigų, be pasiruošimo, be ryšių. Yra žmonių, kurie yra apgauti, bet jau dabar yra daugiau informacijos ir Lietuvoje, žmonės mažiau pasitiki tais, kurie pažada aukso kalnus. <...> Visi pasakoja tą pačią istoriją, kad tu turi lenkti nugara, labai sunkiai dirbti, kad galėtum užsidirbti pragyvenimui. Paskui būna lengviau, bet iš pradžių, tai būna labai sunku.”	„Pusbrolis padėjo butą susirast.”		
17.	„Čia yra daug sunkiau daryt viską tą patį, ką ir darai Lietuvoje. <...> Dėl kalbos	„Pediatrias, kuris prižiūri mano vaiką, yra mano pediatras, kai aš dar vaikas buvau.”		„Tuo metu, kai aš dar Lietuvoj buvau, dauguma įsivaizduodavo, kad čia yra

	barjero.” „Teko susidurti tiesiogiai su žmonėmis, kurie tiesiai į akis man pasakė – tu esi užsienietis ir ką tu čia veiki.”			labai gerai, darbas yra labai lengvai randamas, na čia yra tiesiog gera gyvent, bet yra sena partalė – visur gerai, kur mūsų nėra.”
18.	„Tada buvo labai didelis smūgis man pačiai, nes man reikėjo išsiskirti su dukra.” „Ir anyta, ir suaugusios vyro dukterys Zitą ignoravo. Visi buvo nepatenkinti, kad jų tarpe atsirado kitatautė.”	„Bet kada tu gyveni, tu neturi kur dingt, tu tiesiog privalai valdyt tą kultūrą.”		„Tekėdama galvojau, kad turėsiu tokį gyvenimą, kaip ir anksčiau – dirbsiu, kursiu, tik kitoje šalyje ir gyvesniu jau ne viena, o su mylimu vyru. Tačiau jau vestuvių rytą pamačiau, kad vaizduotėje susikurtas gyvenimas buvo tik iliuzija, neslėpdama kartėlio kalba moteris.” „Man buvo stresas, aš nugriuvau. <...> Aš draugų neturėjau, šeimos neturėjau.” „Pradžia buvo sunki už tai, kad sėdėjau namuose, angliškai nekalbu ir niekur negalėdavau išeit. Tada pradėjau mokytis savarankiškai kalbą, po to viena lietuviė pasiūlė darbą, kur jinai dirbo, įsidarbinau ir gyvenimas prasidėjo.”
19.	„Va, pažiūrėkit, kokią žinutę gavau: Teisybė, Londonas mažas ir jeigu dar kada nors pamatysiu šį jūsus numerį, tai jums ir Lietuvoje bus mažai gyvent, Lietuva dar mažesnė, nesunku į svečius užsukt.”	„Mes būtumėm vieningi, mes galėtumėm kažką padaryt.” „Mums buvo lengviau įsidarbinti, nes už mus buvo viskas pagalvota, sutvarkyti darbo leidimai, mums surado darbo vietą.”	„Patinka man tas darbas. Čia mano tiktais bandymas yra pasižiūrėt, o kas gi yra tas užsienis, kol dar metai leidžia.”	„Aš buvau beveik vaikščiojantis lavonas, aš tiek blogai jaučiaus, aš nemoku pasakyti. Aš atvažiavus į Londoną aš metus dar tą skausmą išgyvenau.”
20.	„Nemokančiai angliškai Alai buvo sunku paaiškinti medikams, kaip ji jaučiasi, o tuo labiau suprasti, ką bando pasakyti gydytojai.”	„Dariau viską, ką galėjau, kad tik neprarasčiau dar vieno brangaus žmogaus – sako Raminta, kuri visą laiką buvo šalia draugės ir padėjo jai pačiais sunkiausiais momentais.”	„Čia priprast gali arba labai jauni, arba kurie visai neturi kur grįžt. Tokio amžiaus, kurie turi kur grįžt, tikrai sunku labai priprast.”	„Sakau, tas vaizdas va neišnyksta, kaip autobuse per langą jinai buvo. Vis tiek gaila savo vaiko, atrodo... Dabar pati aš save kaltinu, atrodo, kad į pražūtį aš ją ten išleidau.” „Aš kai neįstojau Lietuvoje į universitetą, nusprendžiau važiuoti į Vokietiją. <...> Iš pradžių aš šiek tiek bijojau dėl kalbos, bet paskui kažkaip tai ir draugės nuramindavo, kad nėra ko bijoti dėl kalbos, nes kalbą visą laiką galima išmolti. Tai ir išvažiavau.”
21.		„Mano atsiminimai visi gražūs buvo. Buvo labai sunkūs laikai, bet bet aš to nejaučiau, už tai, kadangi mamytė, tėvelis buvo, mano sesutė ir babūnė – babuška.” „Bet mano mamytė ją išgelbėjo, turėjo labai gerą draugą vieną, draugą fon Hiulcenman, kuris irgi turėjo dvarą netoli mano, netoli Telšių, kur gimė mano mamytė, ir ir jis išgelbėjo ir reiškia mes tada kavojomės Bebrininkuose.”		
22.	„Pripratau. Dėl to, kad jeigu prie to nepriprastum, neįmanoma čia būtų gyvent.” „Iš pradžių aš šiek tiek bijojau dėl kalbos.” „Sakau tas vaizdas va neišnyksta, kaip autobuse per langą jinai buvo. Vis tiek gaila savo vaiko, atrodo... Dabar pati aš save kaltinu, atrodo, kad į pražūtį aš ją ten išleidau.”	„Aš iš jo akių mačiau, kad jam čia patiko, kad jisai buvo sužavėtas viskuo, o man kas, mamai. Man yra svarbiausia, kad vaikas yra laimingas. Susirašinėjam su ja, susirašinėjam su Darium, aš žinau jų visą gyvenimą ir aš net nejaučiu, kad jo nėra šalia.”	„Aš nieko nepalikau, nes lygiai taip pat kaip vaikas kada užauga, jisai išeina iš namų. <...> Tiesiog aš užaugau ir mano namai yra ten, kur mums yra gerai, kur mums smagu. Lietuva yra mano gimtinė ir aš ją myliu kaip savo gimtinę, bet tai nėra mano namai.” „Čia gyveni, čia gyveni ir čia visko tau užtenka šioje šalyje. <...> Man tai yra visai kita šalis, su kuria aš norėjau susipažinti ir aišku tie	„Pripratau. Dėl to, kad jeigu prie to nepriprastum, neįmanoma čia būtų gyvent.”

			žmonės yra kitokie, bet man buvo įdomu. Man norėjosi pažinti šalį, patirti šalį.”	
23.	„Dėl vaikų, dėl vaikų, nes vaikai kai kalbasi telefonu, tai širdis plyšta.“			„Tėti, kaip tavo kojytė ir aplamai visą laiką, kiekvieną dieną turi skambinti, domisi ir nu vat vaikai nerimauja labai.“
24.	„Buvo atvažiavusi šeima, mes šventėm Vėlykas čia visi. Neseniai išvažiavo. Vat ir paliko mane vieną. Ir dabar vat labai liūdna. Darbo daug, bet šiaip liūdna.“ „Išsikvėpiu, negalėjau rūpintis ir auklėti vaikus. Tai ne dėl Lietuvos, aš savęs ten neradau. Neįmanoma dirbant teatre nuomuotis buto ir auginti du vaikus.“	„Aišku kažkiek galbūt kenčia šeima, bet nu jeigu nori būt kartu, tai tenka kraustyti.“ „Jo, jo reikia ilgai pagalvot, nes aš dabar ir skaitau rusų kalba, ir kalbu visą laiką rusų kalbą ir aplinkui nėra žmonių, tik jeigu su tėčiu susiskambinu ar su močiute.“		„Išsikvėpiu, negalėjau rūpintis ir auklėti vaikus. Tai ne dėl Lietuvos, aš savęs ten neradau. Neįmanoma dirbant teatre nuomuotis buto ir auginti du vaikus. Man sakė draugai, kad kinas atsigauna Maskvoje ir turėsiu darbo. <...> Reikėjo susirinkti daiktus ir nepavėluot į traukinį.“
25.	„Jie nesistebi. Čia tavo pasirinkimas, labai gerai, kad tu dirbi čia. Lietuvoj būtų – kunigas dešreles pardavinėja – sakyti... (purto galvą)“	„Mums labai sekėsi, sutikome labai gerų žmonių Amerikoje ir pirmiausia visas tas gerumas buvo tame, kad mus iškart įstatė į labai protingas, teisingas vėžes.“		
26.	„Nu taip, paskui vaikai aišku jau, susikuri savo socialinę aplinką, darbas, taip ir pasilikom.“ „Labai, labai buvo sunku, nes iš tikrųjų lėšų kažkokių tokių neturėjau. Iš tikrųjų buvo ir kad turėjau pagalvot, negalėjau leisti sau skaniai pavalgyti ar kažko nusipirkti, ko buvau pripratusi.“		„Radau naują gyvenimą.“	„Iš karto tai nelabai buvom patenkinti, bet ką darysi, toks jo gyvenimas, pasirinko taip, čia geriau jam.“
27.	„Anksčiau, va prieš 8 metus kažkur kaip jautėmės kitokiais, ateiviais jiem, o dabar mes esam...“ „Jisai čia auga, jisai čia savo draugų atras naujų, visas jo gyvenimas čia vyks, man atrodo. Lietuva jam bus svetima ir nesvarbu, kad mes grįžtam kiekvieną vasarą ar Kalėdas visą laiką važiuojam švest su vyro tėvais, seneliais. <...> Jau ir lietuviškai, aišku man negera girdėt, bet kalba jau su klaidom. Aišku stengiamės taisyti, pasakas skaitom, bet...“	„Jisai čia auga, jisai čia savo draugų atras naujų, visas jo gyvenimas čia vyks <...> ir nesvarbu, kad mes grįžtam kiekvieną vasarą ar Kalėdas visą laiką važiuojam švest su vyro tėvais, seneliais.“ „Pažįstamas. O čia teko susitikti, o kai tų lietuvių dar nedaug buvo, kažkaip viena negyvensi. Taip ir pradėjom draugaut. Draugaut, po truputį, po truputį, po to kartu gyvent.“		„Aš investavau pinigus į pastovų darbą, pastovų darbą sau ir savo mamai, nes dabar, dabar niekur negarantuotas. <...> Va kad ir mano vyras dirba jau 4 metus toj pačioj firmoj, bet jis negarantuotas, ar jis dirbs rytoj tenai. Ir va man tas nepastovumas, mane gąsdina.“ „Jisai čia auga, jisai čia savo draugų atras naujų, visas jo gyvenimas čia vyks, man atrodo, Lietuva jam bus svetima. <...> Jau ir lietuviškai, aišku man negera girdėt, bet kalba jau su klaidom. Aišku stengiamės taisyti, pasakas skaitom, bet...“
28.		„Ji neskyrė daug dėmesio, būtų trūkę finansų, atlikėjai nuolat gastroliuoja, išvažiuodavo trims mėnesiams. Viena moteris mane auklėjo, kita tvarkė ūkį.“ „Mūsų reti ir trumpi susitikimai visuomet džiaugsmingi.“		
29.	„Miela pussesere, nepyk, nenorėjau įskaudinti nei tavęs, nei tavo artimųjų, bet jeigu įskaudinau, labai prašau man atleisti.“ „Mažesnis, tai jisai sunkiau. Kalbėt kalba, bet žodžiai maišosi. Bet po kol kas dar Airijoje, nes aš nematau čia perspektyvų po kol kas, bent dešimčiai metų, tai tikrai.“ „Pirmieji metai svečioje	„Vis viena, kaip pasakyt, per tuos metus išsiilgsti. Labiau traukia atostogų į Lietuvą. Iš pradžių, čia gamta kitokia truputį, o paskui, grįžus, tai vien žmonės, visi artimieji išsiilgę per tuos metus. Kiek mes, kiek ir mūsų vaikai išsiilgę pusbrolių, pusseserių. Todėl ir traukia tos atostogos daugiau į Lietuvą.“ “Vis vieną, kaip pasakyt, per tuos metus išsiilgsti. Labiau traukia		„Man būtinai reikėjo čia atvažiuoti. Tėtis apie Lietuvą visada kalbėjo su didžiule meile. Man reikėjo čia atvykti ir pačiai išsiaiškinti, kodėl kiekvieną kartą kalbėdamas apie Lietuvą tėtis apsverklavo.“

	<i>šalyje, prisimena, buvo sunkiausi, be šeimos, toli nuo artimųjų.</i>	<i>atostogų į Lietuvą.</i>		
30.	<i>„Nu kaip, reikia dirbt ir negalvot, kad čia taip ir lengva. O kas atvažiuoja, pamato, kad čia tiek sunku, ir grįžta atgal. Bet tai nesuprantu, ko čia tada važiuoja.“</i>			
31.			<i>„Vietinė valdžia yra vietinė valdžia, kažkokie svetimšaliai atvažiavo čia užkariaut duonos rinką, suprantat kaip yra. Ir mes va reklamą blogą gavom, <...> ir konkurentai stiprūs buvo.“</i>	<i>„Galas, tai košmaras buvo, nes nu mus ten kaip kokius nusikaltėlius paėmė. Naktį atvažiavo į kepyklą, atvažiavo šeštas skyrius. <...> O tas šeštas skyrius, tai čia yra kriminalinis skyrius. Atvažiavo prokuroras, atvažiavo sanepidemija, milicijos pulkas su automatais. Mes galvojom, kad čia karas prasidėjo. Ir mumis suėmė naktį, iš ryto paleido, o kepyklą užantspaudavo. Košmaras buvo.“ „Taip Drąsutis vėl atsidūrė Lietuvoje. O vėliau galėjo atsipūsti, nors be cento, bet bent jau tarp savų.“</i>
32.			<i>„Nu kažkaip įpratau, vis tiek jau šešis metus esu, tai nu ir draugų yra, visko. Ir gyvenimas geresnis yra čia, Londone. Mėgstu keliauti, galiu užsidirbti ir kažkur pakeliauti. Lietuvoje vis tiek kažkaip nesutaupysi, kad kažkur išvyktum.“</i>	
33.				
34.			<i>„Kristinai dvidešimt septyneri, Londone ji jau penkerius metus, turi darbą kavinėje, abi su dukrele, sako, visai neblogai verčiasi.“</i>	
35.	<i>„Žinot, mes visi apie tai svajojom. Svajojom kada nors nuvykti į Lietuvą, tačiau neturim pas ką ir dabar aš ieškojau šios laidos, norėdama šią svajonę įgyvendinti.“</i>	<i>„Savo programoje noriu parodyti, kad visos mes – mano prosenėlė, močiutė, mano mama, aš, mano dukra – visos mano šeimos moterys yra stiprios, visos kovotojos.“</i>		<i>„Atvykę čia jie pradėjo naują gyvenimą. Mano prosenėlė mirė, kai aš dar nebuvau gimusi, todėl aš labai daug ko nežinau.“</i>
36.				
37.	<i>„Bendžiai gyvena ištuštėjusiose namuose. Devyni iš šešiolikos Zenono ir Zinos vaikų, neradę darbo Lietuvoje, buvo priversti emigruoti. Tai didžiausias šios šeimos skausmas.“</i>	<i>„Dabar tikimės visi, kad kovo mėnesį grįš, nes tėveliui šešiasdešimt, tai visi tikisi parvažiuot, pasveikint tėtį. Už tai jie per Kalėdas niekas nevažiavo namo.“</i>		<i>„Sako, niekada negrįšim.“</i>
38.				
39.	<i>„Jeigu šeima priėmė bendrą sprendimą išvažiuoti, jokių būdu jie negali palikti vaiko. Atsiskyrimas nuo šeimos, tai yra tikrai vaikui sunku ir didelė tragedija.“ „Tėvų sprendimas palikti vaikus globėjams čia, Lietuvoje, o patiems išvažiuoti, mūsų visuomenėje vertinamas labai nepalankiai.“</i>			<i>„Jeigu šeima priėmė bendrą sprendimą išvažiuoti, jokių būdu jie negali palikti vaiko. Atsiskyrimas nuo šeimos, tai yra tikrai vaikui sunku ir didelė tragedija.“ „Yra labai sunku iš tikrųjų. Labai sunku, nes tu pastoviai būni vienas ir nėra pasipaskot kam. Taip tu gali pasipaskot draugam, seneliam artimiems, bet tai nepriylgsta pokalbiui su tėvais. Trūko ir pasikalbėjimų, ir elementariausių apsikabinimų, visko trūko.“</i>

				<p>„Mergaitė užsidarė namuose, nenorėjo niekur išeiti, jautėsi vieniša, palikta, nenorėjo eiti į mokyklą, bendrauti su draugais ir tikėtai sėdėjo namuose ir rašė žinutes - aš niekam esu nereikalinga, vieniša, manim nieks nesirūpina.”</p> <p>„Kad vaikui kažkas negerai pirmiausia pastebi ne vaikų globėjai, o pedagogai. Tokių pavyzdžių, kai vaikai užsidarė namuose ir su niekuo nenori bendrauti, mokytojai gali papasakoti ne vieną.”</p> <p>„Vaikas pats nemoka išreikšti ir jis jaučiasi liūdnas, prislėgtas, piktas, agresyvus ir šitie visi dalykai, priklausomai nuo vaiko poelgių, ten aplinkos, kurioj jis lieka, jie yra linke stiprėti. Tai galima spėlioti, kad po kažkiek metų mes gal iš tiesų turėsime didesnę nusikaltimų bangą, gal daugiau savižudybių, gal daugiau depresijų kažkokių gilių.”</p>
40.	<p>„Norisi, bet ką padarysi, vėl reik važiuot, dirbt atgal. Reik palikt, ką darysi.”</p>	<p>„Gyvent dėl kažko turime. Vis dėlto vaikai, turime galvoti apie juos daugiau. Kaip tėvai mus užaugino irgi galvojo apie mus, dabar mes galvojame.”</p> <p>„Daug labai draugų išvažiavę, dirba ten viskas, jau susikūrė savo šeimas, turi namus, turi viską ir aš bandau taip. Galvoju, gal bus geriau negu čia.”</p>		<p>„Labai gaila ir tikiu, kiekvienam, kuris išvažiuoja, labai liūdna palikti savo kraštą, šalį, draugus, šeimas.”</p> <p>„Ten man šviesesnė ateitis negu čia. Čia man jokių prosvaisčių nėra.”</p> <p>„Gyventi dėl kažko turime. Vis dėlto vaikai, turime galvoti apie juos daugiau. Kaip tėvai mus užaugino irgi galvojo apie mus, dabar mes galvojame.”</p>
41.	<p>„Lietuvoj situacija tokia, kad sunku čia grįžti. Žmonės dabar iš ten bėga, čia važiuoja. Dabar iš tikrųjų čia irgi labai sudėtinga situacija ir mums, ir daug metų čia prabuvusiems, o naujai važiuot čia kažką veikt, dabar tikrai nėra prasmės čia važiuot, bet matyt Lietuvoje situacija grėsminga, jeigu žmonės čia važiuoja.”</p>	<p>„Labai daug žmonių, lietuvių iš tikrųjų, čia kuriasi ne laikinai ir jau yra įsitvirtinę, nusipirkę namus išsimokėjimui.”</p>	<p>„Per tuos metus, moteris pasakoja, taip ir nepritapusi Anglijoje ir jos nepamėgusi. V. Šeimyna savęs emigrantais nelaiko. Priešingai nei daugelis ten emigravusių lietuvių, jų tikslas ten nėra įsitvirtinti ir pradėti naują, geresnę gyvenimą. Jie siekia, kuo greičiau iš Didžiosios Britanijos ištrūkti ir grįžti į gimtinę, tačiau iš Lietuvos į Londoną atskriejančios žinios šias viltis vieną po kitos laidoja.”</p>	
42.		<p>„Aš tai ją suprantu ir manau, kad jinai, aš ją palaikau, aš jai sakau, kad gerai, kad jinai išvažiuoja, nors man tai nepatinka, bet aš ją palaikau.”</p>		<p>„Man tai išvis, neturiu su kuo pyktis, su močiute kartais pasipykstu, tai užėina noras ir apsiverkti kartais, mamos trūksta šalia.”</p>
43.				
44.				
45.				
46.	<p>„Pagrindinis dalykas, kad čia nėra darbo, neranda darbo.”</p>	<p>„Tai jau jo, jau čia taip atsitiko, kad jau beveik visi draugai čia suvažiavo ir ir ir, ir dar važiuoja. Tėvas atvažiuoja, aplanko kartais, sakykim, o draugai jo, jau Lietuvoj mažai draugų ir beliko.”</p>		
47.				
48.				

49.				
50.				

6 priedas. Struktūruoto interviu klausimynas.

Metodo derinimas

Prašome prisiminti, kaip Jūs rinkote medžiagą apie laidą. Gal galėtumėte papasakoti apie šios medžiagos rinkimą?

Ar kuriant laidą reikalinga tam tikra laidos kūrėjų komanda? Kaip rinkote laidos kūrėjų komandą?

Norėčiau sužinoti daugiau apie laidos dalyvių parinkimą. Kaip ieškojote laidos dalyvių? Kaip Jūs nusprendėte, kad konkretus asmuo yra tinkamas laidos dalyvis? Ar taikėte kokius nors laidų dalyvių atrankos kriterijus? Kokius?

Nors visos Jūsų rodytos laidos „Emigrantai“/„Kaip gyveni?“ atskleidavo emigraciją, tačiau kiekviena Jūsų laida yra vis kitokia, unikali, skiriasi jos tema. Kaip sugalvojote konkrečią laidos temą? Ar yra kokie nors laidos temos parinkimo kriterijai? Kokie? Kas nusprendžia, kad laidos tema yra tinkama (Jūs ar visa kūrėjų komanda)? Kokie yra parinktos temos tikslai?

Verbalinės ir neverbalinės reprezentacijos derinimas

Jūsų laida visada sugebėdavo prikaustyti prie ekrano, galbūt dėl to, kad jos metu šalia pokalbio su laidų dalyviais buvo rodomi įvairūs vaizdai. Laidos metu teko matyti gana daug vaizdinės medžiagos (rodyta tiek laidai parinkta valstybė, tiek laidų dalyvių gyvenimo būdo ypatumai), nuotraukos. Ar Jūsų ilgametė darbo televizijoje patirtis lėmė, kad laidos metu reikalinga vaizdinė medžiaga? Kokiu tikslu buvo rodoma vaizdinė medžiaga? Kaip vyko pokalbio su laidų dalyviais ir vaizdinės medžiagos derinimas?

Verbalinio teksto parengimas

Kaip vyko pasiruošimas pokalbiui su laidų dalyviais?

Ar naudojamas konkretus pokalbio klausimynas? Kokie yra jo sudarymo kriterijai?

Kas rengia interviu su laidų dalyviais klausimus?

Ar prieš laidą informuojate laidų dalyvius apie ką konkrečiai kalbėsitė? Ar prieš laidą laidų dalyviai gali keisti pokalbio turinį, struktūrą?

Ar laidų dalyviai iš anksto žino pokalbio klausimus?

Neverbalinio teksto parengimas

Kaip vyksta vaizdinės medžiagos paruošimas? Ar yra kokie nors vaizdinės medžiagos paruošimo kriterijai? Kokie?

Kaip atrenkami tinkami laidai vaizdai?

Ar parodomi visi nufilmuoti vaizdai? Jeigu ne, tai kaip vyksta jų atranka?

Kokie yra vaizdų „iššarpymo“ kriterijai? Koks yra vaizdų „iššarpymo“ tikslas?

Laidose teko matyti ir įvairių nuotraukų. Ar laidos metu parodomos visos nuotraukos? Kokie yra nuotraukų atrinkimo kriterijai?

Pakartotinis, koreguojamasis duomenų pateikimas

Ar yra išankstinis laidos šablonas? Ar visos laidos yra unikalios, ar yra kuriamos pagal iš anksto nustatytą modelį?

Kaip vyksta laidos įrašymas? Kokia yra pirminė įrašytos laidos trukmė?

Ar laida filmuojama tik vieną kartą? Ar daromi keli laidos dubliai?

Kaip vyksta laidos apdirbimas? Ar kas nors ištrinama iš laidos? Kas? Kas nusprendžia, ką reikia ištrinti iš nufilmuotos laidos?

Ar nufilmuota laida prieš ją paleidžiant į eterį yra parodoma laidos dalyviui? Ar jis gali koreguoti laidą? Ar buvo atveju, kada laidos dalyviui nepatiko laida ir jis nenorėjo leisti jos transliuoti? Ką tada darėte? Gal galite paminėti konkretų pavyzdį, kas nepatiko laidos dalyviui ir kaip sprendėte šią problemą? Ar laida galiausiai buvo transliuojama?

7 priedas. Žemėlapio metodo aprašymas.

Irene Levin (1993) metodą daugiausia taikė pakartotinių santuokų šeimoms tirti. Ji siekė sukurti metodą, kuris atskleistų tiek šeimos struktūrą, tiek ir santykius tarp šeimos narių. Savitą metodą ją paskatino sukurti Kvebaek skulptūrų technikos terapija bei Jorgenson metodas skirtas analizuoti, kaip jaunos šeimos su vaikais suvokia šeimą.

Kvebaek (Levin, 1993) metodas skirtas vizualizuoti šeiminius santykius. Taikant metodą informantai turi sudėlioti ribotą skaičių figūrėlių ant šachmatų lentos. Figūrėlės skiriasi pagal lyties ir kartos kategorijas. Šiuo atveju buvo figūrėlių, žyminčių ir naminius gyvūnus. Kvebaek (Levin, 1993) tyrė šeiminius santykius, klausdamas tiriamųjų, kaip pasiekti konkrečioje vietoje esantį asmenį. Tokiu būdu jis siekė sužinoti, kokie yra informanto santykiai su jo nurodytais šeimos nariais ir kodėl jis juos išdėliojo būtent tokiu būdu.

Kvebaek (Levin, 1993) metodas paskatino Jorgenson (Levin, 1993) sukurti savitą metodą. Jorgenson (Levin, 1993) figūrėlės - tai popieriaus lapeliai, nediferencijuoti pagal lytį. Kiekvienas informantas gauna konkretų skaičių figūrėlių. Jorgenson, kaip ir Kvebaek domino tiek konkretaus informanto šeimos sampratą, tiek santykiai su jo nurodytais kitais šeimos nariais.

Savo trijų pakopų metode Irene Levin (1993) atkreipė dėmesį į lyties kategoriją. Analizuojant šeimą svarbus yra lyties veiksnys, tad norėdama atskleisti šio veiksnio įtaką Irene Levin (1993) popierinius skrituliukus priskyrė moterims, o popierinius trikampiukus priskyrė vyrams. Taikant metodą svarbus yra ir laiko veiksnys. Tikėtina, kad dabartinis informantų šeimos suvokimas bus skirtingas ateityje arba skiriasi nuo praeities suvokimo. Tad konkretaus individo šeimos sampratą būtina analizuoti jam svarbiais įvykiais, kad analizė būtų kuo išsamesnė ir įvairiapusiškesnė.

Pirma metodo dalis - tai **šeimos narių sąrašo sudarymas**. Tai yra įvadinė metodo dalis. Informantui yra užduodamas klausimas: „Apie ką Jūs pagalvojate, kai bandote įsivaizduoti savo šeimą? Prašom sudaryti jos narių sąrašą” (Levin, 1993, p. 87). Atsakydamas į pateiktą klausimą informantas sudaro savo asmeninį šeimos narių sąrašą. Į sąrašą informantas įtraukia tuos asmenis, kuriuos jis laiko savo šeimos nariais. Nėra teisingo ar klaidingo šeimos narių sąrašo. Kiekvienas informantas sudaro savo individualų šeimos narių sąrašą. Sudaręs savo šeimos narių sąrašą tiriamasis jį garsiai perskaito. Tyrėjas šiuo atveju turi susilaikyti nuo bet kokių komentarų, kad išvengtų galimos įtakos tiriamajam. Tyrėjas turi užduoti tik neutralius ir informatyvius klausimus, siekdamas sužinoti, kokiais kriterijais informantas vadovavosi, kai sudarinėjo savo šeimos narių sąrašą, ir kiek jų buvo - vienas ar keli. Tyrėjas taip pat klausia: „Gal, sudarydami šeimos narių sąrašą, apie kurį nors asmenį pagalvojote, bet vėliau jo ten neįtraukėte? Kas Jus paskatino taip apsispręsti?” (Levin, 1993, p. 87). Gali būti, jog sudarydamas savo šeimos narių sąrašą informantas praleido arba nepaminėjo, kokio nors asmens (-ų). Tokiu atveju tiriamajam galima sąrašą papildyti.

Antra metodo dalis - **šėimos žemėlapis sudarymas**. Sudarydami šėimos žemėlapi, informantai parodo, koks ryšys juos sieja su kitais jų nurodytais šėimos nariais. Šioje dalyje tyrėjas prašo informantų sudėlioti skritulio formos figūrėles, žyminčias moteris, ir trikampio formos figūrėles, žyminčias vyrus, ant balto popieriaus lapo. Kad būtų aiškiau tiek tiriamajam, tiek tyrėjui, tiriamasis ant kiekvienos figūrėlės užrašo konkretaus šėimos nario vardą. Tiriamojo prašoma pradėti nuo savęs ir sudėlioti figūrėles taip, kaip jam atrodo jos turėtų būti. Tyrėjas turi susilaikyti nuo bet kokių vertinimų ar komentarų. Šėimos žemėlapis sudarymo privalumas - santykių vizualizacija. Situacija yra realesnė, kai ji matoma vizualiai.

Trečia metodo dalis - **giluminis interviu**. Šios dalies metu tyrėjas siekia surinkti kuo daugiau informacijos apie informanto šėimos sampratą. Šiame etape šėimos žemėlapis ir šėimos narių sąrašas atlieka pagalbinę funkciją, nes žiūrėdamas į sudarytą žemėlapi ir šėimos narių sąrašą informantas gali tiksliau apibūdinti savo santykius su žemėlapyje ir sąrašė nurodytais šėimos nariais. Kadangi kiekvieno informanto sudarytas šėimos narių sąrašas ir šėimos žemėlapis yra unikalus, giluminis interviu padeda atskleisti konkretaus informanto šėimos sampratos ypatumus. Tyrėjas užduoda tiriamajam klausimus, siekdamas sužinoti, kodėl būtent toj vietoj padėjo konkrečią figūrėlė arba grupė figūrėlių, kokią reikšmė tai turi tiriamajam.

Tad metodas sudarytas iš trijų dalių. Tokia yra metodo struktūra. Pagrindinė metodo dalis yra giluminis interviu. Šėimos narių sąrašo sudarymas ir šėimos žemėlapis sudarymas yra pasiruošimas interviu. Šių dalių metu tiriamasis netiesioginiu būdu klausiamas apie šėimos narius ir jų priskyrimo motyvus, tiriamasis pats dėlioja savo šėimos žemėlapi ir tokiu būdu vizualizuoja savo santykius su kitais ir tarp kitų. Kokybinis interviu, dalyvaujantis stebėjimas bei vizualinės medžiagos žemėlapis analizė sudaro metodo trianguliaciją.

8 priedas. Laidų kūrėjų su emigracija siejamų klausimų sąrašai

Interviu nr. 1

P.G., laida „Kaip gyveni?“

1. Motyvacija, ko važiuoji?
2. Ar būtent ten, o ne čia, gali tai įgyvendinti ar to pasiekti?
3. Ar tai, ką „gauni“, iš tiesų yra daugiau nei tai, ką turi?

Interviu nr. 2

E.K., laida „Kaip gyveni?“

1. Kodėl emigruojama?
2. Ar lengva, kai išvyksti?
3. Ar lengva įsikurti svetimoje šalyje?
4. Kas sunkiausia tuomet?
5. Ko tuomet labiausiai trūksta?
6. Ar lietuviai, gyvenantys svetur, vieningi?
7. Ar ketinate grįžti?

Interviu nr. 3

I.K., laida „Emigrantai“

1. Nostalgija.
2. Nuoskauda.
3. Prisitaikymas - mokėti prisitaikyti svarbu.

Interviu nr. 4

L.K., laida „Emigrantai“

1. Emigracija yra kraštutinus, kuomet žmogus nebegali susirasti darbo ar išgyventi savo šalyje, tik tuomet jis turėtų emigruoti.
2. Emigrantas turi pasverti, kaip tai įtakos jo šeimos narius, artimuosius.
3. Manau, kad ateityje nebebus tokio žodžio kaip emigracija. Visi gyvens visur, tik skirsis gimtoji kalba.

Interviu nr. 5

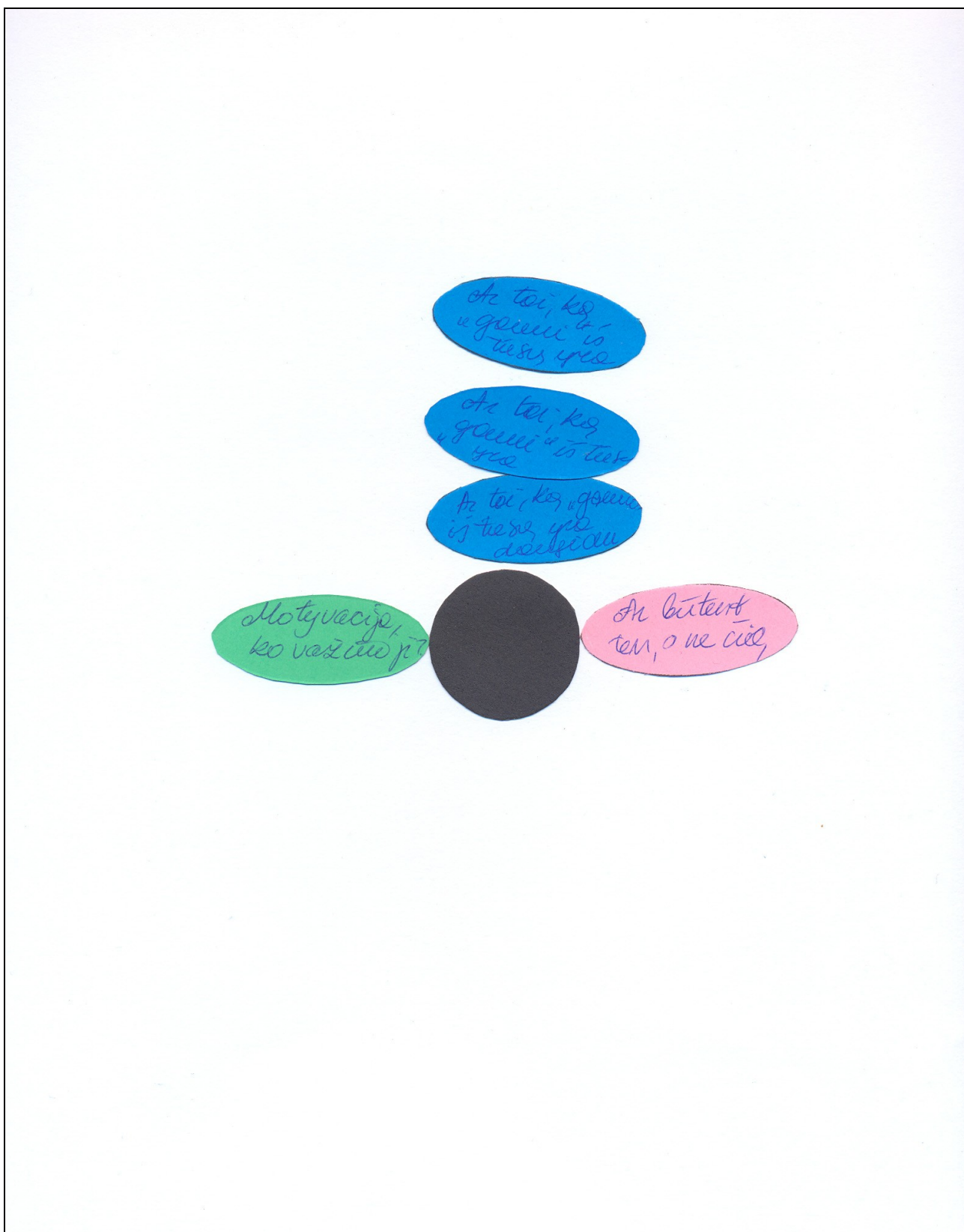
E.G., laida „Emigrantai”

1. Ar tikrai verta dėl geresnės socialinės gerovės palikti savo šeimas?
2. Ko tikėtės gyvenimą Lietuvoje iškeisdami ir išvykdami į užsienį?
3. Ar susipažinote su šalimi, į kurią vykstate? Su jos įstatymais, emigrantų teisėmis?
4. Kas verčia Jus emigruoti?
5. Ar planuojate sugrįžti į Lietuvą?
6. Ko reikėtų, kad sugrįžtumėte?
7. Kas pakeistų Jūsų apsisprendimą, kad liktumėte Lietuvoje?
8. Kokio gyvenimo tikėtės užsienyje?

9 priedas. Laidų kūrėjų žemėlapiai

Interviu nr. 1

P.G., laida „Kaip gyveni?“

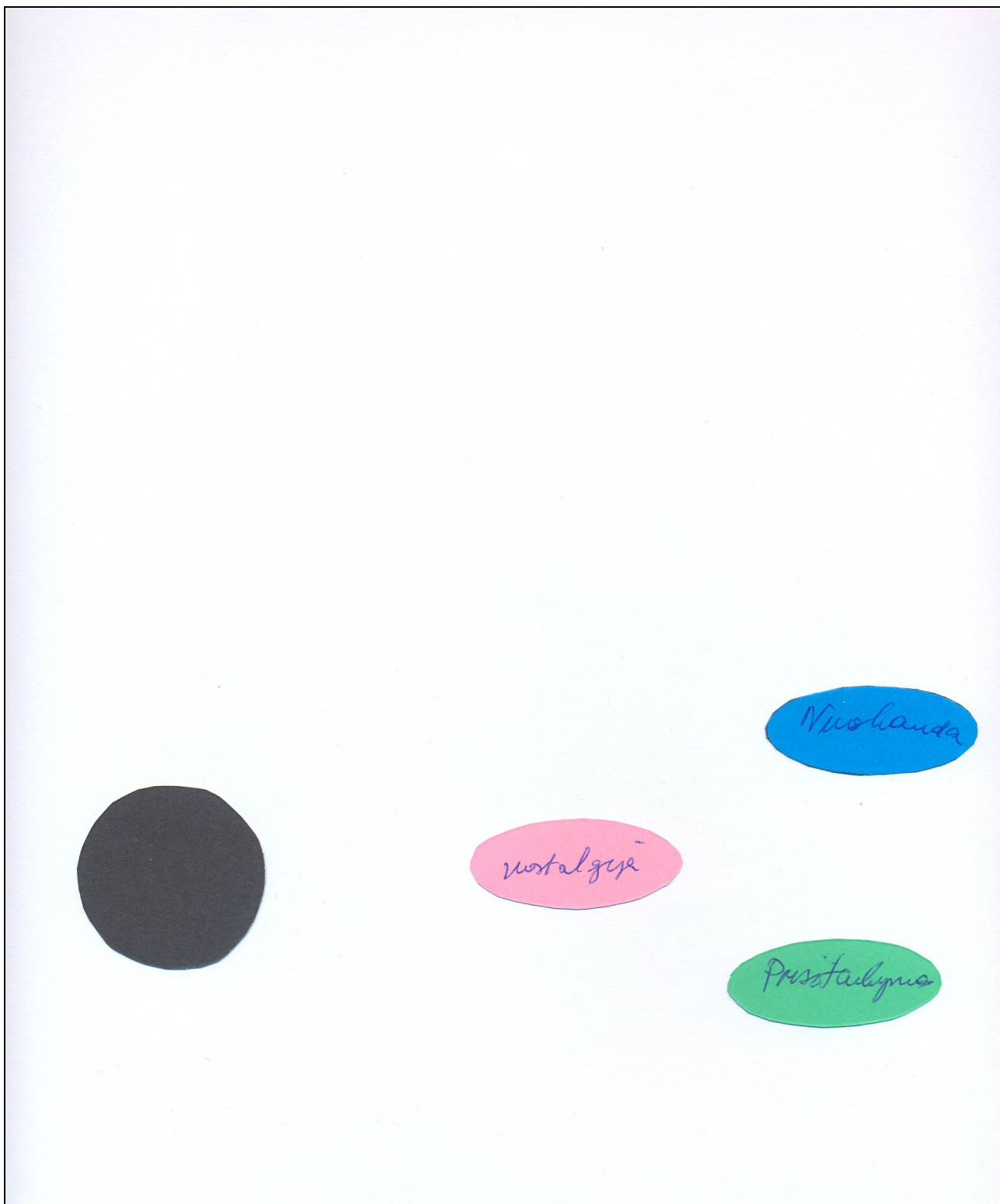

Interviu nr. 2

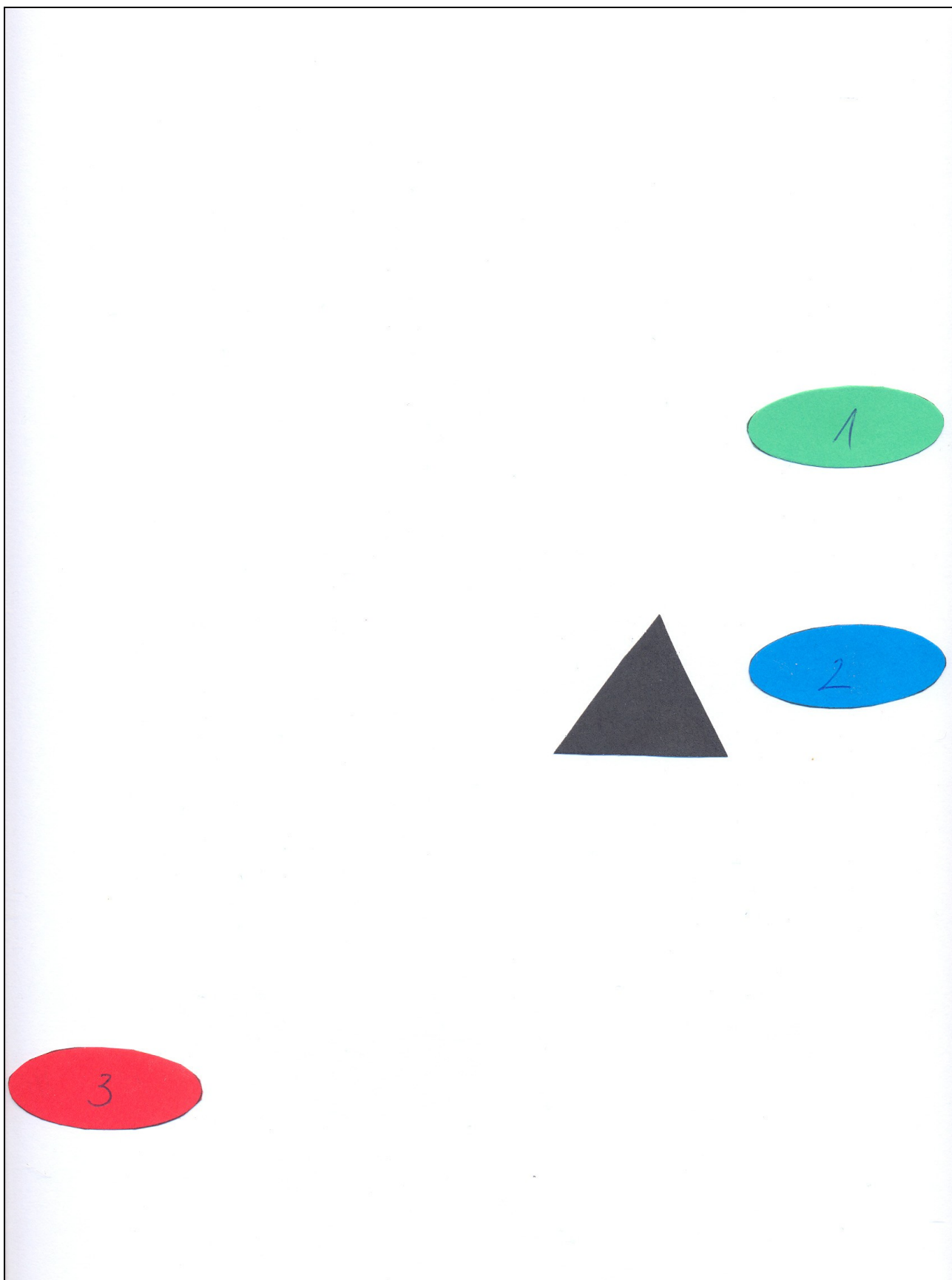
E.K., laida „Kaip gyveni?”

I.K., laida „Emigrantai”

L.K., laida „Emigrantai”

Interviu nr. 5

E.G., laida „Emigrantai”

10 priedas. Interviu išrašai

Interviu nr. 1

P.G., laida „Kaip gyveni?“

Interviuotojas (I): Mane domina laidos „Kaip gyveni?“, jų kūrimas, kai Jūs dar dirbote LNK.

Informantas (In): Laidos „Kaip gyveni?“?

I: Taip.

In: „Kaip gyveni?“, tai buvo... Aš tik galiu pasakyti, kaip jinai atsirado ir kodėl jinai atsirado, o paskui jau tada žiūrėsime. Kadangi mes daug važinėdavome anksčiau, dabar to negaliu pasakyti, bet anksčiau mūsų laidoje „Nacionalinė paieškų tarnyba“, „Nepriklausoma paieškų tarnyba“, kai buvo anksčiau tas pavadinimas, mums tekdavo nagrinėjant istorijas, daug vykti į užsienį ir be abejojimo pirmieji mūsų pagalbininkai užsienio valstybėse dažniausiai tai būdavo arba asmeniniai kontaktai, o kaip tie asmeniniai kontaktai atsirasdavo? Irgi kažkokie tai išeiviai iš Lietuvos kažkada, anksčiau ar vėliau, ar visai vėlai emigravę iš Lietuvos, laikinai, trumpesniai laikui, ilgesniai laikui lietuviai, vadinasi, anksčiau gyvenę Lietuvoje, tai jie arba lietuvių tenais vietinės bendruomenės, vietinės lietuvių bendruomenės toje šalyje. Ir neišvengiamai nagrinėjant istoriją vykdavo kažkoks pokalbis - na kaip gyveni? kaip laikaisi? kaip tau sekasi? - ir esame išklause daugybę labai įdomių ir netikėtų tokių pasakojimų ir pamatėme, kad yra labai daug tokių situacijų, galbūt nevisai aiškių Lietuvoje gyvenantiems žmonėms, kurie, to nežinodami, patenka į gana keblią padėtį nuvykę į svečią šalį, nes kiekviena šalis turi savo specifiką- vienoks požiūris ir į imigrantus, reikalavimai atvykus ten jau į tą šalį, apie kurią, apie kurią, apie kuriuos tos agentūros, kurios organizuoja ir organizuodavo žmonių išvykimą į užsienį, na net ir negalėjo žinoti ir neužsimindavo. Ir kitas dalykas, kai dabar šiais laikais, tikrai galima sakyti vos ne masiškai žmonės važiuoja užsidirbti ir galvodami net apie ilgalaikį tokių buvimą kitoje šalyje, galvodami apie tai, kaip jie tenais apsigyvens, moterys svajoja ir tenai merginos, kad galbūt sėkmingai ištekėtų ir taip pasisuks jų gyvenimas, ir neįvertina tos šalies, apie kurią tikrai labai mažai žino, specifikos, bet specifikos ne šiaip bendros šalies specifikos, nes jinai yra vienokia anglams gyvenantiems, tarkim, Anglijoje gyvenantiems anglams ir visiškai kitoks atsiranda santykis į imigrantus, visiškai kitoks požiūris ir todėl tie patys reikalavimai, kurie yra taikomi, tarkim, vietiniam gyventojam, jie gali skirtis nuo tų reikalavimų, kurie yra keliami ar taikomi ir ką reikia žinoti atvažiavusiems iš mūsų šalies, iš Rytų bloko valstybių.

I: Bet jau nuo 2006 metų LRT rodė laidą „Emigrantai“. Jūs vis tiek ryžotės kažkokią kitą laidą apie migraciją parodyti, gal kitu kažkokiu aspektu?

In: Man sunku pasakyti, ką rodė „Emigrantai“, kadangi aš negaliu, aš tikrai, nuoširdžiai sakau aš nebuvau žiūrovė. Ne dėl to, jokių būdu ne dėl to, kad aš ten menkinčiau tą laidą, gink Dieve, bet

tiesiog nu aš išvis mažai žiūriu televizoriaus, čia yra kita problema. O ta laida kilo iš tokio vat, ją kilo poreikis rengti turint galvoje tai, kad apie tas problemas, su kuriomis susiduria (1s) ir kaip galima jas įveikti, apie teigiamus pavyzdžius kaip jau, ten jau apsigyvenusių tų pačių buvusių emigrantų, kurie jau susitvarkė kažkaip tai savo buitį, tai vienas aspektas, apie tai, man atrodo, kad nebuvo pasakojama, bet gal aš ir klystu, gal „Emigrantai” lygiai taip pat pasakojo, bet tiesiog net nesvarstai tada, ar yra dar kitų laidų, ar nėra, tiesiog matai situaciją, kurią gali atskleisti, kuri gali būti kaip atskiras, atskira laida, todėl, kad tai jau netelpa į vienos istorijos „Paieškos” rėmus, tai yra kaip atskira tema prie tos konkrečios istorijos, tarkim, sutiktas žmogus, kuris atskleidžia, per ką jis praėjo, kad jam buvo sunku ar paprasta įsitvirtinti, ką turėtų žinoti jo tautiečiai, kurie irgi nori pasekti tuo pavyzdžiu, tai yra vienas dalykas. Ir kitas dalykas, kas buvo labai įdomu, kad mes matėme, ko... Manau vat, ko tikrai nerodė „Emigrantai” (1s), tai va tų lietuvių bendruomenių veiklą tose šalyse, kurie iš paskutiniųjų stengiasi sukurti, suburti tokias lietuviybės saleles. Ypač tai pasakytina ne apie Europos valstybes, kur iš tikrųjų yra labai lengva tą kontaktą palaikyti, labai lengva nuvažiavus sugrįžti norint, jeigu turi norą, norą nepasiklysti, palaikyti ryšius ir pan., bet ypač jeigu kalbame apie Lotynų Amerikos valstybes, apie tas Užatlantines valstybes, kur yra jau senosios emigracijos tradicijos, kur ta pirmoji emigrantų banga turbūt išvažiavo 1929-1930 - ais metais, tos irgi pirmosios tos didžiosios depresijos metais, kai jie ten išvažiavo, kai jie neturėjo galimybių palaikyti ryšių su Lietuvoje likusiais artimaisiais, keitėsi kartos, tas ryšys nutrūko ir visas jų sugebėjimas palaikyti tą lietuviybę, tai buvo jų pačių, grynai jų pačių savęs tempimas už už plaukų, iš tikrųjų tai jie patys kūrėsi į kažkokias tai tas saleles ir stengėsi nepamesti tų savo lietuviškų šaknų, kurios realiai jau seniai buvo nutrūkusios. Tai vat jų ta veikla, kai mes susidūrėme su tuo (1s), tas visiškai kitoks suvokimas to tautiškumo, kuris pas mus jau buvo gana devaluotas, jau nu toks kaip ir (1s) nelabai populiaru, tai tai tapo kadangi nu gyvenimiškai, labai viskas arti ir ne viskas tampa įdomu tada ir atsiranda ir skepcis, ir cinizmas, ir nepasitenkinimas, ir nu visokios negatyvios nuostatos, o ten jis tarsi apsivalo nuo tų visų vienadienių apnašų ir išsigrynina kaip toks tikras, esminis žmogaus jausmas, kas yra tavo šaknys, kas yra tavo namai, kas yra tavo tėviškė ir jie sugeba šitą palaikyti, dėl to, kad jie neturi visų pirma to kasdienybės šaršalo, šurmulio, kuris apraizgęs yra daugelį iš mūsų. Antras dalykas, iš tikrųjų mylėti iš nuotolio yra kitoks jausmas, išsigrynina ilgesys, išsigrynina jausmai, tu to neturi, tu jautiesi to netekęs, o turėti savo savastį, kažkokį tai savo tapatumą, priskirti save kažkokiai tai etno grupei, suvokti, kad tu esi tos grupės būtent narys, o ne kažkoks, kažkokia kosmopoliška būtybė, tampa svarbu turbūt tikrai tada, kada tu to netenki. Ir vat ten gyvenantys žmonės, todėl paaštrėja tas jausmas, kada išsigrynina tas ilgesys, jie turi ypatingai tokį didelį poreikį ir man asmeniškai, aš su jom esu susidūrusi daugiausia turbūt, tai man asmeniškai jų veikla nepaprastai patiko ir aš manau, kad mes mažai žinome apie tai. Ką mes žinodavom dažniausiai apie emigrantus? Nu kad prisivagia, kažką prisidirba, važiuoja užsidirbti

pinigų, nelabai gerą reputaciją, kažkam pasiseka, kad ten merginos dažniausiai išteka už kažkokių tai durnų ten (juokiasi), aš nežinau nu, kažkokių tai smurtautojų, kurie jas apgauna, suvedžioja ir pan. Bet mes mažai žinome apie labai gražius pavyzdžius, mes mažai žinome, kad ten, tarkim, koks nors vaikinai iš Kauno priemiesčio, turėdamas svajonę tapti jūrininku, išplaukia ir tampa Danijos karališko laivyno kapitonas, kuris realizuoja savo vaikystės, nu prisimeni tą mano nu tą Darių (kolegei), kuris realizuoja savo vaikystės svajonę, kurią dažnas berniukas turbūt mato - palmės, jūra, žydras dangus ir juodaplaukė šalia - ir jis visa tai turi ir jam viso labo dvidešimt (1s), kiek ten jam, septyneri ar aštuoneri metai, dar nėra trisdešimties ir jis visa tai turi. (1s) Ta prasme, mes nežinom apie žmones, kurie yra pasiekę labai daug, ir savo srityje, kurie nevergauja dėl pinigų, kurie iš tikrųjų važiuoja dėl idėjos, dėl svajonės, ją realizuoja ir dargi padeda m-m-m kitiems. Va, tarkim, ta pati mūsų Laura, Airijos lietuvių bendruomenės, ne ne Airijos, jina ten Dublino, man atrodo, nu ta prasme jin ne visos... Nu gyvenanti Airijoje, taip sakyčiau, labai aktyvi lietuviškumo, lietuviškos veiklos, lietuvių bendruomenės veikėja ir dabar reikėtų patikslinti, bet man atrodo jina yra Dublino skyriaus (2s) pirmininkė?! Bendruomenės pirmininkė, kažkas ten tokio, tai jina irgi, ji turėjo, ji galėjo, ji važiuojo taip vat fun, važiuoju, vat šovė į galvą mintis su draugėm, draugės ten, praėjo visą tą juodumą, kuri, kurią praeina dažnai norintys įsitvirtinti imigrantai, bet ką ji po to darė? Tuo jos paieškos, jauno žmogaus, kuris ten, išvažiavo jina devyniolikos metų kažkur tai, tuo nesibaigė, jina įstojo į meno mokyklą, jina galėjo realizuoti save kaip autorė, kaip, ką jina ten daro, man atrodo, ar tapo jina dar? (kolegei)

Kolegė: Nu kažkas su daile.

In: Su daile susiję ten, su menais, jina pradėjo siekti menų. Jai atsivėrė galimybė daug plačiau realizuoti save, sugerti multikultūrą iš įvairių žmonių, atvažiavusių į tą šalį. Ta prasme, ji vijosi savo svajonę, jina ją atrado, jina ją realizuoja, va tokių žmonių, kuriems iš tikrųjų, nu gyvenant šiandien ir užsisklęsti tiktai savo, vien tiktai savo darže, nes kaip ten bebūtų, kokia bebūtų miela ir mylima ta Lietuvėlė, bet jina yra tiktai vienas daržas, pasaulis (1s) nu iš tikrųjų suteikia daug daugiau galimybių ir aš neskatinu išvažiuoti ir negrįžti į Lietuvą, bet aš tikrai manau, kad jaunas žmogus turi pasisemti daug ko, daug kur pabandyti save realizuoti ir tada jisai ir čia grįžta su kitokiom idėjom, su naujais tais vėjais ir čia atneša daug daugiau. Jisai čia gali papasakoti, jis gali perteikti kitą patirtį sukauptą, nuo to mes, man atrodo, nenubednėsime, o tik turtingėsime.

I: O sakykite, kaip vykdavo pačios laidos, ar buvo kažkokia laidų kūrėjų komanda, kuri visą tą vykdė?

In: Tai be abejo. Ir po to, kada atsiskyrė jau labai ryškiai tos laidos „Nacionalinė paieška..“, tada buvo „Nepriklausoma paieškų tarnyba“ ir (2s) laida „Kaip gyveni?“ atsiskyrė, tai mes netgi daugmaž pasidalinom tom komandom. Tai aš daugiau likau su „Nacionaline paieškų tarnyba, o mano kolega E.K. perėmė (juokiasi) tą šitą „Kaip gyveni?“ ir jisai, iš esmės jisai rengė tada jau tas

laidas. Ir jo dar buvo įdomus dalykas, kuris mums anksčiau tikrai išryškėdavo, nes irgi, sakau, visa tai išplaukė iš „Nepriklausomos paieškų tarnybos“. Dar viena skaudi problema, jeigu mes kalbam, vat viena grupė temų, tai yra emigrantai, naujieji ar senieji, bet ypač naujosios bangos emigrantai, su kuria... Tos problemos, su kuriomis jie susiduria, ko jie nežino, ko jie neįvertina, ką turėtų įvertinti. Antra dalis, tai pasiekę, realizavę save, pajutę gyvenimo skonį ir pilnatvę, būdami, kad ir kitoje šalyje, kitoje terpėje ir sugebėję tą paversti savo ten, tarkim, gyvenimo būdu, realizuoti tas savo svajones, kita dalis. Ir dar viena dalis, kuri gana skaudi ir bene pati skaudžiausia, tai yra nukentėję vienaip ar kitaip, bet skaudžiai nukentėję dėl savo galbūt (1s) naivumo, dėl savo teisinio nežinojimo, dėl savo vat tų tokių dalykų neigiamų, kurių negalėjo čia įvertinti ir išvyko ten. Tai mes turėjome laidoje mūsų „Nepriklausoma paieškų tarnyba“ tokį skaudų atvejį, galbūt pirmą, su kuriuo mes tada susidūrėme, tai kai gavome prašymą atvežti į Lietuvą, (1s) čia visa ilga istorija, iš pradžių atpažinti, surasti artimuosius žmogaus, kuris buvo rastas Italijoje, Kalabrijoje, Pietų Italijoje sumuštas, sutrankytom smegenim, praradęs sąmonę, praradęs atmintį po to, kai jau buvo reabilituotas, ta prasme, išgydytas ir kuris jau (1s), jis jau buvo be dokumentų, be nieko ir reikėjo nustatyti jo net tapatybę ir nebuvo aišku, kas jisai toks ir tada vat, kai mes pradėjom tą ieškoti, nes tikrai buvo prielaida, kad jis yra iš Lietuvos. (1s) Tai mes pradėjome ieškoti, atsirado jo artimieji ir iš tikrųjų pasirodo, tas žmogus buvo daug metų ieškomas savo giminių, artimųjų, jis buvo kaip dingęs be žinios, nu kaip išvykęs, jis išvyko tiesiog uždariauti Italijoje ir išvyko, ir išvyko, ir dingo. Tokių atvejų, kai žmonės dingsta, pas mus yra begalės, tai yra Ispanija, tai yra Anglija, tai yra Italija, Pietų būtent Italija, na dabar jau pasigirsta, kad ir Norvegijoje, bet dau-daugiausia dingimo atvejų, tai yra iš tikrųjų Pietų Italija, Ispanija. Tų, kurie, vat kur kreipiasi motinos, broliai, seserys, artimieji, vaikai netgi, ieškantys savo tėvų, tai vat kada nagrinėjame tas situacijas, susiduriame su labai skaudžiom kai kuriom pasekmėm. Ir štai va tie dingimai, va tas žmogus konkrečiai buvo suviliotas kito lietuvičio, galima sakyti apgautas, apgaulės būdu, jis nuvažiavo į tą Pietų Italiją, be abejo tikslas buvo vienas - užsidirbti pinigų, na o jau vežti jį reikėjo čia į Lietuvą mums, kaip kūdikį praktiškai, keičiant sauskelnes, prižiūrint ir visa kita. Tai vat, kai susidūrėme su tokia problema, tai tada laidoje „Kaip gyveni?“ vėlgi pasirodė kitas truputėlį rakursas probleminių laidų, kur buvo iškilus kažkokia problema, bet dėl kažkokio tai teisinio vėlgi nežinojimo, jinai nebuvo ten, toje šalyje išspręsta ir štai E.K. vyko į Švediją, bet šiuo atveju jau jis turėtų pats Jums papasakoti daugiau, ten jau galima papasakoti ir su tiksliom pavardėm, su konkrečia tikslia situacija, bet iš tikrųjų pavyko tam lietuvičiui, kuris nukentėjo darbo metu, darbo metu gavo didžiulę traumą, man atrodo ar jis kojų neteko, bet aš dabar čia bijau supainioti, va čia reikėtų kalbėt su E.K. apie tą dalyką, nes jis ten konkrečiai važiavo tą istoriją nagrinėti ir jiems pavyko atvažiuos, nes visai yra kitas santykis, kai čia žurnalistai... Kitaip sakant, tu parodai tam darbdaviui ir toje valstybėje, svetimoje tau valstybėje esančiai darbo institucijai, kad tu nesi našlaitis, juk vis dėlto

nuskriausti našlaitį yra lengviau negu tada, kada žinai, kad jis turi vyresnį brolių, kad jis turi tėvus. Šiuo atveju valstybė, mūsų valstybė - Lietuva - labai dažnai pamiršta tuos savo piliečius, viskas suprantama, tie piliečiai, kurie važiuoja, norėdami užsidirbti, ir (2s) važiuoja savo rizika, savo ten noru, jie gi neklausia, ar tu man, ar tu pritari, ar nepritari, nu kažkokių tai valdiškų, nu valstybinių ten tų institucijų, jie neklausia. Lygiai taip pat, kaip mūsų ten, tarkim, vaikas įsimyli kokį tenais ar ar vyrą, ar merginą ir retai kada klausia, mama ką tu man pasakysi, ar aš galiu i-i-i, ar aš galiu ten su juo būt, ar negaliu, dažniausiai mes esame priešpastatomi prieš faktą, kad tu sakyk, ką nori, o aš išėinu ir aš gyvensiu, nes aš jį myliu ir viskas, tuo visos kalbos baigiasi. Šiuo atveju lygiai taip pat, jūs man nieko neduodat, aš nieko čia negaunu, aš išvažiuoju ir darykit, ką norit, ir tarsi valstybė nusiplauna. Mama šitoj situacijoje nenusiplauna, jin kad ir ten plūstasi, keikiasi ir ten panašiai ir va tą vaiką ir sako, tu man čia sugrįši ir tu pamatysi, kaip tau bus blogai, bet jinai priima, jinai eina ir jeigu kas tam vaikui nutinka, jinai puola iš paskos ir ir vis vien tas žmogus, kuris (1s) negražiai ar negerai pasielgė, ar nori apgauti ten tą vaiką, jis pajaučia, kad yra užnugaris, kad kažkas tai stoja jį ginti, kad jis negali taip lengvai paspirt, peržengt ir nueit. O šitoj situacijoje valstybė tarsi atsiriboja dėl to, kad nu be abejo jinai ir negali jų sužiūrėti ir niekas su ja nederina tų išvažiavimų, tas žmogus išvažiuoja kaip į visišką, nu savo atsakomybės ir rizikos kainą, ir kas už jį stoja, už jį niekas nestoja ir tas darbdavys galvoja, čia dar tokių čia imigrantų, čia tokių rumunų, čia tokių lenkų, čia tokių lietuvių, čia yra pilna ir tai yra tavo problema, kad tu ten susitrankei ten kažką tai. Jis iš karto pagalvoja, ką galima apsukti, kur teisiškai, kur juridškai, kad nereikėtų išmokėti kažkokios pašalpos, o tuo labiau daug atvejų, kad ji ir nepriklausytų, nes jis nesusitvarkęs kažkokių ten PSM, kas ten yra, kažkokie ten PMS, kas ten yra, tie Sodros ten tie registracijos, nu tie (1s) darbo pažymėjimo numeriai ar dar kažką, tai ir viskas, jis lieka absoliučiai nesaugus ir (1s) nieko negauna, išvis lieka ant ledo galima sakyti, suluošintas, sužalotas lieka ant ledo. Ir štai tada, kai atvažiuoja iš jo valstybės dar kažkokie tai oficialūs atstovai, nu vis vien žurnalistai iš televizijos, su tais pažymėjimais yra vis vien kažkaip tai kitaip yra vertinami ir jie pradeda aiškintis, kodėl mūsų tautiečiui taip nutiko, o kokios jam galimos kompensacijos, o kodėl jisai liko už borto, keičiasi santykis, ir tuo atveju ten buvo gerokai padėta tam žmogui, bet vėlgi aš dabar sakau, va čia, šiuo klausimu jau reikėtų su E.K. pasišnekėt, nes aš negaliu pasakyt, ar jam buvo atstatytas ten tas m-m-m mokėjimas, ar jisai gavo (1s), aš neprisimenu, kas buvo padaryta, bet žinau, kad buvo gerai ir kad jam tikrai buvo padėta. Tai vat tokios buvo tos situacijos.

I: O sakykite, o kaip konkrečiai laidai parinkdavote dalyvius?

In: Atsitiktinai. Vienas dalykas yra, kaip ir visai, visoms laidoms apskritai yra keli herojų ar dalyvių parinkimo būdai. Pirmas dalykas laiškai, skambučiai, kai žmonės skambina ir pasiūlo temą, nes jiems dėl to skauda, tarkim, mūsų laidos „Nacionalinė paieškų tarnyba“, „Nepriklausoma paieškų tarnyba“ yra (1s) 99 procentai, tai yra dalyviai, kurie kreipiasi į laidą arba dėl kurių yra kreipiamasi

į laidą, kurių ieškoma, arba kurie patys ieško, arba kurių ieško. Tai yra 99 procentai, vienas procentas galbūt kuriuos mes, bet ir tai turbūt net to vieno procento nėra, kuriuos kažkaip tai mes surandame patys. Nu būna taip, kad yra buvę atvejų ten, tarkim, kur pradedi su žmogum šnekėti apie situaciją ir išaiškėja, kad jis, tu gali jam padėt, o jisai to net negalvojo ir jisai nesikreipė, bet vis vien tai yra vat šitaip. Tai lygiai taip pat ir į šitą laidą „Kaip gyveni?“, tai būdavo temos, kurias pasiūlo ar pats žmogus, kuris yra suinteresuotas, arba jo artimieji, kurie jo ieško, tarkim, kažkokioje šalyje, arba dirbant kažkokioje sit-, kažkokia tai istorija, vat kaip aš pradėjau pasakot apie tas lietuvių bendruomenes, m-m-m, pati matai, kad yra va štai tokia asmenybė, jinai nieko į tave nesikreipia, bet tu tiesiog matai, kad įdomu būtų apie tai papasakoti kitiems žmonėms, kitiems žiūrovams, kad jie tai pamatytų. Tai yra kaip ir visos žurnalistinio darbo temos, arba tau jos ateina, arba tu jas susirandi.

I: O kaip parinkdavote konkrečias temas, nes kiekviena Jūsų laida būdavo, vis kažkokį kitą tokį atspalvį turėdavo ir temą tokią?

In: Ją rengė, matot, skirtingi žmonės, tai vienas dalykas, todėl, kad tai buvo, tada jau kai laida „Kaip gyveni?“, sakau, va aš kalbėjau apie tą pradžią, o po to jau jos atskilo - grupė žmonių nuėjo rengti, kadangi tai buvo per sunku rengti viską kartu, tai grupė žmonių grynai nuėjo rengti į „Nepriklausomą paieškų tarnybą“, o grupė žmonių pasiliko rengti „Kaip gyveni?“, tiktai jau tą laidą. Tai buvo E.K., tai buvo Algis m-m-m, kaip jo pavardė, A.M., A.M. ir A.R., tai yra trys atskiri, savarankiški žurnalistai ir kiekvienas iš jų turėjo užduotį, jie žinojo, kad kiekvieną savaitę eina laida, vadinasi kiekvienai savaitei reikia parengti laidą. Štai jie trys, jie ir dalindavosi, viena laida E.K., kita laidą ruošia A.M., trečią laidą ruošia A.R. ir priklausomai nuo to, tos temos ir keitėsi, bet aš turiu pasakyti, kad labai trumpai jos buvo susijusios tik su emigracija, jos labai greitai peraugo prie aktualijų čia, Lietuvoje ir, tarkim, A.R. laidos, i-i-i daug tų laidų buvo, kur buvo nesusijusios niekuo su emigracija. Galima sakyti, kad su emigracija buvo susijusios tiktai ko gero pirmo sezono laidos, gal net, ko gero, nes antram sezone net nebuvo, taip baigėsi pirmas sezonas, o antram sezone jie jau pradėjo imti temas iš, tiesiog platesne prasme - kaip gyveni Prezidente Brazauskai, kaip gyveni ten (1s) man atrodo Pakso ten žmonos ten buvo, kaip gyveni tenais Dainiau Kazlauskai ar tenais Rimai Tumine, kurie kurie Maskvoje buvo tuo metu, ta prasme tiesiog tai buvo jau įdom-, nuėjo į kitą tokį truputėlį (1s) net ne žanrą, o (1s) į kitą turinį, dėl to, kad tai buvo imama ne emigracijos temos, o plačiau suprantama sąvoka „Kaip gyveni?“, kalbant apie įdomių žmonių likimus ir gyvenimus.

I: O pačiose laidose, kol dar buvo emigracija, kol rodėte, buvo gana daug ir vaizdinės medžiagos parodyta. Ten tai apie šalies ten visokias aktualijas, ten nu tiesiog tos šalies, emigracijai pasirinktos ir dalyvių gyvenimo būdo ypatumai, o tiesiog kokių tikslu buvo rodoma ta vaizdinė medžiaga?

In: Nu visų pirma, televizija yra televizija, jeigu mes imtumėm radijo laidą ir tai, kada aš skaitau kažkokį tai kūrinį, man visada yra, net jeigu aš nematau, bet mano vaizduotę žadina aprašymai, kokios yra ten, tarkim, kokia Paryžiaus gatvele praėjo žmogus, net jeigu niekada nebuvai Paryžiuje ir mes gi važiuojame, tarkim, į svetimą šalį ir pamatę (1s) Eifelio bokštą, pirmą kartą atvažiavęs į Paryžių, jis tikrai nepasakys, kad čia Ostankino televizijos stotis. Jis vis vien, jis jau tą yra matęs ir jis jis važiuoja pasižiūrėti tai, ko jis jau yra matęs, jis ir turi išivaizduoti tą aplinką. Na kaip galima pasakoti apie kokią nors Veneciją, apie gyvenimą Venecijoje, neminint jos ten kokių nors tų kanalų ar ten tų gondolų, ar tos specifikos, kurios yra žmogaus įprastas dalykas, tarkim, kasdienybės dalykas. Tarkim, kaip galima nepapasakoti apie Airijos ar Anglijos gatves, jų gyvenimo būdą, neparodant gatvių kur yra kairysis tas (1s), kitas tas judėjimas. Juk tai yra pirma problema, pirma problema, su kuria susiduria atvykęs į tą šalį svetimtautis. Ypač kada yra skelbimai, va ten tarkim, reikalinga auklė darbui ar ten reikalinga kažkokia tai nu senelių prižiūrėtoja ir privalumas - turėti vairuotojo pažymėjimą. (1s) Žmogus, kuris to net neišivaizduoja kas tai yra, jis turi vairuotojo pažymėjimą, jis pasakys viskas, aš aš galiu, aš aš, aš galiu ir jis pirmą dieną susidurs su ta problema, kad jis nežinos, kaip jam vairuoti. Žinoma, jis persiorientuoja po kažkiek laiko, bet tai yra taip. Jeigu tu pasakoji apie žmogų, kuris m-m-m gyvena, nuomuoja (2s), tarkim vat, kad kaip ir aš Airijoje buvau. Jis gauna atlyginimą, nu kažkiek tenais, tų tenais pinigėlių ir jis gali nuomotis, kaip jis sako, aš nuomojuos butą arba dažniausiai jie sako, aš nuomojuosi namą. (1s) Kas yra tas namas? Pagal mūsų standartus, jeigu mes išivaizduojam - o-o-o išsinuomot namą, a-h-a, tai jau yra kažkas tai tokio. Jo nuomojamas namas, tai yra vienas dažniausiai miegamasis kambarys (1s) su bendra vonia, tualetu ir bendra svetaine, tai yra namas, kuris susideda iš, tarkim, keturių miegamųjų (1s), kuriame gyvena keturios šeimos. (2s) Ir vat kada tai pamatai, tu pamatai tą kambarį, tu pamatai, kur tenais kas yra, tu gali išivaizduoti, ten gi labai gražus rajonas, ten nu priklausomai nuo to. Arba kai mes žinome, kas yra gyvenimas, vat ir tada taigi buvo, dabar jau mažiau to yra, bet ir dabar lygiai taip pat, kai vežami yra darbininkai rinkti ten kažkokių, vat tiems sezoniniams darbams. Dabar pievagrybiai, aš skaitau tuos skelbimus, tai tiesiog matau dabar kas yra, ir vat tas pievagrybių rinkimas, dabar vat vėlgi prasidės tas pomidorų, lauko darbų, tų vat visų šitų skynimas, paskui Ispanija. Ir vat įdomu, kada tu pamatai tą buitį, galų gale išivaizduoji tą pačią šalį i-i-i, šalies specifika. Kada sakydavo, kad apgyvendins vagonėliuose, nu kokie tie vagonėliai vėlgi sunku išivaizduoti ir kai tu pamatai tą vagonėlį, kuriame gyvena keturi-penki žmonės arba ten viena šeima, jeigu važiuoja šeimom, kas jau geresnis variantas, keturi-penki žmonės ir vat visą tą plynių plynių plynią, tuštumą aplinkui ir kai tie, kas tai praėję, kaip jie sako, vat reikia išdžiaustit skalbinius ir tai būdavo atrakcija, nes tai vis pajvairinimas, ką tu gali toje plynioje daryti, nes tu nu, kažki kur važiuoti turi iki to artimiausio miesto. Tai kad kad tai nešokiruotų, kad tu neprarastum orientacijos atvykęs ir tai pamatęs, tu gali žinoti, žinoma, tu gali susikurti ir kitokią buitį, gali turėti ir prabangų

namą, ir ir ir dar kažkaip tai kitaip gyventi, ir daug geriau, bet tai irgi yra etapai, ne iš karto tai yra, tie dalykai pasiekiami, o televizija, jinai kalba vaizdu. Tu kartais gali nekomentuoti, tau nebūtina sakyti, kaip kvepia (1s) ten, tarkim, tie krūmai ar tos gėlės, kaip, koks girdisi tas jūros ošimas, tu parodai panoramą ir tas žiūrovas, kuris sėdi savo minkštasuolyje čia, Lietuvoj, prie televizoriaus, jis pats ir užuodžia, ir girdi, net jeigu tu nieko nepasakai, jis tą mato, jis tai... Televizija kalba vaizdu, ji negali tik pasakoti arba nepasakot, arba kam mes tada pasakojam tik apie tą žmogų kitoje šalyje, mes galime telefonu su juo paimti kažkokį tai intervą, mes galime parodyt jo nuotrauką ir papasakot, kad jis gyvena ten ir ten, dirba tą ir tą, ir susiduria su tokia problema. Televizija gali išvis kalbėti tik vaizdu, jai nereikia (1s) žodžio tos perkrovos.

I: Kaip vykdavo pasiruošimas su laidų dalyviais pokalbiui, pats pokalbis tiesiog, ar klausimai kažkokie, gairės tiesiog buvo, kaip tiesiog derindavote tą pasiruošimą?

In: Nu kaip ir su, nu kaip, nu čia kaip ir su visais, nu tu... Jeigu tu jauti tą problemą, kad jinais, tarkim, yra arba tau patinka kažkoksai tai žmogus, kuris, tavo manymu, būtų įdomus Lietuvos žiūrovui. Jeigu tave sudomina kažkokia tai ta konkreči tema, tu į ją ir giliesi, tarkim, tu, čia labai skirtingos situacijos yra. (1s) Vat tuo probleminiu atveju, kada, apie kurį aš kalbėjau, bet čia sakau, jeigu jau rašysit apie, tai reikėtų pasikalbėt su E.K., jisai tiksliau papasakotų tą pačią istoriją. Tai štai tuo atveju, tai iš pradžių, man atrodo, ten prasidėjo viskas nuo laiško ar tai nuo skambučio artimųjų, kurie pasakė apie tokią situaciją ir prašė mūsų laidos pagalbos. Tada toliau nagrinėji, kalbiesi iš pradžių čia, su artimaisiais, kad kuo smulkiau išsiaiškintum esamą situaciją, ką galima padaryt ir taip toliau. Jau iš karto permąstai.

Kolegė: Atsiprašau, o ten ne Norvegija buvo?

In: Ai, Norvegijoje ten buvo, aš sakiau Švedijoje.

Kolegė: Man atrodo, kad Norvegijoje.

In: Kur tas žmogus darbo metu patyrė traumą, kažkas tai buvo su kojom. Aš vat sakau, aš nelabai gerai ją prisimenu.

Kolegė: Norvegijoje.

In: Ar ne Švedijoje?

Kolegė: Tikrai Norvegijoje, nes nuo to dar buvo ir aš dar turiu, yra telefonai, kur padėjo labai norvegų lietuvių bendruomenės ta moteris. Tikrai Norvegija.

In: Ai, nu jo.

Kolegė: Ir vat prisimaniau, kad skambino artimieji ir aš atsiliepiu dar.

In: Ai tai va, tai prasidėjo nuo skambučio.

Kolegė: Nuo skambučio.

In: Tai va, tai prasideda nuo skambučio, jie paprašo ten, tarkim, pagalbos, kaip šiuo konkrečiu atveju. Tada jau galvojama, ką su ta, ką galima ar negalima daryti, išsiklausinėji maksimaliai tą

artimųjų, ką jie žino. Tada vat štai buvo susisiekti su Norvegijos lietuvių bendruomenės atstovais, ar jie galėtų padėti, tarpininkaut nagrinėjant šią situaciją, nes juk reikia to savo žmogaus kažkokio tai vietoj pagalbininko, tarpininko, kuris padėtų, a-a-a bent jau nukreiptų, kur eiti, į kokią, ar ten policiją, ar ten į kažkokią tai darbovietę (1s), tiesiog padėtų susiorientuoti. Na tai vat, o paskui jau kai atvažiuoji, tai tada bendrauji ir su tuo žmogum, tada priklausomai nuo tos situacijos bendrauji su atitinkamais kitais pareigūnais, kurie toje situacijoje dalyvauja. Jeigu ten kokioj Italijoje, tai ten teko bendrauti ir su Italijos gydytojais, ir su karapinieriais italais, ir su lietuvių ambasados atstovais, nu su daug kuo reikėjo bendrauti. Šitoj situacijoje - su lietuvių ambasados atstovais Norvegijoje, su teisininkais, irgi su policininkais, ten su kaimynais, nu su daug kuo va ten jau reikėjo bendrauti.

I: O kai, pavyzdžiui, būna jau įrašoma ta laida, tai jinais yra kuriama pagal tam tikrą šabloną kažkokį tai, modelį ar kiekviena laida yra unikali?

In: Šablonas yra vienas - tai yra pradžios vinjetė ir pabaigos titrai, ir trukmė, kuri tau duota. Jo, o visa kita, kuo tu užpildysi šią vat tarpą, tarkim, tu turi pusvalandį arba ten turi keturiasdešimt penkias gryo eterio minutes. Tai reiškia, kad gryo eterio keturiasdešimt penkias minutes tu turi užpildyti. (2s) Pageidautina, kad tai būtų įdomu (1s), o ne visada tai pavyksta, kartais labiau įdomu, kartais mažiau įdomu, o toliau kaip tu tai dėliosi, kaip tu tai konstruosi, yra absoliučiai asmeninis kūrėjo reikalas. Ta prasme nėra taip, kad penkias minutes kalbam, tris minutes grojam, tris minutes vaizdai, po to dvi minutes kalbam, nieko nėra. (2s) Jeigu kūrėjas ar rengėjas laidos yra įsitikinęs, kad šitas monologas yra tiek įdomus, kad jo nereikia niekuo papildyti, niekuo nutraukti, niekuo neatskirti, jis gali paleisti nors ir pusvalandį tą monologą, jeigu jis už tai atsako, kad tai yra nu, kad tai yra įdomu. Kažkaip tokių laidų nebuvo, dar aš neprisimenu, bet kad tai yra absoliučiai kūrėjo teisė, nėra jokio išankstinio šablono, niekur, jau jeigu, o tuo labiau tokioj laidoj "Kaip gyveni?", kuri yra išvis, yra absoliučiai (3s), pasakojimas apie žmogų, apie situaciją, tai kas joje turi būti? Joje turi būti, kaip ir bet kuriam siužete, tai yra tas pats siužetas, tik perkeltas į televizinį eterį, tai turi būti bet kuriame siužete veikėjas, tas veikėjas gali būti lyrinis herojus kaip poezijoje, pats autorius gali būti, gali būti konkretus žmogus, bet tai yra veikėjas, tai yra situacija ir tai yra pasakotojas. (1s) Trys elementai.

I: O kai Jūs sukuriate laidą, Jūs parodote laidų dalyviui, kad jisai kažką koreguotų?

In: Ne, jokiū būdu ir netgi labai retais atvejais, labai retais atvejais, kada yra iš anksto yra aptarta, kada iš anksto yra sutarta, kad ten yra kažkokie tai delikatūs momentai, konfidencialūs galbūt labai, galbūt intymūs, teisiškai keblūs momentai, kurie turi būt parodyti specialistui arba tam dalyviui, kad jis galėtų, na ir jeigu jisai pritaria, tai tada jau tą paleisti į šitą, į erdvę viešą. Bet šiaip tai jokiū būdu ne todėl, kad niekada pats sau žmogus (2s) neatrodo pakankamai patrauklus, bent jau normalus žmogus. Dažniausiai normalus žmogus linkęs (1s) pagalvoti ar įvertinti save kukliau, jam atrodo, kad jisai pasakė prasčiau, kad galėtų pasakyti geriau, kad jis dabar šitame, šituo rakursu nufilmuotas

atrodo ne toks simpatiškas, kad jis galėtų kitaip atrodyti, o kad čia jis išvis nusišnekėjo, o ypač jeigu tai sukelia kažkokį tai juoką arba smagų, smagią sukelia nuotaiką, nu tai tada išvis net nedėkit, net nerodykit, tada jokių laidų negalėtum daryt ir tai nėra teisinga, tai ne dėl to tu, ne dėl to tu nerodai, kad aha vat jeigu jam nepatiks, aš liksiu be darbo, ne, bet tas žmogus būna neobjektyvus savo vaiz-, savo atspindžiui ekrane. (1s) Dažniausiai jis lieka neobjektyvus.

I: O sakykite dabar jau gana daug sužinojau apie tą pačią virtuvę laidos kūrimo ir dabar norėčiau pasiteirauti apie Jūsų asmeninį požiūrį į emigraciją ir migrantų šeimas, pavyzdžiui, yra atotolio šeimos, kada išvažiuoja tėvas/motina, o vaikai lieka gyventi čionais ir kokius Jūs, kokius klausimus Jūs keltumėte, kai pagalvojate apie migrantų šeimas ir Lietuvos žmonių ketinimus darbo ieškotis svetur. Aš čia Jums duodu tokį lapelį, kur Jūs gal galėtumėt surašyti tuos klausimus tiesiog, kokie Jums iškyla klausimai, kai Jūs pagalvojate apie...?

In: (juokiasi) Apie kokią, nes jeigu tai yra tėvai išvažiuoja, vaikai lieka čia (2s), tai čia viena situacija. Kitas dalykas, kai jaunas žmogus išvažiuoja, tėvai lieka čia, visiškai skirtinga situacija. Kai vyras išvažiuoja, žmona lieka čia irgi visiškai skirtinga situacija, tai šiuo atveju aš galiu, Jūs norit, kad aš kalbėčiau tik apie tą situaciją, kur tėvai išvažiuoja, palikę čia mažamečius vaikus, taip?

I: Galbūt bendrai tiesiog tada, kokie klausimai kyla pagalvojus apie emigraciją?

In: Nes bendrai, tai čia, čia nėra, vat čia, šiuo atveju aš galiu jį, nu, net nežinau kaip pasakyt, čia yra labai specifinis dalykas, nes vėlgi sakau, jeigu išvažiuoja tėvai dirbti, o palieka mažamečius vaikus senelių globai arba išvis vienus, pavyzdžiui, mano kaimynai buvo laiptinėj vieni išvažiavę dirbti, o vaikai - šešiolikos metų berniukas ir kokių keturiolikos metų mergina-, jie jau buvo palikti gyventi savarankiškai trijų kambarių bute man priešais. Tai aš tikrai nemanau, kad tai yra teisinga, labai net nemanau, kad tai teisinga ir, tai čia mano asmeninė nuomonė, ir tikrai negaliu įsivaizduoti tokios situacijos, kokia galėjo būti, kad vaikas vat galėtų likti, kokia situacija pateisintų, kad galima būtų išvažiuoti dirbti ir palikti juos visiškai vienus. (1s) Tai vat šitas dalykas. Kitas visai dalykas, kada vyras išvažiuoja, žmona lieka su vaiku (1s), ir trečias visiškai turbūt dalykas, kai jaunas žmogus išvažiuoja arba kai visa šeima išvažiuoja. Čia yra tiek specifinių dalykų. (1s) Tai aš galiu tiesiog vat parašyti. (1s) Kiek tų klausimų reikėtų?

I: Tai kiek Jums atrodo, kad jų užtektų tam atskleisti.

In: (rašo) Pirmas dalykas - motyvacija, ko važiuoji. Tai vat pirmas dalykas - motyvacija. Kada tu žinai, ko važiuoji, tai antras logiškas klausimas tada, (rašo) ar būtent ten, kur važiuoji, ten, o ne čia, gali tai įgyvendinti ar to pasiekti, nes daug vat, daug emigrantų, su kuriais mums teko šnekėtis, ekonominių tų emigrantų, kurie važiuodavo vis laikinai padirbėti, jie pripažįsta, kad jeigu jie taip gyventų (1s) skaičiuodami ir čia Lietuvoje, jie susitaupytų (1s) dar ir daugiau negu taip, kaip jie gyvena ten, bet čia jie negali to susitaupyti dėl to, kad čia yra daug daugiau pagundų ir yra tarsi, nu tu negali taip gyventi vagonėly, užsiskliaudęs, vat nieko nedaryt, nes čia tu turi ratą, nu sociumą

savo kažkokį tai. Tu kažkur išeini, tu kažkur tai a-m-m-m, dalyvauji, tai kainuoja kažkokių tai išlaidų, o jeigu tu ten, o jeigu tu gyventum čia taip, kaip gyveni ten, tai tu daug daugiau dar sutaupytum dėl to, kad tau atkristų nuoma ten, kurią tu jau čia va vat kažkokią, kur tu moki, ta prasme, tu galėtum taip sutaupyti, bet tai yra, ar tai gyvenimas, nu aš nežinau. (5s) Tai vat tas klausimas. Ir kitas dalykas vat su tuo klausimu susijęs, kad žmogus važiuoja specialistas, kuris čia gauna, nu gydytojas, tarkim, koks, kuris čia gauna nu varganus pinigus, jis ten padirbėjęs savaitgalį - Šeštadienį, Sekmadienį Airijoje - vat kaip važinėja gydytojai uždarbiauti, jis gauna čia pagal tuos pinigus, nereikia ten nieko nuomotis, jis bilekur permiegoja, toj pačioj ligoninėj atbudi ir jis gauna tiek, kiek jis čia gauna, aš nežinau, per kokius tris-keturis mėnesius, jeigu ne per pusę metų. Tai tada aš, aš pritariu visom keturiom ir ir gailiuosi, kad nesu tas specialistas, kuris yra reikalingas savaitgaliui ten, labai labai labai daryčiau tą (juokiasi), tikrai, nu kad nereiktų vergauti. Žmogus negali vergauti dėl to pinigų. Mes dažnai vergaujam dėl jo. Nu ką ką čia dar, tai vat mano buvo, iš esmės mano du pagrindiniai klausimai, tai yra, motyvacija, ko važiuoji, ir ar būtent ten, o ne čia gali tai įgyvendinti ir to pasiekti.

I: O gal dar kokie nors kyla?

In: Tai vat, nes aš nesu tas žmogus, kuris kategoriškai prieš tą emigraciją, i-i-i bent jau turiu galvoje tą tokią laikiną. (2s) O kalbant apie... Ir ir todėl aš tikrai nemoralizuočiau, kad ne ne ne, jokių būdu nevažiuoji. Yra situacija kokia yra ir čia, Lietuvoje, ir jeigu aš galėčiau uždirbti tiek, kad aš galėčiau nesirūpinti tuo, kad ten ar aš galėsiu nupirkti vaikui, leisti į būrelį ar neleisti, ar galėčiau jam nupirkti kažkokių tai mokymo priemonių, ar galėčiau šventėm nupirkti kokį ten skanesnį pyragą ir padovanoti savo vyrui kažkokią dovaną, ar ten galų gale susimokėti mokesčius galų gale už butą ir aš žinočiau, kad man tai yra įmanoma, be abejo, aš ten nuvažiuočiau ir padirbėčiau, kad ir visiškai kažkokį prastesnį tą darbą, tai manęs nei tai žemina, nei nieko, nes joks darbas, mano galva, nežemina. Ir kitas dalykas vat, kada tu žinai, nu vardan ko tu tai darai (1s). Tai vat čia ir yra tas, ką parašiau - motyvacija, ko važiuoji, ir ar būtent ten, o ne čia gali tai įgyvendinti ir to pasiekti ir (2s). Kitas gal dalykas dar (4s), susijęs su emigracija (2s), man tai viskas telpa į tuos du klausimus, aš už tai taip ir sakau (juokiasi).

I: Tai galima gal pasmulkinti ar paskaidyti tiesiog kažkaip?

In: Nes man tai yra atsakymai į tuos vat dalykus, kuriuos aš sau keliu, tarkim, ten važiuojant. O kas Jus domina konkrečiai, vat kokie klausimai, ar kokios potėmės, ar kas?

I: Ne, man tiesiog įdomu su kokiais klausimais Jus siejate emigraciją ir gal dar šitie klausimai smulkinasi, kad plačiau, išsamiau? Nu pavyzdžiui, pagalvojus apie atotolio šeimą, kokie klausimai tiesiog kiltų, kai išvažiuoja, tarkim, tėvai ar ten vienas iš tėvų, o vaikai lieka gyventi Lietuvoje. Kokie klausimai kiltų?

In: Vienintelis vat čia galėtų būti trečias klausimas, (rašo) ar tai, ką gauni, ar tai ką uždirbi, aš turiu galvoje su kabutėmis, nu ką gauni, ką gauni, iš tiesų yra daugiau negu kad turi. Čia suprantat, čia yra (2s), nes tai, ką tu gauni, kartais nėra daugiau, ką tu turi. Kartais tai gali eiti į daug mažiau. (1s) Va tai yra brandaus žmogaus, mano galva, tai yra pagrindinis dalykas, kad jisai tą pasvertų. Nes tu gali gauti ir uždirbti, tarkim, per tris mėnesius tikrai labai nemažai, gali, jeigu ten pasiseka, aš nežinau, bet tas labai nemažai santykinai yra nulis, palyginus su tuo, kad tu, tarkim, per trejus metus absoliučiai apleidi savo, nu sugriauni savo šeimą, sugriauni, vat palieki savo vaikus, m-m-m (2s), pagilini didelį didelį atotrūkį nuo jų. Tai vat čia iš esmės aš, žinokit, surašiau tuos pagrindinius klausimus, kurie man kyla kalbant apie emigraciją ir jeigu aš kada nors kur nors emigruočiau, laikinai ar ilgam, tai aš visų pirma sau tuos tris klausimus ir atsakyčiau. (skaity) Tai vat tas motyvacija, ko važiuoji, ar būtent ten, o ne čia gali tai įgyvendinti ir to pasiekti, ir ar tai, ką gauni, iš tiesų yra daugiau nei tai, ką turi. Vat yra, mano galva, čia yra trys pagrindiniai klausimai, kuriuos aš sau kelčiau.

I: O dabar gal galėtumėte sugrupuoti, surūšiuoti šiuos klausimus pagal tai, kiek Jums jie yra svarbūs. Čia yra įvairių spalvų popierėliai...

In: Tai aš galiu iš karto parašyt, kuris svarbiausias ar ne, ar aš čia turiu sudėlioti, surašyti?

I: Surašykite ant kiekvieno lapelio atskirai, pagal tai, kiek Jums jis svarbus.

In: Jūs norit, kad aš tiek lapelių užrašyčiau?

I: Ne, ne tiek, tiesiog nu kiek Jums reikia.

In: (juokiasi) Ne nu tai, nu galima paimti kokį dešimt tų lapelių?

I: Tai, žinoma, kiek Jums reikia, reikėtų, galite ir visus paimti.

In: (rūšiuoja) Ne nu aš tiek klausimų, aš tris klausimus tikrai turiu, bet tai gerai, nu paimkime dešimt, ne nu, tarkim, imam taip, vat pagrindinis klausimas man yra trečias, vis dėlto pats svarbiausias. Tai trečias klausimas pas mane būtų daugiausia lapelių, tai čia rašyti tik tris?

I: Gal tiesiog užrašykite tą patį klausimą, kuris Jums yra svarbus.

In: Tai vat ir atsakymas į tą klausimą, man tas klausimas ir yra svarbus.

I: Tai gerai, tada tiesiog ir užrašykite.

In: Visą tą klausimą?

I: Taip.

In: Tai tada aš paimsiu tikrai tik dešimt (juokiasi). (rašo) Man čia netilps šitas klausimas. Aš galiu tik abiejose pusėse parašyt.

Kolegė: Tai smulkiau rašyk.

In: Tai jau rašau smulkiai. O galima iš penkių? Aš tada tuos tris parašysiu atskirai (juokiasi).

I: Žinoma, Jūs darykit, kaip Jums atrodo.

In: (rašo) Nu vat ir trečias klausimas bus šitas, o tie bus po vieną. Tai kokia Jūsų tema?

I: Tai aš čia, jau kaip ir antra dalis čia bus, čia mano magistras, tai tiesiog būtent kaip emigracija yra pateikiama televizijoje, tiesiog analizuoju tas laidas.

In: Aš galiu Jums vat į tą atsakyt, į tą klausimą, kaip vaizduoji, kad kodėl mums ir kilo mintis rengti ne tik tas, noriu santyki nusakyt mūsų, rengėjų. Vat jeigu Jūs formuluojat kaip pateikiama emigracija televizijoje, tai mūsų santykis buvo jokių būdu nesupriešinti ir jokių būdu nepagrūmoti pirštu ir pasakyti - ne nevažiuokit iš Lietuvos ir nedarykit šito, ir kad tie, kurie išvažiavo, tai tie yra blogi dėl to, kad jie nuvažiavo arba pralobti, arba pasipelnyti, o tuo metu čia jų seneliai turi tenais dirbti už juos ir panašiai. Mūsų nuostata buvo visai kitokia. Mūsų nuostata, kad kur lietuvis begyventų, kad mes esame viena tauta ir kad tikrai reikia padėti žmogui suprasti m-m-m ir vieniems kitus, ir pažinti pasaulį, ir pažinti šalį, į kurią važiuoji, kad visi mes esame tikrai viena tauta nepriklausomai nuo to, kurioje gatvėje gyvename, kuriame mieste, kurioje valstybėje mes gyvename, nes pasaulis yra tikrai vientisas dalykas ir mūsų santykis buvo toks, tai kad mes nesame iš „Žalgirio“ vat tos (2s) partinės grupės, kuri yra Anglijoje labai ryškiai pasisakanti prieš. (3s) Nes yra daug tokios nuostatos priešiškos, kad aha vat Jūs ten išvažiavot ir tarp kitko, kalbant apie atotrūkį nuo savo šaknų, tai šita nuostata labai didele dalimi jina buvo, irgi prisidėjo prie to, kad žmonės, žmonės atitrūko nuo savo šaknų. Aš kalbu apie tuos dipukus, apie tuos vat ekonominius, ankstesnius tuos emigrantus, ypač apie tuos, kurie išvažiavo bėgdami iš sovietinės, iš okupacijos, kuriems buvo tarsi prikišama, kad jie, aha jie ten sotesniam gyvenime, jie ne tiek nusipelnė Lietuvai, o vat šitie lietuviai, čia gyvenantys, jie dar daugiau, dar labiau nusipelnė Lietuvai. Aš jokių būdu nepasakyčiau, kad jis nusipelnęs ar nenusipelnęs ir jokių būdu nesutikčiau su apskritai tokiu matavimu, kas yra nusipelnęs, kas yra daugiau nusipelnęs, kas yra mažiau nusipelnęs. Ar tas žmogus, kuris realizavo save kaip žmogus, įgyvendino savo svajonę, laimingas, sukūręs laimingą šeimą ir augina joje visaverčius, laimingus žmones yra mažiau nusipelnęs savo tėvynei negu tas, kuris m-m-m rūškanas, surūgęs, nerealizavęs savęs kaip asmenybė, kaip žmogus, augina depresuotus palikuonis? Man taip neatrodo. (rašo) Na vat.

I: Dabar, o kuri spalva rodo svarbiausius, Jūsų nuomone?

In: Mėlyni, taip.

I: Paašškinkite, prašau, kodėl taip tiesiog surūšiate?

In: Kodėl mėlyną pasirinkau?

I: Na taip tiesiog.

In: Nu čia gal jau šitie psichologai galėtų išvelgt kažką, nežinau, man tiesiog (2s), tiesiog vat taip, aš manau atsitiktinumas, ne dėl to, kad ta mėlyna ryškiausia, aš taip manau, kad čia tikrai atsitiktinumas. (1s) Bet gal kažkoks spalvų šitas žinovas kažką čia išvelgtų kito, aš nežinau.

I: Aha, o kodėl surūšiate va taip tiesiog? Tuos ant trijų nusprendėt, o tuos po vieną.

In: Tai Jūs sakėt pagal svarbumą.

I: Taip.

In: Tai vat man be šito klausimo (2s) turbūt nėra prasmės išvis nieko tokio daryti. Trečias klausimas, mano galva, man yra pats svarbiausias, nes aš turiu įvertinti, kad jeigu aš prarandu kažką ir ir ir aš gaunu kažką, tai vat ar aš, tą, ką aš gaunu, yra man svarbiau už tai, ką aš prarandu, ar ne. Tai yra mano vat pagrindinis dalykas, nes taip aš galiu prarasti, aš galiu gauti pinigų, aš galiu pasiekti kažką, kažkokį tai, nu, tarkim, karjeros kažkokią viršūnę ar aukštumų kažkokių kitų, ne viršūnių, bet kažką tai kito, aš galiu kažkaip gerbūvį savo pagerinti (1s) ir ką aš tuo atveju, nu kaip ant svarstyklių lėkštės, kai rašai pliusiukus prieš darydama kažkokį tai sprendimą savo gyvenime. Aš vėlgi nekalbu apie tuos jausminius, emocinius dalykus, kai mes iš pradžių padarom, o paskui galvojam, ką mes padarėm. Bet šiuo atveju, vat kada yra, logiškai kada prieini prie tų sprendimų (1s), vėlgi tie visi klausimai, tai yra kada Jūs vat klausiat, ką tu sau atsakytum, ką tu sau paklaustum, tai vat logiškai, aš paklausčiau šitų dalykų ir logiškai svarstydam, blaiviu protu aš pasakyčiau, kad man reikia pasverti, ką aš gaunu, ir ko aš netenku, ir šitas klausimas man yra pats svarbiausias todėl jo vat čia trys lapeliai, jų yra daugiausiai. Bet be abejo yra situacijų jausminių, emocinių, visokių kitokių, kurių protas nevaldo, o kurias valdo tie jausmai ir po to jau kada tu patiri kažkokį tai nusivylimą kažkuo tai, savo jausmais ar atslūgsta, ar ką, vat tada tu keli tą patį klausimą (skaito) - ar vertėjo gauti tai vardan to, ką tu praradai. Bet šiuo atveju mes kalbam apie blaivų protą, tai aš vat dabar renkuosi šitą.

I: Dabar norėčiau, kad pavaizduotumėt viską ant balto popieriaus lapo.

In: Jeigu reikia piešt, tai, žinokit, aš nemoku net namo nupiešt.

I: Ne, tiesiog čia, čia tiesiog, kad nenuslystų, gal geriau ant stalo tada. Čia yra figūrėlė vaizduojanti Jus ir dabar Jūs save pasidėkite kažkur ir tuos klausimus sudėliokite pagal tai, kiek Jums pavyko dabar žiūrint, juos atskleisti laidose. Kaip Jums atrodo. Ir tada kiekviena iš jų...

In: Ai, čia kitaip yra. Klausimus Jūs prašėt, kad aš surašyčiau, kokius aš užduodu, kas man yra svarbu, dabar čia ar pavyko tose laidose, o laidos buvo juk skirtingos, tarkim, mes nekėlėm klausimo tuo atveju, kada... Nors bendrai galima pasakyti, kad visi šities klausimai yra iš tikrųjų, visur buvo kelti, net ir tose konkrečiose istorijose, su problemom kur susidūrėm, tie klausimai buvo kelti iš tikrųjų. Taip, motyvacija, ko važiuoji, ar būtent ten, o ne čia gali tai įgyvendinti, taip. Tai aš galiu pasakyti, kad tai yra kertiniai tie klausimai, iš tikrųjų. Tai va, kaip čia dėt, kuria tvarka?

I: Kaip Jums atrodo, kaip Jums atrodo pagal tai, kiek Jums pavyko.

In: (dėlioja) Tai vat šitie visi klausimai, visi buvo.

I: Aha, o dabar, kodėl taip išdėliojote, gal galėtumėte plačiau šiek tiek pakomentuoti?

In: Nežinau (juokiasi). Aš galiu juos va taip sugrupuoti arba va taip. Man tai jokio skirtumo, tiesiog aš įsivaizduoju, kad tas prioritetinis klausimas mano, jisai irgi buvo, į visus buvo bandyta atsakyti ir tiktai atsakinėjau tuo atveju ne aš, o atsakinėjo tas žmogus, kuris, apie kurį mes pasakojom, ar tie

mūsų herojai, ar ne. Tai kad tie klausimai buvo visi kelti, tai taip ir vat, ir vat jie visi buvo, jie man trys tie klausimai man buvo svarbūs, jie iš tikrųjų buvo kelti visose laidose.

I: Tai jie čia iš esmės jie kaip ir lygiaverčiai, galima teigti, ar ne?

In: Taip. Man šitas atrodo gal svarbiausias, bet jokių būdu negaliu pasakyti, kad kiekvienam mūsų laidos dalyviui tie klausimai yra svarbiausi. Kiekvienas kelia savus turbūt klausimus, bet man, kaip vienai iš laidų rengėjų, jeigu Jums kitas, Jūs kito ar kitos laidų rengėjos paklaustumėt, Jums kitaip atsakytų, bet man, kaip vienai iš tos laidos, bent jau pradžioje, ar kur aš tą dariau ir kur mano siužetai buvo daryti, man visi šitie svarbūs klausimai buvo keliami.

I: O dabar tiesiog dar norėjau paklausti, ar, kaip pasikeitė ar nepasikeitė tiesiog Jūsų nuomonė apie atotolio šeimas rengiant laidas?

In: Aš nesucidūriau turbūt su atotolio šeimom, jeigu Jūs kalbat apie tai, kad išvažiuoja tėvai, o lieka vieni vaikai.

I: Gali būt ir atvirkščiai, gali būt, kad tėvai lieka, o...

In: Nors vėlgi jeigu imant didžiuoju mastu, bet čia, sakau, čia ne ne ne tik rengiant laidas „Kaip gyveni?“ (1s), čia rengiant ir laidas, ir būtent rengiant laidas „Nepriklausoma paieškų tarnyba“, nes laidose „Kaip gyveni?“ aš daugiau susidūriau su, vat mano santykis, jeigu klausiat kaip pasikeitė, aš pamačiau ne tik (1s) tų „lūzerių“ taip vadinamų, kurie išvažiuoja (1s) su, ten nebaigę vidurinio arba (1s) nu tikrai su menku išsilavinimu važiuoja bilekur, bet kur, „užkalt“ pinigų, nemokėdami jokios užsienio kalbos arba merginos, kurios važiuoja, kad tikrai kur nors į užsienį ir kad tikrai ištekėt arba tenais, uždirbt kažkokių tai pinigų tikrai parodžius ten, tarkim, save, tai vat ta nuomonė mano jina labai labai praskydo ir išsiplėtė, tai reiškia, kad aš mačiau ir tokių, bet aš mačiau labai daug išsilavinusio, gražaus, kūrybingo jaunimo, kuris vyko ar išvažiavo realizuoti savo idėjų, savo sumanymų ir negalvodamas apie galutinę emigraciją, nors nežinia, kur juos pasaulis, kur juos laikas ir įvykiai, ir gyvenimas nuneš, ta prasme, atviri pasauliui. Jie važiavo iš tikrųjų realizuoti savęs ir informacijos specialistai, ir meno specialistai, nu tokie vat žmonės, kurie pamatė tiesiog didesnę erdvę, kur jie galėtų pasireikšti kaip asmenybės ir čia Lietuvoje jie tos erdvės nerado arba žmonės, kurie ieškantys kažkokių tai sau naujų erdvių, naujų savirealizacijos būdų, naujų sprendimų, vat aš pamačiau daug tokių žmonių ir tai mano akiratį praplėtė, nes anksčiau tokia nuostata buvo negatyvesnė. Aš blogiau galvojau apie tą kategoriją išvažiuojančių užsidirbti, man atrodė, kad tai yra tik tie, kurie čia jau nieko negali ir čia išvis, ir nori labai greitai, čia negali, o nori labai greitai ir labai daug, tai vat aš jų, žinoma, irgi mačiau ir jie dažniausiai atitiko tą kategoriją, kurie negalėjo atsakyti į vat šitą klausimą ir į šitą, ir į antrą, jie galėjo atsakyti tik į motyvacijos, ko važiuoji, - užsidirbt pinigų - jų vienintelis galėjo būti tas atsakymas, tai vat jie atitiko šitai kategorijai, bet jie tikrai buvo ne didžioji dauguma tų jaunu, kūrybingų žmonių, kuriuos teko pažinti. O kalbant apie nuotolio šeimas, tai vat šiuo atveju aš kalbėčiau daugiau apie laidas „Nepriklausoma paieškų

tarnyba”, ir kaip dabar „Nacionalinė paieškų tarnyba”, nes čia jau kada susiduri su priverstine ekonomine emigracija, kai važiavo vos aštuoniolikos metų, aš galvoju apie tą didžiąją bangą, kuri buvo 1929-1930 -ais metais per tą didžiąją depresiją, kai išvažiuodavo iš kaimų kaimelių nieko nematę (1s), jokių mokslų ten nebaigę, jokių kalbų (1s), nu nieko, nieko neturintys, su sukrautais ryšulėliais, kuriuose būdavo brizelis ten lašinių, duonos kepaliukas ir kažkokie tenais, kokios, nu nežinau, poros kojinių, jeigu būdavo, marškinių, papildomo muilo gal gabalas ir jie važiuodavo tuos šešis mėnesius į nežinomą visiškai šalį ir atsidūrę visiškai toli nuo artimųjų, kai pagrindinis rūpestis buvo išlikti, išgyventi, prasimaitinti, i-i-i nepakratyti kojų tiesiogine šio žodžio prasme, o ne taip, kad rašytum laišką ar, nei interneto, nei skype’o, nei nieko šito gi nebuvo ir vat tie nutrūkę nutrūkę ryšiai, kurie nutrūko ilgai su artimaisiais likusiais čia, tai vat aš jų pamačiau nu tiesiog tokią, tokią, (1s) tiek jų daug ir... Tai irgi praplečia akiratį, bet kuria prasme? Tu tiesiog pagalvoji (1s), ar tie žmonės važiuotų antrą kartą, jeigu žinotų, ką jie praranda, tai vat čia būtų atsakymas į trečią klausimą, ką tu gauni ir ko prarandi. Ir tai yra tikrai retorinis klausimas, hipotetinis klausimas dėl to, kad kai žmogus nugyvena keturis, penkis, šešis, septynis dešimtmečius toje kultūroje, toje šalyje (1s), koks bebūtų jo ilgesys ten tėviškės sodams ar ten paliktai tai gryčiai, ar kiemui po kurį lakstė, bet jis vis vien jau jaučiasi iš dalies ir tos kultūros žmogus ir jis jau ten įleidęs šaknis. Liūdna, liūdna tik dėl to, kad tie ryšiai nutrūksta, kad tai yra neišvengiama, kad po kažkiek metų, dešimtmečių, mes panašią situaciją (1s) po keturiasdešimties, penkiasdešimties metų, mes panašią situaciją matysime vėl ir tai bus Europos valstybės, nors jos lyg ir maišosi, bet vis vien tie (1s) m-m-m likę kaimuose ypač tėvai, provincijoje ypač tėvai (2s), jie nėra jau tiek, vis tiek, ne visi jau jie yra taip aktyviai lankomi, kai išvažiuoja į kokią Italiją, Ispaniją ar į kokią Vokietiją, ar Norvegiją, ar kažkur kitur ir ta tokia (1s) prarastų šaknų, (1s) prarastų ryšių (1s) karta, kurią šiandien mes matome (1s) Australijoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose, Lotynų Amerikoje, kad jinai bus kažkada tai ir Europoje, aš tuo net neabejoju, tiesiog gyvenime viskas yra taip reliatyvu, kad aš tikrai negaliu jokiū būdu pasakyti (1s), ar tai labai blogai, ar tai nėra labai blogai, gal mes visi tiesiog mutuosime į kažkokį tai kitą pavidalą, gal ta žemė, jinai išnyks su tuo tokiu susiskirstymu, kur čia Lietuva, kur čia tas, kur čia tas (2s), gal ta geopolitika iš tikrųjų taps va tokia globali, nu globalizacija iš tikrųjų bus.

I: O sakykite, o jeigu dabar kurtumėte vėl iš naujo laidas „Kaip gyveni?“ ar kažką keistumėte, ką keistumėte?

In: Nėra tokio dalyko, kad ką keistum ar ką nekeistum. Tiesiog kiekviena tema, kiekviena situacija konkreti, jinai yra nauja ir jinai diktuoja kitą sprendimą, ir jinai tave vysto, vysto tavo laidą ir plečia tavo mąstymą. Jeigu kūrėjas yra neužsiciklinęs savyje ir nėra tikrai savo paties matymo vergas, nu ta prasme, kad va jisai turi vieną nepajudinamą matymą ir jis jį ką bedarytų, ar jis darytų apie žemės ūkį, ar jis darytų apie emigraciją, ar jis darytų apie politiką, ar apie ką, jisai sako savo tikrai

nuomonę (1s), tai čia yra vienas dalykas. Nu iš mūsų laidų rengėjų, tai tokio ir nebuvo, ir visi buvo pakankamai atviri tam, ką jie mato ir su kuo jie susiduria, tai vat ir taip, man atrodo, dauguma žurnalistų dirba, nes tas, kuris labai dirba tikrai, vat savo tą matymą mato, tai tas ilgai ir neišsilaiko paprastai nei spaudoje, nei televizijoje. (1s) Jis negali tiesiog ilgai daryt ir tada vat galėtų būti tas klausimas, ką keistumėt. Ta mūsų laida buvo labai dar trumpai, kad jinai būtų tiek įgrisusi ar nusistovėjusi kažkokia jos, užsitrafaretinusi kažkokia tai forma, kurią būtų būtina keisti, nebuvo ir taip, kaip tik jai vienas iš priekaištų buvo, kur spaudoje teko skaityt, kad neaiški, neaišku, neaiški konkreti tos laidos forma, nes jos ir nebuvo kažkokios tai konkrečios, vienodos, kadangi buvo trys rengėjai skirtingi, trys autoriai, trys požiūriai ir begalė situacijų, ji negalėjo būti vienoda, niekaip. Taip kad ką keisti, tai šiuo atveju, nu tai net nėra tas klausimas apie tai todėl, kad čia (1s) šiuo atveju, čia dar reikėtų kažką nustatyti, kad kažką galėtum pradėti keisti, o šiuo atveju nespėjo niekas net nusistovėti kaip vienas kažkoks trafaretinis, šabloninis variantas.

I: O kodėl tada nustojo ją rodyti tą laidą?

In: Taip, ją nustojo rodyti, jinai pasirodė LNK televizijos vadovams, kurioje tuo metu buvo rodoma, kad tokia laida labiau primenanti gyvenimo būdo laidas, o gyvenimo... Taupymo sumetimais matyt, aš taip manau, kada buvo taupomos autorinės laidos ir dabar tasai vyksta, tai buvo nutarta, kad kelių gyvenimo būdo laidų nereikia, nes jos neišvengiamai dubliuoja viena kitos tematiką.

I: Na ką gi, tai kaip ir viskas būtų, gal nebent kažką gal pridurtumėte?

In: Ne, nieko aš apie emigraciją (juokiasi), dar pati esu nepopuliarios nuomonės, tai net nežinau (juokiasi) dar prišnekėčiau kažką tai.

I: Na ką gi, tai ačiū Jums labai už sugaištą laiką ir už suteiktą informaciją.

In: Ačiū.

E.K., laida „Kaip gyveni?”

Informantas (In): ...,„Emigrantų” laidos herojus, jie jį filmavo, žmogus, kurio aš visiškai nežinau, tai jis mane įtikinėja, kad neva tai mes jį nufilmavome, mes jį rodėme ir dar piktinasi, kaip aš neprisimenu. (juokiasi)

Interviuotojas (I): Mane konkrečiai domina laida „Kaip gyveni?”. Kaip tiesiog gimė pati idėja kurti laidą?

In: A-a-a (1s), labai, labai paprastai. Daug metų buvom kalbėję, kad rengiant tas istorijas „Paieškų tarnyboje”, užsienines istorijas, na tarkim, kai kreipiasi žmogus surasti kažką, kurių jį žino, o mes jį randam, tarkim, naujųjų emigrantų rate, kur tos populiariausios vietos - Airija, Jungtinė Karalystė, Anglija ir Ispanija, ir nu tada tu nuvažiuoji pas juos ir laidai „Paieškų tarnybai”, kur pasišneki grynai apie jo tą, apie jo šeimyninį ryšį, apie tą (1s) kontakto nebuvimą ir tik labai trumpai pasakai, o kur jis dabar yra, bet grįžti ir galvoji, vat kaip gaila, nu tiek įdomių dalykų, kad iš tikrųjų pasirodydavo dažnu atveju, kad (2s) jį klausinėji apie tai, ko jis nežino, o apie tai, ką jis žino ir puikiai galėtų papasakoti, kas iš tikrųjų atrodo įdomu, negali pasakoti, nes laida ne apie tai ir likdavo tiek daug nepanaudotų, įdomios informacijos nepanaudojamos, kurios nebuvo kur panaudoja, tai vis čia kalbėdavom, kalbėdavom, kalbėdavom ir kai atsirado poreikis, iš tikrųjų LNK televizija susipyko su Arūnu Valinsku, reikėjo užkišti skylę, kuri buvo likusi taip gamybiškai ir tada mus prisiminė - ar galit? prisimenat Jūs ten kalbėdavot? Nes kalbos tos būdavo, nu visada yra na, sezono pabaigoj kalbama apie sezono pradžią. Mes visada kalbėdavom ir irgi siūlėm, kad vat būtų galima, jeigu būtų pritarta, tai mes būtumėm sukonkretinę, kad kaip palydovą prie „Paieškų tarnybos” būtų galima rengti tokį gyvenimo būdo žurnalą apie užsienio šalyse gyvenančius lietuvius, bet tam vis nebūdavo pritarta. Ir staiga, kai reikėjo užkimšti skylę, staiga prisiminė - Jūs kalbėdavot, ar galit? Sakom, kada? Nu jau kitą savaitę (juokiasi). Tai išsiderėjom dar dvi papildomas savaites, tada aš išskridau į pirmąją kelionę į Jungtinę Karalystę, į Londoną ir aplink ir ir ir tu išskrendi penkiom dienom ir tai tikrai nėra egzotika, nes penkiom dienom išskridęs tu turi parvežt mažiausiai keturias istorijas. Nu ir taip ir prasidėjo viskas.

I: O sakykite, laidos kūrėjų komanda reikalinga tai laidai? Ar yra kažkokia laidos kūrėjų komanda?

In: Tai ta komanda ir daro viską, be abejo reikalinga.

I: O kaip vyko tas formavimas laidos kūrėjų komandos?

In: (4s) Aš, aš ir, nu du žmonės, kurie dirbo tiesiogiai „Paieškų tarnyboj”, tai vienas iš jų, tai aš ir prodiuserė, nu bet su prodiuserė vieną kartą tiktai pasikalbėjom ir aptarėm principinius dalykus, kaip ten viskas buvo, tai natūraliai tada apleidau „Paieškų tarnybos” darbą ir užsiėmiau (1s),

užsiėmiau vien tuo ir (2s). Asmeniškai iš pradžių buvom sutarę, kad tie patys darbuotojai, kurie rengia laidą „Paieškų tarnyba“, kad jie darys kartą, kartą per mėnesį kažkokią istoriją, kažką laidai „Kaip gyveni?“, bet tai buvo sunkiai suderinama ir tas visas krūvis man teko, ir tada, nu tada pasamdė naują žmogų, kuris atėjo, nes pirmą pusmetį mes su A. M. buvome.

I: O kaip parinkdavote laidų dalyvius?

In: Temas?

I: Laidų dalyvius dabar pradžioj, ta prasme, kaip juos atrinkdavote?

In: Tai dalyvių nebuvo, temos buvo, tema turėjo būti svarbu, dalyvis čia, čia ne apie žvaigždes kokias nors gyvenimo, čia ne laida apie žvaigždes, kur reikėtų apsvarstyti kandidatūras, pavardes ir paskui, ir tiesiog paskui galvoti, ką apie juos galima papasakoti. Čia kitaip buvo daroma, čia turėjo būti įdomi istorija ir visiškai nesvarbu, kas kas dalyviai, nėra svarbu kas dalyviai, čia problema ir istorija svarbu buvo.

I: O kaip parinkdavote konkrečias temas konkrečiai laidai, nes vis tiek tos temos būdavo vis kitokios?

In: Taip.

I: Kaip tas tiesiog tas parinkimas temas vykdavo?

In: Pagal įdomumo kriterijus (juokiasi). Bet tai yra grynai individualūs sprendimai. Pasižiūri iš to, ką turi. Grynai iš to, ką tu turi, ir taip daroma visada. Susirašai, susidedi ant stalo priešais save tai, ką tu turi, ir pats nusprendi, kas iš to, iš to ką tu turi, yra įdomiausia. Bet rengiant tą laidą dar svarbus kriterijus buvo, čia neužtenka turėti įdomią temą, bet dar, ar tai suderinama. Tarkim, aš skridau į Kiprą, ten tikrai buvo įdomių istorijų ir ten (2s), bet reikėjo atidėlioti dėl finansinių dalykų, nu vien iš Vilniaus į Kiprą nuskristi dviem žmonėm, tai tikrai sudėtingiau negu į Marijampolę nuvažiuot, tai ta tema buvo atidėliojama geresniems laikams (juokiasi), nu (2s) ir nusikėlė šiek tiek vėliau, bet grynai dėl finansinių priežasčių, kad... Ir fizinių, nes tuos finansus, biudžetą kelionių turėjom labai didelį, dabar galima prisiminti kaip kažkokį sapną, nes dabar jau viskas pasikeitę yra. Ir tiesiog fiziškai svarstydavom, kaip aš dabar, kaip aš dabar nuskrisiu į Turkiją, jeigu turiu būti Ispanijoje, nu tai reiškia į Turkiją negaliu nuskristi ir (1s). Nu ir, taip viskas ir būdavo.

I: O sakykite laidos metu būdavo parodoma daug vaizdinės medžiagos.

In: Taip.

I: Koku tikslu buvo rodoma ta vaizdinė medžiaga - šalies specifika, tai gyvenimo būdo ypatumai laidų dalyvių?

In: Kaip tai koku tikslu? Tikslu (3s) (juokiasi), tikslu intriguoti žiūrovą. Tai na negalima, čia gi ne radijas, kad pasisodini žmogų ir radijų to tikslo nėra. Jau vien darbas televizijoje tą tikslą tau užkrauna ant pečių, tai yra pareiga, nes čia yra (1s) informacija skleidžiama ne vien audio kanalais, bet ir ir ir iš ekrano, kai ir vaizdas ateina. Tu privalai parodyt, tikslas yra, bet bet atranka vyksta, tai

be abejo. (2s) Parodyti kuo išsamiau, kuo visapusiškiau parodyti tą tą situaciją, kur tu buvai, apie kurią tu kalbi, kuo kuo išsamiau iliustruoti tą vaidmenį, kurį tu pasakoji. Ir pagal tai atitinkamai yra parenkami visi filmuojami vaizdai, bet tai sprendžiama jau filmavimo vietoj dažniausiai. Kaip tose laidose dažnai pasakodavom ne apie, ne apie tai, kaip jie leidžia laisvalaikį, o apie tai, kaip sunkiai jie dirba ir kokios to pasekmės yra, tai atitinkamai tą ir sunkiausia būdavo nufilmuoti, tą darbinę aplinką, nes į mus kreipdavosi tik tie, kurie yra nukentėję, kurie (1s) visiškai nelegaliai arba pusiau nelegaliai dirba ir yra nukentėję ir norint patekti į tą nelegalią darbo vietą ten (3), ten būdavo tikrai ne visada lengva būdavo, o dar būnant užsienio šaly. Lietuvoj jau nebūtų lengva patekti į darbo vietą, kur nelegalai dirba, o dabar tu atvyksti į Švediją ar į Norvegiją ir jei... (2s) Aš neblogai kalbu angliškai, bet tose vietose netgi žmonės angliškai nekalba, o tu nekalbi skandinaviškai, jokia skandinavų kalba, tai ten būdavo, ten reikėdavo, kuo tikrai netekdavo apsimesti, nu ten jau reikia tikrai patirties, aktorinių gabumų ir (1s) daug visokių kitokių dalykų.

I: O kaip vykdavo pasiruošimas pokalbiui su laidų dalyviais, klausimai?

In: (juokiasi) Nu tai sėdi ir kalbiesi, ir dar žiūri į laikrodį, nes jau reikia baigt.

I: O iš anksto duodavot kažkokį klausimą?

In: Nesąmonė, niekada. Nesąmonė, nes žmogų priverti... (2s) Švedijoje yra toks mažas miestelis prie, užmiršau pavadinimą, prie Danijos sienos (1s), Christianstade'as ir nu nežinau, už Šiaulius mažesnis, nu nežinau, šimtas tūkstančių gyventojų maždaug. Christianstade'o miesto medkirčių profesinę sąjungą privertėm e-e-e (1s) priimti į tą profesinę sąjungą vieną lietuvį, dirbusį (2s) miškų pramonėje, nes buvo Šeštadienis ir atsitiktinai jie ten buvo atėję, sakė, ir mes įtikinom, išaiškinom, kad reikia padėt tam žmogui ir jeigu profsąjunga apsiimtų jį ginti, tai čia jis turėtų advokatą, viską ir būtų viskas, kas susiję su darbu, pasirūpinta ir pažadėjo, nu mes patikinom, kad jis atitinka kriterijus naujo profsąjungos nario, bet tai gerai, sako, tegul jis ateina Pirmadienį ir tada mes užpildysim visas tas formas ir priimsim. Mes sakom - ne - mes turim dvyliką valandą išvažiuot, mes norim, mes norim turėt faktą nu priėmimo, patvirtinimo, tai jie buvo nustebę, kodėl jie tą turi nedarbo dieną daryti ir vat (2s) nu įkalbėjom. Tai čia aš kalbu apie tai, kad ar pasiruošę? Nu kaip gali numatyti tokias situacijas, neįmanoma. Mes dar skrisdami ten ir netgi tą Penktadienio vakarą dar nežinojom, ai čia tikrai bekalbant ten mums išaiškino situaciją apie idėją, kilo mintis tapti profsąjungos nariu ir tai jam padėtų, jo situacijai, vadi-, tai tai buvo suprasta naktį iš Penktadienio į Šeštadienį, išvis vidurnaktį. Tai, tai reikia tada sulaukti Šeštadienio ryto ir pažiūrėti, gal gal per stebuklą ten kas nors bus atėjęs į tą, į tą ofisą ir stebuklas įvyko, jie buvo atėję, ten kažkokius ten, turėjo daug darbo tuo metu ir atėjo tą išeiginę dieną pabaigti ten kažką rašyti ir mes tada atsiradom. Ir sakom - turim dvi valandas tam lietuviui iš miško, sulaužyta koja, kad priimtumėt, nu tai va, tai kaip pasiruošti klausimus, neįmanoma. Čia viskas yra, visiška improvizacija, nėra kito kelio. Tokių dalykų

nesuplanuosi. Suplanuot gali (3s) chorų pasirodymus ten, bet ir tai tiktai surašyti kuris choras po kurio ten eina.

I: Sakykite, o kažkoks tai šablonas yra laidų kūrimo ar tos laidos yra unikalios?

In: Nu labai, labai bendras be abejo yra. Bet specifika, tai kiekvienos laidos yra unikali. (2s) Kiekviena laida turi būti padaryta ir išeiti į eterį, va tai yra būdinga, tai yra visiem, o visa kita yra individualu ir unikalų.

I: O daromi paprastai keli laidos dubliai ar vienas?

In: Kokie dar dubliai?

I: Nu tiesiog pokalbis su laidų dalyviais, kai yra filmuojamas?

In: Jokių dublių, tiktai laidos, kurios montuotos, yra visada pokalbiai, šneki su žmogum, kol išsiaiškini, o montuodamas paimi tiktai svarbiausias vietas ir be abejo didžioji dalis pokalbio lieka archyvuose ir paskui ištrinama, (2s) ištrinama yra didžioji dalis, bet tai yra, to negalima dubliu vadinti, tai tiesiog lieka žalia medžiaga, žalia nepanaudota medžiaga.

I: O pavyzdžiui, kai jau būnate paruošę tą laidą, Jūs parodote ją laidų dalyviams prieš transliuodami eteryje.

In: Ne.

I: O kodėl?

In: O kodėl reikėtų.

I: Tiesiog, ar gali jie koreguoti?

In: Jie negali koreguot, jie negali koreguot. (2s) Ne, jie tik turi teisę aišku, jeigu jie manytų, kad po laidos, kad ten kažkur buvo paskleista neteisingai informacija arba jų garbė ir orumas įžeisti, tai jie turi tą teisinę galimybę kreiptis ar rašyti prašymą, o paskui į teismą dėl kažkokios kompensacijos, bet tai (1s), bet čia visai kas kita. Be abejo, tai, ką tu rodai, yra tavo atsakomybė, kad kad tai nesukels nepageidaujamų teisinių pasekmių (2s), tam, be abejo, tuos dalykus reikia žinoti.

I: Bet paskui jau nebederinate su laidų dalyviais, jau Jūs nusprendžiate?

In: Be abejo, be abejo pats žinai, ką pasakius, gali būti problemų, ir ką pasakius, negali būti problemų. Nu ir laviruoji tarp tų dalykų.

I: Dabar aš norėčiau sužinoti šiek tiek apie Jūsų nuomonę, asmeninę, tieiog į emigraciją. Gal Jūs galėtumėte man tiesiog surašyti klausimus, kokie Jums kyla pagalvojus apie emigraciją, darbo migraciją, atotolio šeimas, kada išvyksta, tarkim, tėvas ar mama, o vaikas lieka Lietuvoje gyventi.

In: Klausimus?

I: Taip. Nu tai nebūtinai turi būti klausimo formuluotė, bet tiesiog kokie Jums kyla klausimai pagalvojus apie emigraciją?

In: Aš tikrai žinau, kad (1s), bet tai ne klausimas, kad visi žmonės, kurie emigravo, kurie išvažiavo, jie išvažiavo ne nuotykių ieškoti, o išvažiavo kovodami dėl išlikimo, dėl (3s), čia nebuvo už ko

užsikabinti, nebuvo darbo, nebuvo iš ko gyventi, tai važiavo ten, kur manė, kad susiras darbo ir bus iš ko gyventi. Beveik absoliuti dauguma jų važiavo, manydami, kad laikinai, trumpai, padirbės kažkiek, užsidirbsim, susitaupysim ir grįšim čia atgal, vėl ten kursim savo planus Lietuvoj, bet pamatę, kad nėra taip paprasta, nors yra tokių, kurie važinėjasi, kitokius darbus dirba, kad nėra taip paprasta blaškytis, kad jeigu jau ten susiradai, tai kiekvienas nori nu, tie, kurie savo... Nekalbu apie tuos, kurie sezoniniam darbui išvažiuoja, baigiasi sezonas, yra taip jau susitarta iš pradžių, kad nuskinsim, tarkim, plantaciją braškių, braškės baigsis, sezonas baigsis ir nu turėsit išvažiuot. Jus gali pakviesti tiktai kitam sezonui. Ir tie, kurie susirado stabilius darbus, nesezoniškus, nesezoninius darbus, tai jie jau ir dirba ten.

I: O gal galėtumėt tokį sąrašuką nu klausimų?

In: Bet tai nu klausimai atsiranda konkretūs, kai... (1s) Tada turit sukurti man konkrečią situaciją, ji per daug abstrakti.

I: Tiesiog man svarbi Jūsų asmeninė nuomonė, kokie vat klausimai kyla pagalvojus tiesiog va dabar sėdint ir galvojant apie emigraciją, kaip Jūs įsivaizduojate tą pačią emigraciją? Kokie klausimai su ja susiję kyla?

In: Nei karto nebuvo rengiama laida apie emigraciją apskritai, tai vat ir reiškia, niekada.

I: Čia dabar tiesiog apie asmeninę Jūsų nuomonę apie emigraciją. Tiesiog kaip žmogaus.

In: Ką aš norėčiau paklausti kalbant apie emigraciją?

I: Taip, kokie Jums klausimai kiltų.

In: Tai gali būti tiktai labai abstraktaus, aš nežinau, kuo tam darbui gali būti naudingi, tokie abstraktaus pobūdžio. Nu gerai, kalbant apie emigraciją (rašo). Tai jeigu tema emigracija, tai, nu tai esminis klausimas yra, kodėl emigruojama (rašo) (2s), nes čia turi išaiškinti motyvaciją. Taip, pirmiausia, kodėl emigruojama. (rašo) Ar lengva, kai, nu čia reiškia, ar lengva, kai emigruojama, svetimoje šalyje? Kas sunkiausia atrodo, tuomet aišku, tuomet, kai gyveni ten? Ko labiausiai trūksta? Nu kitaip suformuluoti, bet tai yra iš tikrųjų klausimai, kurių dažniausiai ir klausdavom. Ko tuomet labiausiai trūksta? Visada paklausdavom, bet ne visada įdomius atsakymus išgirdavom, ar, tautiškumo tema, tautos vien- vieningumo tema įdomi buvo, (rašo) ar lietuviai, gyvenantys svetur, vieningi? Ar ketinate grįžti? Nu tai čia taip ilgai nesvarsčius, bet čia turbūt yra vieni vieni iš svarbiausių klausimų, nors ir antras su trečiu yra beveik apie tą patį.

I: Antras su trečiu, tai?

In: Taip (skaity), ar lengva, kai išvyksti? Ir ar lengva įsikurti svetimoj šaly? Tai yra beveik apie tą patį, nes čia yra apie adaptacijos pradžią.

I: O dabar dar norėčiau, kad surūšiuotumėt juos pagal svarbą. Čia yra įvairių spalvų popierėliai, tai pasirinkite ir tiesiog pagal svarbą surašykite, kiek kiekvienas klausimas Jums yra svarbus.

In: Nu, iš tikrųjų, gal tik paskutinis nėra labai svarbus ir esminis, bet va, tarkim, pirmi penki, aš tikrai stengiausi dabar, aš tų klausimų galėčiau ir daugiau prirašyti, bet jie nebūtų labai svarbūs (teisinasi, kad surašė tiek klausimų). Aš čia stengiausi parašyti pačius svarbiausius, kaip dabar atrodo. Tarkim, ilgiau pagalvojęs, aš gal ten dar kažką parašyčiau, bet čia taip nu dabar ant smūgio, kas pasirašė. Aš va, pirmus penkis priskirčiau prie iš esmės svarbių, iš esmės svarbių, jie, tie pirmi penki yra vienos spalvos. Aš nežinau, kokią spalvą?

I: Tai Jūs tiesiog pats pasirinkite.

In: (rūšiuoja) Nu gerai, nu gerai, tai pirmi penki yra raudonos spalvos, o tas šeštas, septintas, jau čia tikrai yra antraplanis, trečiaplanis klausimas, čia mažiau svarbūs, nu tai, tarkim, čia būtų oranžiniai, bet tikrai iš tų septynių, kuriuos aš parašiau, juos tikrai galėčiau į dvi dalis, į dvi grupes padalinti - tai yra labai svarbūs ir mažiau svarbūs. (1s) Kiekvieną iš tų grupių kiekvieną iš tų grupių galima papildyti (2s), bet toj grupėj dar kažkokias spalvas įvest aš nesiryžčiau, nes jie visi vienodai svarbūs yra.

I: O tai gal tiesiog surašykite ant lapelių kiekvieną tą klausimą.

In: Visą klausimą ar tik numerį užtenka?

I: Nu galit tik numeriuką, nes jie gana ilgi.

In: (rašo) Taip, čia būtų, čia būtų pirmas, antras, trečias.

I: Ant atskirų lapelių, jeigu išeitų. Kiekvienam klausimui priskirti kitą lapelį.

In: Tai šitas jau sugadintas.

I: Nieko tokio.

In: (rašo) Gerai, čia bus pirmas. Taip, čia bus antras. Čia bus trečias. Čia bus ketvirtas. Čia bus penktas. Ir dabar šeštą, septintą, bus oranžiniai.

I: Čia minėjote, kad tiesiog galėtumėte tuos klausimus pasmulkinti smulkiau. Gal galėtumėte pakomentuoti šiek tiek plačiau kiekvieną klausimą.

In: Kuria prasme pasmulkinti?

I: Tiesiog, minėjote, kad į kiekvieną klausimą telpa dar ir daugiau klausimėlių, aspektų.

In: Nu, klausimas, kodėl emigravai, kodėl tu išvažiavai, kodėl emigruojama, tai aš manau, yra esminis, nes atsakymai į kurį turi paaiškinti, kodėl apskritai atsiranda noras emigruoti, kokios priežastys lemia emigraciją, kokios priežastys lemia tavo apsisprendimą, kurią tu vietą išsirenki, kaip tu išsirenki vietą, nu kaip, kodėl tu atskridai į Londoną, o ne į Stokholmą, ne Oslą, ne dar kur nors, ne į kokį Ispanijos miestą, tai čia viskas yra, nu (1s) čia viską galima aprėpti tuo klausimu. Arba gilinantis dar toliau, dar kažką papildomai išvardinti. Tai vat. Ar lengva, kai atvyksti? Irgi tema atskira, vienas iš esminių klausimų, tai turi papasakoti, supažindinti su problemom, kuriom susiduri pirmiausiai atvykęs - kaip užsidirbti pirmuosius pinigus, kaip susirasti gyvenamą vietą, kaip susirasti darbą, čia yra tie esminiai dalykai, įstatymiški formalumai, kur ten, kur, kada, per kiek

dienų ir ką būtina deklaruoti, užregistruoti ir pranešti apie save, tai čia yra tie klausimai. Ar lengva įsikurti svetimoj šaly? Tai čia labiau ir socialiniai dalykai, ir psichologiniai kalbant apie adaptaciją ir kaip (2s), kiek tai paprasta yra, su savo įpročiais, ko tu, ko tu pasiilgsti, kas tau nepriimtina iš to, ką tu ten randi ir nu tikrai yra apie ką kalbėt. Ketvirtas - kas sunkiausia tuomet? (3s) Čia kiekvienam individualiai, bet ir daug bendrų dalykų kalba apie, nu be abejo kol kol kybai ore nežinai, neturi stabilios gyvenamos vietos, kai neturi stabilaus darbo, sunkiausia tuomet yra, kai susikuri stabilią gyvenimo ir darbo vietą, daug problemų automatiškai išsisprendžia. Ko labiausiai trūksta, kai įsikuri? Tai labiausiai, netikėčiausias atsakymas būna, kai sakydavo, kad, jau įsikūrusiems lietuviams, ko visiems trūksta, tai labiausiai trūksta varškės sūrelių (juokiasi), visi ten sakydavo, labiausiai trūksta, ten jau lietuviams, kurie, aišku, turi darbą, turi kur gyventi, tai iki pilnos laimės lietuviams, gyvenantiems emigracijoje, beveik be išimties visiems trūksta glaistytų varškės sūrelių, kurių nėra nei Ispanijoje, nei Anglijoje, nei Vokietijoje, nei Skandinavijos šalyse, (1s) ir Amerikoje lygiai taip pat.

I: Bet atrodo yra ir tos parduotuvės lietuviškos?

In: Ai ne, teisingai, teisingai, tie, kurie perkasi lietuviškose, ten būna. Bent jau Jungtinėje Karalystėje, tai aprūpintos yra, tai yra paklausiausia prekė, tuo labiau prekė, kuri greitai genda, ta prasme, tai ne alus, kad ten laikytų kažkaip ilgiau, (1s) čia jau reikia, kad būtų išvystytas nekintantis tiekimo tinklas, kad kas kelios dienas šviežių sūrelių atvežtų, bet tai ten jau tas viskas organizuota yra, du šimtai tūkstančių vartotojų gyvena toje šalyje ir tie, kurie tos prekės yra nevalgę niekada gyvenime, lietuviai paragavo ir užsikabino taip. Žmonės jau yra pripratę prie sūrelių, kad žino parduotuves, kur galima sūrelių nusipirkti.

I: O dabar ten liko kita ta grupė?

In: Taip. Taip du klausimai - ar lietuviai, gyvenantys svetur, vieningi? Tai (2s) ir taip, ir ne, iš tikrųjų ten yra didžiulė konkurencija tarpusavy ir noras puikuotis, a-a-a noras puikuotis, jeigu tu daugiau uždirbai, ar daugiau pasiekei, tai tą parodyti pirmiausiai savo bendruomenės, bendruomenei, savo tautiečiams, o, tarkim, jeigu lietuviai ten, jeigu yra konfrontacija su kitataučiais, tai tai suvienija lietuvius tikrai, tikrai. Tikrai lengviau būtų apsiginti, tarkim, kur nors klube, lietuviui susimušus su koku škotu ar britu, tikrai būtų lengviau pritraukti užtarėjų ir jie būtų lietuviai ir tikrai jau būtų toks, būtų jau, būtų mažas pasaulinis karas iš tikrųjų, nes jau nebebūtų gilinamasi dėl ko konkrečiai tie du individai, tie du žmonės susipyko, o būtų, čia būtų tautų karas. Ir jeigu žmonės išgėrę, tai tai tikrai baigtusi labai (1s) tragiškai ir taip yra buvę daug kartų, ir dažniausiai tos tautinės diasporos jos nu, tarkim, yra tekę ir dalyvauti, niekada savaitgalį vakare tu neisi, gali eiti, prisimenu Londone yra tekę, yra kvartalas, kur lenkų labai daug, ir, tarkim, yra toks baras, kur visada dominuoja lenkai, mes ten įėjom, bet be abejo ten tyliai, nekliūdami niekam, neišsišokdami, ten tikrai ne su kokiom trispalvėm ar su, tikrai jau ten per petį niekam nedaužysi ir

nereikalaus lietuviškai atsakyti į tavo klausimą. Nu, elgiesi labai mandagiai ir ir ir galvoji, galvoji ką darai, ne taip, kaip, tarkim, tokioj aplinkoj tau gali šalia stovintis tave šnekinti lenkiškai ir nu, aišku, tu draugiškai sakai taip, kad nesukurtum situacijos, kad tave iš karto daužytų savo m-m-m, bet taip iš karto tada deriniesi prie jo ir tikrai žinai, kad jisai pranašesnis yra toj aplinkoje, netgi pasirenkant bendravimo kalbą. Jeigu jis tavęs trečią kartą tavęs paklausia ko nors lenkiškai, tai jam grubiai ne, tu jam nepaaiškinsi, nepaaiškinsi, kad tu nesupranti lenkų kalbos, nes tu dar galvoji, kaip sąmoningai atsakyti, kai jisai gali sau leisti žymiai, nu žymiai grubiau elgtis. (1s) Nu tai tikrai girti lietuviai neis į girtų lenkų barą ir lenkai neis į girtų lietuvių barą, nes visi žino, kuo tai baigtųsi. Tai čia, ar vieningi? Be abejo, va tokiose vietose tikrai, atėjus būreliui girtų lenkų arba britų, girti lietuviai prieš tai žodžiavosi, tikrai susivienytų ir būtų komanda, tikrai, tokiais atvejais taip. (2s) O ar ketinate grįžti? (2s) Rimtai ketina tik tie, kurie gal kokius vaikus yra palikę čia, bet irgi dar yra rimtai apsvarstoma galimybė, kaip vaikus išsigabenti ten ir jeigu tai nesuderinama, nes jeigu mažiukai vaikai, tai lengvai suderinama, bet jeigu jau paaugliai, nu dažni tėvai sako, kad vis tiek geriau, kad jis Lietuvoj baigtų mokyklą, o tada jau tikrai pasiimsim. Nors yra tokių, kurie kažkaip tai drastiškiau, paprasčiau į visa tai žiūri ir nesvarbu kurioj klasėj vaikai mokosi, išsiveža juos matydami ateitį tik ten.

I: Toks išvykimo klausimas.

In: Nors yra visokių, yra ir tokių, kurie grįžta. Iš Jungtinių Valstijų grįžę lietuviai net klubą čia yra įkūrę, savo bendriją, prieš tai išvažiavusių į Jungtines Valstijas ir jau grįžusių lietuvių klubas jau yra. Bet dalis to klubo narių vėl nori grįžti į Ameriką, nes jie grįžo, pirmoji priežastis, tai buvo ekonominė, ta krizė ten anksčiau pradėjo jaustis, jie tada grįžo į Lietuvą, Lietuvoj dar buvo pakilimas tuo metu ekonominis ir grįžo, praėjo keli metai, Lietuvoj nuosmukis ir dar gilesnis nei, tavo butis, tavo pragyvenimas žymiai dar labiau pasikeičia negu ten būtų pasikeitęs. Ten, ten iš tikrųjų tik sušlubavo jų gerovė ir vat jie pamanė, kad jeigu čia šlubuoja, čia nestabilu, ten gyvenant Lietuvoj, čia visi pažįstami kalba, kad pajamos didėja, darbų pasirinkti galima ir ten atvažiavus su kažkokiom santaupom verslą pradėti galima, tai ko mes čia sėdim ir tuo labiau tikrai, ir tada, ir tada prisiminė, kad ten gi namai, ten gi mūsų tėvai, seneliai ir mes patys gimėm, nu tai tada grįžo.

I: Dabar norėčiau, kad tiesiog pavaizduotumėt viską ant balto popieriaus lapo. Čia vat yra popierius. Čia yra figūrėlė, žyminti Jus. Tai tiesiog padėkite kur nors savo tą figūrėlę ir dabar sudėliokit tuos klausimus po vieną, kiek Jums dabar atrodo pavyko juos atskleisti savo laidose. Ir tada dėkite arčiau arba toliau nuo savęs priklausomai nuo to, kurį geriausiai pavyko atskleisti.

In: (dėlioja) Taip. Va taip.

I: Pirmą klausimą šiek tiek pastūmėte toliau, nors iš pradžių padėjote arčiau. Tiesiog gal galėtumėt šiek tiek pakomentuoti, kodėl?

In: Tai todėl, kad tai yra labai pla-, pats svarbiausias, labiausiai platus ir ir išsamus paaiškinimas, išsamus atsakymas į tą klausimą būtų a-a-a, dar, ypač komerciniam kanale dirbant, tarkim, kur nors spaudoj arba knygą būčiau rašęs, tai tikrai tą klausimą pristumčiau arčiausiai, nes būčiau jam daug dėmesio skyręs, bet dirbant komerciniam kanale, tai yra nuo-, (1s) tai yra nuobo-, atsakymai į tą klausimą skamba gana nuobodžiai (juokiasi) ir dėl, būtent dėl tos priežasties labai dažnai tekdavo atsisakyti to klausimo, išsamių paaiškinimų į tą klausimą.

I: O dabar, taip išdėliojote. Gal galėtumėte tiesiog pakomentuoti tą išdėliojimą tų klausimų?

In: Čia pridėjau arti, kad juos vieno-, jie buvo vienodai svarbūs ir vienodai išsamiai pavyko atsakyti. Tarkim, jeigu laida būtų buvusi tęsiama, tai (2s) pozicija nebūtų pasikeitusi, nuo laidų skaičiaus tai nepriklauso, o tiem trim mažiau, tai yra (1s) šeštam, septintam punktui mažiau, mažiau dėmesio buvo skiriama todėl, kad tie patys klausimai mažiau svarbūs, o kodėl pirmam mažiau kliuvo, tai jau paaiškinau, kodėl.

I: O sakykite, dabar jeigu vėl kurtumėte laidas „Kaip gyveni?“, ar ką nors keistumėte ir ką keistumėte?

In: Nu labai hipotetiškas, labai hipotetiškas klausimas, išsamiai negalėčiau atsakyti, nes (1s) na situacija yra visai kita. Dažnai gali susigalvoti vieną idė-, vieną planą, tą koncepciją turėti, bet įgyvendinimas priklausys nuo materialinės bazės ir na ir kas, kad tu prisisvajosi apie kažką, o nebus lėšų įgyvendinti tam ir tiesiog žinodamas tas realias galimybes, tu nekuri nerealių planų. Prifantazuoti būtų galima, bet tai neturi jokio pagrindo, nu jau patirtis, patirtis neleidžia pūsti muilo burbulus. Todėl todėl nesinori fantazuoti dėl tuščių muilo burbulų. (1s) Šiandien tokia laida išvis yra negalima.

I: Kodėl?

In: Per brangi (1s), per brangi.

I: Ta prasme, finansavimas?

In: Taip, nu tai vien ką reiškia kelionė, viešbučiai, kelionės. (2s) Tos laidos biudžetas, buvo viena brangiausių laidų, bet tai ne todėl, kad mes gavom didžiausius atlyginimus, tikrai ne, todėl, kad kaštai buvo dideli - viešbučiai, dienpinigiai, kelionės. (1s) Ateidavom su prašymu penkiom dienom dviejų žmonių komandiruotei į kažkokią užsienio šalį, tai visi už galvos susiimdavo. Jėzau, vėl, tai yra dešimtys tūkstančių. Skridom į Argentiją, Urugvajų - dvidešimt tūkstančių vien komandiruotėm, o kas gali švaistytis tokiais pinigais ir po savaitės reikia skrist į Ispaniją - dar penkiolika tūkstančių. Nu čia tikrai nėra (2s), nėra tokia kasykla, kur gali kiek nori, kiek kas, kiek reikia, tiek pasiskini. Dabar išvis, dabartinė situacija taip patvarkius, sutvarkė, kad išvis apie tokią laidą net kalbėt negalima. (1s) Visos išvykos, kurios šiomet yra įvykusios kitų laidų rengėjų, tai visos buvo, kai juos kažkas vežėsi, kai juos kažkas vežėsi, televizija nei cento neišleido, nes neturi iš ko. (1s) Baigėsi, fantazi-, net ne fantazijos, klideshow, klideshow apie tokius projektus yra

užgesinti. (2s) Mes turėjom auksines sąlygas, auksines, kai kai atsirado poreikis tą laidą patvirtinti per vieną naktį, atsiradus skylei, kai viena laida dingo, tai mum patvirtino biudžetą tokį na, kur gailėjomės, kad nulinio neprirašėm, nes būtų ir tą patvirtinę, bet tai tik tiem metam, metai baigėsi, viskas.

I: Tai laida metus ir buvo.

In: Taip. Ne, nu laida buvo pusantrų metų.

I: O dabar sakykite, vis tiek per laidas buvo parodyta gana daug migrantų šeimų. Ar pasikeitė laidos metu Jūsų nuomonė asmeninė apie tas migrantų šeimas? Gal kažką naujo pastebėjote?

In: Ne, tokia, kokia susiformavo, tokia ir liko, niekas nepasikeitė.

I: Jokių naujų svarbių aspektų nepastebėjote?

In: Ne.

I: Na tai tiek. Labai ačiū Jums už sugaištą laiką, buvo labai malonu pakalbėti.

In: Tikiuosi, kad kuo nors buvau naudingas tam Jūsų darbui.

I: Tikrai taip. Dar kartelį ačiū.

In: Nėra už ką.

I: Viso gero.

In: Viso gero.

I.K., laida „Emigrantai”

Interviuotojas (I): Taigi, 2006 metų rudenį prasidėjo laidų „Emigrantai” pirmasis sezonas, mano žiniomis. Kokiu tikslu kūrėte laidą „Emigrantai”?

Informantas (In): (2s) Nu čia taip paklausėte dabar, kokiu tikslu. Tas, tas projektas pradėjo (3s), pasirodė ekranuose dar maždaug prieš metus, kai buvo projektas „Arti toli”. Tai vat aš pati buvau emigrantė ir tai buvo mano toks indėlis toj laidoj ir man buvo labai įdomu. Tada aš supratau, kad, ta prasme, pati darydama beveik kiekvienai laidai ką nors iš emigracijoje gyvenančių lietuvių... (užsisakinėjom kavą ir arbata) Tai va, tai tada tada suvokėm poreikį, mąstą, pamatėme, kad tai galima pateikti, kad tai yra, kad tai visada yra įdomu ir kokia yra didelė didelė (1s), kaip pasakyt, kiek yra neiškalbėtų dalykų. Tai va, jeigu, jeigu kalbėti apie ištakas, tai jįsai buvo žymiai ankstesnis, tai buvo (1s) 2004-2005 metais, tai buvo Beata Nicholson, kuri kalbėjo apie emigracijoje (2s) gyvenančius, tada aš buvau, nes buvau ir Ispanijos lietuvius aplankiusi, kas man padarė labai didelį, žmogiškąją prasme labai didelį išpūdį, emocinį. Nu nežinau buvo ir apie Amerikoje gyvenančius, sunkiai dirbančius ir va tada radosi ta ta, mums atrodė nu, kad jų negalima net nerodyti. Tai tiesiog tapo socialiniu reiškiniu, kuri buvo ambicija pra- (1s), nu žūt būt pramušt, nes tai yra tas dalykas, kuris tuo metu dar buvo niekaip tikrai neatspindimas ir aš žinau, kad dar pačiais pirmaisiais “Arti toli” siužetais, kurie buvo iš Ispanijos plantacijos, Almerijoje, dirbančių lietuvių šeimų ir ten žiauriai augančių, žiauriom sąlygom augančių jų vaikų, vargo žmonių. Va tie pirmieji siužetai kaip man dar daugelis kolegų vyresniųjų ir jaunų, sako, žiūrėk, kaip minimum, bombą numetei ant Lietuvos dėl to, kad tai buvo nu vat toks... Visi žinojo, kiekvienoj šeimoj buvo emigrantas tuo metu, bet nu nebuvo čia, kaip sakant, kalbama viskas gražu gražu ir tada tiktai pradėjo jau kalbėti ir, manau, tiktai to dėka, kad pradėjom klibinti, nu ne mes būtumėm buvę, bet kažkas vis tiek būtų pradėjęs šnekėt be abejo (1s) ta tema, tada ji išvirto į tokius... Tada jau pradėjo, tada jau radosi keliuose, man atrodo, kanaluose ir LNK man atrodo darė kažką panašaus. Tai jeigu kalbant apie pradžią, tai ji buvo tokia. Klausimą net pamiršau (juokiasi)

I: O Jums buvo svarbu, kad per LNK buvo irgi laida apie emigraciją, nes ten „Kaip gyveni?” laida buvo rodyta?

In: Mes buvom tiek įsivažiavę ir tiek apsvaigę nuo savo atradimų, kad paraleliai einantis... Aišku buvo įdomu, man visą laiką, man tai yra labai jautri tema ir man, aš į tai nežiūrėjau kaip į konkurencinius rodmenis, man tiesiog tai pačiai buvo labai įdomu ir aš labai gerbiu tuos kūrėjus, kurie ėjo ir kita puse. Niekam ne paslaptis, kad Lietuvos televizijos, kaip sakant, ašaros, kraujas parduodamos yra geriau ir jie orientavosi šiek tiek į į į, sakykim, dramatiškesnes istorijas, kurių irgi

apstu, bet lygiai taip pat apstu, manau, kad penkiasdešimt ant penkiasdešimt procentų yra ir tų gerųjų svorių ir aš visą laiką prieštaravau, net ir „Emigrantus” kuriant, kad turi būti balansas, nes pati būdama emigrante aš žinojau, kad, tokia aš ir emigrantė aš aš, bet ta prasme gyvendama, tikrai labai artimai pažindama žmonių, kurie išvažiavo ne juodų darbų dirbti ir jų ambicijos yra tikrai gana skaudžiai, ta prasme, kodėl rašoma apie tuos vargšius tikrai, apie tuos vargstančius, plešiančius, ten vagiančius, sunkiai dirbančius, kodėl nerašoma apie naują kartą muzikų, profesorių, mokslininkų, nežinau ten medikų, kurių irgi buvo mūsų laidose, bet bet bet mes sau tą leidom kadangi valstybinis kanalas priklauso tam tikrai, reitingai nespaudė, mes tą sau leisdavom ir rodyt (2s), ir tą šviesiąją, gražiąją tą pusę.

I: O sakykite, ar tai laidai reikalinga tam tikra laidos kūrėjų komanda?

In: (linktelėjo)

I: Kaip vykdavo tas formavimas laidos kūrėjų komandos?

In: Ar kūrėjų, ar komandos?

I: Tiesiog...

In: Visų pirma tai buvo ryšiai. Visų pirma tai, kai kai užsibaigė „Arti toli” projektas, kai pradėjo eiti kalba apie tai, kad toks dalykas kaip „Emigrantai” yra reikalingas, tai buvo labai stipri ta tokia prodiuserinė, techninė bazė (2s), didelę patirtį turinčią, turinti kompanija Freaky House, toksai B.R., jie turėjo savų režisierių, nes nu kaip žinia, tuo žurnalistu būt nepakanka, vis tiek yra būtinas kolektyvas, kuris ten ir už kadro stovi, ir montuoja, ir tenais visą ką daro, tai vat jų buvo ta, kaip sakant, materialinė bazė ir toliau buvome mes, tas aktyvas, kuris turėjo vis tiek pasiskirstyti, žinoti, skaičiuoti (1s), bendrauti su jais, tai aišku reikėjo, nes tuos žmones tai reikia kažkaip ir atrasti, buvo tas irgi, tas redaktorinis, sakykime, darbas. (2s) Kaip buvo daroma? Buvo važiuojama į vieną šalį, nes negali skristi kas savaitę, tai buvo važiuojama į vieną šalį ten savaitei arba dešimčiai dienų, o iki tol buvo labai sparčiai dirbama, buvo styguojama iki smulkmenų. A-a-a labai stiprią, labai stiprią redaktore turėjo šitas projektas V. G., ta kuri dabar pas Krivicką dirba. Nu tai buvo, tai buvo toks nu projektas, čia jis nu ir sunkus, kadangi daug važiuoji, tai yra, sugauti tą žmogų per tiek, gali būti daug... Žinai, kai būna išvažiuoji interviu daryt ir grįžti nieko nepešęs, bet bet ir šalys labai skirtingos irgi buvo renkamos, nes ten buvo viena, tarkim, Didžioji Britanija, viena (2s) Ispanija tai buvo... Paskui jau, paskutinių metų, tai aš nelabai norėčiau komentuoti, nes nebeprisimenu net ir kokiose šalyse buvo, bet žinau, kad keitėsi geografija smarkiai paskutinių metų. (1s) Ką čia dar?

I: O kaip parinkdavote laidų dalyvius?

In: Tiesiog iš lūpų į lūpas, nuvažiuoji vienur randi iki penkių žmonių, kitur ten po tris istorijas. (2s) Kažkas parašo, kažką išsi- išsigraibai iš, taip sakant, internete, kažkas papasakoja, nu ta prasme, toks gana, nu nėra kaip ieškoti tų žmonių. Pirmus metus pas mus pradėjo rasti tokių, kurie sakė „Aš labai norėčiau, kad nu vat Jūs padarytumėt, nes ten oi apgavo”, būdavo tokių, bet vėlgi ieškai

(1s), ieškai originalių tų istorijų, nori kad jos nesikartotų, norisi, kad nesikartotų nei nei nei... (2s) Labai paprastai, labai žmogiškai ieškojome, jos kartais mus pačios rasdavo, bet labai dažnai patys ieškodavom, nes labai svarbu, ar tas žmogus šnekės, jo gyvenimo istorija gali būti puikiausia, bet ar jis sutiks, ar jisai norės papasakoti tau taip, kaip yra, gal jisai ten, pavyzdžiui, pusei kaimo pamelavo, kur jisai ten išvažiavo, būdavo ir tokių atvejų. Kaip buvo atvejis, mergaitė išvažiavo ir dirba, pasakiusi, kad dirba med. sesele, o dirba ten, sakykim, konsumatore ir nieko čia blogo, bet jinai negali parodyt savo veido. Tai tokių atvejų būdavo.

I: Tokie etiniai dalykai.

In: Jo, bet čia buvo, aš... Jau kai tas projektas prasidėjo, tai aš nelabai važinėjau. Jau ten pasakyti, kaip sekėsi, tai galėtų kiti žurnalistai, buvo tokia žurnalistė Viktorija, kuri jau pati važiavo. O kaip sekėsi dirbti pačiai nuvažiavus su tais žmonėmis, tai jau čia su ja ar kitais, kurie važinėjo, reikėtų šnekėti.

I: O dabar sakykite, kiekviena laida vis tiek buvo, nu kad ir apie emigraciją, bet skirdavosi jos tema. Kaip parinkdavote konkrečias temas tai laidai?

In: (3s) Nu kiekvienas žmogus su savo istorija, žinokit, nebuvo tokio didelio parinkinėjimo, kad čia sėdėtum, strateguotum, a-a-a darytum ten kažkokius, nebuvo. (1s) Tai buvo savaiminis, aš manau, kad, dabar, kiek aš pamenu, čia buvo toks... Aišku dėlioji valstybėse tas pačias istorijas, šešias kokias imi iš Ispanijos, keturias iš kokios Vokietijos ar Didžiosios Britanijos, be abejo tas yra, stengiesi pozityvą su negatyvu grupuot, arba ten dar kažką tai, bet čia buvo toks, nu, manau, kad čia nebuvo labai taip smarkiai einama, dramaturgijos ieškoma ir panašiai (2s), tai buvo tiesiog istorija.

I: O sakykite, laidos metu buvo parodyta gana daug vaizdinės medžiagos, ten pasirinkta laidai valstybė, laidų dalyvių gyvenimo būdo ypatumai. Kokių tikslų buvo tiesiog rodoma ta vaizdinė medžiaga?

In: Ta prasme vaizdinė?

I: Nu tiesiog buvo laidos metu rodoma konkreti istorija laidos dalyvio ir dar buvo rodomi ir kokie nors vaizdai tos šalies ar ten...

In: Nežinau, kad žmonės, kurie dar nėra išvažiavę į užsienį, įsivaizduotų vis tik, kokia ta aplinka yra, koks tas gyvenimas. Iš tikrųjų tai tikslas to projekto rodyti buvo m-m-m... Buvo labai dviguba nuomonė dėl šito projekto, kad vieni sako Jūs parodysit, kaip jie ten prasigyvena, kaip jie puikiai vaikus augina, kaip jie galų gale sau gali leisti ten atostogauti ar vaikams nupirkti, kiti irgi emigruos, kiti gi irgi norės. Mūsų tikslas buvo pagrindinis rodyti tą tikrąją, nenuskalbtą, nenupoliruotą realybę, kad žmonės kaip tik nevažiuotų, kad suvoktų, kad tai yra pragariškas darbas, kad tai yra (1s), kad ne visada sekasi, kad būna apgaunami žmonės ir t.t. Tai va tas projektas, jis turėjo tokį kaip ir dvilypį (2s), ir reikšmę žiūrovams, ir ir sakau, dvigubą nuomonę - vieni, kad mes čia per daug gundom, iš tikrųjų galbūt daug kas, pamatęs tikrąją realybę, o ne iš pasakojimų

nusprendė, kad „et, važiuosiu vis tiek“, o kitas (2s). Tie vaizdai irgi buvo, labai buvo svarbu turėt archyvą, nes čia yra kaip ir kitas žanras, parodyti daug vaizdo, o ne tik žmogaus, užstalėje pašnekint, tai čia irgi buvo labai didelis darbas, čia buvo archyvai ir mano, ir visų (2s), visų, kas yra keliavę. Norėjosi, kad būtų visokeriopai žavus ir įdomus, patrauklus žiūrovui būtų tas vaizdas.

I: O parodydavote visus nufilmuotus vaizdus?

In: Ne.

I: Kaip vykdavo tas atrinkimas?

In: Ne nu tai be abejo yra toksai dalykas kaip montažas tik tiek, kad (1s) septyniasdešimt procentų medžiagos kartais lieka už kadro. (2s) Ne, neturi ir tie archyvai kartais va taip ir dulka, panaudojami arba ne. Nes visa šerdis - pasakojimas, kadangi žmogus tai ten to vaizdo kiek apsilypdė, tiek apsilypdė, nes vieni įsileisdavo į buitį, kiti ne, vieni ten noriai galėdavo į savo mažą ten kažkokį ar butą, ar ten virtuvę įsileist, o kiti ne, tai daug būdavo priėjimų prie žmonių ir dėl to, tas vaizdas pasikartodavo kartais. Kartais šneki apie gyvenimą, o rodai (1s) dangų ir laukus.

I: Taip... Dabar, kai ruošdavotės pokalbiui su laidų dalyviais, ar būdavo kažkoks klausimynas? Kaip vykdavo tas pasiruošimas pokalbiui?

In: Negaliu sakyti. Aš to nedarau ir nežinau, ar kolegės darė. Kiekvienas žmogus turbūt žinodamas, prieš susitikimą žinodavo, ta prasme, prieš susitikimą, apie ką bus kalbama, ko čia atvažiavo ta žurnalistė, bet už savo kolegas, kurie ruošdavo tą medžiagą, aš negalėčiau komentuoti jų darbo principų, nes nu neįsivaizduoju, kaip jie dirba. Aš to nedarau, nes dažniausiai tas planas nueina šuniui ant uodegos.

I: O informuojate laidų dalyvius, apie ką kalbėsitė?

In: Ne nu tai žmogus, tai (2s). Žinote, arba arba žmogus (2s) sutinka kalbėti iš principo, arba ne, tada tu kalbi apie viską arba jis iš viso nekalba. Ten ar kalbėsime apie tą ar apie aną, nu kalbi apie viską, kartais būna, kad paprašo, kad sako „Gal nedėkit bendrai to to dalyko“, bet tai nu nepripažįstu tokio... Jūs gerkit gerkit savo arbata, užsižiūrėsit ir liks šalta (juokiasi). Ne aš pati, sakau, taip nedirbdavau, dėl to nenorėčiau čia taip kategoriškai teigt, kad neini pas žmones, pas žmones su klausimais ir šneki apie jų gyvenimą (1s), čia gi ne apklausa.

I: Dabar norėčiau sužinoti, ar yra kažkoks išankstinis laidos šablonas? Ar kiekviena laida yra unikali, ar yra kuriama pagal tam tikrą modelį iš anksto nustatytą?

In: Nu yra šablonas (1s), yra, jeigu kalbėt apie „Emigrantus“, tai jie turėjo labai aiškią savo formą arba patį principą (2s), nes tikrai herojus ir šalis turbūt, arba istorija tikrai ją pakraipo tam tikrais, išmodeliuoja, užtat tos laidos, jos ir buvo skirtingos. Tai priklausė nuo žmogaus šnekumo, spalvingumo, šalies specifikos, ar ten drama, ar ten gėris, nuo tokių dalykų, bet formą tai tikrai, kad turėdavo, visada būdavo ta pradžia (2s), tokie dalykai.

I: O kai nufilmuodavote laidą ar parodydavote laidų dalyviams tą laidą iš anksto?

In: Ne, ne, sakau, mes nepraktikuojam niekada tokio dalyko, nes žmogus šneki, atsakomybė, nu tai čia (1s), atsakomybę pats už savo žodžius turi ir montažas, tai yra toks ilgas, pokadriui lipdymas ir jeigu ten paprašysi dabar, kiekvienas prašys (1s), apsigalvos, kad aš noriu dabar atsiimti savo žodžius, nu tai kas čia tada būtų, ta laida tiesiog neįvyktų, negali ten iš konteksto traukt...

I: Tai laidų dalyviai laidos koreguoti negali?

In: Nu ne, nu tai, yra gal buvę kokie du kartai, kada žmogus tikrai nuoširdžiai sako, kad aš paatviravau ir gal Jūs galėtumėte ten tos vietos nedėt, bet kišimosi, jeigu tu pasirašai ten tai atvirumo valandėlei, juolab, kad ten mes neišgirdom nei nei kažkokių sensacijų, nei kažkokių nusivilimų, neteko baisiai ten, kad ten kažkas persekiotų mus. Tai va.

I: Dabar jau sužinojau gana daug apie laidos kūrimo virtuvę ir dabar norėčiau pasiteirauti apie Jūsų asmeninį požiūrį į emigraciją. Čia Jums duodu tokį lapelį ir Jūs jeigu galite, surašykite klausimus, kokie Jums iškyla pagalvojus apie emigraciją ir apie migrantų šeimas. Pavyzdžiui, yra atotolio šeimos, kada išvyksta tėvas/motina arba abu tėvai, o vaikai lieka gyventi Lietuvoje, darbo migracija. Sudarykite tokių klausimų sąrašą.

In: Kaip tai klausimai?

I: Nu tiesiog, kai Jūs pagalvojate apie emigraciją, kokie Jums asmeniškai klausimai kyla?

In: Dabar tą padaryt?

I: Na taip.

In: Kiek čia turi būti?

I: Kaip Jums atrodo tiesiog.

In: Tai gal Jūs rašykit, o aš sakysiu?

I: Gal geriau Jūs pati surašykite, gal bus paprasčiau.

In: Nu man atrodo, kad toks dalykas bendriausias per abu projektus, tai visi pabrėžia begalinį toki, tokį nuolatinį dalyką, kuris turbūt nei iš vieno lūpų neišėjo - nostalgija. Absoliučiai visiems, tai vat yra (rašo) toksai vienas mano įkvėpėjas šitų temų ir jis sakydavo, kad migracija yra nepagydoma liga. Žmogus virš keturiasdešimt metų emigracijoje gyvena, kuris visiškai nenutrūkęs ir ryšių su Lietuva neapleidęs, nuolat būna visa ką ir labai bendrauja, labai kosmopolitas (1s), bet tą išgirsti iš labai kosmopolitiško, finansiškai nepriklausomo žurnalisto, veikėjo... Kaip beslėptų lietuviai (1s), sakydami, man čia geriau, man yra čia saugiau, tą irgi labai daug kas pasakydavo (2s), visiems, visi jie tą turi, ir aš, ir aš, ir aš sapnuodavau (1s) tam tikrus Vilniaus kiemelių plotus, nu tai yra, tai yra toks dalykas ir aš manau, kad tie žmonės... Aš kažkada netgi kažkokiam savo interviu esu sakius, kad nei viena emigracijos karta neišvažiavo ieškoti nuotykių, juos, tiesiog tai buvo tokios aplinkybės ir (1s) vis tiktai septyniasdešimt procentų žmonių, kurių net nebegalima minėt, yra labai labai didelė dalis išvažiavusių iš Lietuvos žmonių yra su didelėm nuoskaudom. Ir va ta nostalgija, kažkokios nuoskaudos, netgi jeigu tai yra muzikas, pianistas, medikas, jis turi nuosavą, dabar jis

negalės, sako „Aš negaliu grįžti, aš tiek į save jau įdėjau, aš esu tokio ten kosminio didumo mokslininkas nu šiaip, iš tikrųjų, pagal savo ten rangą”, sako, „Neturėčiau, ką veikt, neturėčiau”. Aš pažįstu vieną ten mokslininkę, kuri baigė ir kuri 118 tarnyboj dirbo, kol atsirado, per daug buvo tas overqualified, yra toksai tas dalykas, buvo per daug (1s), nerado čia jai vietos tiesiog ir ji išvažiavo kažkur į Europą. Tai vat, tai va tas (rašo) nuoskauda labai daugeliu atveju (2s), kažkokia nežinau, kažkokiom ten detalėm, tam, kas jų neišlaikė, jų nesusigražina (1s), čia ta graudžioji dalis. (2s) Emigracija, nežinau, dar tada nebuvo taip smarkiai šnekama tame mūsų projekte apie tuos paliekamus masiškai vaikus kaimynams ir išvažiavimą dirbti, tai čia toksai labai ilgas, nežinau, žinokit, ką rašyt, ir jaučiu, kad nerašysiu, net nežinau, ką čia dar.

I: Tai tiesiog gal asmeniškai dar Jums kyla kokių klausimų pagalvojus apie emigraciją?

In: Nu galėčiau gal aš parašyti pagalvojus, dabar čia taip ant smūgio, tai čia jau rašinėlis (3s), ne nu tai reikia čia kažkaip irgi pagalvot, man, priešekėt, tai aš galiu, o dabar parašyt, tai čia reikia pagalvot.

I: Tai gal dar kyla kokių minčių?

In: Tai (3s). Nežinau, klausimo biški nepagaunu vis tiek, kokie kyla, kokios mintys, nu va tokios kyla, kartais kyla kitokios, kai nuvažiuoju pas savo, buvusių emigrantų draugų į Olandiją aplankyti, matai vėl kitokias puses, ką tu praradai grįžęs atgal a-a-a, čia matyt nuotaikos ir situacijos Lietuvoje klausimas va šitie va dabar tokie patvirtinimai savo ranka, tai čia. (3s) Kadangi aš palaikau emigrantus ir niekada jų nesmerkiu, ir ir ir pati dar vis esu (2s) labai stipriai prisirišusi emociškai prie jų, tai, nepaisant tos nostalgijos, kurią aš tada jaučiau ten gyvendama (1s), tai va, tai yra labai didelis, labai labai didelė (2s), tai čia prisitaikymas visiems yra, yra milžiniškas žmogaus iššūkis, kuris išvažiuoja (1s), mačiau ir tokių, kurie ten geria, nosį krapšto, nu elgetauja, bet yra ir prisitaikyti, pritaikyti vaikus, ypatingai kada tu išvažiuoji su visa šeima, pamėgti tuos žmones bet kokios šalies, čia yra, čia yra begalinio stiprumo vis tiktai (2s), ta prasme, labai didelis dalykas.

I: Tai gal tada užrašykite?

In: (rašo). Gal mokėti prisitaikyti. M-m-m, nežinau, labai tokių minčių, dabar nepabaigiu niekaip skaityti Užkalnio knygos (1s), ten tie lietuviai kokie būna, bet čia jau visiškai nebe Jūsų tema, tai ne ne negali čia taip per daug (2s), ta kategorija, kurie geria lietuvišką alų, po darbo eina į lietuviškus būrelius ir neiškiša nosies iš, iš savo sociumo lietuviško ir keikia, varo varo varo ar tai būtų, anglai, ar tai būtų olandai, ar tai būtų vokiečiai ir yra žmonės, kurie na pasijungia, sužydi ten tokiom spalvom, kur Lietuvoj gyvenime nemaneį, kad tas žmogus toksai gali būti, aktyvus, inovatyvus ir visoks kitoks, tai vėlgi čia yra labai lietuviškas matyt (1s), diagnozės lietuviškos. Vieni labai moka, jeigu kalbant apie tą prisitaikymą, nežinau, ar čia Jums reikalinga?

I: Man viskas reikalinga.

In: O ką dar pagalvojus apie emigraciją, kad ta emigracija (2s), projektas man atrodo jau viską apkalbėjo. Nu, žinokit, nežinau, arba keičiam klausimą, arba... Kad nėra ką jau čia ir besakyt (2s). Nu vat jeigu mane užvestumėt, tai gal kažką dar ir paminėčiau, o į kurią pusę dar čia pakrypt, taip iš oro.

I: Tai čia kaip Jums atrodo.

In: Ne, žinokit, aš turiu gaut konkrečiai, aš negaliu čia dabar sėdėt ir skiest, ir ypač raštu (2s), turiu, man logiškai tai reikėtų, arba būt labai susidėliojusiai prieš tai. Daug galėčiau čia nu (2s), be atsakomybės galėčiau labai daug čia surašyt, bet šiaip tai, gal užteks to, ką jau aš pasakiau.

I: Tai tiesiog, jeigu Jums atrodo, kad jau viskas, tai viskas.

In: Nu tai aš jaučiuosi viską pasakiusi, tai jeigu dar Jus kas nors domina, tai Jūs paklauskite. Man atrodo, kad jau viskas.

I: Dabar norėčiau paprašyt, kad šituos klausimus surūšiuotumėte pagal tai, kiek Jums atrodo jie yra svarbūs, Jums asmeniškai.

In: Kaip suprast? Ką dabar turiu daryt?

I: Čia yra įvairių spalvų lapeliai ir tiesiog sugrupuokite šiuos klausimus pagal tai, kiek Jums atrodo jie yra svarbūs. Surašykite ant šių lapelių šiuos klausimus, svarbesniems klausimams priskirti vienos spalvos popierėlius, mažiau svarbiems - kitos spalvos popierėlius ir pan.

In: Šituos tris klausimus?

I: Taip.

In: Kaip čia suktai pas Jus (3s). Tą patį galiu tikrai eilės tvarka surašyt, taip?

I: Darykite kaip Jums atrodo.

In: Eiliškumą? Kas yra svarbiausia čia, ar kaip?

I: Tai tiesiog pagal spalvas parinkite. Svarbesniems klausimams vienas spalvas, mažiau svarbiems kitas spalvas ir pan.

In: Vis tiek nesupratau.

I: Tai tiesiog, sugrupuokite, kad gal vienos spalvos popierėliai parodytų svarbesnį klausimą, kitos spalvos mažiau svarbų klausimą ir pan. Tiesiog pagal spalvas surūšiuokite šituos klausimus.

In: (dėlioja) Aš čia dabar pagal emocijas jaučiu, ne pagal svarbą surūšiauvau.

I: Tai čia kaip Jums atrodo.

In: Tai pirmas - nostalgija, - tai toks amžinas va tas rūžavas ilgesys, kur labai jau ten viskas tau čia (1s) svarbu, šventa. Nuoskauda, tai apskritai žmonės su nuoskauda būna tamsiom spalvom, dar bandžiau juodą rasti, bet neradau. O prisitaikymas, tai viskas, jeigu tu prisitaikai, man tai yra žalia šviesa, tai yra ir mano pačios gyvenimo kaip ir spalva. Kai aš pamilau, kai aš prisitaikiau, tai aš išmokau gyventi pagal labai keistos, pragmatiškos tautos taisykles, aš tada buvau labai laiminga tenai, tai man vat nu tiesiogiai vat šitos trys spalvos reiškia.

I: Gal dabar galėtumėte užrašyti ant kiekvieno to lapelio, ką jisai reiškia?

In: (rašo) Klausykit, kokių čia triukų turit, o čia šiais laikais taip rašoma?

I: Tai čia sociologija tokia išskirtinė (juokiasi). Dabar tiesiog norėčiau paprašyti, kad tuos klausimus pavaizduotumėte ant balto popieriaus lapo. Čia yra figūrėlė žyminti Jus. Prašau padėkite šią figūrėlę kur nors ant šio balto popieriaus lapo ir sudėliokite šiuos klausimus arčiau arba toliau nuo savęs pagal tai, kiek Jums pavyko juos atskleisti laidose, dabar tiesiog žiūrint, iš dabartinės perspektyvos.

In: (dėlioja) Oi, manau, kad mums viską labai puikiai pavyko, nežinau net kur dėt. Šituos pačius (klausimus)?

I: Taip, šiuos klausimus, kuriuos išskyrėte klausimus.

In: (dėlioja) Oi, manau, kad visus lygiai, tikrai, labai džiaugiuosi tuo projektu, tai net nežinau, kaip čia sudėt. Kad gražiau būtų ar kad (3s). Jaučiausi patenkinta ir ir, nuo pat tikrai pirmo, šito projekto pradžios ir manau, kad mes su kaupu viską padarėm ir padarėm daugiau negu tikėjomės.

I: Tai visi klausimai kaip ir lygiaverčiai būtų?

In: Nu net nežinau, čia net ne klausimai, čia tokie teiginiai, kuriuos mes bandėm atskleisti ir kuriuos pavyko ir kuriuos aš manau, kad ir žiūrovai suprato, ir mes patys pamatėm.

I: O kodėl sudėliojote būtent taip?

In: (2s) Nežinau, nu turbūt daugiausiai išeina, kad šitas, bet šitą suprato ne visi, galiu ir taip sudėliot, nu nelabai žinau.

I: Tai čia kaip Jums atrodo.

In: Ne, galvoju, kad va šitą šitą punktą žmonės supranta rečiausiai.

I: Kurį punktą?

In: Prisitaikymas. ((2s) Nostalgija yra praktiškai kaip taisyklė (2s), nežinau žinokit, man, kaip sakant, yra taip, kaip surašiau, taip, kaip ir spalvas parinkau pagal emocijas, kaip man atrodo, tai yra.

I: Nostalgiją šiek tiek arčiau savęs padėjote.

In: Taip. Nu aš manau, kad visi tą jaučia, ir seni, ir auklės išvažiavusios, ir senukai, ir visi pirmosios kartos emigrantai, kuriuos taip pat teko šnekint, tai yra, tai yra, manau, kad numeris vienas.

I: O sakykite, ar filmavote laidų apie atotolio šeimas, kada išvažiuoja tėvas/motina arba abu tėvai, o vaikai lieka gyventi Lietuvoje? Ar buvo tokių situacijų?

In: Mes tą daugiau darėme paskutinį sezoną. Aš jau čia nebedirbau.

I: Aha, tai nelabai buvo tokių atvejų?

In: Buvo buvo tokių atvejų, mes ten nagrinėjom, bet (2s) aš jau ten daugiau informaciją teikiau, aš jau tais metais nedirbau dėl to labai konkretizuot negalėčiau, nes ten bandėm bendraut ir su

psichologais, buvo važiavimas, važiavom ir į rajonus, kur vaikai dirba, gyvena ten pas senelius ar pas kaimynus. Ta prasme, buvo (2s), bet aš nedirbau, dėl to nenorėčiau komentuot. Taip, buvo.

I: O ar pasikeitė Jūsų nuomonė apie atotolio šeimas laidos kūrimo eigoje? Ar ji išliko tokia pati, kokia buvo pradžioje?

In: Ne tai, filmuodami laidą, bendraudami su žmonėm, mes ir supratom, kad tas egzistuoja, kad žmonės palieka vaikus, kad išsiskiria šeimos, kad išvažiuoja tėtis uždarbiauti ir jis gyvena tenai skausmingą gyvenimą ir šeima jo kartais tiesiog ir nesulaukia. Mes tiesiog, atvėrė šitas projektas, mums patiems kaip žmogiškąja prasme, atvėrė labai daug žaizdų, skaudulių, kurių irgi Lietuvoje nežinojom, kažkas šventai tiki, kad ten tėtis pomidorus dangsto nuo saulės, o iš tikrųjų nuvažiavęs pafilmavęs, tu supranti, kad tas tėtis jau su kita, nusivylusia, išvažiavusia, darbo ieškojusia moterimi seniai gyvena ir taip toliau, čia buvo, nes mes net su psichologais ir kalbėjom, kad čia yra naujas toksai bausis draskymasis, griuvimas šeimų, kažkas išvažiavo laimės ieškoti ir nebegrižta. Čia tokių buvo ir labai skaudžių atradimų, bet čia tų žmonių nei keisti negali, nei nieko, yra kaip yra, visi šliejasi, vieni vieni kitus tenais, žodžiu, a-a-a terorizuoja, kiti ieško (2s) savų, šliejasi prie jų, kad jų gyvenimas pagerėtų, tai lygiai taip pat yra ir su tais vaikais. Nepradėjai krapštyt, nežinojai, kad jų yra armija, kad jų yra šimtai tūkstančių Lietuvoj, ten dešimtys tūkstančių, aš net nežinau, pagal statistiką turbūt būtų dar ir daugiau, jau ta karta praktiškai baigia ir užaugt, tie žmonės išvažiavę, kai kurie net ir prieš šešis ar aštuonis metus. Tai vat.

I: O sakykite laidos kūrimo eigoje išryškėjo kokių nors aspektų, kurių Jūs nenumatėte laidos kūrimo pradžioje, prieš kurdami laidą?

In: Nu pavyzdžiui?

I: Nu tiesiog, ar buvo kokių nors netikėtumų?

In: Nu labai sunku, žinokit, pasakyt, reikia tiesiog grįžti prie, vos ne prie archyvų, sėdėt, nu net nepamenu (2s). Negalėčiau pasakyt, visi yra netikėtumai. Ieškai vieno, žmogus apie kitą papasakoja su kaupu, tai toks vat. (1s) Mūsų darbe, o ypatingai šitam projekte, apskritai netikėtumas buvo kiekviename žingsnyje. Visada žmonės prasitaria tai, ko nenorėjo pasakyt, visą laiką išryškėja dar viena spalva, dar vat vienas atspalvis ten tos emigracijos ir (2s) visą laik, čia... Tas projektas tuo ir buvo nuostabus.

I: Kodėl tada nustojote rodyti laidą „Emigrantai“?

In: Dėl finansų.

I: Dėl finansinių tiesiog?

In: Nu manau, kad, kažkaip vadovybė jau ten (1s). Tie du metai buvo labai vaisingi, labai šlovingi, viskas ėjo ėjo, buvo ir nepalaikančių (1s), kam čia reikia rodyti, išvažiavo, tegul jie ten ir sėdi. Mes nebegalėjom išsilaikyti tiesiog, todėl, kad ir buvo remiama... Labai paprasta norint išvažiuoti, reikia tiesiog sėsti į lėktuvą, o tam pinigų ne visada buvo išleidžiama, laidos biudžetas... Būdavo kad

negalėjo visa delegacija važiuot, o operatorius su žurnalistu tikrai prisiprašydavo. Bet priežastis labai banali, tuo metu, kada tas projektas užgimė, buvo rinkimai, artėjo ir mes gavome pinigų ir (1s) paskui buvo tiesiog... Ir per rinkimus kai kurie politikai ten po kelių laidų tiesiog neva tai pirmą kartą išgirdę apie tokią problemą, važiavo, susitikinėjo (3s), paskui pasibaigė ir pasibaigė ir mes jau pradėjome prašinėti per visokius Tautinių mažumų departamentus (2s), per dar kažką. Nu bet nebereikia, mes ambicijų kiek beturėtumėm, žurnalistai, bet tai negali gi važinėti (1s) labdaros tikslais, tai vat ir pasibaigė. Labai paprastai, lietuviškai pasibaigė tas projektas, nors aš manau, kad ta dalis emigrantų yra tokia didelė, kad visada įdomu bus, kaip tie žmonės gyvena, kaip jie tobulėja, kaip jie dirba, kaip jie vedasi, kaip jie, ta prasme, tas projektas galėtų tęstis tiek, kiek tęsiasi, nu nežinau, „Dviračio žinios“, kaip kad reikia Lietuvai visada humoro, taip reikia Lietuvai ir kitos gyvenimo spalvos.

I: O jeigu dabar vėl kurtumėte laidą „Emigrantai“, ar ką nors keistumėte?

In: Ne, aš manau, kad buvo labai geras formatas (2s), tapai žmones, jų fotografijas kuri, naujas žmogus, nauja istorija ir visą laiką tiems žmonėms, kaip ten bebūtų, ar lietuviams ar nelietuviams, svetimas istorijas žiūrėt per mažą televizoriaus ekranėlį yra labai smagu. Tai aš manau, kad niekas nesikeistų. Niekada ko nedaryčiau, tai nepradėčiau ieškot to daugiau (1s) dramų, verksmingumo, norėčiau, kad būtų ir viena, ir kita pusė tame projekte. Šiaip tai manau, kad tas projektas dabar dar reikalingesnis.

I: Kodėl?

In: Todėl, kad vėlgi labai daug išvažiavo ir vis tiek mums įdomu, kaip jiems sekasi, ir man, pavyzdžiui, įdomu, nes labai daug kas pasikeitė, atsirado daug mokyklų. Kai mes laidas rodėm, tai tada dar tie vaikai buvo tokie vargšai nutautėję ir nemokantys savo gimtosios lietuvių kalbos, paskui pradėjo Tautinių mažumų departamentas siųst mokytojus į tuos kaimus Ispanijoje, rengti mokyklėles, ruošti vadovėlius, tai, tai vadinasi, mes kažkaip tai, kažkokį pajudinom, padarėm labai daug. Aš manau, kad socialine, politine prasme šitas projektas buvo naudingas tiems žmonėms, kurie ten yra, aš žinau, kad tikrai jis buvo naudingas, nes mes buvom tokie nu... Mano kažkada draugė gyveno Ispanijoje, tai sakė, kad buvot kaip knygnešiai, nes jie gaudavo vadovėlius, Dubline atidarė mokyklas, kurias mes įkurdinėjome, tai tokie dalykai kur, tai nu super, vadinasi žmonės kažką gavo (2s), jie ten atidaro kepyklėles, gydo vaikus lietuviai, lietuviai lietuvių ta prasme. Tai jis buvo svarbus, manau, ne tik mums patiems, bet ir tiems patiems žmonėms, nes kai apie juos pradėjo žinot, jie pradėjo jaustis saugesni (1s), aš taip galvoju. Ta nuoskauda, va ta nostalgija, ta prasme, ne tiek nostalgija, kiek ta nuoskauda sumažėjo, nes na atsiuntė ten jiems, pavyzdžiui, tamstą mokytoją ir tai šis tas vis tiek yra. (1s) Sakykit dar ką, nes aš tuoj važiuosiu.

I: Tai tiek, nebent norėtumėte ką nors pridurti, gal kažko nepaminėjome interviu metu?

In: Aš per pietų pertraukas dar vaikus išvežioju.

I: Tai nebent dar kažką pridurt norėtumėt?

In: Tai sakykit ką pridurt, aš pridursiu, nes daugiau tai neturiu ką pridurt. Galėčiau čia šnekėt be galo be krašto.

I: Tai tada tiek. Labai Jums ačiū už pokalbį.

In: Nėra už ką.

L.K., laida „Emigrantai”

Interviuotojas (I): Mane domina laidų „Emigrantai” kūrimas. Kaip kilo idėja kurti laidą būtent apie emigraciją?

Informantas (In): Tiesiog mes kažkaip supratom, kad yra daug (1s), daug emigrantų ir ta prasme daug yra žmonių, kurie yra išvažiavę ir ir daug yra tokių, kurie yra likę čia, Lietuvoje, ir kuriems yra įdomu, kaip gyvena ten jų visi giminės, artimieji, ten sūnūs, mamos, tetos, kurie išvažiavo tiesiog (1s) ir pamanėm, kad tiesiog yra daug žmonių ten, dėl to taip ir sugalvojom tiesiog tą laidą.

I: Aha, o 2008 metais LNK rodė laidą „Kaip gyveni?” apie emigraciją. Ar Jums buvo svarbu, kad yra dar viena laida apie emigraciją?

In: Ne, tai tiesiog, nu kaip visada tų laidų yra daug, kaip ir Lietuvoj tų publicistinių laidų yra daug, tiesiog kiekvienas randa savo temas, mes mes tiesiog anksčiau pradėjom visą tą reikalą ir taip kažkaip (1s). Nežinau, šiaip tai dėl to, manau, kad visiems tų temų užtenka ir viskas gerai tame.

I: Sakykite ar yra reikalinga tam tikra laidos kūrėjų komanda šitai laidai?

In: Jo.

I: Kaip rinkote tą laidos kūrėjų komandą?

In: Kūrėjų komandą, tai mes tiesiog rinkom (1s), žurnalistai dirbo tie, kurie yra jau dirbę prie kitų laidų. Tai tiesiog buvo, vadinkim, profesionalūs žurnalistai, kurie ir darė tą savo darbą ir ieškodavo temų ir važiuodavo ten.

I: Kaip parinkdavote laidos dalyvius?

In: Dalyvius įvairiai parinkdavome, mes iš tiesų bendraudavom tenai su a-a-a, su žmonėm, su bendruomenės atstovais tenai esančių, sakykim, Ispanijos, Anglijos, Airijos, bendraudavom su žurnalistais dirbančiais, kurie rašo ten temas ir tiesiog nu jie pasiūlydavo mum kažkokių įdomesnių temų, įdomesnių personažų. Nu tiesiog galvojom, kad kad būtų įdomu žiūrovam žiūrėt, tiesiog nedarėm visų iš eilės, apie kiekvieną emigrantą, o darėm, kurio ta istorija kažkuo įdomesnė yra, tiesiog kažkas atsitikę jo gyvenime, galbūt kartais gero, kartais gal ir blogo, tiesiog kažkokias problemas parodyt arba kaip tik parodyt, kaip jam ten gerai sekasi.

I: Kiekviena laida iš esmės būdavo apie emigraciją, bet skirdavosi jos tema. Kaip parinkdavote konkrečią temą kiekvienai laidai?

In: Manau, kad (1s) kiekviena ta, žmonių istorijos ir padiktuodavo tas temas iš tiesų. Nu tiesiog, kad (1s) mes ten vat pradėdavom, sužinodavom apie kažkokio žmogaus istoriją ir tiesiog iš tos istorijos mėgindavom į tą temą plačiau atsakyt arba kažkas susidūrė su kažkokia problema, sakykim, kad nu tada dar nebuvo aktuali, dabar gal būtų aktuali ta PSD mokėjimo, tenai Privalomo

Sveikatos Draudimo, tema, tai mes tikrai surastumėm kažkokią konkrečią temą ir per tą vat, to žmogaus istoriją papasakotumėm visą temą. Tai tiesiog va taip ir gimdavo tos temos.

I: Laidos metu buvo parodoma gana daug vaizdinės medžiagos, rodyta pasirinkta valstybė, laidos dalyvių gyvenimo būdo ypatumai ir pan. Kokių tikslu buvo rodoma ta būtent vaizdinė medžiaga?

In: M-m-h-h. Valstybes iš tikrųjų rinkdavomės pagal tai, kur yra daugiausia emigrantų, nu tiesiog kur kur yra daugiausiai ten lietuvių išvažiavusių - ten Ispanija, Anglija, Airija, nu čia tos pačios didžiausios šalys iš tiesų, o vaizdinė medžiaga, tai tiesiog iliustruoti visam tam. Iliustruoti gyvenimą, iliustruoti, kaip ten atrodo visa tai, visos tos šalys, tai va tam ir naudojama ta vaizdinė medžiaga, kaip ir kiekvienoj televizinėj laidoj - tiesiog parodyti tą aplinką, kurioje gyvena tie žmonės.

I: O kaip atrinkdavote tinkamus laidai vaizdus ar rodydavote visus vaizdus?

In: Vaizdus atrinkdavome, kaip kaip ir visada iš tiesų, kad nu tie, kurie labiau tinka prie temos, tai tiesiog, kurie tinka. Rodydavom įvairius vaizdus, kartais jeigu tema reikalavavo gražesnių vaizdų, tai būdavo gera tema, mes rodydavom gražius vaizdus, jeigu prastesnių, tai tiesiog rodom tai, kai yra prastesni tie vaizdai (1s), norėdami pabrėžt vieną ar kitą dalyką, kas yra gerai arba kas yra blogai.

I: Tai tiesiog priderindavote prie temos?

In: Jo, jo.

I: Dabar sakykite, kaip tiesiog vykdavo pats pasiruošimas pokalbiui su laidų dalyviais? Ar būdavo kažkokie klausimai?

In: Jo, nu tiesiog, tiesiog, kaip ir visi žurnalistai iš tiesų ruošiasi, kad nu ruošiasi temai, tai a-a-a žino kažkokią informaciją apie temą, pasiruošia kažkokį klausimą, ten apie ką klausinės ir tiesiog dar kai kas nuvažiavus iš pačios istorijos gimsta, tie klausimai tokie.

I: O laidų dalyviai žino iš anksto klausimus?

In: Ne, ne, nežino, tiesiog mes tariamės su jais, kad mes norim pasikalbėt viena ar kita tema, tai tiesiog atvyksta ir po to, va toks vat ir pokalbis, vat kaip mes dabar kalbam panašiai.

I: O kai jau sukuriate laidą, jina yra kuriama pagal tam tikrą šabloną ar kiekviena laida yra unikali, ar yra kažkoks modelis?

In: Unikali, tai yra vis tiek žurnalistai, tai yra kaip ir autoriai, kaip yra (1s) kūrėjai, sakykim, kūrybinis darbas, tai kiekvienas žurnalistas pagal savo, sakykim, kažkokį požiūrį, pagal tai, kaip jis pamatė tą istoriją, jis ir kuria ją, tai tiesiog nėra kažkokio vieningo modelio tokio, kad visiškas šablonas. Kai kurie dalykai yra šabloniniai, sakykim, ten galbūt kai kurie klausimai kartojami, kai kurie atsakymai kartojami, bet šiaip tai kiekviena laida yra unikali ir žmonės visi skirtingi.

I: O parodote laidų dalyviams laidą prieš ją paleidžiant į eterį?

In: Ne, dažniausiai nerodom dėl to, kad nebūdavo tokių prašymų. Jeigu kas labai prašydavo, tai parodydavom tiesiog nu, bet dažniausiai čia su žmogum iš karto tariamės, kad ar ar jie norėtų pažiūrėt, ar ne. Šiaip taip nesiūlom, bet tiesiog, jeigu žmogus reikalauja arba nori pasižiūrėt prieš eterį, tai mes visada parodom iš tiesų.

I: O jie gali koreguoti laidą?

In: A-a-a (2s), koreguoti gali tik tiek, jeigu yra neteisinga informacija kažkokia pasakyta apie tą žmogų, o, sakykim, prie tos kūrybinės dalies, kad kažką būtinai rodykit arba būtinai nerodykit, nu tai čia tokių dalykų nėra. Tiesiog, jeigu tai yra neteisinga informacija.

I: Dabar tiesiog norėčiau Jūsų paklausti apie Jūsų asmeninį požiūrį į emigraciją, ir į darbo migrantus, ir į atotolio šeimas, kada išvyksta tėvas/mama arba abu tėvai, o vaikai lieka gyventi Lietuvoje. Prašau sudarykite sąrašą klausimų, kokie Jums kyla pagalvojus apie migrantų šeimas ir tiesiog apie emigraciją. Sudarykite tokių klausimų sąrašą.

In: Nelabai šiek tiek supratau, bet... Nu pavyzdys, kokie tai klausimai turėtų būti?

I: Čia kiekvienam individualiai, tai tiesiog kai Jūs pagalvojate apie emigraciją, Jūs asmeniškai kaip žmogus, su kokiais klausimais Jūs siejate darbo migraciją ir apskritai migraciją ir tokių migrantų šeimų gyvenimą?

In: (3s) M-m-h-h, nu supratau, reikia pagalvot šiek tiek tada, čia kas kas turėtų būt (6s). Na nelabai dabar, žinokit, čia kažkaip sugalvoju, nes kažkaip tai tokia (3s) keista ta užduotis dėl to, kad nu (3s). Kokie tie klausimai aš šiek tiek nelabai, ta prasme, kokios temos?

I: Tiesiog su kuo Jūs siejate emigraciją.

In: M-m (4s), nu čia taip labai sunku dėl to, kad nu, o ta prasme, o kažkoks pavyzdys, su kuo galima sieti emigraciją, kad nu, ta prasme, tai gerai, blogai, ar su tais dalykais, ar vertinimas?

I: Čia kaip Jums asmeniškai atrodo.

In: O tiesiog klausimais surašyt, ar kažkokiais teiginiais?

I: Kaip Jums patogiau iš tikrųjų.

In: Surašyt būtinai, ar ne?

I: Taip, surašykite, kiekvieną klausimą rašykite atskiroje eilutėje.

In: Atskiroj eilutėj, tai (3s), nu ta prasme man asmeniškai ką reiškia ta emigracija?

I: Taip.

In: Taip daugmaž (2s). Trumpais ar galiu plačiau rašyt?

I: Darykite kaip Jums atrodo, kaip Jums patogiau.

In: Supratau, supratau. (rašo) Nežinau, užteks ar dar?

I: Jeigu Jums atrodo, kad kaip ir viskas, tai...

In: Manau, kad jo.

I: Ar buvo tokių klausimų, dėl kurių abejojote? Oi, atsiprašau, gal dar visų pirma perskaitykite, ką parašėte.

In: Ta prasme garsiai perskaityti?

I: Taip, jeigu galite.

In: Manau, kad emigracija yra kraštutinumas, kuomet žmogus nebegali susirasti darbo ar išgyventi savo šalyje, tuomet jisai turėtų emigruoti. Kad emigrantas turi pasverti, kaip tai įtakos jo šeimos narius ir artimuosius. Ir tiesiog toks nu požiūris į ateitį, kad manau, kad ateityje nebebus tokio žodžio kaip emigracija, nes visi gyvens visur ir skirsis tik galbūt kalba kažkokia žmonių, kurie ja kalbės. (2s) Dėl abejonių kažkokių tai ne, tiesiog tos, tie tokie dalykai nu manau, tai tiesiog mano mintys ir kaip aš galvoju apie šitą visą dalyką.

I: O gal galėtumėte dar šiek tiek plačiau pakomentuoti kiekvieną klausimą?

In: M-m-h-h, na tiesiog aš (1s) šiaip (1s), aš kažkaip visą laiką galvoju, kad m-m-m tas tautiškas ir tas identitetas, tai turėtų būti labai nu svarbi, svarbus dalykas, kurį yra labai sudėtinga išsaugoti ir aš manau, kad nu vat vis tiek žmogus jeigu, taip (2s) taip susiklostė, kad jis gimė ir augo toje šalyje, tai jisai turėtų stengtis atiduoti viską, kad tai šaliai būtų geriau ir, kad kad, nu, kad joje būtų gerai gyventi ir tiesiog aš taip esu, nu gal kažkiek ir prieš tą emigraciją, bet aš suprantu, dėl ko tai vyksta. Tiesiog dėl, todėl, kad žmonės dažnai nusivilia savo šalim, nusivilia ta darbo pasiūla toje šalyje ir dėl to, dėl to manau, kad vis dėlto nu žmonės turėtų išbandyti viską, kas kas kas įmanoma, kad ir prieš tai priimtą sprendimą. (1s) Dėl antro punkto, tai aš labai ypatingai nepateisinu tų, sakykim, žmonių, kurie (1s), vėl iš vienos pusės pateisinu, iš kitos pusės gal ir nepateisinu tų, kurie palieka savo šeimas ir kurių šeimos auga čia Lietuvoje ir auga ilgai, sakykim, po dešimt metų išvažiuoja ir tiesiog jie grįžta vieną kartą per metus, nemato savo tėvų, auga su močiutėmis šeimos, vaikai aš turiu omeny maži, vat to dalyko turėtų nebūti ir tai vėl tas toksai kraštutinis atvejis, kai (2s) m-m-m, kai, turi labai gerai iš tikrųjų pasverti ir žinoti, kad nu kaip užaugs jų vaikai ir kokia tai bus ateitis iš tiesų. O dėl trečio punkto, dėl to ateities, sakykim, vizijos, tai manau, kad vis dėlto tai, kad aš nu manau, kad turėtų gyventi savo šalyje, tai to iš tikrųjų ir nebus ateity dėl to, kad kad vis dėlto visi labai dabar pasidarė mobilūs, visi juda visur, skrydžiai visi, greitai viskas vyksta ir tiesiog, kad galbūt kažkiek išsilaikys ta kalba, ta šalis, kurioje gimė, galbūt tėvai dar vis tiek ilgą laiką mokys savo kalbos, bet žmonės gyvens bet kur ir ir ir tiesiog va tai va bus toks. (1s) Nebebus tokio dalyko kaip emigrantas, nes vat ir, sakykim, tie pavyzdžiai kaip Anglija, Londonas, kur šalis, miestas (1s), kuriame gyvena labai daug tautybių žmonių ir, sakykim, nu ir Amerika, Niujorkas ir visi kiti dalykai.

I: Dabar norėčiau paprašyti, kad tiesiog surūšiuotumėte šiuos klausimus, pagal tai kiek Jums kiekvienas iš jų atrodo svarbus. Čia yra įvairių spalvų popierėliai. Pasirinkite spalvas ir svarbesniems klausimams priskirkite vienos spalvos popierėlius, mažiau svarbiems kitos spalvos ir pan. Na ir tiesiog sugrupuokite juos. Naudokite popierėlių tiek, kiek Jums reikia.

In: Ta prasme, kaip dabar suprast, tos spalvos, ką jos reiškia?

I: Čia Jums kaip atrodo, Jūs tiesiog pagal save žiūrėkite.

In: Ir, sakykim, vieną spalvą imt ar man kaip?

I: Darykite kaip Jums atrodo.

In: Aha (dėlioja), tai, sakykim, ant trečio aš dedu raudoną (5s). Tada pirmam duočiau žalią, o antram tebūnie mėlyna.

I: Dabar gal galite šiek tiek paaiškinti, kodėl pasirinkote tokias spalvas?

In: Net nežinau iš tiesų, kažkaip tai taip pasirinkau pakankamai atsitiktinai (2s), tikrai nežinau. Sudėlioja taip spalvas ir vat ir...

I: O tada kuri spalva rodo galbūt svarbiausią?

In: Svarbiausia galbūt yra raudona spalva pagal tai (3s) ir aš ją dėju ant ant trečios.

I: O kitos spalvos ką reikštų?

In: Nežinau, gal tai, sakykim, (1s) mažiau svarbu gal kažkiek, bet (3s). Nežinau net.

I: Tai labiau išskirtumėt raudoną?

In: Jo jo, labiau gal išskirčiau tą, o šitie galbūt jie lygiaverčiai daugiau.

I: O gal galėtumėte dabar tiesiog ant lapelių užrašyti, kuris klausimas ką reiškia?

In: Ai, tiesiog skaičių, ar ne?

I: Galit skaičių tiesiog.

In: (rašo) Trys, du ir vienas.

I: Dabar norėčiau, čia kita užduotėlė, kad ant balto popieriaus lapo tiesiog juos išdėliotumėte. Čia yra figūrėlė žyminti Jus. Jūs ją padėkite ant šio balto popieriaus lapo ir tada sudėliokite šiuos klausimus arčiau arba toliau nuo savęs pagal tai, kiek Jums dabar atrodo juos pavyko atskleisti laidose.

In: M-m-h-h. O tai čia pagal artumą ar pagal kažkokį tolumą, nes, sakykim...

I: Čia kaip Jums atrodo.

In: (dėlioja) Aš manau, kad pirmas būtų taip, antras būtų taip (1s), o šitas jau būtų čia.

I: Gal galėtumėte pakomentuoti tą išdėliojimą?

In: Na tiesiog išdėlioja pagal pagal tai, kad (2s) kad, pagal tai, kokia įtaka yra artimiesiems šeimos nariams, tai daugiausia būdavo temų apie tuos, sakykim, nu įvairių temų, aišku, būdavo, bet šita iš visų tų trijų yra, galbūt dažniausiai buvo paliečiama, ir kalbant apie tas šeimas, kurios liko Lietuvoj, ar kur išvažiavo. (1s) Ta tema pirma, mes taip, jinai tokia galbūt platesnė apie tuos, kad kad kad vis tik kraštutiniu momentu, kad kraštutiniu tikrai būdu turėtų emigruoti, nu bet jinai kartais persiskaitydavo tose mūsų temose, jinai galbūt tik nebūdavo aiškiai akcentuojama, tai jinai yra toliau. Na o apie tą, sakykim, tą mano, sakykim, čia tokią asmeninę ateities viziją, tai tiesiog jinai yra mano asmeninė, tai tiesiog ir nebuvo jos tiek daug šitose laidose.

I: Todėl ir toliausiai?

In: Jo jo, turbūt todėl ir toliausiai.

I: Sakykite, o laidų kūrimo eigoje, ar pasikeitė Jūsų nuomonė apie atotolio šeimas?

In: Apie ką?

I: Apie atotolio šeimas, kada išvyksta tėvas/mama arba abu tėvai, o vaikai lieka gyventi Lietuvoje?

In: Jo, aš kažkaip visada galvojau, kad tai nu nėra tiek daug visų tų atvejų, bet (1s) po, po to, kai mes pradėjom daryt tas laidas, aš supratau, kad jų yra daug, nes kai kur visi kaimai, kurie išvažiavę, ir likę tik seni žmonės ir vaikai, o visi jauni žmonės, darbingi žmonės yra išvažiavę. Tai, jo, (1s) nu tiesiog pasidarė galbūt gaila, nu tiesiog, kad taip yra, kad (1s) va yra tokia situacija.

I: O laidos kūrimo eigoje išryškėjo kokių nors svarbių klausimų, kurių Jūs nenumatėte prieš kurdami laidą?

In: Svarbių (5s). Nu net nežinau tokie vat, iš tiesų manau, kad atsirado tų dalykų ir ir (2s) m-m-m galbūt visos tos emigrantų teisės, kokios jos yra, kad dauguma žmonių ne ne nežino savo teisių, kai išvažiuoja tenai ir tiesiog jie taip kažkaip net keistai, vat kartais net atvykę iš televizijos žmonės ir padeda jiems susigaudyt kažkokioj situacijoj, padeda išspręst kažkokią problemą, tai (1s). Nu va tas toks darbas visada yra, negali visko prognozuot, kaip iš tiesų bus, vat ir kartais būna vienaip, o kartais kitaip.

I: O kodėl tada tiesiog nustojote rodyti laidą „Emigrantai“?

In: Nustojom dėl to, kad Lietuvos televizija nusprendė, kad tokios laidos nebereikia (1s), mes tai būtumėm dar rodę ir labai norėjom šitą daryt, bet kažkodėl taip vat atsitiko, jie nusprendė, kad nebereikia tokios laidos.

I: Tiesiog nusprendė ir net nepagrindė kodėl?

In: Ne, tiesiog vat nu sakė, kad nebereikia tokios laidos ir viskas, nu nebereikia, tai nebereikia.

I: O jeigu dabar, tarkim, vėl kurtumėte laidą, ar ką nors keistumėte?

In: Manau, kad ne iš tiesų, kad mes vis tiek (1s) dirbtumėm ta pačia linkme ir ir ir (2s), manau, kad taip pat viskas būtų.

I: Tai tiek tada. Gal dar kažką pridurtumėte, ką praleidome, ko nepaminijome?

In: Ne turbūt, kad viskas kaip vat ir tiek.

I: Tai ačiū labai tada už pokalbį.

In: Nėr už ką.

E.G., laida „Emigrantai”

Interviuotojas (I): Visų pirma norėčiau paklausti, kaip kilo idėja kurti laidą „Emigrantai”?

Informantas (In): Iš tikrųjų idėja tai ne mano buvo, aš tikrai buvau eilinė žurnalistė, tai čia Laimonas galėtų į šitą atsakyti, nes aš buvau žurnalistė, aš buvau samdoma žurnalistė ir ir, ar man pačiai kaip kilo idėja, noras?

I: Taip, taip.

In: Man šitas projektas pasirodė labai patrauklus, nes tai buvo darbas užsienyje, tai buvo darbas su tautiečiais, kurie gyvena užsienyje, kurie patiria visai kitus išpūdžius negu gyvendami čionais, tai man buvo labai įdomu sužinoti, ką jie ten patiria, kuo jie ten gyvena ir su kokiom problemom susiduria.

I: O pavyzdžiui 2008 metais LNK pradėjo rodyti laidas „Kaip gyveni?”, irgi apie emigraciją. Ar jums buvo svarbu, kad yra dar viena televizinė laida, kur pateikiama emigracija?

In: (2s) Sakau, tiem vat autoriam, jų reikėtų labiau klaust. Ne ne nelabai šitas.

I: Aha, o kaip buvo formuojama laidos kūrėjų komanda?

In: Čia visi klausimai iš tikrųjų tai Laimonui, nes jisai buvo tas žmogus, kuris visa tai darė, koordinavo, rinko komandą, aš buvau žurnalistė, kuri važiuodavau, filmuodavau ir parveždavau medžiagą (1s), tai vat štai.

I: Tai tiesiog tos komandos Jūs neformavote?

In: Aš neformavau, aš dirbau (1s) toje komandoje.

I: O tada gal galėtumėte pasakyti, kas sudarė tą komandą?

In: Iš tiesų tai buvo kelios komandos, nes aš dirbau paskutinį pusmetį, aš dirbau 2008 metų pavasarį (1s) tai tą pusmetį mes dirbom dviese, tai aš ir Saugirdas, tai taip. Kaip viskas vyko? Tai vieną savaitę, vieną savaitę važiuodavom vienas, kitą savaitę važiuodavom kitas, būdavo per mėnesį du išvažiavimai, parsiveždavom, nežinau, galiu truputį apie specifiką pačią papasakot, nes daugiau apie patį organizavimą, tai ne. Tai užduotis būdavo tokia - savaitę pagyventi kažkurioj Europos Sąjungos šaly, kur gyvena daugiausia lietuvių, tai aš rinkausi Airiją ir mes turėdavom per savaitę, tai yra žiauriai mažas laikas, per savaitę nufilmuoti penkias laidas. (2s) Laiko yra žiauriai mažai turint omeny, kad savaitę būdavau Airijoje, Airija didžiulė yra, a-a-a, tu turi tas istorijas įvairiausiose vietose filmuot, tai nebūdavo, kad vien Dubline filmuoji ir kaip žinia, vienai laidai mažiausiai trys - keturi pašnekovai, o kartais vienas pašnekovas gyvendavo Dubline, kitas ten visiškai Šiaurėje, trečias dar kažkur ir (1s) vien fiziškai suspėti būdavo žiauriai sunku ir... Mes kartais pašnekovus filmuodavom net iki dvyliktos nakties, pusės pirmo nakties, taip, nes nu turėjo

suspėt laiku, o buvo žmonėm darbai, kai kas negalėdavo darbo metu išeit, tai buvo darbas iš tikrųjų, nuo ryto iki nakties, nuo aštuonių ryto iki antros nakties.

I: O kaip parinkdavote laidų dalyvius?

In: Tai aišku visus laidų dalyvius, visas temas susiorganizuodavau čia, būdama Lietuvoje, nes, kaip minėjau, būdavo labai mažas laikas - tai yra savaitė, per kurią tu turi viską padaryt, tu negali eit ieškoti ir galvot temų, tu jau turi, tu važiuoji tenai (užsisakėm arbatos), tai būtinai reikėdavo viską čia susiorganizuot, net minutės tikslumu susiorganizuoji, kur, kada, ką šnekinsi, kad per savaitę spėtum pasidaryti tiek daug. Kaip temas pagalvodavau? Aišku (1s), ne paslaptis, kad mums reikėdavo parvežti istorijas (1s), na, vadinkim, tas problematines istorijas, ar ne. (2s) Nelabai propaguodavom daryt apie tai, kaip ten žmonėm gerai ir visa kita, mes daugiau norėdavom atskleisti tai, kas ten yra, kokios problemos, su kokiom problemom susiduria, tai to ir ieškodavom. Aš nežinau, čia tiesiog susirašiau, atsiminiau temas, apie ką aš dariau. Labai didelė problema ten yra, Airijoje, reketas, žiauri problema (1s), tai (1s) ieškojau žmonių, kurie buvo nukentėję nuo reketininkų, nes kaip žinia, reketuodavo patys lietuviai lietuvius, ieškojau tų istorijų, kur jau yra žmonės nukentėję (1s), kurie susidūrė, kurie žinodavo, net atsikapsčiau iki schemų, ta prasme, nu buvo iš tikrųjų sunku, bet įdomu atsikapstyti, kokiom schemom jie veikia, kaip jie veikia, bet kitas dalykas, kad niekas nenorėjo šnekėt apie tai, nieks nešnekėdavo į kamerą, absoliučiai, tai visa laida praktiškai buvo padaryta su nusuktais žmonių veidais, pakeistais balsais, pavardėm ir visa kita, tokie niuansai. Paskui (2s), labai didelė problema, su kuria susiduria lietuviai, yra medicina, nes ji yra visiškai skirtinga negu Lietuvoj, visiškai ir tikrai iš ten parsivežus esu tris istorijas, žiaurias istorijas, kurias, istorijas, kur žmonės nukentėdavo ir vienas vyras savo moterį, žmoną palaidojo, nes airių medikai (1s) dvi savaites sakė, ai, čia nieko baisaus visi galvos skausmai, o pasirodo buvo didelė problema ir laiku čia jai nesuteikė pagalbos. Tai va, tai tos temos būdavo ieškomos, čia aišku dar visokių kuriozų būdavo, nežinau ar Jum tai įdomu, tarkim...

I: Man viskas įdomu.

In: Lietuviai yra įsibaiminę kalbėti problematiškom temom ir net susidūriau su tokiu dalyku, kad tie žmonės, kurie jau ten geriau gyvena lietuviai, ar ne, jie darydavo tokius dalykus, jie nesiskelbdavo, kad jie yra iš Lietuvos, kad jie moka šnekėt lietuviškai, tikrai tas buvo. Ir, pavyzdžiui, aš filmuodavau vienoj šeimoj ten mažam mažam miestely ir pažįstu dar kitą šeimą, ir jie labai nustebdavo sužinoję, kad jie nežino, kad ten dar lietuvių yra, nes jie apsimetinėdavo, jie kalbėdavo tarpusavyje angliškai, slėpdavo tam tikrus dalykus, kad niekas jų neatpažintų ir ta prasme, jie tikrai vieni kitų bijo ir tuo labiau jie bijojo pasakyt per televiziją, bijojo reketuotojų ar dar kažko tai. Buvo situacijų, kad čia Lietuvoj būdama susiorganizuoji, susitari su žmonėm, suderini temą, čia buvo paskutinis mano, paskutinis važiavimas, tai buvo suderintos penkios temos, aš nuvažiavau, pradėjau skambint, kad aš norėčiau filmuoti ir man vienas po kito pašnekovai sako, ne, mes persigalvojom,

mes nekomentuosim, tai buvo žiauri situacija, kur reikėjo vietoj sukstis, ieškoti naujų pašnekovų, naujų temų, kai ten minimum iš penkių bent trys atsisako, tai yra tikrai nemažai. (1s) Tai va. (1s) Ką dar papasakot (juokiasi)?

I: Dabar, laidos metu teko matyti gana daug vaizdinės medžiagos.

In: Taip.

I: Tai tiesiog buvo įvairūs vaizdai. Kokių tikslu buvo rodoma ta vaizdinė medžiaga?

In: Vaizdas visada sustiprina garsą (juokiasi) (1s), tai atitinkamai pagal temą ieškodavom ir vaizdo. O (1s) teko filmuoti iš tikrųjų (2s) gana ekstremaliomis situacijomis, nežinau, ar žinai, kad šiaip Airijoje važiuoti mašina, laikyti kamerą, filmuoti arba eiti gatve ir filmuoti, tai yra nelabai leidžiama ir bet kada gali priėti tas policininkas ir pasakyti, ką tu darai, tai mes, pavyzdžiui, su operatorium buvom susitarę, kad jeigu prie mūsų prieis ir pasakys, ką tu darai, tai turi sakyti "home video", nu tipo dėl savęs tu tai darai. Ir darėm ne vieną temą, kaip sakiau, apie medicininės problemas, aišku, reikia vaizdo ligoninės, greitosios (2s), buvo žiauriai baisu, bet mes važiuojom prie ligoninės didžiulės, susiradom ligoninę, kur išvažiuoja greitosios ten su tom visom, švyturėliais visais ir ir su tais ligoniais visais. Buvo žiauriai baisu, bet traukėmės kameras ir filmavom, kas nu nelabai gi leidžiama daryti, bet mums to reikėjo.

I: O tai vaizdus prie temos tiesiog derindavote?

In: Tai žinoma, jeigu tu kalbi apie problemas statybose, apie tai, kad mažėja darbo statybose, kad... Tai tu automatiškai ieškai tų statybų. Vėlgi iš tikrųjų tos laidos kūrimas nebuvo labai lengvas dėl to, kad lietuviai beprotiškai yra įsibaiminę tenai gyvenantys, beprotiškai ir, sakau, vat kai darėm laidą apie statybas, kad ten viskas, ekonominė krizė, žlunga, stoja ir reikėjo paprasčiausių vaizdų, kaip lietuviai stato namą arba remontuoja kokią terasą (2s), tai sunkiai labai sekėsi ieškoti, nes visi labai bijodavo, niekas nenorėdavo įsileisti į savo darbus, dažniausiai lietuviai dirbdavo nelegaliai, darbdaviai griežtai neleidžia, lietuviai bijo, nes juos išmes, jie neturi socialinių garantijų, nu tai va nebūdavo jokių šansų, bet ieškodavom, darydavom, o gal kažkas kažką domina, gal kažką konkrečiau norėtum paklausti?

I: Tai man įdomu, kaip vykdavo tas vaizdų paruošimas dar tai laidai, apdirbimas?

In: A-a-a (2s), taip tai iš tikrųjų būdavo lygiai taip pat apgalvojama, kaip ir tema. Būdavo kiekvieną kartą labai gerai apgalvojama, ko tau reikės. Važiuojant į filmavimą tu vis tiek apsigalvoji, kad jeigu tu, pavyzdžiui, šnekėsi (3s), nu pavyzdžiui, aš dariau apie tokią policininkę, kuri padarė labai, gerai, tarkim, nu gerai, policininkę, kuri padarė labai didelę karjerą Airijoje, ar ne, kur yra beprotiškas konkursas, ten konkursas vyksta du kartus per metus, bet ten daugybę turi praeiti tų visų klausimų, testų, ten ne šiaip, kad paimi ir įstoji, ten iš tikrųjų yra labai ilgas procesas ir jinai ten įstojo, jinai ten puikiai mokosi ir visa kita, tai tu galvoji, ką daryti, kokių vaizdų. Nu tu negali pasodinti žmogaus ir ten šnekėti su juo (2s), tai ką, tai mes susikrovėm, jei taip galima sakyti

vaizdžiai, išprašėm į jos mokyklą, kurioje ji vis dar mokėsi, jinais po truputėlį pradeda patruliuoti gatvėse, tai mes paprašėm, kad jinais su savo kolega išėstų į mašiną tą policininko ir ji pavažiuotų, pašnekėtų per raciją, tai tu derini, tu galvoji, apie ką tu šnekėsi ir tada automatiškai filmuoji. Pavyzdžiui, kita tema buvo, gal teko matyti, apie vyrą, kuris pagavo per didelę žuvį ir susimokėjo žiauriai didelę baudą, nežmoniškai didelę baudą, tai tu vėl galvoji, kad tu šnekėsi apie žuvį, tu šnekėsi apie žvejybą, tu šnekėsi apie tai, kaip jisai žvejoja, tai ką mes padarėm, mes jį prisišnekinom ir mes jį tempėmės prie to ežero, nors jis ir buvo toli gana, mes jį tempėmės prie to ežero, mes jam liepėm pasiimti visas savo meškeres, pasiimti visus instrumentus ir mes liepėm jam žvejoti (2s), taip, ir mes jį filmavom bežvejojantį, aš ten dar prie ežero jį pasišnekinau, jis man vaizdžiai parodė, kokia ten buvo ta problema, kad jis kažkaip tai ištraukė tą žuvį ir numetė ant pievutės, atbėgo ten tie prižiūrėtojai, pamatė tą žuvį ir jis viską parodė, ir tą vietą, ir nu tu tiesiog galvoji, apie ką tu šnekėsi, apie ką tu pasakosi ir tada atitinkamai ieškai vaizdų.

I: O kaip vykdavo pasiruošimas pokalbiui su laidų dalyviais?

In: (3s) Nežinau, kaip pats pokalbis, jisai būdavo gana ilgas, pats filmavimas, užtrukdavo iki poros valandų vieno žmogaus filmavimas, o tu parodai kelias minutes, bet kartais iš tikrųjų tas filmavimas užtrukdavo porą valandų, tai (2s), tai tiesiog reikėdavo gerai pradėt pokalbį ir na čia jau žurnalistinis darbas, kad tu jau žinai ten, tarkim, pagrindinius du faktus, kad nu ten, tarkim, kažkas kažką nuskriaudė, kažką padarė (1s), a-a-a čia apie tas, apie tas, tarkim, istorijas, bet jeigu kalbant apie reketą, tai šitai temai ruošiausi beprotiškai daug (1s) ir tuos klausimus, ir, turėjau atsekti, nes visi žino, kad tai yra problema, bet labai nedaug kas galėjo man paaiškinti, kokia yra schema, kaip jie veikia tie reketininkai, kokių principu, kada jie šantažuoja, kodėl tai daro ir visa kita, tai vat šitam dalykui vien tas pasiruošimas, informacijos rinkimas, nes nieks nenorėjo į kamerą šnekėt, tai iš tikrųjų vyko ilgai, tai o tas informacijos rinkimas, tai nu aišku, tu važiuoji, tu bendrauji su, ten su tais žmonėmis ir tu klausinėji, iki tol tu ruošiesi, o po to tu to pašnekovo paklausai, ar tikrai taip yra ir tada arba patvirtindavo, arba ne.

I: O ar naudodavot kažkokį klausimyną išankstinių?

In: (2s) Taip, preliminarius klausimus pasiruošdavau, bet tu negali surežisuot viso pokalbio, ar ne, ten viskas vykdavo (1s), gal pastebėjai, daugiau per emocijas vykdavo, ar ne, tai mums reikėdavo tų emocijų, mums buvo svarbu ne tiek, ką pasako, kiek tos emocijos ir, pavyzdžiui, bent jau aš taip manau ir iš savo redaktorių sprendžiu, stipriausia laida buvo apie tą vyrą, kuris palaidojo savo žmoną, kai jisai bešnekant, jisai apsiverkė, metė mikrofoną ir jisai išėjo, tai vat (1s), taip, tai yra žiauru, bet mes tikrai gaudydavom tas emocijas, tai būdavo svarbiausia perteikti laidoj.

I: Aha, tai būtent per emocijas?

In: Taip, taip, taip.

I: O laidų dalyviai, tarkim, žinodavo kokias išankstines pokalbio gaires ar klausimus?

In: Jie visą laiką žinodavo, kokia bus tema, kodėl mes norim apie tai ir be abejojimo čia tikrai ne Grinevičiūtės laida ar kažkas tokio, viskas būdavo suderinama, pakalbama, kuriuo kampu mes norėsime pašnekėti ir visi, kurie pašnekovai buvo, jie tikrai savo noru tai darė. Taip, tikrai, mes kalbėdavom, derindavom.

I: O kai pati laida buvo kuriama, ji buvo kuriama pagal tam tikrą šabloną? Kiekviena laida buvo unikali ar buvo kažkoks išankstinis modelis?

In: Ne, kiekviena būdavo unikali laida (1s), a-a-a, aš tikrai kaip minėjau, kad buvo (2s), buvo kur kas svarbiau parodyti tuos dalykus, kurie yra skaudūs, nu ta prasme, skaudūs, kad galėtų kiti žmonės, nes... Nu gerai, sakykim, apie laidos tikslą, tos laidos tikslas buvo, kadangi prasidėjo ta labai didžiulė emigracijos banga, tai laidos tikslas buvo na šiek tiek ją pristabdyti ir pasakyti, kad žmonės, Jūs pagalvokit, ar tai tikrai Jūs viską žinote... Man vienas pašnekovas labai gerai pasakė, kuris jau daug metų gyvena ir kuris stebi, vienas pirmųjų, kuris išvažiavo ir kuris stebi atvažiuojančius naujus lietuvius, jis labai teisingai pasakė, „žinot, - sako - ką, aš buvau toks naivus, aš galvojau, aš išlipsiu iš oro uosto, mane pasitiks kostiumuotas vyras ir įteiks man du lagaminus, prikrautus pinigų ir pasakys - štai, gyvenk čia ir tau visos laisvės, socialinės garantijos ir visa kita“. Tai va tos laidos tikslas ir buvo atverti žmonėms akis, kad (1s), kad nėra taip paprasta, kad čia tikrai nuvažiavus niekas nelaukia išskėtus rankų su darbo pasiūlymu, su geru užmokesčiu, su geromis socialinėmis garantijomis, su gera buitimi ir visa kita. Taip, žmonėms iš tikrųjų ten yra, kuriems pasisekė, kurie ten gerai gyvena, bet (2s) su tuo reikia dirbti, tai vat mūsų laidos tikslas ir buvo na parodyti ir tuos neigiamus aspektus, perspėti žmones, su kuo jie gali susidurti išvažiuodami. Tai kalbant apie tą šabloną, tai nežinau, ar tai galima pavadinti šablonu, bet aišku mes ieškodavom problemų, problemų ta prasme, kad galėtumėm padėti žmonėms, kurie, tarkim, yra Lietuvoje, kurie viena koja lyg ir jau eina į užsienį emigruoti, ieškoti geresnio gyvenimo ir lyg ir dvejoja. (2s) Tai mūsų tikslas tos laidos ir buvo toksai.

I: O kai nufilmuodavote laidą, Jūs parodydavote ją laidų dalyviams prieš paleisdami į eterį?

In: Ne, niekas taip nedaro. Baikit juokus.

I: Tai jie negali nieko koreguoti?

In: Ne, niekur taip nėra, nebent tu užsisakai reklaminę laidą (juokiasi), tai čia yra žurnalistinis principas, kad nu (2s) nėra laida parodoma pašnekovui ir tikrai nebuvo nei vieno pašnekovo, kuris skambintų ir saktų - mes ne apie tai šnekėjom. Ne, iš tikrųjų tai nebuvo, tai nebuvo tikrai laidos tikslas sumauti žmones, o taip atrodo?

I: Ne, man tiesiog šiaip įdomu.

In: Ne ne ne, tikrai ne, tai tikrai ne laidos tikslas, dar kartą pasikartosiu. (2s) Tas būdavo abipusis pasitikėjimas ir jie patys apie tai norėdavo šnekėti, net keli žmonės, keli pašnekovai yra mane net patys susiradę, pavyzdžiui, buvo laida, gal teko matyti, apie lietuvių, neva medikę, kuri išvažiavus į

Airiją įsikūrė ten savo kliniką ir (1s) gydė lietuvius, bet ten tiek buvo pridariusi, tiek lietuvių buvo nugydziusi, tiesiog su kokia problema tu ateitum, tau statydavo lašelinę, leisdavo vitaminus ir sakydavo, viskas gerai, čia pats geriausias gydymo būdas. Ten vienas pacientas išvis buvo su didžiuliu augliu, jis ten vos nemirė, nu žodžiu, jinai ten buvo pridarius, tai, pavyzdžiui, tie žmonės, tie lietuviai, kurie yra nusivylę šita medike, jinai mane, jie patys mane susirado ir prašė, padarykit tokią laidą, parodykit žmonėm, kad jie žinotų tą situaciją, žinotų, kas čia darosi. Nu kadangi tikrai ta laida buvo pakankamai populiari, tai tai tai jau paskui gaudavom ir laiškų, ir pasiūlymų, kad ten darykit apie tai, pakalbinkit mus ar kažką tokio.

I: Dabar jau sužinojau gana daug apie laidų kūrimo virtuvę, taip sakykime.

In: Taip.

I: Ir dabar norėčiau paprašyti Jūsų, tiesiog pasiteirauti apie Jūsų asmeninį požiūrį į emigraciją. Man svarbi Jūsų asmeninė nuomonė apie Lietuvos žmonių ketinimus ieškotis darbo svetur ir apie atotolio šeimas, kada išvažiuoja tėvas/mama arba abu tėvai, o vaikai lieka gyventi Lietuvoje. Ir tiesiog gal galite sudaryti klausimų sąrašą, su kuriais Jūs siejate emigraciją ir tokių migrantų šeimų gyvenimą. Čia tiesiog, kokia yra Jūsų asmeninė nuomonė.

In: Aha, tai čia surašyt tiesiog, čia įrašinėsit?

I: Na taip.

In: O gal galiu padiktuoti ar būtinai surašyt?

I: Tai gal geriau surašykit?

In: Kodėl? Kodėl?

I: Nu tai čia sociologija tokia...

In: Kad reikia užrašyti, kad žmogus turi rašyti?

I: Na taip, nes čia toksai specifinis interviu, kad tiesiog dabar reikėtų užrašyti...

In: O tai čia mano psichologinę būseną tirsit?

I: Ne, tai sociologija to netiria.

In: O ta prasme kokie klausimai turi būti?

I: Tai čia kaip Jums atrodo, kai pagalvojate apie emigraciją, apie darbo migraciją, migrantų šeimas, tai kokie Jums būtent asmeniškai klausimai kyla.

In: Nu, tarkim, klausimas (2s), ar tikrai verta dėl geresnio gyvenimo palikti vaikus, ar ne, tokie klausimai?

I: Kaip Jums atrodo, čia kiekvienam individualiai.

In: (rašo) Kiek klausimų reikia?

I: Čia jau kaip Jums atrodo.

In: (rašo) Gal užteks.

I: Jeigu Jums atrodo, kad užteks, tai užteks. Gal galite dabar perskaityti, ką parašėte?

In: Gerai. Ar tikrai verta dėl geresnės socialinės gerovės palikti savo šeimas? Ko tikėtės gyvenimą Lietuvoje iškeisdami ir išvykdami į užsienį? Ar susipažinote su šalimi, į kurią vykstate, su jos įstatymais, emigrantų teisėmis? Kas verčia Jus emigruoti? Ar planuojate sugrįžti į Lietuvą? Ko reikėtų, kad sugrįžtumėte? Kas pakeistų Jūsų apsisprendimą, kad liktumėte Lietuvoje? Ir kokio gyvenimo tikėtės užsienyje?

I: Ar buvo tokių klausimų, dėl kurių abejojote?

In: Ne.

I: Nebuvo?

In: Ne.

I: Dabar gal galėtumėte kiekvieną klausimą šiek tiek plačiau pakomentuoti, ką Jūs turite omenyje?

In: (3s) Galiu. (1s) Tai pirmu klausimu, ar ar tikrai verta (1s) dėl geresnės socialinės gerovės palikti savo šeimas, tai, manau, šitas klausimas (1s), na ką Jūs paliekate, ko Jūs atsisakote ir (1s) kas bus tas plusas, nu, tarkim, kai žmogus planuoja išvykti, tada jis dedasi plusus ir minusus, ką jisai palieka ir ką jisai gaus, tai šeima, mano manymu, tai yra tas dalykas, kuris yra svarbus ir kuris turi būti prioritetas žmogui, tai buvo klausimas, ar tas šeimos palikimas (2s), ar tą šeimos palikimą kažkas atpirktų, kažkokia kita gerovė, kurią tu ten gautum - skanesnis maistas, geresnis drabužis, šiltesni namai, tai (1s) tai tą norėjau paklaust. (1s) Apie tai, ko tikėtės gyvenimą Lietuvoje iškeisdami ir išvykdami į užsienį, aš turiu omeny, ar tikrai manote, kad ten Jūsų gyvenimas bus geresnis, išsispres Jūsų problemos ir (1s) bus (1s), tikrai turėsite tai, ko norite ir ar Jūs tikrai žinote, ko Jūs norite. (1s) Ar susipažinote su šalimi, į kurią vykstate, žinote emigrantų teises, tai tai tas dalykas, su kuo aš tikrai susidurdavau kalbindama savo pašnekovus, nes daugelis ką atsakydavo a-m-m (2s), aš net nemaniau, nenumaniau, kad čia yra taip sunku, nes tikrai nebuvo susipažinęs su savo teisėmis, su galimybėmis, su pačia šalimi, su šalies įstatymais, kad ir su ta pačia žvejyba, atrodo kažkokia smulkmena, tu pagavai dvidešimt centimetrų per didelę žuvį ir tu gauni didžiulę baudą, tai vat tas, tas yra pakankamai, net nepakankamai, tai yra žiauriai svarbu. Tai vat tą norėjau paklaust. Kas verčia Jus emigruoti, tai aišku tos priežastys, kodėl kodėl vis dėlto žmonės ryžtasi palikti kažką ir važiuoti. Ar planuojate sugrįžti, tai (2s) čia gal būtų daugiau (1s), vat tie du klausimai - ar planuojate sugrįžti ir ko reikėtų, kad sugrįžtumėte, tai daugiau gal a-a-a naudingas atsakymas būtų valdžiai, ar ne, kuri galėtų atsižvelgti į (1s), tarkim, irgi į šitą atsakymą. (2s) Ir (1s) kokio gyvenimo tikėtės užsienyje, tai vėlgi, ar ar (1s) tikrai tikėtės, kad ten bus geriau nei Lietuvoje.

I: Dabar norėčiau Jūsų paprašyti, kad šituos klausimus tiesiog surūšiuotumėte pagal tai, kiek kiekvienas iš jų Jums atrodo svarbus. Čia yra įvairių spalvų popierėliai. Ir tiesiog svarbesniems klausimams parinkite vieną spalvą, mažiau svarbiems kitą ir taip toliau.

In: Sociologija pasirodo įdomus mokslas, geras. Tai aš turiu pati nuspręsti, kuri kuri spalva yra svarbi, ar ne?

I: Tai čia Jums asmeniškai kaip atrodo.

In: Gerai.

I: Ir tiesiog užrašykite tada tuos klausimus ant tų lapelių.

In: Aš gal numerius tiesiog galiu surašyti?

I: Tai gerai.

In: Žiūriu kiek čia yra spalvų - keturios?

I: Dar žalia yra ir raudona dar yra.

In: Čia svarba turi būt, ar ne, svarbumas yra?

I: Tai čia kiek Jums svarbus kiekvienas klausimas.

In: (rūšiuoja) Man šiandien žalia patinka. Taip galima, ar ne?

I: Darykite kaip Jums atrodo. (53s) Dabar kuri spalva rodo svarbiausius?

In: Raudona.

I: Kodėl pasirinkote būtent raudoną?

In: Na man raudona asocijuojasi su (1s) baime, grėsme, su kažko-, raudona apskritai yra signalas draudžiantis, nedraudžiantis, įspėjantis, ar ne. Tai ir atitinkamai klausimus parinkau, tai man (2s), tai dėl tų teisių, tai man atrodo, kad žiauriai svarbu, bent jau iš savo patirties matau, kad tai labai svarbus signalinis, kuris na turėtų žmonėm kažkokį atkreipti dėmesį su šauktuku raudonu. (1s) Visus, ar ne?

I: Taip, jeigu galite.

In: Na rožinė nežinau, man (3s) kažkodėl vat, kadangi klausiu apie gerbūvį, geresnę socialinę būklę, kažkaip alia rožinė svajonė, tai kažkodėl (juokiasi) su ta spalva. A-a-a žalia man tokia optimistinė spalva (2s), su Lietuvos spalva, Lietuva, žalia, miškas, žaluma, tai ir atitinkamai šitiem klausimam skyriau žalią spalvą, tai būtent, ar planuojate sugrįžti į Lietuvą, ko reikėtų, kad sugrįžtumėt ir, nu vat su Lietuva, grynai žalia man su Lietuva, visi klausimai. Oranžinė (2s), oranžinė šiek tiek dirgli man spalva (2s), kelianti abejonių ir atitinkamai klausimai - ko tikėtės užsieny.

I: O kodėl surūšiuavote būtent taip, į tas grupes?

In: (2s) Tai aš sakiau, kad čia tokie signaliniai (1s), verčiantys man klausimai atrodo, kurie tikrai priverstų žmones susimąstyti. Čia tokie su galimybe sugrįžti klausimai - na ar tikrai Lietuvoj taip blogai, gal Jūs norite pasilikti. Čia rožinės svajonės. O čia (2s) pamąstymui, ką Jūs ten veiksit tam užsieny.

I: Dabar tada, čia dar viena užduotėlė.

In: A-a-a, oho, supratau.

I: Čia yra baltas popieriaus lapas ir dabar norėčiau, kad išdėliotumėte šiuos klausimus. Čia yra figūrėlė žyminti Jus, ją kur nors padėkite šiame baltame popieriaus lape ir sudėliokite šiuos

klausimus arčiau arba toliau nuo savęs pagal tai, kiek Jums dabar atrodo pavyko šiuos klausimus atskleisti laidose.

In: (2s) A-a-a, čia kaip viskas išsisuko. (dėlioja)

I: Gal galėtumėte pakomentuoti, kodėl taip išdėliojote?

In: Tai čia tiesiog į (1s) tokią gėlę sudėjau. Man taip norėtusi, nes visus klausimus bandžiau paliesti, visi taip pynėsi aplink mane.

I: Tai jie kaip ir lygiaverčiai buvo laidose?

In: Na taip, jie man visi svarbūs buvo ir manau, kad ir kiekvienam žmogui jie turėtų būti svarbūs. Tai Laimonas irgi taip dėliojo?

I: Taip.

In: Jaučiu jam buvo žiauriai juokinga (juokiasi).

I: O kodėl nustojote rodyti laidą „Emigrantai“?

In: Kodėl neberodom „Emigrantų“? Tai manau, kad a-a-a (1s), ta problema nebėra tokia aktuali emigracijos, nes ji labai su-lė-tė-jo, sumažėjo, nes krizė prasidėjo, kaip žinia, ne tik Lietuvoje, o ypatingai ją pajuto, pajuto Airija, Ispanija ir visos kitos šalys, tai lietuviai automatiškai pradėjo mažiau emigruoti ir nebeieškoti ten geresnių darbų, nes ten viskas pradėjo stoti, tai manau, kad mes su savo laidom jau atlikom tą misiją (2s), supažindinom žmones, pristabdėm, nežinau, ar galima prisiimt laurus, bet bet manau, kad jinai tikrai sumažėjo ir (2s) faktiškai mes esam atlikę misiją.

I: O kalbant apie atotolio šeimas, ar pasikeitė Jūsų nuomonė apie atotolio šeimas laidų kūrimo eigoje?

In: Ai, supratau. (2s) Jo, pabendravus su tom šeimom, ne ne nepaskaičius kažkur spaudoje, bet tiesiogiai pabendravus ir įsigilinus į tam tikras problemas, nu aš iš tikrųjų supratau, kad labai svarbi problema yra, (2s) problema tiek vaikam, tiek šeimom. Supratau, kad (3s) tą emocinį negerumą patiria ne tik tėvai, bet ir vaikai ypatingai, ir nepaisant to, kad, supratau, kad tą vat problemą, ne tik problema yra, kad vieni vaikai lieka, taip čia yra vienas, viena medalio pusė, bet laidos galbūt man padėjo rasti dar kitą medalio pusę, tai, kad, nepaisant to, kad tuos vaikus išsiveža į užsieny, jiem tas sprendimas yra ne pats geriausias, nes jie praranda draugus, jie praranda galimybes čia, tarp lietuvių mokytis, tobulėti ir (1s) vien jau tas pavyzdys šeimos, kai mergaitė pati susikrovė lagaminus ir grįžo į Lietuvą, tai įrodė, kad na vaikam nėra tiek svarbu geresnis rūbas ar geresnis maistas, jam yra tikrai svarbu būti arčiau savo šaknų, kartu su savo bendraamžiais tobulėti, nes, kaip žinia, kultūra yra labai labai skirtinga, ką tu bepaimtum, kokią šalį (2s) ir ten vaikam yra, nepaisant to, kad vaikai tikrai greičiau adaptuojasi, išmoksta kalbą ir visa kita, bet jie ten patiria beprotiškai didelį emocinį, nežinau, negerumą, dideles emocines problemas.

I: O jeigu vėl turėtumėte galimybę kurti laidas „Emigrantai“, ar ką nors keistumėte?

In: Jeigu dabar kurčiau laidas, tai be abejo gilinčiausi į tai, kuo dabar lietuviai gyvena tenai gyvenantys, nes jie buvo, jie ten gyvena jau ne vienerius metus, ne dvejus, o daugiau ir, matyt, tų problemų jų ten yra daugiau (1s) ir įvairesnių (1s), tai bandyčiau ne tiek keisti, kiek gilintis ir domėtis, kuo jie dabar gyvena, kuo jiems galim padėti, patarti, perspėti tuos lietuvius, kurie gyvena čia, supažindint su problema.

I: Tai tiek tada, nebent gal kažką svarbaus praleidau, gal kažką turėtumėte pridurti?

In: Ne, išsisėmiau (juokiasi).

I: Tai ačiū labai tada už pokalbį.

In: Ačiū.

11 priedas. Lauko užrašai

Interviu nr. 1 ir nr. 2

Tariantis dėl interviu su P.G., informantė norėjo gauti išankstinius klausimus, tarsi sudarė situaciją, kad norėtų pasiruošti interviu, nes kaip ji sakė, ji išsamiau ir plačiau tada galėtų atsakyti. Bet informantei buvo paaiškinta, kad šiam interviu reikalingas gyvas bendravimas.

Kai tariasi dėl interviu su E.K., tai informantas norėjo telefonu atsakyti į mano klausimus ir teigė, kad ir telefonu galimas gyvas pokalbis, bet galiausiai buvo sutarta dėl susitikimo.

Interviu su E.K. buvo sudėtingesnis vien todėl, kad pašnekovas nebuvo linkęs labai daug pasakoti, kažkiek papasakodavo, bet dažniausiai atsakymai buvo griežti, aiškūs ir kategoriški. Galima teigti, jog skiriasi laidų kūrėjo kalbos stilistika: P.G. yra linkusi viską išsamiai papasakoti, viską iliustruoti pavyzdžiais, o E.K. kalbėjimui būdingas griežtas, aiškus ir kategoriškas kalbėjimas.

Buvo sunkumų aiškinant, ką čia per sąrašą informantas E.K. turi padaryti, bet galiausiai visgi sąrašas buvo padarytas. Iš pradžių jis klausimus kaip ir pradėjo rašyti galvodamas apie savo asmeninę nuomonę, o toliau komentuodamas kiekvieną klausimą jis vis dažniau replikuodavo, kokie atsakymai buvo ar būtų į tą klausimą jo laidoje, nors iki žemėlapių dar nebuvom priėję. Tad galima teigti, kad jo kaip žmogaus asmeninė pozicija ir laidų kūrėjo pozicija sutampa, jos susitapatina.

Kai dėlėjo klausimus žemėlapyje, jis pirmą klausimą iš pradžių padėjo arčiau savęs, o po to toliau ir kai paklausiau, kodėl taip padarė, jis pasakė, kad tai yra labai platus klausimas ir laidoje jo išsamiai nebūtų įmanoma atskleisti. Nors jis pabrėžė, kad pirmas klausimas yra pats svarbiausias, bet dėdamas žemėlapyje jis iš pradžių pagalvojo, kad jam jį pavyko atskleisti geriausiai, bet paskui pastūmė jį toliau nuo savęs, nes visgi nusprendė, kad pačio svarbiausio klausimo jam nepavyko atskleisti geriausiai.

E.K. paneigė P.G. pasakytą mintį, kad laidose buvo siekta parodyti ir teigiamus, labai gražius pavyzdžius. Jis apie tai nieko neužsiminė, o pasakė, kad į juos kreipdavosi tik tie, kurie yra nukentėję, tad tokiu atveju buvo parodomos neigiamos istorijos.

Po interviu informantas E.K. dar tarsi norėjo pasiteisinti ar jautėsi kaltas, kad tiek mažai sunaudavo popierėlių. Informantas E.K. jautėsi nepateisinęs mano lūkesčių, nes popierėlių yra žymiai daugiau negu kad jis surašė klausimų. Informantui buvo paaiškinta, kad čia yra kiekvieno žmogaus individuali nuomonė, o tada jis tarsi ėmė teisintis, kad jis neva galėjo surašyti ir penkiasdešimt tų klausimų, bet ant smūgio tiesiog kilo šie klausimai ir visi kiti, kurie būtų kilę jau būtų nebe tokie svarbūs.

Atsisveikindamas informantas E.K. išsakė šią frazę: „Tikiuosi kuo nors būsiu naudingas tam jūsų darbui“.

Pašnekovas E.K. ne kartą minėjo „nuobodu”, „neįdomu”, tai reiškia, kad tai yra nuobodu ir neįdomu žiūrovui, tad laida yra kuriama žiūrovui. Po to dar yra paminėjęs, kad vaizdinės medžiagos tikslas suintriguoti žiūrovą.

Nors P.G. viso interviu metu nieko nekalbėjo apie pinigus, E.K. vis užsimindavo apie laidos biudžetą, tai irgi rodo skirtingą laidos kūrėjo laikyseną laidos atžvilgiu. P.G. tarsi yra idėjinis laidos kūrėjas, negalvojantis apie pinigus, finansavimą, svarbiau yra atskleisti laidos idėją, temą, o E.K. yra laidos kūrėjas, kuris kreipia didelį dėmesį į laidos finansines galimybes bei ir į fizines jo kaip laidos kūrėjo galimybes. E.K. linkęs kurti realius planus, kada žino, koks yra realus laidos finansavimas. Vieno laidos kūrėjo laikysena - realistinė, o kito - idealistinė/idėjinė/fantazinė.

Pašnekovas E.K. akcentuoja savo sukauptą didelį patirties bagažą: „patirtis neleidžia pūsti muilo burbulų”.

Kalbėdamas apie laidų „Kaip gyveni?” atsiradimą informantas E.K. teigė, kad dažnai jam kaip laidų kūrėjui pasirodydavo, kad jis klausinėja laidų dalyvio to, ko jis pats nežino, o ką žino negali paklausti, nes laida ne apie tai. Kitaip tariant, laidų kūrėjas geriau žino, ką žino ir ko nežino laidų dalyvis, jis pats sprendžia apie laidų dalyvio žinojimą.

Paklausus apie laidos kūrėjų komandos formavimą, pašnekovas E.K. užsiminė, kad laidos kūrėjų komanda - tai du žmonės: jis ir laidos prodiuseris, nors viską darė jis, nes su prodiuseriu bendravo tik vieną kartą.

Kalbant apie laidų dalyvių atranką, pašnekovas E.K. pabrėžė, kad laidų dalyvių nebuvo, buvo tema. Tema buvo svarbiausia, o laidų dalyviai kaip tokie lieka antram plane. Bet tai rodo, kad laidų dalyvius atrinkdavo pagal jų atitikimo konkrečiai laidos temai kriterijų. Tad pirma pasirinkdavo temą, o po to konkrečiai temai parinkdavo laidų dalyvius. „Nėra svarbu kas dalyviai, čia problema ir istorija svarbu”. Šis pasakymas rodo, kad laidų kūrėjas iš konkretaus žmogaus patirties kuria tokią istoriją, kokią jis nori sukurti. Nes jis pasakė, kad laidų dalyviai nėra svarbu, o svarbu problema ir istorija, o kokia gali būti istorija be laidų dalyvio - tad laidų kūrėjas pats kuria kažkokią istoriją, į kurią įpina konkretų žmogų. Be to, čia dar atsiskleidė ir tai, kad laidų kūrėjui svarbu atskleisti tam tikrą problemą laidos metu, tad esminis laidos sudedamasis komponentas yra problema.

Tema laidose „Kaip gyveni?” būdavo parenkama pagal įdomumo kriterijų. Laidų kūrėjo subjektyvusis įdomumo kriterijus nustatydavo temos tinkamumą: „Susirašai, susidedi ant stalo priešais save tai, ką tu turi, ir pats nusprendi, kas, iš to ką tu turi, yra įdomiausia”. O kitas, pašnekovo nurodytas, temos parinkimo kriterijus yra suderinamumo kriterijus - suderinamumo su kelionių grafiku, laidos finansais. Tad laidos temos parinkimui labai svarbų vaidmenį vaidina laidos finansai ir laidos kūrėjo fizinės galimybės.

Darbo televizijoje pareiga - rodyti vaizdinę medžiagą. Bet yra ir vaizdų atranka. Vaizdų atrankos kriterijus - išsamumas, visapusiškumas, išsamus rodoma vaidmens iliustravimas. Vaizdų atranka vyksta filmavimo vietoj.

Gero laidų kūrėjo bruožai (informanto E.K. požiūriu): užsienio kalbos mokėjimas, patirtis, aktoriniai gabumai, atsakomybės suvokimas: sugebėjimas išvengti nepageidaujamų teisinių pasekmių.

Pokalbio su laidų dalyviais klausimynas - tai improvizacijos dalykas, nes tai yra iš anksto nenumatomas dalykas.

Pašnekovas E.K. nurodė, kad bendras šablonas yra (kiekviena laida turi būti padaryta ir turi išeiti į eterį - toks tas bendras šablonas), o šiaip kiekvienos laidos specifika yra unikali.

„Montuodamas paimi tiktai svarbiausias vietas“. Šis sakiny pasako tai, kad tu iškerpi tik tai, kas tau kaip laidų kūrėjui atrodo svarbu, subjektyvusis laidų kūrėjo indėlis.

Laidų dalyviai koreguoti laidos prieš paleidžiant į eterį negali, jie gali tik kreiptis į teismą ar prašyti kompensacijos, jeigu jų manymu informacija yra neteisinga arba įžeisti jų garbę ir orumas. Laidų kūrėjui svarbu ne tiek ar laidų dalyviai bus patenkinti laida, bet jam svarbu, kad tai, ką jis parodys nesukeltų teisinių pasekmių, tad tik tai riboja laidų kūrėjo laisvę montuojant laidą: „Be abejo pats žinai, ką pasakius, gali būti problemų, ir ką pasakius, negali būti problemų. Nu ir laviruoji tarp tų dalykų.“

Interviu nr. 3

Tariantis dėl interviu, informantė I.K. labai norėjo išsisukti nuo interviu, sakydama, kad tai buvo seniai ir dabar jau ji nebeturėtų, ko pasakyti. Taip pat pabrėžė, kad idėja tos laidos buvo inicijuota jos, bet kūrė ji ne viena ir be visos komandos kalbėti nenorėtų. Bet visgi sutiko pabendrauti, tik sakė, kad gali būti daug tylos, nes ji nelabai ką turi pasakyti šiuo klausimu.

Šis interviu buvo pakankamai sudėtingas, nes pašnekovė I.K. buvo gana kategoriška, griežta ir didžiausi sunkumai iškilo, kai paprašiau sudaryti klausimų sąrašą, su kuriais ji sieja emigraciją. Iš pradžių nesuprato, ko iš jos norima, bandė klausinėti, kiek čia tų aspektų/klausimų reikia ir iš pradžių nurodė tik du (nostalgija ir nuoskauda) ir sakė, kad daugiau neberašys, bet šiek tiek pagalvojus parašė dar viena (trečią) aspektą - tai prisitaikymą. Po to jau sąrašą padėjo ir sakė, kad neberašys, nes jai reikia pagalvoti, ji taip negali. Sakė, kad priešnekti, tai visko gali, bet parašyti, tai čia jau reikia pagalvoti, pasiruošti, o ne taip eksromptu.

Tada buvo problemų, kai ištraukiau lapelius, kad surūšiuotų tuos klausimus. Informantė nesuprato, kam čia to reikia, bet kaip pati pasakė taip eksromptu sudėliojo tuos tris išskirtus aspektus emociškai, t.y. susiejo kiekvieną aspektą su tai emocijai tinkančia spalva. (nostalgiją susiejo su

rožine, tokia blankia spalva; nuoskauda su mėlyna, nors sakė, kad jeigu būtų juodos spalvos popierėlis, tai būtų pasirinkusi juodą, o prisitaikymui skyrė tiesiog žalią spalvą)

Kai dėliojo viską ant popieriaus lapo, informantė I.K. svarstė kaip čia jai sudėjus ir sakė, kad visus tuos klausimus jai tikrai pavyko puikiai laidose atskleisti ir kad jie visi buvo atskleisti vienodai puikiai. Tada išdėliojo visus į vieną liniją, tokiu būdu kiekvieną padėdama vis toliau nuo savęs (pirma nostalgija, antra nuoskauda ir trečias prisitaikymas), bet kai paklausiau, kodėl surūšiavo būtent taip, tai puolė tarsi teisintis ir visus perdėliojo ir tada jau paaiškėjo, kad vis dėlto klausimai nėra lygiaverčiai, o nostalgiją laidose pavyko atskleisti geriausiai, o nuoskaudą ir prisitaikymą paliko kaip lygiaverčius, bet antrame plane esančius.

Pašnekovė I.K. nenoriai viską pasakojo, nes bijojo ko nors ne taip neprišnekėti, tai vis teko pasakyti, kad man svarbi jos asmeninė pozicija. Ji tarsi jautė atsakomybę, kad kalba visos laidos kūrėjų komandos vardu ir todėl vis teisindavosi, kad bijo ką nors netaip pasakyti.

Kuriant laidas „Emigrantai” buvo iš anksto sukauptas vaizdinės medžiagos archyvas, iš kurio paskui dėdavo į konkrečią laidą vaizdus.

Interviu sudėtingas buvo dar ir dėl to, kad uždavus kiekvieną klausimą informantė I.K. vizualiai išlaikydavo labai skeptišką poziciją.

Interviu nr. 4 ir nr. 5

Abu interviu vyko gana sklandžiai, pašnekovai pateikdavo gana glaustus ir konkrečius atsakymus.

Išjungus diktofoną po interviu teko sužinoti, kad pašnekovui L.K. ir pašnekovei E.G. labai patiko „Emigrantų” projektas ir kad abu norėjo toliau jį tęsti bei siūlyti komercinei televizijai panašų projektą, bet kaip pasakė informantas L.K. su komercine televizija yra tam tikrų niuansų, nes jie realybę labai iškreipia, jiems reikia daugiau dramaturgijos, sensacijų ir tokiu būdu jam nepavyktų parodyti tikrosios realybės. Tad galima teigti, kad tiek jis, tiek ir kiti kūrėjai galvoja, kad jie kuria realybę, kad jų konstruktai - laidos - parodo realybę. Jie sutapatina laidą su tikrove.

Įdomu tai, kad vienintelis informantas L.K. pasakė, kad jei laidų dalyviai labai prašo, tai jie parodo laidą laidų dalyviams prieš paleisdami į eterį, nes visi kiti laidų kūrėjai kategoriškai pabrėždavo, kad laidų dalyviams laidos prieš paleisdami į eterį nerodo.

Paprašius pašnekovo L.K. ir pašnekovės E.G. surašyti klausimus, su kuriais jie sieja emigraciją, nors abu interviu vyko skirtingu metu, tačiau abu informantai net kelis kartus prašė kokio nors pavyzdžio, tarsi kažkiek bijojo pateikti savo unikalią poziciją ir norėjo orientuotis pagal tam tikrą modelį, pavyzdį.